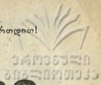

3-82.

პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

პროლეტარული მწერლობა

საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის
ყოველთვიური საზოგადოებრივ-პოლიტიკური

და

მხატვრულ-ლიტერატურული

ორგანო

№ 7-8

ივლისი

აგვისტო

1930

წელიწადი მეოთხე

სახელმწიფო გამომცემლობა

ქართული
საქართველოს
საქართველოს

მედიკალინური საბუნებისმეტყველო

საბუნებისმეტყველო მედიკალინური საბუნებისმეტყველო
საბუნებისმეტყველო მედიკალინური საბუნებისმეტყველო

სახელგამის 1-ლი სტამბა.
პლენარის გამზირი № 91.
მთავლ. № 1700. შტ. № 387.
ტირაჟი 2000.

მედიკალინური
საბუნებისმეტყველო
საბუნებისმეტყველო
საბუნებისმეტყველო

რედაქციის მისამართი:

ტფილისი, ი. მაჩაბელის ქუჩა № 13 ზელოვების სასახლე — ტელ. 1 — 65.

მ ა ხ ლ ო ბ ე ლ ი

უპ, რამდენი ხანია მას შემდეგ! ბიჭო, წახვედი და ერთხელაც აღარ გამოჩნდი!

ასე შემომეგება ჩემი დაა და გადამკოცნა.

ქალაქების ჩანთა მაგიდაზე მივაგდე, ისე, როგორც ათეული წლის წინად მაზუთში ამოსვრილი ქუდი ახლადგარეცხილ სუფრაზე და ოფლის სუნით აყროლებული წინდები ტახტქვეშ.

— სულ ისევ ისე ხარ, ძამიკო! ამდენი ხნის შემდეგ მხოლოდ პალტოს დაკიდება გისწავლია.

ჩემმა დამ კიდევ გადამკოცნა. სკამზე ვეშეები. ათასი ფიქრი მიტრიალებს, მინდა გამოვკითხო ჩვენიანების ამბავი. სად არის კოზმანი, ფილია, ლატია, და სხვა ჩვენი ბიჭები. მაგრამ რა დროს მოგონებაა! მუხლები ბავშვობით ამევსო. ზოგი ჯიბეებს მიჩხრეკავს, ერთი მუხლზე შემცოცებია, მეორე ქალაქების ჩანთას აბურთავებს.

— იცი ძმაო, ბავშვები იმიტომ შემოგეგებენ, რომ მე ძალიან მიყვარხარ, ამას მიხედენ მაგ ლეკვებიც.

— ძალიან გივარგნია, ვოგო! მიუგე მე.

— ჰო, დედა ჩვენს ნაშენობას უჭებდენ.

მე გაღვივებარხარე. გამახსენდა დეპოელების თქმა დედაჩვენზე: „გიგუტას ცოლი ბავშვებს გოჭებივით ყრის. მენჯე მაგარია, ეგ წყეული“. მე ეს გავიმეორე. დას ვაეცინა. ეხლა კი მან სადღაც ყუთიდან ქალაქები ამოალაგა, დაფორებული დაყვითლებული, ძაფით შეკრული. ეს ჩვენი ბავშვობის წერილებია. მე ქიათურაში ვმუშაობდი ჩეკიაზე. რვა საათის მუშაობაში თექვსმეტ კაპეიკს ვიღებდი. შაბათობით ფულიანი ბიჭი ვიყავი. მივდიოდი ცირკში. იქ სასულე ორკესტრი უკრავდა. მე ის ძალიან მიყვარდა. ძალიან მომწონდა პატარა მოთამაშე ძაღლები. ერთხელ მოვიპარე კიდევაც. ორი დღე ვმალე გვირაბში. ბუდეებს ვანგრევი და სულ ღლიღვ ბარტყებს ვაჭმევდი. ბოლოს დამიჭირეს, ძალლი წამართვეს და ორიოდ დღით ნაობახში ჩამაგდეს. ქიათურელ ბიჭებს ასეთ საქმეს ხშირად გვიშობოდა ოკოლოდონიკი,

აქ გასაკვირი არაფერია. ჩვენ ცურვა ვიცოდით. საპაერო ჩამოსაშვებზე ჩიტებივით უშიშრად დავყვებოდით.

ორი დღის შემდეგ ოკოლოდონიკმა გამომიშვა. ცირკის პატრონმა ზურგით ნეხვი და ნაგავი გადამატანინა მდინარემდე. შინისაკენ გამოვიქცეი. ბინა სარდაფში გვჭონდა. კარები პირდაპირ მდინარეზე გამოდიოდა. ორი დღის მშვიერი ვარ. სახლში შევარდი. პირდაპირ თაროს მივაშურე. იქ პური მეგულეობდა. არ იყო. მოვიხედე. ტახტზე დედაჩემი იწვა და კენესოდა. გავშტერდი. ახლოს მივედი. დედამ მიმიზიდა და დამკონა. იქვე კალათიდან ამოიღო შავი პურის ვებერთელა ნაქერი და მომაწოდა.

— ქამე, შვილო! სად იყავი, დედა?

მეც უამბე. დედას ეწყინა. უცებ ყური მოვკარი ბავშვის ტირილს. ეს რაღაა! გავკვირდი. ლოგინში წამომჯდარი დედა ტანისამოსს ისწორებდა. ის კაბა ორი სამი დღის წინეთ ტანზე არ სწვდებოდა. ეხლა კი ძალიან ფართოდ შეჩვენა. მივხვდი ყველაფერს: კიდევ გაგვიჩნოდა ერთი პროლეტარი. ჩემი უფროსი და შორაპანში ყავდა ინჟინრის ცოლს მოსამსახურეთ. ქალაღდი და ფანქარი მოვიმაგრე. დასწერილი გაუგზავნე ჩვენი ნაცნობი კონდუქტორის ხელით:

„ჩემო დაიკო პაშიკო. ჩვენმა დედამ ბავში ქნა.
კაბა წინეთ რომ პატარა ჭონდა ეხლა დიდიც აქვს.
თუ ჩამოხვალ, დედა გვერდიდან ამოიცილი ერთ განს და შეგიკვრავს.
შენი ამა ბიკილა“.

მე ამაზე სათანადო პასუხი მივიღე. პაშიკომ ასე მომწერა:

„შე წითელო ღორო (მე ჭერა ვიყავი და ასე იმიტომ მეძახდენ)
დედა საჭონელი ხომ არაა, რომ „ქნას“ იწერები.
ასე უნდა მოგეწერა „ეყოლა“ ან „შობა“. აკოცე.
დედაჩემს ჩემს მაგივრად და იმ პატარასაც.
მე კაბაც ვიყიდე, ორლილიანი ცხვირწამულნული ფეხსაცმელიც
და ერთი წითელი ლენტე. მე ის თმაში მაქვს ჩაკრული.
*ფანტანიდან დედას წყალი მოუტანე ხოლმე.
სახლის დალაგებაშიაც მოეხმარე სანამ ზეზე ვერ დგება.

გკოცნით ყველას. პაშიკო.

წერილი ასე თავდებოდა.

ამ შემთხვევიდან დიდი ხანი არ გასულა. მამა შორაპანის დეპოში გადავიდა სამუშაოდ. იქ ჩვენ ახალი მეგობრები გავვიჩნდენ, მოგვეცეს ერთი ოთახი ყაზარმის ქვეშ. ჭიათურის ბინასავით ნესტიანი არ იყო, ხოლო ისიც ყვირილას გადასჩერებოდა. ახალი მეგობრების გაცნობა

ჩვეულებრივ მოხდა. ეზოში, რომ უცნობები დაგვინახეს, ყველანი გავმოსცივინდენ, ხელათ ჩხუბი მოგვივიდა. ჩვენ ყველა და, ძმა, ვიბრძოდით. როგორც იყო მოვიგერიეთ. დარწმუნდენ, რომ მათზე ნაკლები მოჩხუბრები არც ჩვენ ვიყავით. შეგვირიგდენ და მალე დავმეგობრდით.

ლუტიძის ბიჭები და ანდრუსოვის მიშკა ძალიან დაგვიახლოვდენ. ერთი სიტყვით, მოჩხუბარმა ბიჭებმა შევიყარეთ თავი. ჩვენ მამა გვყავდა, პური მუდამ ბევრი გვჭონდა. დედამ რეცხვა დაიწყო და ულუფა კიდე უფრო გაგვიდიდდა.

ლუტიძეების მამა მუდამ მთვრალი იყო, მას გული მოსდიოდა უბნის უფროსზე, რომელმაც ლუტიძეს გზის ოსტატობა არ აღიარა. ამის გამო ბიჭები მუდამ მშვიერები იყვნენ.

მიშას მამა მიხეილ ანდრუსოვი კარგი მემანქანე იყო. მასაც უყვარდა თორმე გადაკვრა. ერთხელ გზაზე გამოსაცდელად ორთქლმავალი გაატანეს. მარტოთ უბანში დამთვრალიყო, ვიადუტებში მთელი სისწრაფით მიყავდა; მოხვეულში მანქანამ პირდაპირ გაასწორა და ხრამში გადაიჩეხა. მიშკა დაობლდა. დამტვრევის ადგილას ქიათურის შტოზე რკინის ჯვარი დაასვეს და ზედ დააწერეს: „მიხეილ ვასილისძე ანდრუსოვი“.

ჩვენი ერთი მეთაურთაგანი ჩემი და პაშიკოა. კიდევ შემოგვემატა სედრაკას ანუშა. სედრაკა მოხუცი მემანქანე იყო. ის დაითხოვეს და ახლა ცენტრო-ისარზე მსუთავად მუშაობდა. სედრაკამ კოშკიდან იცოდა ანუშას ძახილი. ამიტომ ჩვენ მას „მოლა“ დავარქვით. ანუშას სწყინდა, მაგრამ რას გახდებოდა? ჩვენ შეურაცყობისათვის არ უძახდით მას ასეთ სახელს. ანუშასაც არ უნდა სწყენოდა, თუ ჩვენთან ყოფნა უნდოდა. გოგოები ეს ორი გვყავდა, ბიჭები კი ბევრნი ვიყავით. თითქმის ჩვენით ვცხოვრობდით. დედამამს ძალიან ცოტას ვაწუხებდით. ხანდახან პურს წავიღებდით სახლიდან. მთელი დღე ნარულაზე ვართ. თრიებივით დაეხტივართ ვაგონებზე. ჩამოსულ მგზავრებს სახლამდე ნივთებს ჩაუტანთ. ფულს გვაძლევენ. ერთად შეეკვამთ. ანკესები გვიგია, იქაც მოჰყვება წვერეები, ხანდიხან ლოქოც მოსდევს. გავსცურავთ მდინარეს და სადმე გაღმა სოფელში ხილს გავანადგურებთ. მეპატრონე გამოგვეკიდება. გვცემს. შინაც დავგვამუნს. მაგრამ ჩვენ მაინც კარგი მეგობრები ვრჩებით. მღვთისა და მამისაგან შევიკვი იყო. ბოლშევიკი ჩვენც ვიცოდით დაახლოვებით. ის მუშებს უყვარდათ, ამიტომ ჩვენც გვიყვარდა.

დებოს მუშები ჩვენ „შიაკას“ გვეძახდნენ, რასაკვირველია, მოუფერებით.

ერთხელ მარტიროზამ გვითხრა:

— თქვენ ჰეი, „შიაკა“! რას შვრებით ეხლა!?

— რისას, ძია მარტიროზ?!.

— არ იცით! ხვალ საზღვარგარეთის დელეგაცია მოდის. სადგურზე მათ შეხვედრასა და მიტინგს უწყობენ. არ შეხვდებით.

ჩვენ გაგვეცინა. კი არ შეხვდებით — დავხვდებით. სადგურსა და დებოში რა მოხდებოდა ისეთი, რომ ჩვენ შიაკას არ გაეგო? მარტიროზას ლაპარაკის კილოთი მივხვდით, რომ ის სტუმრები არც იმდენად სასურველი ხალხია. მან სედრაკას უთხრა:

— აი ნამდვილ გამყიდველებს შენი თვალით ნახავ.

ამას ყური მოვკარით და საქმეც გათავდა. ჩვენც შეგვეძულდა ჯერ კიდევ უნახავი უცხო სტუმრები.

მეორე დღეს დიდი მიტინგი გაიმართა. მოედანზე წითელი ქვიშაა მოყრილი. სადგურის შენობასთან გაკეთებულია გირლიანდებით მორთული ტრიბუნა. მის პირდაპირ მეორე ტრიბუნაა საპირფარეშოს ახლოს. ჩვენ შიგ ხალხში არ შეგვიშვეს. ამიტომ საპირფარეშოს ცემენტის სახურავზე შევეცოცდით, ასე, რომ სხვებზე უკეთესად დავინახავდით ყველაფერს.

მოვიდა მატარებელი. მას სამი „სალონი ვაგონი“ ება. იქიდან სტუმრები რიგ-რიგობით ჩამოვიდნენ და გირლიანდებით მორთული ტრიბუნა დაიკავეს. მეორე ტრიბუნაზე ჩვენს ახლოს შესდგა ერობის თავმჯდომარე. მან სიტყვა ასე დაიწყო:

— ჩვენო უძვირფასესო სტუმრებო! თქვენს ჩამოსვლას მთელი ქართველი ერი მოუთმენლად ელოდა.

— ჩვენ „ერი“ ვერ გავიგეთ და ერთმანეთს შევეკითხეთ და ვერაინ აგვისხნა. თავმჯდომარემ სიტყვა დაამთავრა, სტუმრებიდან ერთი კაცი აღგა. ჭალარა, ნიკაპ-ფართე, ყბები ჩაცვენილი, თარჯიმანმა გამოაცხადა— „ეს არის მაკლონალდი, კაცი, რომელიც ცვილონში ჩაის პლანტაციის მუშა იყოო...“

მართლაც ჩაისავით მოსრესილი კაცია, სადგურში ნაჯანდრალი არდანეცი მსახურობდა, გაბურძგენილი უღვაშები მას უგავდა.

ეხლა მეორე აღგა, ის ძალიან სქელი კაცია, ნიკაპზე პატარა წვერით, მელოტი, ფაშვი ერევა.

— ვანდერველდე! — დაიძახა თარჯიმანმა.

— რაო. ვარდენ ვედრა. — წამოიყვირა მიშკამ.

— ჰო, მაშ! თაზუნა ქანქაჩის! — მივაძახეთ.

ჩვენ ვხარხარებდით, ხარხარებდნენ ისინიც, ვინც ჩვენს ახლოს იდგა და ჩვენი ნათქვამი გაიგონეს.

— აღრიან მარკე. — გამოაცხადა კიდეც თარჯიმანმა.

— რაო, მიშა.

— აღრიანი ვარიკე? — წამოვიყვირე მეც — შემეშინდა მიშას არ მოესწრო ჩემთვის ენამახვილობაში.

შემდეგ სწოულდენი. მასაც გამოუგონეთ რალაც. აღარ მახსოვს, მხოლოდ კამილ გიუსმანსი ყველაზე ცუდად გვეჩვენა, რალაც გაიძვერასა ჰგავდა. ხმელი კაცი იყო. მაღალი. პლაში ეცვა. თმა კეფაზე ჰქონდა გადაყრილი. მიქინებით ეწეოდა სიგარას. აფურთხებდა. სულ ასე გაიძახოდა:

„ლო დემოკრასი კომარად“.

ჩვენი ხელის შეშლა ერობის თავმჯდომარემ შენიშნა, დაუძახა მცველებს და შოლტებით ჩამოგვრეკეს. საწყობში შეგვამწყვდიეს. შემდეგ სადგურის უფროსი მოვიდა, მოხრილი სახრით კანჭები აგვიწვა, ორიოდ სილაც გვაჭამა და გამოგვიშვა.

სალამოს დებოსკენ მივდივართ. მარტიროზა გვხვდება. ის იცინის და გვეუბნება:

— აი, თქვე ძაღლებო, თქვენა!.. თქვენი გამოგონილი სახელები ეხლა მთელმა მუშებმა იციან.

თურმე ჩვენ ბოლშევიკობას გაგვანდეს. მარტიროზა ნამდვილი ეშმაკი იყო. მას მეტ სახელად შაუმიანს ეძახდნენ. შაუმიანი ჩვენ არ ვიცოდით ვინ იყო. ისე კი კარგი წარმოდგენა გვქონდა. მიტინგზე მისი სახელის გაგონება მუშებში ტაშს იწვევდა. სამაგიეროთ აგინებდნენ მას სადგურის უფროსი და სამაზრო ერობის წარმომადგენელი. მაგრამ თუ მარტიროზას გავდა ის შაუმიანი, ძალიან კარგი კაცი იქნებოდა (ნამდვილად მარტიროზა ჰგავდა თურმე შაუმიანს). მარტიროზა ჩვენ გვიყვარდა. ვინაიდან რასაც გვასწავლიდა ან დაგვარიგებდა, აუცილებლად გამოგვადგებოდა. ერთხელ ასეთი შემთხვევა გვქონდა.

ზესტაფონის „უჩენიკები“ გადაგვეკიდნენ. ორჯერ გვცემეს საყვრიაზე. ჩვენს გოგოებს ტანისამოსი დააძვრეს, თმებით ათრიეს და, როგორც იყო ზესტაფონის დებოს ბიჭებმა გადაგვარჩინეს სულ დაბტვრევას. შორაპნელი და ზესტაფონელი დებოს ბიჭები ერთიმეორეს ვემტერებოდით. მათ ერთი ზავგოროდნი ჰყავდათ. ის წყეული ძალიან გვცემდა. ჩვენს გოგოებს კი ძალიან პატივისცემით ეპყრობოდა. ჩვენდა გასაკვირად ზავგოროდნი მოწაფეებთან ჩხუბში ჩვენ მოგვეხმარა.

ნესტან-თინათინები დაგვახსნევენა, ორიოდ ვერსიც სამშობლომდე გამოგვაცილა, მერე კი ხელი ჩამავლო საკინძეში და მოკლედ მითხრა:

— ბიკილა. გუნება მაქვს თუ ბიჭი ხარ დავარტყათ.

დავარტყათ. მეორე და მესამე წყვილებმაც დაუშინეს. ჩვენი გოგოები განზე იყვნენ. ჯერ სეირს უყურებდნენ, მაგრამ, აი, მე ზავგოროდნიმ გადამჰკრა ბეჭებში, ხრამში გადამაგდო. ჩემმა დამ პაშიკომ იყვირა ზავგოროდნის ქვა დაუშინა. ბოლოს თვით ზავგოროდნიმ და სხვა ბიჭებმა ამოგვათრიეს. ჩვენ მაგრათ ვიყავით დაეეილი. დიდი ხნის შემდეგ გამოირკვა რომ ზავგოროდნის პაშიკო მოსწონდა, მე კიდევ ძმა ვილაც ვეგონე. მარტიროზამ გაიგო ეს ამბავი. თითზე წამოსაცმელი რგოლები და შოლტები გაგვიკეთა. წინადადება მოგვცა ზესტაფონელ ბიჭებთან მოვრიგებულობით. ჩვენ ეს აზრი მოგვწონდა. ესეც მოვიქეცით მხოლოდ ჩვენი შესწორებით. ერთხელ ზავგოროდნი საყაყრიაზე გამოვიტყუილეთ, მაგრამ ვცემეთ და იმის შემდეგ ვთხოვეთ შერიგება. ზავგოროდნი შეიშმუნა და გვერდების ზელით ამბობდა:

— შევრიგდეთ? შევრიგდეთ?

— ჰო შევრიგდეთ. ბარდაბარ არა ვართ?!

— კარგი, აგრე იყვეს.

დაგვეთანხმა. ის შემდეგ მართლაც გულწრფელი და კარგი ამხანაგი შეიქნა. მაგრამ მიშკა ანდრუსოვის და მისი გულის მორიგება არ მოხდა. ეს სულ პაშიკოს ბრალია.

ყველანი ვმუშაობთ. მარტიროზა ისევ დეპოშია. ახლა ის ქარხკომით აირჩიეს. სედრაკა ერთხელ (ეს ვასაბჭოების შემდეგ) მთვრალი ასულყო კოშკზე. იქიდან ძირს გადმოეკიდა. თვალი ველარ დაიჭირა და ძირამდე სული აღარ დაჰყოლია.

თომია ლუტიძეს და სედრაკას გაღმა სამიკიტნოში დაელიათ მაყარიჩი. რკინის გზის გამგეობამ ის გზის უბნის უფროსიც გადააყენა, ლუტიძეს რომ გზის ოსტატობა არ აღირსა და ის დეპოს უფროსიც სედრაკა რომ ცენტრ ისარზე გადაიყვანა. ერთი სიტყვით მათ ჩამოასხეს და სედრაკამ სიხარულს თავი შესწირა.

ანუშას ნათესავი გამოუჩნდა. ტელეგრაფზე შევიდა მორზეს სასწავლად. ანუშა ჩამოგვიცილდა, გვერიდებოდა. თუმცა ჩუმად რომ დაგვიხელებდა, ისევ ძველებურად ხალისიანათ მოგვეხვეოდა. მიშკა ანდრუსოვი „მიშა“ გახდა. ის მამამისივით ცეცხლფარეშად შევიდა და კარგ მემანქანის იმედებსაც იძლეოდა. ისევ ინტერესიანი ბიჭია, მხოლოდ მამის, მიხეილ ანდრუსოვის, დაღვეის ჩვეულება გამოჰყვა. ვაიპარებოდა ბაზარზე, დოჭით ლენოს იყიდდა, უზმოზე დაღვედა და ხელათ დათვრებოდა. მერე გადაეშეებოდა შესართავში, სადაც ძირუ-

ლის ანკარა მთის წყალი და შავი მარგანეცისაგან შეღებილად ცვირილა ტრიალა მორევებს აყენებს. მე მას უშლიდი:

— მიშა, დაიქანცები ბიჭო! ან რა ქკუაა.. რას ებრძვი? — ის კი მეტყვოდა:

— პაშიკოს უყვარს ცურვა. ის შენზე გულადია, ბიკილა. ნამდვილი გოგოა.

მიშა გაფითრდებოდა. მე კი ღვარძლით ვივსებოდი. ჩემ დაზე მიშა ასე მეუბნებოდა. მაგრამ ის ხომ ჩვენი მიშაა იყო. მერე რა? თუგინდეთხოვა მიშას პაშიკო. მე დაუქერდი? ან ხელს შეუშლიდი? არა, არასოდეს. მაგრამ მაინც ბრაზი მომდიოდა. ამიტომ ერთი მეორეს გაბუტულები მოვცილდით. დილას კი ვილაცამ შემოალო ჩემი ოთახის კარა. მე წამოვხტი. იმ დღეს არ ვმუშაობდით, უქმე იყო.

— ბიკილა წამოდი.

— სადა?

— არ მოხვალ?

მიშამ შეშინებულივით გადმომხედა. თითქოს ტიროდა. ხმაში მივხვდი, რომ მის თბილ გულში შეავივით მოსწყდა რაღაცა, ლოდით ჩაეშვა მუცელში, კუჭს დააწვა, მან მძიმეთ ამოისუნთქა და ორჯერ უნებურად დაასლოკინა. მე გული მეტკინა, მიშას ასეთმა მოქცევამ აზროვნება წამართვა. თითქოს აღარც კი ვიყავი იქ. ჩემდაუნებურად წამოვიყვირე:

— მიშა, მოვალ! მოვალ! შენთან არ წამოვალ?! *

პაშიკო იწვა. საბნიდან უყურებდა. არ ვიცი რასა ფიქრობდა. წამოსვლა უნდოდა ალბათ და მეც იმიტომ მივმართე.

— პაშიკო, შენც წამოხვალ?

— ჰო, წამოვალ. ანუშასაც გაუვლი, რამდენი ხანია ჩვენთან აღარ ყოფილა. ძალიან სწყდება გული ანუშას. მე კი უცებ დავიბენი, ავცახცახდი, ენა დამებმა, საჩქაროდ მახუთში ამოსვრილ პინჯაკს ვიცვამდი. პაშიკომ ეს შემნიშნა... რაც შეეძლო გადინხარხარა...

— აა... რა მოგივიდა, ბიჭო!

მე კიდევ უფრო მეტი დავიბენი. ვიდექი იატაკზე მჩატეთ, თითქოს მივფრინავდი. პაშიკომ ყველისა და პურის ნაჭრები, ქალაღში გამომიხვია და ჯიბეში ჩამიღო.

— გენაცვალე, ჩემო დაიკო!

მოვეხვით მაგრად: მე თითები მეჭირა ხელში და ვკოცნიდი. რად ვკოცნიდი? მე ეხლაც არ ვიცი. ვიცი კი, რომ მიმიხაროდა ანუშასთან.

მიშა ესტაკადებს ქვევით გვიცდიდა. სადგურიდან ჩამოვიდა ანუშკო. მოვიდენ ლუტიძეებიც. ისინი შემკეთებელ სამაქროში მუშაობ-

დენ. ერთი დურგალი იყო. ხიდან ისეთ რამეს გამოსჭრიდა, რომ მას ეშმაკის თვალი თუ განსაზღვრავდა. ახლაც მან პაშიკოსა და ანუშიკოს მოუტანა კაკლის კუნძიდან გამოთლილი ქალი ბავშვით და აკვნით. მთელი სადგურის ბიჭები და გოგოები ამ საჩუქრის სანახავად მოდიოდნენ.

სისხამი დილაა. იქ იმ დღეს ერთი „ბუტკა“ დაარღვიეს. ღამით მიშკა და ლუტიძე პეტია (საჩუქრის მომტანი) მისულიყვნენ. სადღაც „კანატი“ გამოეძროთ, ტივი შეეკრათ. ყველანი ზედ შევდექით. ზედ მოწყობილ ძელებზე ჩამოვჯექით. ტივი მეტად თავისებურ გასართობად მოგვეჩვენა. მიშკა მესაქებოდა. ჩვენ კი ზოგი ვეზმარებოდით, ვკადაობდით, მე კიდევ მეტად უზნეურ და უწმინდურ ლექსებს ვამბობდი. ვაექრობდით შიირებით. უფროს ლუტიძეს ბადე ჰქონდა. მობერებულ ადგილს უსროდა. თევზაობდა.

მივცურავთ ზესტაფონისაკენ. აქ ხილქვეშ გავძვრებით. უამრავი ხალხი გვიყურებს. ქალაქი გარეთ გამოიფინა. ზავგოროდნი ზევით შემოგვხვდა. ის ტივზე არ ამოუშვით. ზავგოროდნის ერთი ამხანაგი ჩამოგვიხტა. გოგოებმა უყვირეს. მასაც შეეშინდა, ფეხი უგვერდა ნაპირისაკენ. მერე ხიდიც ხალხით იყო გავსილი. ამნაირი გასართობი აქ პირველად მიშამ სინჯა. ზავგოროდნი ძალიან გაბრაზდა: „მორაპნელმა ბიჭებმა ზესტაფონელებზე უკეთესი გასართობი მოიგონეს. გავცილდით ქალაქს. ქალაქის ბოლოში ჩანან წისქვილის სარები. დაიწყო დამბების სერიები. გაღმამ-გამოღმა გადაშლილი ველები. მარჯვნივ ლიანდაგი, ტელეგრაფის სვეტების დაუსრულებელი წყება. სამარშრუტო თუ სახალხო მატარებელი გადარბის, დაიკვილებს, პერსპექტივაში შთაინთქება. შავი ქვის ვაგონები ვებერთელა, გრძელ მრავალთავიან ზღაპრულ ცხოველივით ნესტოდან ორთქლის ქშენით მისრიალებს გადაწოლილ აპრიალებულ ლიანდაგზე.“

მივცურავთ მე და ანუშა. წყნარად ვსაუბრობთ. პეტია ლუტიძეს გული მოსდის. სამაგიეროთ უფროსი ძმა, მებადური, გულცივია. ის ისე ჩვეულებით, ჩვენი მეგობარი უფრო კი იმიტომ, რომ ერთ ქალს შეეჩვია სადგურში. ქალს ქმარი ომში დაედუბა. არავითარი საარსებო წყარო არ ებადა. დეპოში ხმა დადიოდა: უფროსი ლუტიძე, რასაც მოულობს სულ იმ ქალთან მიაქვსო. დედა ძალიან ჯავრობდა. მამა პირიქით. თომიას თუ ძალას დაატანდნენ, ისევ ცოლს წაეჩხუბებოდა.

— ბიჭო, ქალი უნდა. რა უყო ეხლა მე, დედაკაცო, დაუშალო?!
თომია წავა გაჯავრებული, დათვრება. ის არც გასაბჭოების შემდეგ წასწიეს; მუშები თავს იკავებენ და ამბობენ:

— თომია მეტის-მეტად გადაყვა ღვინოს. ის ეხლა აღარ ვარგა.

თომიამ დაივიწყა გზის ოსტატობაზე ოცნება. მოხუცი მარტო ღვინოს მიენდო. თვალები მუდამ ამღვრეული ჰქონდა, სახე ქარცეცხლივით ნერვიულად დაწითლებული. ის ახლა ყველას აგინებდა — ძველ თაობასაც, მენშევიკებსაც, ბოლშევიკებსაც და ყველა მუშას.

ღედას შვილები არჩენენ. თომიას ჰყოფნის თავისი ნაშოვნნი.

მიშამ ტივი შეაჩერა. აქ მორევი იყო. ორფუთიანი ლოქოები ბუდობენ. ბიჭებმა მორევი კარგად იციან. ძირზე ნებივრად ტოკავენ ლოქოები და ვეება პირს აღებენ. თავს უშიშრად გრძნობენ. დაყურყუმალავებულ მიშასაც არ ეპუებიან. მიშა ამოცურდა. ნაღმს რელსის ნატეხი ჩააბა, პატრუქს მოუკიდა, ჩაუშვა მოსინჯულ ადგილას. კვამლი ბუბუბუყით ამოდიოდა. უცებ ყველას მოაგონდა, რომ ტივი უნდა გაერიდებიათ, გვიან იყო. ნაღმმა იხეთქა. სანამ ვინმე მოასწრობდა დაკივლებას, ტივი ნაუოტებივით დაიბნა და ყირამალა ჩაცევივდით. ცურვა ყველამ ვიცოდით, მაგრამ დავიბენით. ვიხრჩობით. არ ვიცით მიშას როგორ შერჩა გონება. ყველა გამოგვყარა ნაპირზე. აღარსად ჩანდა ჩემი და პაშიკო. მიშა გადაეშვა. შორს, ერთ კილომეტრზე მიაგნო. მე მივრბივარ ნაპირზე. საშინლად ვღრიალებ. მიშამ ამოაგდო თმებ გაწეწილი პაშიკო, გამოათრია ნაპირზე, თმა გაუსწორა და აკოცა. მოვასულიერეთ. მე და მიშამ — ერთმანეთზე მივიწიეთ. ბიჭებმა გაგვაშველეს. მიშა ხელიდან გასხლტა, მდინარეში გადავარდა. ჩვენ შეგვეშინდა: გვეგონა თავის დასახრჩობად იწევდა. სრულიადაც არა! მიშამ მოაგროვა პეტის მოტანილი სათამაშოები და გოგოებს ჩააბარა. დასუსტებული პაშიკო წევს დამბის ძირას. მიშა პაშიკოსკენ მიდის.

— ოხ, რა გიყო, მიშკა. რა!..

პაშიკო ეძახის თავისთან მიშას. გულში სისხლი შეიკრა. საფეთქლები რახუნობს. ვიგრძენი ჩემი დის უნებური დაშორება.

ცრემლების ღვრით ჩამოვჯექი პაშიკოს თავთან. პაშიკო მიშასკენ იხედება. მიშკა თმას უსწორებს და მეუბნება:

— პაშიკო და მე ერთნი ვართ. რაც გინდა, ის ქენი.

— დავარტყათ! — შევყვირე მე.

ამ დროს ანუშა მომვარდა, მკლავში ხელი ჩამატანა.

— რა დროს ეგ არის, ბიკილა! თევზები წყალმა წაიღო.

მე მოვიხედე. დავინახე ანუშიკოს შავგვრემანი, ბრინჯაოს ღერო სახე, ჩემს გულში ამოუშლელად ჩასობილი. მიშას ხმაც მომესმა.

— აი, შენც ხომ გყავს, ბიკილა! მე რაღად მიშლი!

ჰო, მიშა! კარგი! ჯანაბას! საქმეს მიეხედოთ.

ჩვენმა ჩქარა შერიგებამ ამხანაგები გააკვირვა. კარგ ცემის მოვლოდენ. მის მაგიერ გადავეშვით ყურყუმალით თევზების ამოსაკრებად. მორევის ძირზე ძლივს სუნთქავდენ ლოჭოები. ოცი ფუთი კიდევ ამოვიჭირეთ. პლათფორმაზე დაუდეთ და მოვედით ზესტაფონში. ზაგოროდნის არ სწყენია ჩენი ფათარაკი. თუმცა აღებული ფულით ისიც კი დაეპატიჟეთ თავისი ბიჭებით.

დებოს წინ მარტიროზა შეგვხვდა. შეგვატყო რაღაც უბედურება. გამოიკითხა ამბავი. ჩვენც მოუყევით. ამ დროს მილიციის თანამშრომელი დაგვადგა თავზე, მიშა და პეტია წათრია კინწის კვრით. მარტიროზა კიდევ უფრო გაკვირდა. ვერც ჩვენ გავიგეთ რატომ დაიჭირეს ბიჭები. ყველანი სამორიგაო კამერაში ჩავედით. მილიციელი დაკითხვას აწარმოებდა. ბიჭები ილიმოდენ. მილიციელმა გაიციხა.

— მაშ ჩემს მაგიერ მდინარეს დაუსჯიხართ!

— ასე, როგორც მოგიყევით.

— ეგ არ გიშველით, ფაბკომს ვაცნობებ და ჯამაგირიდან დაგიქრთ. ამ დროს ჩვენც მივედით მარტიროზა შეეკითხა:

— რა დემართა, კაცო, ამ ბიჭებს?!

— რა... არ იცი, ამხანაგო მარტიროზ? მაგ წყეულებს დანგრეული „ბუტკა“ ტივად შეუკრავთ და სვირის სანაოზე წასულან.

მარტიროზამ გადინახარა.

— შერე და რა პასუხს ვაძლევენ?

— შევცდით, ბოდიშს იხდიან, „ბუტკის“ ძელები კი კიდევ ღირდა გვარიანი ფასი. ვის გადავახდევინოთ?!.

— კარგი! გაუშვი ბიჭები! ჩვენ გამოუბრით ჯამაგირიდან.

— რა ჯამაგირიდან, კაცო! პურის ფულად არ ყოფნისთ ეგ წყეული ბონები — მიუგო უფროსმა მილიციელმა.

— მაშ კარგი, რაც გინდა, ის უყავი. მე სხვა არაფერი არ შემიძლია.

მარტიროზა გაბრუნდა. მიშა და პეტია ისევ შინ დარჩენ. უკანიდან ხმა მოგვესმა:

— მარტიროზ!.. მარტიროზ!.. თუ ძმა ხარ, წაიყვანე შენი თავდებობის ქვეშ! დღე იმუშაონ, ღამე კი აქ სამორიგეო ოთახში გაათენონ სამჯერ. თუ ამას არ დაჯერდებიან, ზესტაფონში გადავგზავნი.

— აგრე თქვი და!.. — მიაძახა მარტიროზამ. ბაქანზე გროვათ მოვდიოდით. მარტიროზას კითხვებს ბეირივით ვაყრიდით. მას ტყავის ქურთუქში ჩაეწყო ხელები და გვიყვიროდა:

— მოიცათ, რალა, თქვე ოხრებო, ძალა ნუ წაიღეთ!

უკვე თეატრის ეზოში ვზივართ. ხალხი გროვდება. კრება უნდა გაიხსნას. ჩვენც შევევრით. გზის ოსტატმა ჩხუბი აგვიტენა. დაიწყო ყვირილი ხალხში:

— თქვენი მამაძაღლობით, ბიძია, მე შენიშვნა უნდა მივიღო, მე ამას არაფრის გულისათვის არ ვიზამ. ვისი გულისათვის, თორემ კი! თქვენ რომ თქვენს ნებაზე გაგიშვასთ კაცმა ქვეყანას ძირიანათ ამოაგდებთ.

ძართლა საქმე არც ისე იყო. გზის ოსტატი გვემტერებოდა. ოსტატს რკინის გზასთან ახლოს ჰქონდა სახლი, ეენახი და სახნავები. შაბაშის შემდეგ მუშები მის სახლში მუშაობდნენ რამდენიმე საათი. სასმელ საქმელი მოყავდა, გზის ხელოსნის ჯამაგირიც უკლებლავ მოჰქონდა, ფუტკარიც ჰყავდა. სადგურის მუშებსა და მოსამსახურეებს საახალწლო თაფლსა და სანთელში ტყავს აძრობდა. ერთხელ ჩვენ „შაიკას“ რალაც ეშმაკმა მოგვიარა თავში. დეკემბრის ღამეში, გზის ოსტატს გადაუხტით ეზოში. ერთი სავსე სკა ამოუცალეთ. სულ ლუტიძე პეტრას თაობა იყო, იმ წყეულის: აბა რა გაგვაბედინებდა ჩვენ გზის ოსტატის თაფლის შექმნას? მას მთელი დებოს და სადგურის ადმინისტრაცია ხელის გულზე ატარებდა მშვენიერი იმერული „ჩაქინკილებისათვის“. ის არ ცხრებოდა ახლა. მუჭარაზედაც გადავიდა. ჩვენ სირცხვილით ვიხრუკებოდით, მაგრამ მარტიროზამ ველარ მოითმინა.

— ვა!! აღარ გაათავებ ტრაქუნს?!. ბიჭებმა თაფლი შესჭამეს, მერე რა მოხდა!..

გზის ოსტატი გაჩერდა. მას ვერ წარმოედგინა თუ ჩვენ მარტიროზა გამოგვექომაგებოდა. პირი დაალო. სქელ მუცელზე პიჯაკს იჭერდა. თითქოს უნდოდა ისე მოეხუთა მუცელი, რომ ღიპი ხერხემალს მიჰკროდა. ჩვენ ვადავიხარხარეთ. გაეძვერით ნელა. ზოგი ფეხზე გაეჩერდით, ზოგიც ესტრადაზე ასასვლელ კიბეზე ჩამოვეჯექით. წვიმა მოდიოდა. ღია ფანჯრებიდან შემორბოდა გრილი ნიავი. ყველანი თავისუფლად სუნთქავდნენ, ოხუნჯობდნენ, ერთიმეორეს სიტყვას უჭრიდნენ. ტრახხობდნენ ჩაბარებული შეკვეთების ღირსებაზე, ან ორთქლმავლის კარგ წაყვანაზე, გადარჩენაზე, დალევაზე, აბრაზებდნენ იქვე ახლადცოლშერთულ მუშას. ზარმა დაიწყიალა და კრება გაიხსნა.

კომუჯრედის სხდომაზე ბევრი საკითხი იდგა. ყველაზე მეტ ლაპარაკს იწვევდა ხიდის საკითხი. გაზაფხული, წყალდიდობა. ყვირილას მოჰქონდა მოთხრილი ხეები, აჯახებდა ხიდის ბოძებს. ბოძებმა ველარ დაიჭირეს. მუშა-მოსამსახურეები აწყობდნენ შაბათობას. ზურგით თუ კალათებით მოჰქონდათ ქვები. ხიდქვეშ ხერგავდნენ ღროებით დასტა-

კების გასაკეთებლად, რომ მოძრაობა არ შეფერხებულყო. ერთ ნაპირს მზადდებოდა ახალი დასაკიდი ხიდი. მუშები ბევრი გაუბრბოდა სამუშაოს. ნამეტნავად ნახევრად — გლეხები. მათ ჯერ ნამდვილ რვა საათის მუშაობაზედაც სწყდებოდათ წელი. გაათავებდნენ თუ არა თავის რვა საათს, მაშინვე ზოგს მუცელი ასტივედებოდა, ზოგს მკლავი და ზოგს ფეხები. ნამდვილად ყანები ჰქონდათ სამარგელი. მარტიროზა ბრაზობდა. ახლად აღგენილი მიმოსვლა ბათომსა და ბაქოს შორის მარტო შორაპნის ხიდით ბრკოლდებოდა. მოსამსახურეები გამოდიოდნენ სამუშაოდ (თუმცა) უფრო შიშით ვიდრე შეგნებით, ასე თუ ისე მაინც გვეხმარებოდნენ. გლეხები პირდაპირ საქმეს გვიჭირვებდნენ. ასე გასინჯეთ იძახდნენ კიდევაც:

— აი თქვენი რვა საათის მუშაობა და მერმე თავისუფლება.

მიშკამ ამისათვის გალმა სოფლელი ნახევრადგლეხი მუშა კიდევაც სცემა.

მარტიროზა ძალიან ცუდ მდგომარეობაში იყო. ყველანი სდუმდნენ. მიშა ანდრუსოვი ზეზე წამოხტა, სიტყვა მოითხოვა. არავის არ ეგონა თუ მიშა ასეთი შეგნებული იყო. მიშამ ისე ვერ გამოთქვა, როგორც ჩვენ ახლა კომკავშირლებს გვჩვევია, მაგრამ მაშინ ის დიდ ვამბედაობის და მიხვედრის ნიმუშს იძლეოდა.

— წინეთ, როდესაც რვა საათის სამუშაოს მოვითხოვდით „ნაჩალნიკ დაროგისათვის“ ვმუშაობდით.

— აა... მუშა და მუშა... შიშშილით ძამია კუჭი გამიხმა! დაიძახა ვილაცამ იქიდან.

საკვირველებაც! დამძახებელს სახლში სიმიინდიც ბევრი ჰქონდა და ლეინოც. ჩვენი ბიჭები ბევრჯერ ვყოლივართ მას სახლში.

უნებური სიცილი მოვრთეთ. იმ მუშას შერცხვა თურმე. მხოლოდ ერთი წლის შემდეგ მოვიდა ისევ და შეკეთებაზე მუშაობდა.

მიშა კვლავ ადგა. გაცხარებული რახრახებდა.

— ჩვენ უფრო არ გეშინ. მაგას ვენახიც აქვს და სიმიინდიც. ჩვენ რალა გეაქვს!

ჩვენ ფანჯრებზე ყვავილები ძლივს ხეირობს!..

— შენი წინადადება?! — მიაჩეჩა პირში სიტყვა შაუმიანმა.

— ჩემი...

მიშა ყოყმანობდა.

დავითხოვოთ ვინც არ გამოვა!

მიშას ნათქვამი საშინელი იყო. ყველანი გაშრენ. პრეზიდენტს აშკარად გაეხარდა ასეთი წინადადება. აუდიტორიაში ბევრი აცახცახდა. არავინ იცოდა რა მოხდა. მეც შევფიქრდი. თავის სამუშაოს შემ-

დღე ვინც არ გამოვა, მაშასადამე, მას დაითხოვენ? დაითხოვენ! აუცი-
ლებლად დაითხოვენ!

წინადადების პირდაპირ მოწინააღმდეგე არა სჩანს. ხალხში კი
მითქმა-მოთქმაა.

— აი თქვენი ბოლშევიკები. აი თქვენი რვა საათის მუშაობა, ყი-
ნულზე დასწერეთ.

— არ გვინდა.

— არ გამოვალთ.

— თუ არ გინდათ ჩვენს რიგებშიც ნუ გინდათ.

— ჩააყოლეთ!

მიშა ანდრუსოვი დღეს შეუპოვარია. ისე უტიფრად ლაპარაკობს,
რომ ყველას ენა უფარდება. ის სახეები ახლაც წინ მიდგია. არ ვიცი,
ხალხს ეშინოდა თუ რა მოსდიოდათ. შუშმინი გაცეცხლდა, მიწის
ფერი დაედო, მეგონა ანთება დაემართა. რალა გზაა, კალთაზე დაკი-
დება შეუძლებელია. სხვა გზის გამონახვია საჭირო.

კომუჯრედი უნდა შევსილიყო. დაცალიერებულ თეატრის დარ-
ბაში ვიყავით ჩვენი მუშა ბიჭები. ჩვენ ჯერ „მუშაც“ არ გვერქვა. ოს-
ტატები ჩვენზე ასე ამბობდნენ:

— გადაყარეთ იქით! ლლაპუტებია!

მარტიროზას ბევრი აღარ უფიქრია. ორჯერ ნერვიულათ გააბო-
ლთა ესტრადაზე და დაგვიძაბა:

— ბიკლა, რას გაჩუმებულხართ მანდ ქვევით!? ამოდით და ან-
კეტები მიიღეთ.

ყველანი ავედით ზევით. მდივანს გარს შემოუსხედით. ქალაღე-
ბი დაგვირიგა. ის იყო ოთხ გვერდზე დაბეჭდილი ფურცელი კითხვე-
ბით და მრავალ წერტილებით. სადაც ჩვენი პასუხები უნდა და-
გვეწერა.

— აბა ბიჭებო ჩაიდევით ჯიბეში. შეავსეთ და ზვალ მდივანს
ჩააბარეთ.

შუშმინამ ილიაში ამოიღო ჩანთა. ხიდისაკენ გასწია. ხიდს გაღმა
მატარებელი იყო მომდგარი. მგზავრები გადმოდიოდნენ. მუშებს ვალ-
მოქონდათ ბარგი-ბარხანა. დეპო და სადგური ერთ კვირას ვმუშაობთ.
როგი ქვას ამტვრევს, როგი ეზიდება. ყველაფერი ამაოა. მთაში სადმე
ზაფხულის კოკისპირული წვიმა მოვა. მოვარდება მდინარე და ჩვენი
მუშაობის კვალიც აღარ რჩება. ერთხელ მთლად ჩავებრგეთ. დასტაკე-
ბი ჩაუდგით. გვეგონა ერთი კვირა მაინც გაუძლებდა. მატარებელიც
გავატარეთ. ნაშუადღევს ყვირილამ დაღია მაჭარი და ხიდი ისევ ჩა-
წვა. კიდევ დავეტაკეთ. ამ შემთხვევაში მარტო ყოფილი „მაიკა“ ბი-

ქები ვეხმარებით. ერთი ტენიკოსი გამოგვიჩნდა. მას ძალიან აკვირ-
ვებდა ჩვენი უსასყიდლოთ მუშაობა. ახალგაზრდა იყო და მეტად სინ-
დისიანი. მუშაობის შემდეგ გაღმა სამიკიტროში მივიდიოდით. იქ რამ-
დენიმეთ ერთი მეორეს დაუახლოვდით. მიშას ერთი ზედმეტი ანკეტა
ჰქონდა. მთვრალი იყო. როგორ არ დავითვრებოდით. შორაპანში
ციკკას ლენო ლარის ფასად იყო. ვჯიბრობდით კიდევაც მეტის და-
ლევაში. რა უყოთ, მაშინ ამ შეცდომაში ცუდს არაფერს ვხედავდით.

მთვრალმა მიშამ ტენიკოსს ანკეტა მიიჩეჩა ხელში და უთხრა:

— დავანებოთ, ჩვენ ბიჭებო, ყველაფერს თავი! ჩვენ პარტიაში
შევდივართ. შენც ჩვენთან იყავი! არ გინდა?

— რატომ, მე თვითონ მინდოდა.

ამ სიტყვებით ტენიკოსმა ანკეტა დაკეცა და ჯიბეში ჩაიღო. დავ-
ჩუმდით. პირი მიშამ ახსნა.

— ჩვენ, ბიჭებო, ეხლავეს უნდა შევავსოთ ანკეტები. დღესვე უნ-
და მივეცეთ შაუმიანს. იცით, წავიდეთ ბიკლასას. იქ პაშიკოც იქნება,
ისიც შეავსებს.

წამოვიშალეთ, გარეთ გამოვედით. ჩვენ პირდაპირ სამიკიტროში
ზურნა უკრავდა. ისმოდა გადამბული ქიქყინი. მიშკამ მიუხვია ბაყალ-
თან და თევზს შეევაჭრა.

— პაშკას უნდა. ის ხომ არ მუშაობს?!

— მერც შენ რა? — გულის კანკალით შევეკითხე მე.

— მე... მე... რა... ის, პაშკას ალბათ შია. მე ვიცი, რომ სახლში
მწიფე პამიდორის მეტი არაფერი იყო.

ჩემთვის ყველაფერი ნათელი გახდა. მიშა ფიქრობდა პაშიკოზე
და სადაც თვითონ იყო, იქ პაშიკოსაც არ ივიწყებდა.

დებოში კი მიშას სიძეს ეძახიან. ამას მით უფრო ამტკიცებენ მუ-
შები, რომ ვჯავრობ წამოძახილზე. ასე იყო თუ ისე მიშამ აქეთ-იქეთ
ჩაიყარა თევზები ჯიბეში. კულები ზევით ამოაშვერინა და წავედით.
ჩვენი ბინა კლუბივითაა. იქ სხვა ბიჭებიც დაგვიხვდნენ და პაშიკოც.
ჩვენდა გასაკვირად, ზესტაფონელი მტერ-მოყვარე ზავგოროდნი კუთ-
ხეში მოწყენილი, დასველებული ქათამივით მიყუყულიყო. ზავგო-
როდნის ზესტაფონიდან შორაპანის დებოში გადმოუნაცვლია. რალა
გვეთქმოდა ჩვენ ბიჭებს კიდევ ერთი მოემბატა. და ისიც მაგარი ვაჭკაცი-

ანკეტები შევავსეთ. მოვნახეთ თავდებები. ერთად მივედით შაუ-
მიანთან და ჩავაბარეთ. შაუმიანმა ტენიკოსის ანკეტა რომ დაინახა,
გაკვირვებულმა მკითხა:

— ბიკლა! როგორ, ეგ ბიჭი ჩვენია?

— ჰო... ჰო... ჰო...

მიუგეტ ერთად ყველამ.

— მაგას კი ვგრე ვერ გაუშვებთ. ორმა კომუნისტმა უნდა მოუწეროს კიდეც ხელი.

შაუმიანმა ანკეტა გადმოდვა. ტენიკოსი აიწურა. მე შევეკრთა. მიშა შეწუხდა.

— მარტიროზ! ჩვენი ბიჭია. — შეეხვეწა მიშა.

— თუ ეგრეა, ჯანი გავარდეს, მეც მოვუწერ ხელს. მხოლოდ, ზომ იცით, პასუხს თქვენ გაგებინებთ.

— კარგი რალა, ჩვენ ვიცოდეთ! — მიუგო მიშამ.

მარტიროზამ ხელი მოაწერა. ანკეტები ტენიკურ მდივანს გადაუდო. კრება გაიხსნა. მოხსენებას აკეთებდა ვილაც მოსული ინსტრუქტორი. ის მაღალი იყო პირხმელი. ლაპარაკობდა მიმდინარე მომენტებზე. სიძნელეებზე. იმ დღეს ხიდი უნდა გაეხსნათ და საზეიმო საღამო იქნებოდა. შეაქო ჩვენი თავდადებული მუშაობა. გაუხარდა რომ ჩვენ ჩვენი ტენიკოსი გყავდა. ისეთი შთაბეჭდილება მივიღეთ, თითქო ვებერთელა პოლიტიკური ტვირთი გადავიტანეთ ბუჭებით.

მოხსენება დამთავრდა. შემდეგი საკითხი იყო ახალი წევრების მიღება. ტანში სიცივემ დაგვიარა. პირველად ზავგოროდნი მოხვდა. იკამათეს, ბევრი შეკითხვა მისცეს. ყველაზე ცოდვა იმაში მდგომარეობდა, რომ ზავგოროდნი შორაპნელ ბიჭებს არ გვინდობდა. როდესაც ზესტაფონში მუშაობდა.

მარტიროზა — რატომ იცემებოდი?

ზავგოროდნი — იმიტომ, რომ ეგენიც იცემებოდენ.

მარტიროზა — რატომ დაამტვრიე ისე მწარედ ბიჭები?

ზავგოროდნი — რატომ... რატომ.. — ზავგოროდნის ენა დაეხა. უკანიდან მოგვესმა ხმა, პაშიკო სიტყვას ითხოვდა.

— მართალია გვცემა ზავგოროდნიმ, ძალიანაც გვცემა, ეს არაფერი, „უჩინიკებისაგან“ გადაგვარჩინა და იმიტომ გვიპატივებია. ჩვენ კიდევაც მოვრიგდით.

პაშიკოს გამოსვლამ ბიჭებს ენა ჩაუგდო. ჩვენ ზავგოროდნისთან არ ვიყავით მორიგებულნი. რა გაეწყობა უსიტყვოდ დავემორჩილეთ პაშიკოს ნათქვამს.

მიშა ბრაზით სისხლს ყელში იკაევებდა. თვალები გაეცხო, სანე აენტო, მასში ხლებოდა გრძნობებისა და იქვების გადაჯგუფება. ერთი შეორეს ეგახებოდენ გულში ეს წყვეული მოჭიშპეები. ტუჩები საშინლად უთრთოდა.

— ვინ რას იტყვით კიდეც. — დაიძახა თავმჯდომარემ.

— ჰო, მართალია, მოწაფეების ხელში არ ჩაგვყარა. პაშიკოც მართალია. ეს არაფერი ჩვენ თუ ერთიმეორეს ვცემთ, ზავგოროდნი მაინც ჩვენი ბიჭია, გაუშვით.

მიშას სიტყვის შემდეგ წინააღმდეგი მაინც აღარავინ გამოჩნდა. ზავგოროდნი იცემებოდა, ისე კარგი ბიჭია.

რასაც მისცემ ნაღდათ ჩაგაბარებს. ნამუშევარში ზადი არ შეიძლება ჰქონდეს. პარტია კიდევ საქათმე ხომ არაა, რომ დედლები მოაგროვოს. — ამბობდნენ მუშები. შემდეგი რიგი მიშკასია.

— სვამს ეგ ბიჭი.

— მამამისის ხელობა უსწავლია.

იხუმრა ვილაცამ.

— შენ რას იტყვი მიშა? დალევ კიდევ?

შეეკითხა შაუმიანი და ისეთის სახით გადახედა უჯრედს, რომ ყველა მიხვდა შაუმიანს და ბიუროს მიშას პარტიის გარეთ დატოვება ენანებოდა. უჯრედის წევრებიც ამ აზრის იყვნენ. თუმცა მიშას ეს ზადი ყველას აწუხებდა. მამამისიც კარგი მემანქანე იყო და ღვინის გზაზე გატყდა.

— არა, მე ისე... არა ვლოთობ... დავლევ ხოლმე...

ბურტყუნობდა მიშა.

მიშკაზე ბევრი აღარ ულაპარაკნიათ.

მე და პაშიკო ერხმად მიგვიდეს. ტენნიკოსის პაპის პაპაც კი გამოიკითხეს და დიდი სტაქით ისიც მიიღეს.

გარეთ გამოვედით. კრება საქმიანად ჩატარდა. შეუმჩნევლად დაველიღვართ. გამოსვლისას ვგრძნობდით, როგორი ტვირთი შევიდგით მხრებზე. იმ ტვირთისათვის ჩვენ მრავალს შევძულდებით, მრავალნი შეგვიყვარებდნენ, ჩვენ ვიგრძენით არა შეგნებით, არა გაგებით, არამედ ისე რალაც შთაგონებით, ჩვენი ყოფით და იმ ამბით, რაც ჩვენს ირგვლივ ტრიალებდა. ჩვენ გვეგონა, რომ ვილაც გვიყურებდა. ვილაც თვალს გვატანდა, ხელს იშვერდა ჩვენსკენ. მოითხოვდნენ დიდს, რისი მიცემაც მართო ჩვენ შეგვეძლო — მე, პაშიკოს, მიშას, ტენნიკოსს, ზავგოროდნის, ლუტიძეების ბიჭებს და სხვა მრავალთ.

ასე დაქიმული გამოვედით დარბაზიდან. ჩვენს სხეულში გაიბა ძაფები. პაშიკოს მიშა მიჰყვება. ლუტიძეები ეძიძგილაგებიან ტენნიკოსს და სიცილით ეუბნებიან:

— ხვალ მოდი ჩვენთან სახელოსნოში. მაგ ბრჭყვიალა მუნდირზე ჯანგაროსს წავისვამთ.

საერთო ხუმრობას გამოეყო ზავგოროდნი. მომიახლოვდა. მიწის ფერი ეღო და ხმაწართმეული ამბობდა.

— ბიკილა, იცი, ხედავ, აი პაშიკო მიშასთან მიდის. ხედავ?

— რა უყო ეხლა მე. ალბათ „პერონზე“ გაისეირნებენ. პაშიკო ბევრს რეცხავს. ჰაერი უნდა...

ვიცოდი რაც აწუხებდა ზავგოროდნის. მისი სახე ყველაფერს ამზობდა.

უკვე ჩიხები გადავიარეთ და სადგურში ჩავედი.

ხიდის აშენება დამთავრდა. ზაფხული იყო. მთავრობის წევრები ჩანოვიდნენ. ამწეები მზად იყვნენ. და ერთ მშენებელ მზიან დღეს ხიდა გადასდევს. სალამოსათვის კიდეც საზეიმო კონცერტი გაიმართა. კომუჯრედი დიდის პატივისცემით მოგვეკიდა. ადმინისტრაციას შეუკვეთა. ჩვენ თითქმის ყველანი დაგვაწინაურეს, გარდა ლუტიძეებისა. მათ თვითონ გაუცხადეს უარი. მიშა ანდრუსოვი ორთქლმავალზე თანაშემწედ გადაიყვანეს, პაშიკო კოოპერატივში, მე წყალსაქაჩავების და მაზუთის ბაქების გამგეთ.

ყველაზე მეტი საქმე მე მქონდა. ვისაც არ გინდოდათ ვეცოდებოდი. ამ ადგილს მუშები „ჩასვრილს“ ეძახდნენ. ჩემი იქ დანიშვნა შაუმიანმა განგებ გაიტანა. იქ თანამშრომლები და მუშები ეშმაკობდნენ: მაზუთს, ნავთსა და ბენზინს იპარავდნენ. აღებული ფულით ლოთობდნენ. ზოგი კი თავის ვენახ-ბაღებს ახმარდნენ. ერთი სიტყვით ფურს წველიდნენ, ნამეტნავად გამამაძალდნენ წყალმქაჩავები. რკინის გზას წყალსადენი ქალაქსაც აძლევდა წყალს. ეს ვაებატონები აზიანებდნენ მიწებს, გადაყავდათ წყალმზომავი ისრები, აძრობდნენ ონკანებს. შემდეგ კერძოთ აკეთებდნენ. ამაში ისინი დიდ ფულს იღებდნენ, ზოგჯერ ქრთამსაც არ ერიდებოდნენ. ეს იქიდან გამოიჩვეა, რომ წყლის მზომავები ძალიან მცირე ციფრებს იძლეოდნენ. წყალსადენს სადგურს გარეთ მიწოდებული წყლით უნდა გაესწორებია თავისი ხარჯები. ახლა კი პირიქით, სადგურს დააწვა თავზე და ბევრიც ედებოდა. აქ მთავარ ხელოსნად და გამგეთ იყო ჩვენი ზავგოროდნის მამა პროხორო პროხოროჩი. მართლაც კარგი ხელოსანი. ერთ დროს ბოლშევიკობდა კიდეც. მაზუთის, ნავთის და წყლის პარვით პროხოროა ზავგოროდნი ბევრ ბოლშევიკს ინახავდა მენშევიკების დროს. ჩვენ ეს კარგად ვიცოდით, როგორ და რანაირად აწყობდა, რომ მოპარვა არავის შეემჩნია. მით უმეტეს მე ვერაფერს გამომაპარებდნენ. ტყუილად კი არ იტყოდნენ ჩემზედ მუშები:

— ეგ მამაძალი ტრუბაში ვირთხასავით მიძვრება.

თავისი ძველი ხელობა პროზორა ზავგოროდნიმ არ შესწავლია. ბოლშევიკები ახლა შესანახი აღარ იყვნენ. ახლა ისინი თვით მართავდნენ ქვეყანას. პროზორა ზავგოროდნიმ მეტი ველარ მოისახრა, თუ როგორღაც იყო თავისი თავის შენახვას მოჰკიდა ხელი. ის არც ხელქვეითი მუშებს უშლიდა ხელს. საჭირო იყო სიფრთხილე. პროზორას წინადადება მივეცით. რამდენჯერმე გავაფრთხილეთ. არ გავვიგონა. სხვა მუშებს კიდეც სასაცილოდ არ ეყოთ. გადაგვეკიდენ და ცემას დაგვემუქრენ. საჭირო იყო მეტი სიმაგრე. ერთ მშვენიერ დღეს პროზორას და კომპანიას ასეთი განცხადება მივუკარით კედელზე:

პროზორა ზავგოროდნი:

პროზორა პროზორა ზავგოროდნი, თომია ლუტიძეს, ილიკო კაკა-კაჯოვს, ვანო თახუნს, სოლოლა აბესაძეს და ერვანდა აისორს. მათ არ დაივიწყეს თავიანთი ძველი ჩვეულება — ნავთის, მახუთის და წყლის პარვა და ვინაიდან ისინი ამ ბურჟუაზიულ საკციელს სისტემატიურად აგრძელებენ, სოციალიზმისათვის გამოუსადეგარი საღიბი.

გამგე ბიკილა.

ჩვენ მათ სხვა მხრიდანაც მოუარეთ. პაშიკო და თვით პროზორას შვილი ჩვენი ზავგოროდნი კოოპერატივში მუშაობდნენ. ისინი გამოგვეჯიბრენ უტაქტიკობაში, დასწერეს მსხვილ ასოებით უშველებელ ქალაღზე და სადაც ქალები რიგში იდგენ, სწორეთ იქ გააკრეს განცხადება:

გარიცხულ არიან კოოპერატივის წევრობიდან:

მამაჩემი პროზორა ზავგოროდნი, თომია ლუტიძე, ილიკო კაკა-კოვი, ვანო თახუნი, სოლოლა აბესაძე, ერვანდა აისორი. მათ დღეიდან არ მიეცემათ „პაიოკები“, არც ჩიტი და არც სხვა რამე.

ზავგოროდნი.

პაშიკო.

რა ნაადრევი იყო ჩვენი სიხარული.

ისინი მეორე დღეს სამუშაოზე აღარ გამოცხადდნენ. სხვები დავაწინაურეთ. მათი ადგილები დავაკავებინეთ. დათხოვნილები სადგურზე დადიოდნენ, ივინებოდნენ, ილანძლებოდნენ, ნამეტნავად თავის მოადგილეებზე ილესდნენ კბილებს. პროზორამ თავის შვილს გრძელი ჭაჭიკი ესროლა და კინალამ გვერდები დაამტვრია. შვილი მამას კარგა მაღიანი ცემის შემდეგ გამოეცალა ბინიდან. ამ ცემის გამო პროზორა

მთელი თვე იწვა ლოგინში. პროხორას ავადმყოფობისას ჩვენ დრო მოგვეცა. საქაჩეები მთლად გავსწმინდეთ საეჭვო ელემენტებისაგან. ორ თვეში მოგება აშკარა გახდა. მუშები დავაზღვევეთ, აღარც ონკანები იკარგებოდა, აღარც მილები სკდებოდა. მაშუთი, ნავთი და სხვა საწვავი მასალა გვყოფნიდა, და ერთი სიტყვით ჩვენ გავიმარჯვეთ. შაუმიანი სულ ჩვენთან იყო. გვეხმარებოდა რაც შეეძლო, გვაქეზებდა. მთელ ორ სადგურსა და დეპოში ჩვენოდენი ხმა აღარავის ჰქონდა. რასაც ვიტყოდით გავიტანდით. კომპუჯრედმა საკითხი დასვა რომ თუ საქმე სადმე ცუდათ იყო, მხოლოდ ჩვენი ბიჭები ჩაეყენებიათ იქ. ჩვენი ტენიკოსი დღელამ ჩვენთან იყო. ჩვენ მზად ვიყავით ის ინჟინრათ გამოგვეცხადებია. რასაც ვერ გავიგებდით, იქ ტენიკოსს ჩავაჩხირებდით. ისიც გულმოდგინეთ მუშაობდა. აი გაფუქდა „ფარსუნკა“ — ტენიკოსმა მთელი დღელამე იმუშავა, ათჯერ დაშალა და ააწყო. ბოლოს ერთ ადგილას ქინძის თავი აღმოაჩნდა. სადგურის უფროსმა ამისათვის ინჟინრების კომისია დანიშნა. ჩვენმა ტენიკოსმა „ფარსუნკა“ მათ ჩამოსვლამდე აამუშავა. ამ ამბავმა უშედეგოთ არ ჩაუარა ტენიკოსს, დედამისს აზნაურის ქალს, კარგი საყვედური გამოუცხადეს ინჟინრებმა და სადგურის უფროსმა მეტიჩარა შვილის გაზრდისათვის.

დეპოსა და სადგურში შეშინდენ. იბღვირებოდენ. თუ სადმე მართო დაგვიხელებდენ, წელს მოგვითრევენ. პროხორაც ადგა. მან გააჩაღა ჩვენს წინააღმდეგ მუშაობა. მუშებს პროხორა უყვარდათ. აბა ვინ იფიქრებდა პროხორაზე ცუდს. პროხორა მენშევიკების დროს ბოლშევიკებს ინახავდა. ვინ დაგიღვედათ, რომ პროხორამ მაშუთი, ნავთი და წყალი უწყალოთ ვლანგა.

იმ კვირაში დიდი ხნის წვიმების შემდეგ გამოიამინდა. ტყეები საამურად შრიალებდა. კლდეებზე წითლად ღვიოდენ ბრეწოულები. მდინარეები ჩადგა და ორ დღეში ანკარა წყაროსავით დაიწმინდა. მორევის ძირზე მაღლიდან იხედებოდა მონავარდე თევზები. ამიტომ მუშაობას რომ გავათავებდით პირდაპირ საბანაოთ გავრბოდით შერთულის ტრიალა ლურლუმელაში.

საბანაოზე ჩვენთან იყო ერთი ახლო სოფლელი ბიჭი. იმ კვირაში მათი დღეობა თენდებოდა. ის ჩვენთან იყო მოწაფეთ სახარატო ცეხში. წინადადება შემოიტანა დღეობაზე წავსულიყავით მამამისთან. ჩავიცივით, პაშიკოს გამოუარეთ კოოპერატივში და გავსწიეთ. ერთია პაშიკო ჩვენთან ქალთაგანი. ანუშამ შორს დაიჭირა. გული დამწყდა. მიშა ანდრუსოვს და ზავგოროდნის პაშიკო მოსწონდათ. უფროსი ლუტიჩე

ცოლიანი კაცის პირობაზე მოდიოდა. მან თოფიც შეიძინა. შესანიშნავათ ერთობოდა. გრძელს უღევებზე ობოლი საჩრდილობელი ხეები იდგა. ზომავდა მათ შორის მანძილს. ჩამოთლიდა, ნახშირით გააშავებდა, უმიზნებდა. თუ ვერ მოახვედრებდა ერთს შეიგინებოდა და განაგრძობდა გზას. გართობაში ერთი კურდღელი და ორი ქორი იწადირა. სოფელში რომ ჩამოვიარეთ ქალებმა კვერცხები გამოგვიტანეს ქორების მოკვლის საჩუქრად.

ჩვენი ამხანაგის მამას გეზრულელ მაჩხაშვილს ჰქონდა ერთი ქცევა ვენახი და ათიოდე ძირი ხილი. ზამთარში აკეთებდა თიხის ქურქელს და ცოლშვილს არჩენდა. ასე, რომ მასპინძელს ღვინო ეშოვებოდა. ჩვენ ვიცოდით ჯარისკაცების დაწვობილი სიმღერა. გვეცვა სოფლის ბიჭებზე უფრო კობტად, ცხადია გოგაობიც ჩვენ უფრო გვადევნებდნენ თვალს. სოფლის ბიჭები კინაღამ გულზე დასკდნენ, ჩვენ მათ ბაშკოსთან გართობა შეეთავაზეთ, მაგრამ სად მათი ვაშლივით წითელი გოგოები, მინდორსა და ბოსტნებში ლალ ჰაერზე ნაჟერაგები და სად ჩვენი პაშიკო. ამ ნიადაგზე ჩვენი მორიგება არ იქნა. ერთ დღეს თოხები და ბარები დავაფოლადეთ. ძალიან გაეხარდათ. გახარებული მიშა იძახდა:

— აი ამხანაგებო „სმიჩკა“ მოვანდინეთ. აქედან ორი ბიჭი წავიყვანოთ „ბრონიაზე“ და ლენინის ლოზუნგს განვახორციელებთ.

— რა ლოზუნგს ბიჭო?.. — შევეკითხე მე.

— მუშისა და გლეხის კავშირს! — მოშულულად მომიგო მიშამ და კვერი-აარაკუნა გრდემლზე.

უფროსი ლუტიძე ხარხარებდა, ზურგით მიწაზე განართხული და ხელებს ჰაერში ატრიალებდა. მიშას გული მოუვიდა და შეუტია.

— რად იცინი, ვირგლა?!

— კარგი, მიშა, გული ნუ მოგდის, თუ ძმა ხარ! — ლუტიძე დაჩუმდა, თუმცა შიგნით იგუდებოდა. მართლაც მიშას თავგამეტება, გულუბრყვილობა და პათეთიურობა ხანდიხან სასაცილო სახეს იღებდა. შეიძლება ჩვენ ასე გვეჩვენებოდა.

მხოლოდ მიშა მაინც თავგანწირული მებრძოლი ბიჭი იყო. თუ არ ააგლეჯდი, საქმეს ზედ შეეღეოდა. ასეთ თავგამეტებისათვის და რალაც ამხანაგური სითბოსათვის მიშას ჩვენ პარტივისციემით და ხათრით ვეპყრობოდით. აბა წარმოიდგინეთ მიშა ტომით რუსი მიყრუებულ სოფელ გეზრულში. იქ ნიკოლოზის ყაზახებიც კი ვერ მივიდნენ უგზობის გამო. მიშა იქ თოხებს და ბარებს აფოლადებდა და „სმიჩკაზე“ ლაპარაკობდა.

სალამოს მიჩხაშვილმა ერთი დოქი ღვინო შემოღდა. მეავე საწებ-ლიანი წიწილები თითო-თითო ჩამოგვირიგა. ბლომათ გვექარა სუფ-რაზე ქყლინტი ყველი და მწვანილი. დაღლილებმა სავსე სუფრას მოუღბინეთ. მთვარიანზე გვარიანათ შექეფიებული სათემოზე გამოვე-დით. ჩვენ გოგოებში გავერიეთ და ვეშმაკობდით. პეტა ლუტიძემ ვა-ლაც გოგოს წააგლო ხელი. ბუჩქებში გადაკორტირდნენ. სოფლის ბი-ჭებმა ეს სულ სხვაგვარად გაიგეს. ერთად ტაფელებით დაგვერიე-ნენ. ჩვენ დანები დავიძრეთ და ერთმანეთი კინალამ დავაშავეთ.

ჰოი — ჰოი, წყეულო ლუტიძე, რამდენი გადაგვახდევინა შენმა უშნო მოქცევამ. „სმიჩკა“ ჩაგვიშალე „რაზმიჩკად“ გვიქციე!..

ძალიან დავღონდით, რაღა გაეწყობოდა. ჩვენმა მასპინძელმა კი-დევე გავვიმართა პატარა ეახშამი. მთვარე კარგათ წამოწეული იყო. ზნა შუქზე აღმასებით მოქედნილ შოშისავით ანათებდა, ღელ-ღუ-ლებში დამპალი თხმელის ტოტები ვერცხლის ზოდებივით ბზინავდა. შუალამეგადასულში უღევებზე გამოვივაკეთ. შორს მოსჩანდნენ ნაგლე-ჯებად ზღვიდან ამოგორებული სქელი ღრუბლები. მოისმა ორთქლ-შავლების კივილი. ის ჩვენ გვაგონებდა ინდუსტრიის დაუცხრომელ დაულალავ გულს. რომელსაც თითქმის მოვწყდით აგერ ათი წელი და ახლა უსიტყვოდ, გულის ჩქოლვით მივეშურებოდით ლიანდაგის სა-კოცნელად, მაზუთში ამოსასვრელად. აგერ გამოჩნდა მოკიაჟე სინათ-ლეები. მოელვარე მიწაზე მრავლად ჩამოცვენილ ვარსკვლავებივით. ნელმა ქარმა უღევებზე გადააგუგუნა ტელეგრაფის მავთულების გაბ-მული, გამოუცნობი ღმუილი. და ჩვენ კიდევე უფრო შეგვეკრა. ხმას არ ვიღებდით. მოვიჩქაროდით. ჩვენს მშობელ შორაპანში. რომ დილას შევედგომოდით შრომას და ჩვეულებრივ გვებრძოლა.

მიშა და პაშიკო ჩაიყლაპენ ჩრდილებში. ზავგოროდნი გულგადა-წყვარი მისჩერებოდა. ბიჭები უდიერად აბრაზებდნენ. მეც ვჯავრობდი. ზავგოროდნიმ მეტი ველარ აიტანა და დაგვიცოდა. პოეტით მარტო შოდიოდა. ისე, რომ ჩვენი ხმა არ მისწდომოდა.

სახელოსნოში რომ მოვედით, საყვირი სწორედ მაშინ აუშვეს. ნე-ტავ არ მოვსულიყავით! მოვიდნენ დათხოვნილი მუშები; მათ შუაში პროხორა ზავგოროდნი ჩაეყენებიათ. აგვიტეხეს ჩხუბი. ქალები მოცი-ვდნენ. პაშიკო კინალამ ქანჭიკებით ამობეგვეს. ხელათ გაჩნდნენ რაი-კომის და პროფკავშირის ხელმძღვანელები. ამბის დამალვა აღარ მოხერხდა. ისინი მოითხოვდნენ სამუშაოზე დაშვებას და კოოპერაციის წევრებად აღდგენას. აგრეთვე შაუმიანის (მარტიროზას) გაძევებას. ეს

ძალიან საინტერესო ინცინდენტი იყო. დათხოვნის შემდეგ ალდგენას მოითხოვდნ კიდევ სხვა მუშებიც, რომლებიც არ იყვნენ დათხოვნილები. ეს შემთხვევა ვისაც როგორ უნდოდა ისე გამოიყენეს. თეატრში გამოვიდნ მენშევიკურად განწყობილი მოკამათებები. ისინი ამტკიცებდნ, რომ მუშები ბოლშევიკების წინააღმდეგნი იყვნენ. ჩვენ გავცეცხლდით.

თუ პროხორას და მის კომპანიას სამუშაოზე დაუშვებდით, მაშინ ისეთივე ფლანგვა და პარვა აუცილებლად გაგრძელდებოდა, შეიძლება კიდევაც გაძლიერდებოდა. ვიდექით თეატრის წინ, ჩვენი ტენიკოსი ქვევით დაიჭირეს, სცემეს და რიყეზე გადააგდეს დამბიდან.

ეს კი ველარ მოვითმინეთ. გავიწით მათკენ. ჩვენმა ზავგოროდნიმ თავის მამას პროხორას ხელი ჩაავლო, ჩახერგა რომოდების გადასამბელ ჯაჭვებში, ცემა დაუწყო. სხვებმა დანარჩენებს ჩამოუარეთ და შოლტებით დავასივეთ. მოცვიდნ სადგურის მცველთა თანამშრომლები და დაგვატუსაღეს. შეიქნა ღიდი ძიება.

ისევ ჩვენმა მოწინააღმდეგეებმა გვიხსნეს. რადგან მენშევიკებს შეატყვეს, რომ შემთხვევა კარგ სალაპარაკოს იძლეოდა, პროხორა და მისი ამხანაგები უცებ ჩვენ მოგვეხმარენ, მაგრამ აღარ კმაროდა მარტო მოხმარება, საჭირო შეიქნა მთლად ეთქვათ თავისი მოქმედების ამბები, ასეც მოიქცნ.

მოხუცმა პროხორამ თავი სირცხვილით ბეჭებში ჩაიძვრინა და მოჰყვა, როგორ აფუჭებდნ მიღებს, როგორ აპარებდნ მაზუთს, ნავთსა და ქვანახშირს.

ამგვარად, გაუგებრობა აიხსნა. მოწინააღმდეგეები პირში ჩალაგამოვლებულები იდგნენ.

თითქოს მორიგება მოხდა, მაგრამ რატომღაც ბევრი მათგანი ჩვენ ახალგაზრდა მეტიჩრებს, ვერ გვირიგდებოდა. ბრალი ისევ ჩვენ მოგვდეს. შაუმიანის საქმე ბეწვზე ეკიდა. საერთოდ ყველა დააკამყოფილ კომუჯრედის დადგენილებამ:

დადგენილება: იქნნ ძველი მუშები ალდგენილი სამუშაოზე და კოოპერატივის წევრად. მიეცეთ მათ დაკარგული „პაიოკები“. გამოცხადოს ბიჭებს საყვედური. 1) მიშკა ანდრუსოვს, ბიკილას, პაშკოს და ზავგოროდნის. არა დამაკამყოფილებლად იქნეს მიჩნეული მარტიროზას მუშაობა ქარხკოში. მან ალლო ვერ აულო მუშებს: მუშების ბურჟუაზიული წყობილების დროს გამჯდარი ჩვევები (მაშინ შეიძლება რაიმე სახის საშუალება), მხოლოდ სოციალიზმის შენების დროს სრულიად უსარგებლო ვერ შენიშნა. მუშები გაუგებარ მდგომარეობაში ჩავარა. აღმზრდელი მეთოდს აღმინისტრატიული არჩია. დაუშვებლად იქნას ცნობილი ბიჭების ხულიგნური მოქცევა, გადაირიცხონ ისინი კომ-

კავშირში, სანამ პარტიულ ამტანობას, დისციპლინას და ტაქტიკას ვარაგათ არ შეეჩვევიან. მხოლოდ შემდეგ იქნენ მიღებული პარტიის და არა ვითარ შემთხვევაში ისე, როგორც ეს მარტიროვნას ქარხკომში მუშაობის ხაზს მოჰყვია. გამოცხადოს სასტიკი საყვედური ტენიკოსს. ის აიყოლიეს სხვა ბიჭებმა და საერთო შეცდომაში გვირავიანი ადგილი უქირაეს. მაგრამ ვინაიდან ეტყობა, რომ მთელი თავისი მოქცევით საბჭოთა ინტელიგენცია, გაიგზავნოს სასწავლებლათ, რომ გამოვიდეს საგზაო ინჟინერი.

პარტიიდან კომკავშირში გადავირიცხეთ. სახელოსნოებში აქამდე არ ყოფილა კომკავშირის უჯრედი. წინად არალეგალიზაციის დროს, იყვენ ახალგაზრდა სპარტაკელები, ჩვენ იქ მასიურად შევდიოდით. სპარტაკის აქტივი პარტიის წევრები გახდენ და პარტ-სამუშაოზე დაიგზავნენ. ზოგიც სასწავლებლად წავიდა. უჯრედი ახლად შესადგენი შეიქნა.

შაუმიანი, მიუხედავთ საყვედურისა და ქარხკომიდან მოხსნისა ისევ სახელოსნოში დარჩა. ჭიათურის გზაზე დადიოდა მემანქანეთ. შაუმიანს ჩვენთან კარგი განწყობილება ქონდა, პროხორა ზავგოროდნიმ კლუბში გამოსვლის შემდეგ თავისი ჩვეულება დაივიწყა. ახლა პროხორას ნავთი წამლათაც რომ დასჭირდეს აღარ დალევს, წაეა და იყიდის. პირიქით, სათბობის საქმე ჩვენზე უკეთ დააყენა. გამოგვეჯიბრა ახალგაზრდებს, დაბობლავს ბაკებზე, ასწორებს მილებს და წყალმშობავებს თავისი თვალისით უვლის. ჩასასხამ მისაყენებელ ჩიხებს ახალი შპალები დაუგო, ამოქვიტენა ლიანდაგი, დაქცეულ მახუთს და ქუჭყს საღვარავი გაუკეთა, გარშემო მოედანი წითელი ქვიშით მოაფცქვია. კედელთან სკამი მოაწყო და გაზეთიც გამოიწერა. სათვალეებიც შეიძინა. ჩამოიკვამს თვალებზე პროხორა, ქუდს მალლა აიწვეს, შუბლს გამოაჩინს და კითხულობს.

ჩვენ რომ ჩავივლით, პროხორას რცხენია, თავს ჩალუნავს და გაეცინება. გამოვებუმრებით.

— პროხორას სალაში!

— როგორა ხარ, ძია?

— ასე, თქვენი წყალობით!

— გვერდები როგორა გაქვს, პროხორ პროხორი!

— ასე... ააა... — პროხორა ცერს აიშვერს და გადაიხარხარებს.

— დაბალივით გვილა და ასე მალე მოგირჩა?

ვხედავთ, პროხორას გული მოსდის, ყვირის გაბრაზებით.

— ააა... თქვენ ძაღლის დაყრილებო! არ გაანებებთ თავს მანგლაყლაყს?!

— ჩვენ რა შუაში ვართ, ეგ შენს ვაჟიშვილს კითხეთ და გიიციებ! — პროხორა გერეკავს, ჩვენ არ უშინდებით. კოშკზე მას ერთი მუშა ჰყავს, ძალიან ღონიერია, შეეხვეწება მოთმინებიდან გამოსული პროხორა.

— სიკო, გადახტი, გვერდები მოურბილე მაგ წყეულებს, თორემ საქმე გააქირეს რალა!

სიკო გამოგვეკიდება ქვანგით. ჩვენ სიცილით და ხარხარით გავრბივართ. პროხორას ეს კიდევ უფრო აბრაზებს.

ვილაც პორტფელიანი მოვიდა. ის საშუალო ტანის ბიჭი იყო, ცოტა ქერა და ქორფლიანი. ეცვა ჩაშავებული შალვარი. დახეული კეპკა ეხურა.

— თქვენთაგანი რომელია ბიკილა? იკითხა მან.

— მე ვარ — რა გნებავთ?

— დღეს, ამხანაგო, უნდა მოვგროვდეთ. უჯრედი დავაარსოთ.

მოსული წინ წამოგვიძღვა. ჩიხებს გადაეცდით. ჩვენებმა შეგვნიშნეს. ისინიც თეატრის დარბაზში დაუძახებლად მოვიდნენ. მათ სხვებიც მოჰყვენ, რომლებიც არავითარ მუშაობაში არ იყვნენ ჩამბულნი — ლიანდაგის შემკეთებელი მუშები. მათ ეცვათ დაცვეთილი საცმელები, შინაური შალისა და ძველი შინებისაგან გამოკერილი ფეხსაცმელები. ამით ისინი წვიმიანში კვალს აჩენდენ, და უცხოებს უკვირდათ ავტომობილის კვალი.

აქ არ იყვნენ პაშიკო, ტეხნიკოსი, ლუტიძეები და ანუშა. ზავგოროდნი დასაძახებლად წავიდა. ჩვენ კრება გავსენით. მოსულმა მოხსენება გაგვიკეთა. მას ალბათ უჩვეულოდ მოეჩვენა ქალების უჯრედში ყოფნა. ლაპარაკობდა თავშეკავებულათ, მუდამ პაშიკოსა და ანუშასაკენ იხედებოდა. ტანში სწორდებოდა, ჟესტებს იკავებდა და ვადმობურულ სქელ თმას თითებით კეფასკენ ივარცხნიდა. ლაპარაკობდა ენაწყლიანად, მიმდინარე მომენტებზე, საგარეო პოლიტიკაზე, პარტიის ამოცანაზე. ჩვენ ყურს უგდებდით. დაბოლოს გვთხოვა აზრი გამოგვეთქვა. ბიჭებმა ენა ამოიდგეს, ლუტიძე პეტია თითქოს მოხსენების გარშემო აპირებდა ლაპარაკს, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა. ის ზესტაფონელი ბიჭების წინააღმდეგ უფრო ლაპარაკობდა, რომლებმაც პეტიას ანკესები მოჰპარეს და რომ მოუსწრო კიდევაც სცემეს. მიშკა ანდრუსოვი პირდაპირ პროხორა ზავგოროდნის და ოსტატ ხვალაგიანს დაეტაკა. რომ ისინი არ იქცევიან სწორათ, გზის ოსტატი ხვალაგიანი ლიანდაგის მუშებს რვა საათის მუშაობის შემდეგ ამუშავებს ჩუმათ თავის სახლში. ლიანდაგის გარშემო რომ სიმინდი ითვისება ეს გზას აფხვიერებს და ბალასტს წყალს უყენებს.

ჩვენი ზავგოროდნი კიდევ ცხარობდა.

— აბა ეგეც თქვენი სამართალი, ამხანაგებო! მამაჩემი სათბობს აჩანაგებდა და კიდევ მას ჩაუყარეთ ხელში სასურუტავები. მაშ მე ტყუილს ვამბობ, რად ვიტყვი ტყუილს!

უფროსი ლუტიძე კიდევ სულ იმის ლაპარაკში იყო, რომ სახელოსნოში ვიღაც სეზონისტები შემოჰყარეს, დღიურს იჯიბავენ და არც ერთი პლატფორმა შეკეთებული არაა და რომ ეს ჩამოსული მთიელები ნაკლებად ერკვევიან რონოდის შეკეთების და საღურგლო წმინდა საქმეში.

მოსული კი მოთმინებიდან გამოდოდა. ყვიროდა:

— საკითხზე ილაპარაკეთ, ამხანაგებო. ნუ გადაუხვეით.

ჩვენები კი უფრო აირიენ. ტექნიკოსი მართლა ქართულათ აენთო, მუჭარას მოჰყვა.

— მაშ ეს საკითხი არაა, ამხანაგებო. რკინები ყრია, ნაჭერ რელსებს გლეხები მიათრევენ სოფლებში კერიაზე დასადებათ, ბრტყელებს კი რაღაც ბასკებისათვის. შვაგები ჩამოსულა და არავინ სწმენდს, შპალები დაღბა, ოცი მუშა კი თავს იყოლიებს და ისვენებს ერთის გამოცვლაზე მთელი დღე. მერე მიდიან და თავის ბალ-ვენახებში მუშაობენ. ყბედები კი ყველაფერს თავის სასარგებლოდ იყენებენ.

პეტია ლუტიძემ ისევ დაიწყო თავის კვალიფიკაციაზე. ის ბევრს ზელოსანს სჯობია. ჯამაგირი კი არ აუმატეს. ანუშას კიდევ არაფერს აძლევენ ტელეგრაფზე მუშაობისათვის თუმცა ის უკვე სმენით იღებს დებეშას. ბაშიკო კიდევ სადღაც ფურნეში გადააგდეს პურის გამყიდველათ. კოპერატივი არ ანაწილებს კარგად საქონელს. სულ კერძობზე ჰყიდის.

მომხსენებელმა სიტყვა აიღო. მკერმეტყველურათ დაგეცხო. თანაც თავისი დაქოქილი (როგორც ბიჭებმა მას დაარქვეს) ლაპარაკით თავს იწონებდა ჩვენს გოგოებთან, რომ ასე გემოზე ანიავებდა ბიჭებს იმ ფაქტებისათვის, რომლებიც მართალია, ჩიჩერინის ნოტების ოდენები არ იყო, ერთი ბეწვითაც არ უდრიდა ამხანაგ სტალინის წამოჭრილ საკითხებს, მაგრამ ჩვენ ცხოვრებასთან მაგრად იყვნენ გადაჯაჭული. ყველა მათ გადაჭრის გარეშე ჩვენ თითქოს არც მიგვაჩნდა არაფრად ჩვენი უჯრედის მომავალი საქმიანობა.

აქ ჩვენ მოგვეხმარა შაუმიანი. პირდაპირ პარტიის სახელით მოითხოვა წამოჭრილი საკითხების გულდასმით შესწავლა და გასინჯვა.

ზევიდან მოითხოვდნენ საგარეო საქმეში გამაგრებას, რომელთაც ჩვენ კიდევ გაუფორმებელ კომკავშირელებს არ გვესმოდა. ჩვენ კი მოვითხოვდით საქმის გამაგრებას შიგნივ საწარმოში, რის გარეშეც

აღბათ არაფერი ველირებოდით. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ ასე გვესმოდა.

მომხსენებლის ნათქვამი მოვიწონეთ. ადგილებიდან წინადადებები წარვადგინეთ, მხოლოდ მომავალი სამუშაოსათვის ვერაფერი განვსაზღვრეთ. რადგან საერთაშორისო პოლიტიკაში ჩვენ ჩიხერინები არ ვიყავით და რაიკომი სამაზრკომთან შეუთანხმებლად ჩვენს წამოჭრილ საკითხებს სიფრთხილით ეკიდებოდა. შეთანხმების საერთო ენა მოინახა და სამუშაოს მთელი როხა გვეყარა წინ, როგორც ჩვენ, აგრეთვე რაიკომს.

ბიუროში პარტიის ორი წევრი გავატარეთ. ანკეტები შევავსეთ. ჩაულაგეთ მოსულს ჩანთაში. ის ხარობდა, რომ სამიოდე ქალი გვეყავდა უჯრედში, ყოველგვარი სანქციისა და არჩევის გარეშე პაშიკო ქალთა ორგანიზატორათ დანიშნა. ამან პაშიკოს ბელი უცბათ გადასწყვიტა. პაშიკო ამალდა — ჩვენმა ბიჭებმა მის წინაშე რალაც მოკრძალება იგრძნეს. პაშიკოც იშნობდა ახალ დანიშვნას.

იმავე დღეს ზესტაფონში მივალთ. სამომხმარებლო კოოპერაციაში ტყავის ახალი ქუროთუკები იყო მოსული. ფული არ გვექონდა. დიდის ვაი ვაგლახით თითო-თითო ნისიათ გამოვიტანეთ, ხოლო პაშიკოს გამოურჩიეთ მოწითალო ზერის შევროს ქუროთუკი. ვაყიდვიეთ კეპკა, მოვროთეთ. სადგურზე გამოველით. რადგან ჩვენს კომპანიას ეკუთვნოდა, პაშიკოს მთელი სადგური იცნობდა.

ზესტაფონი რკინის გზის სადგურზე ტრიალებს. უსაქმური ახალგაზრდობა მატარებლის გაცილებაში აღამებს. ხალხმა პაშიკო იაქესავით შენიშნა. რა ვიცი ვინ რას ფიქრობდა თავის გულში. მხოლოდ ყველა მისჩერებოდა პაშიკოს. წვიმდა. მოსეირნენი შეჯგუფული ტრიალებდენ დახურული ბაქანის ქვეშ. გამველეები მოურიდებლად გვაგონებდენ.

— აი ხედავ! აპკიდებია კიდევაც.

— კარგი, ღირს მაგაზე ლაპარაკი.

— გაუშვი, თორემ დაგაპერინებს კიდევაც. სულ მაგათი ოხრებია ყველანი.

მათზე უარესი კიდევ ეგ ჩათლახია. — დაუმატა ვილაც გამოწყეპილმა ყოფილმა აზნაურმა, გიმნაზიელმა.

მისი წამოძახილი გულში ჩამწვდა. ეს იყო აზნაურული კუდაბზიკობით გაჟღენთილი ზესტაფონელი ვაყების და ქალების აზრი. მათ საერთოდ პაშიკო ეჯავრებოდათ და ამისათვის ჩათლახიც დაარქვეს.

მათის გავლენის ქვეშ იყო ბევრი მუშა—ნაწილობრივ ჩვენი ბიჭებიც. ეს ადვილი ასახსნელი იყო. აზნაურებს, რომლებიც ზესტაფონში წვიმიან მაისის უხვ სოკოსავეთ ჰყრიან, ჰყავდათ დასათხოვარი ქალები, უფრო უკეთ დაზრდილები, ფერიანები და ლამაზები. ეს ქალები გაკოტრებული თავიანთ წრეში ველარაფერს ამჩნევდენ სახეიროს და სიამოვნებით მიჰყვებოდენ ცოლათ ისეთ მუშას, რომელიც ერთ ან ორ წელში მაინც გახდებოდა საშუალო კვალიფიკაციის ზეინკალი ან მემანქანას თანაშემწე.

პაშიკო ბუნებრივად იჩაგრებოდა. არც ჩვენს მუშებს მოსდიოდათ თვალში კეპკით წითელი ქურთუკით. მას ახლა ქალა-ბიჭა დაარქვენ და რომ ჰკითხო ყველაზე საცინლად აგდებულ მუშასაც, ისიც კი დაიწუნებს საცოლედ. იმიტომ რომ ბლომად არიან კონკურენტი გასათხოვრები, ისინი მზითევენ დაწყობილი ეხვეწებიან მუშებს ითხოვონ. დაღვებიან სახლში იატაკის ჯოხებით, ცოცხებთ, ტილოებით დაიცავენ სისუფთავეს, მოუთმენენ ქმრებს ლოთობას, ცემას. არც კრებაზე დაიწყებენ სიარულს, დასვრილ საცვლებსა და ფეხსაცმელებს დაუწმენდენ, მოხარავენ სადილს, მიუჯდებიან აკვანს, ერთი სიტყვით ყველაფერს აიტანენ რაც გინდათ.

პაშიკო კი შეატრიალებს ყველაფერს. არც სიმშვილს მოითმენს, თითქოს ოჯახის სხვა რამ დავალებასაც არ შეასრულებს. შეიძლება დედ-მამას და ნათესავეებს სხვა თავისებური თვალით შეხედოს ის კრებაზედაც იმდენს ილაპარაკებს, რამდენიც არ მოსწყინდება. მერე ვილაც მოეწონება სადმე გაიპარება და მოჰპარავს ქმარს ყველაფერზე უფრო მოუთმენელს თავის ნამუსს. შეიძლება ახალი რამეც გამოიგონოს შვილებისათვის, აღარც ისინი გაზარდოს და მოდი ახლა შენ მუშავე, სოციალისტური ქვეყნის დამამყარებლო, ამოიგლიჯე გულიდან ტრადიციული ოჯახის შეხედულება, ქვეყანა ალაპარაკე: შენი ცოლი ნადირობს, შენი ცოლი დღეს ამას ყავდა, ხვალ მეორეს... და რამდენი კიდევ სხვა თქმა მოუღლები ენის, აგდებულნი ყბის.

პაშიკოს წინაშე მაინც მოკრძალებით არიან მუშები ამდენი ფიქრთა ჭიდილის შემდეგ. პაშიკოს პირში აგონებენ „ქალ-ბიჭას“ და მაინც უყვართ.

რალაც ხამი შეგრძნობით იციან მუშებმა, რომ ქვეყნის ეკონომიურ-პოლიტიკური მთლიანი სახის შეცვლით, უნდა შეიცვალოს ალბათ პაშიკოც, სხვა ადამიანებიც, მათი ცოლები, მათი დედები, დები და საცოლეები. მხოლოდ როგორ უნდა შეიცვალოს, რა სახით. ლენინი თავს უყრის ადამიანთა უღიადეს გრძნობებს. უჩვენებს გარდამავალი

წყობის ტკივილებს. პაშიკო კი ჯერ ერთეულია, პაშიკო ბუნებრივად უდგება დიდი მასწავლებლის დებულებას. სახელოსნოელები გრძობენ და სწორეთ ამიტომ ეკიდებიან, მოკრძალების გრძობებით პაშიკოს. პაშიკოც შესწირავს თავს, იბრძოლებს მოჰკვდება. მაგრამ სულ სხვაა იბრძოლო და ერთხელ ტყვიის განკითხვის წინაშე გააშიშვლო გული. მოგხვდება ცხელი ლითონი, გაივლის მკერდში, შეაჩერებს გულს, და დავიწყებას მიეცემა ყველა ჩვევაც და განცდაც, მაგრამ პაშიკო სულ სხვაა. პაშიკომ უნდა მისცეს თავის გული და მთელი თავისი სხეული სისტემატიურ ბრძოლას, შეიძლება ჯიჯგანასაც და ასე ველური ამტანობით დადგეს ქვეყნის წინაშე, როგორც დამარღვეველი.

პაშიკოს სიცოცხლეს მდღლარეს ასხავენ ქალები. ისინი კაცებზე უარესად დასისინებენ. ერთხელ ბაღში პაშიკოს მკვახე ტყემალი მიაწოდეს. სიცილი მორთეს და ერთი მეორეს გადაჰკრეს. ატყობდენ პაშიკოს ფეხბმძიმობას. ის დაჰყვებოდა ანდრუსოვ მიშას და სხვა ბიჭებთანაც სულიად თავისუფლად იქცეოდა. ქალებს ეგონათ, რომ პაშიკო ყველას მიშასავით დაჰყვებოდა. ორიოდემ პირშიც გააგონა, რომ ბოზობს. კრებაზე თვით მიშას დედა გამოვიდა, იმის მაგივრათ, რომ მუშკოპის საქმეზე ელაპარაკნა, პირდაპირ პაშიკოს დაეტაკა.

— აა, შენ კახა, ქვეყნის ნათრევი! ესტაკადებში შექმნილი ჩემს შვილს გინდა მოახვიო თავზე? ვერ მოესწრები! შმარავ!

პაშიკომ თავი დახარა, გაიპარა კარებიდან. რა მოახერხოს ეხლა პაშიკომ... ჩაიკეტოს სახლის ამბებში და თანაც ორგანიზატორობისათვის იბრძოლოს. მაგრამ ეს ორი ხომ ერთი მეორეს ვერ ითმენს. რომ აღამიანი იბრძოდე, ნაწილობრივ მაინც უნდა განთავისუფლდე იმ ჩვევათაგან, რომელთაც ებრძვი. აი პაშიკოც იბრძვის, ძვრება ტყავიდან, მხოლოდ მისი მდგომარეობა წააგავს ქვიშიან მორევი დგომას და ტალღების ტორტმანს. წყალი მიდის, მიაქვს სილა, თან და თან ეცლება ფეხებში ქვიშა. ჩაუშვა მუხლამდე, წელამდე. სადაცაა ყელამდეც... მორევის ძირში გადანგრეულ სიშს ფეხი ჯერაც ვერ მიუწია. კანის პორები ველარ სუნთქავს. პაერი აღარ ყოფნის. ფილტვები ყელში მოაწვა. და სული ეგუბება. პა, კიდევ რამდენიმე წუთი იქნება წაილოს კიდევაც წყალმა და ნაფეხურიც აღარ დააჩნდეს. პაშიკო კი არც ისე სუსტია, რომ წაიქცეს, თუ აქ ვერ დაიდგა ფეხი, იქით გასცურავს, სადმე მაინც გარიყავს, ან მიაგნებს სიმაგრეს.

ქალთა პირველ კრებაზე პაშიკო დამარცხდა. მათ ის არ მიიღეს. ამ ამბავზე არც კომუჯრედს გამოუთქვამს თავისი მოსაზრება. არც ძველ მუშებს მოსწონდათ პაშიკოს ასეთი მოქცევა. მიშასთან ცხოვ-

რობს. მერე რატომ ხელს არ მოაწერენ მაჩჩში. მაშ ასეთ საეჭვო პირს ანდობენ ისინი თავის ცოლებს და საერთოდ ოჯახის წევრ ქალებს.. არა და არა. სადღა უნდა წავიდეს პაშიკო.

პაშიკო ისევ კოოპერატივში მუშაობს. ახლა ის გადმოიყვანეს საფართლო ყაფაზებში. აქ ქალები ყოველდღე დგანან გრძელ რიგში. ყვირიან, ილანძლებიან, იგინებიან, ავრცელებენ ჭორებს, ზოგჯერ მართალსაც ამბობენ. ბუჰგალტერათ ვილაც ველიკაშვილია, კაცი შუატანისა, თავზე ხურავს კოზიროკიანი ქუდი. თვალებზე სათვალეები აქვს. ბუჩქა და ხშირი უღვაშები. წინა კბილები ჩაშავებული. მუდამ ილიმება. ვინც გინდა იყოს ანეგლოტს ეტყვის. შეუძვრება, თავს მოუქონავს, დაუმეგობრდება... კოოპერატივში საქონელი ბევრია, მუშებისათვის კი ველიკაშვილს არაფერი ეშოვება. სამაგიეროდ მიკიტნები და ჩარჩები სარგებლობენ. ქალებმა ორჯერ მიიტანეს იერიში და კინალამ მობეგვეს ბუჰგალტერი. არაფერი გამოვიდა, ისევ ის გამოდგა მართალი.

პაშიკოს ველიკაშვილი ჩვეულებრივი ღიმილით შეხვდა. მისაღმა, ხელი მაგრად ჩამოართვა და ორიოდ ცხელი სიტყვა დახარჯა. პაშიკო შეკრთა, უხერხულობა იგრძნო. ბუჰგალტერი აუტანელი ეჩვენა. სიძულვილი გულზე მოაწვა. ის დატრიალდა. თანამშრომლები გადაიყვან-გადმოიყვანა და პაშიკოს საპარტიუმერიო განყოფილება შეახვედრა.

— თქვენ მშვენიერი გოგონა ხართ, იქ ნაფტალინი შეგაწუხებს, ჩიტუნიავ. აქ იყნოსე ყვავილების სუნი და მოსვენებით იყავი. წინაც გაგწევ... მოგიმატებ კიდევაც...

ბუჰგალტერმა პაშიკოს ხელი გამოუსვა ყელში. პაშიკო დაიბნა. თავხედ ველიკაშვილს სიტყვის შებრუნებაც ვეღარ მოუხერხა. ან როგორ შეუბრუნებდა. იქნება მოსტყუვდა. იქნებ ველიკაშვილი წმინდა მამაშვილური გნობით ეკიდებოდა, მოეფერა, როგორც შვილს. თუ ასეა, ველიკაშვილს კიდევაც რომ ეკოცნა, მაინც არაფერს ეტყოდა პაშიკო. მაგრამ ეს თბილი შეხვედრა და ალერსი რაღაც გულს არ ეკარება. შეგნება ნებას არ აძლევს პაშიკოს ერთბაშად გადმოვიდეს და ბუჰგალტერს თავს დაესხას. ეს სხვა მხრითაც საზარელია. ყველანი იტყვიან: მოვიდა კომკავშირელი, მუშაობა არ იცის. გუშინ ქუჩაზე მშვიერი დარბოდა, ბიჭებს დასდევდა და დღეს მოსვლის უმაღლე განგაში ასტენა და ყველას კისერზე უნდა მოაჯდესო.

პაშიკო სდუმს. მიდის დღეები. ველიკაშვილი ისევ ისეთი მცინარეა, ისევ ისეთი ალერსით ჩამოუვლის ყაფაზებს და პაშიკოს თავზე ხელს გადაუსვამს. ველიკაშვილი რამდენათ ასე ტკბილია, იმდენათ

სხვები მწარენი არიან. ნოქრები თავისთვის ჩუმად რაღაცეებს უჩურო ჩულებენ ერთიმეორეს, რაღაც ცუდს, რაღაც ავს, პაშიკო გრძნობს ამას. ელექტროდენივით დაუვლის ტანში ჩუმი დალაპარაკება. პაშიკოს ნოქრები პირში კარგათ ექცევიან. ესუბრებიან კიდევაც. ახერხებენ ტკბილად დალაპარაკებას. პაშიკო აშკარად ამჩნევს რომ ის სძულთ, სძულთ იმიტომ, რომ ის სახელოსნოს კომპანიის არის, იმიტომ რომ შუმიანს პაშიკო ძალიან მიაჩნია, უმისოთ არცერთ კრებას არ ჩაატარებს. კიდევ იმიტომ, რომ ქალაბიკაა.

ერთმა მოულოდნელმა საქმემ ველიკაშვილი და ნოქრები ააფეთქა. პოლიტსამმართველოს აგენტმა დაიჭირა კონტრაბანდი პუდრები, საპნები, ტუჩსაღები, ქალის წინდები დიდი რაოდენობით. კოოპერაციას გადმოსცეს გასაყიდად. ნოქრებმა და ველიკაშვილმა მოინდომეს ხელის მოთბობა. გადაუწყეს ცალკე სადგურის უფროსს. მიკიტნებს, კულაკებს, გზის უბნის უფროსს და ყველა თავის მეგობრებს. ველიკაშვილი თავგამოდებით იცავდა იმ აზრს, რომ მუშის ცოლები სრულიად ვერ მოიხმარენ ასეთ საქონელს. პაშიკო კი ვერ დაეთანხმა. პაშიკომ შეუდგინა მუშების ცოლების სია. კვირას დილას გამოუცხადა ქალებს მიეღოთ კუთვნილი. ქალები მოცვივდნენ კარგი ჩულქების ხსენებაზე. კოოპერატივი იძულებული იყო გაეცა საქონელი.

— თუ სარგებია, ყველას ერგოს, თუ არა და არავის, — იძახდა პაშიკო.

საქონელი გასცეს. მორჩენილი სხვა კოოპერატივში გადააგზავნეს. ეხლა ქალები კმაყოფილი გახდნენ. მოტრიალდნენ პაშიკოსკენ და ლაპარაკობდნენ მის საქციელზე. ვილაც ქალი გაიძახდა:

— აი, ნეტავ პაშიკო ყოფილიყო საფართლოში. იქნებ მაშინ მაინც მოვესწრებოდით სამართლიან საქონლის მიღებას...

— რატომ, თუ მოვინდომებთ ეგეც იქნება. კრებაზე დავსვამთ. საკითხს და გავიტანთ კიდევაც, — დაუმატა კიდევ ვილაცამ ჯგუფიდან.

— კრება დღესვე იქნება. თუ გინდათ მოდით და ვილაპარაკოთ. გამოერია სადგურის დამლაგებელი ქალი ლაპარაკში.

— მოვალთ. რატომაც არ მოვალთ. თუ ასეთი საკითხები იქნება, არცერთი არ დავაკლდებით. ჩენი წილადი ფართლებით მიკიტნები აცქევენ თავიანთ ცოლსა და შვილს. მოვაქრებებს სავსე აქვთ თაროები ჩენი ბავშების ჩასაცმელი საქონლით. მამასისხლად აფასებენ. — ის-მოდა აღელვებული ქალების გროვიდან.

საქონლის გაცემა დამთავრებული იყო, პაშიკო გამოდიოდა. ველიკაშვილი ჩვეულებრივი ღიმილით გამოძვრა უკანა კარებიდან. ქალებში გზას იკვლევდა. ხუმრობდა ბუჭბგალტერი. თითქოს არც იმჩნევდა. წარბები აბურძგნოდა. გადმოფარებოდა სათვალეების ჩარჩოებზე, სახე ჩალამებოდა.

— აა, ველიკაშვილო, ახლა ჩვენ მოვითხოვთ, რომ პაშიკო საფართლო განყოფილებაში გადმოიყვანო. ამას აუცილებლად ვიზამთ. საკითხს დავსვამთ, — დაემუქრენ ქალები.

— რატომ, გადმოიყვანეთ... კარგი გოგოა... სადაც ქათამია, იქაც მელიაა.

— მაგას რათ ამბობთ! ველიკაშვილო! ვიზე ნაკლებია ვითომ, რომ...

ჩვენი ნაცნობი ლუტიძის დედა წინ გადაუდგა ველიკაშვილს და გზას აღარ აძლევს.

— არა, მე ისე ვსტყვი. პაშიკოს ბიჭები უყვარს და ლამაზი ნოქრებიც იქა გყავს. პაშიკო კიდეც თქვენ გიყვარსთ.

— გვიყვარს. რად არ გვიყვარს. ჩვენ თვალზე გაზრდილი გოგოა — ყვიროდენ ქალები. ისეთის რისხევით, რომ ველიკაშვილმა ღიმი შესწყვიტა. ან კი რალა ეცინებოდა. მუშების ცოლების მტრად გადაკიდებას მას ყველა სახის სხვა უბედურება ერჩია. პაშიკოს უყვარს ბიჭები, იმ ქალებს კი მოსწონთ პაშიკო. მაშასადამე, ეს ქალები გაატოლა პაშიკოსთან. უფრო სწორად და გასაგებად ეს თქმა უდრიდა უკაცრავათასუხია „ბოზის“ დაძახებას. ქალები პაშიკოს ეხლა უკვე კარგათ იცნობდენ, იცოდენ ისიც, რომ უეხმძიმეთ მხოლოდ მიშა ანდრუსოვისაგან იყო.

მაშ რალათ გაიმეტებდენ.

მზიანი დღეა. გაღმა მთებია ამწვანებული. ბალები ტოტებ დაბრილი, შაბიამან მოსხურებული ვენახები, ლურჯ წყებად ჩაძღვარა. მდინარეებს მოაქვს ნელი სიგრილე. სამხედრო მუსიკა თეატრის ეზოში უკრავს. ჩიხებიდან გადმოდიან ქალები. ლაპარაკობენ პაშიკოზე. გზის ოსტატზე, იმ დღეს დამტკრეულ ორთქლმავალზე, რომლის დამტკრევის მიზეზი შპალების გამოუცვლელიობა იყო.

ეზო გაივსო, გაიჭედა. აქ ახლა მოსამსახურის ცოლებიც არიან. ყველა დააინტერესა ამ ამბავმა. ვილაცას კედლის გაზეთში დაეწერა დაწერილებით. კონტრაბანდის ამბავი, ველიკაშვილი საშინლად დაეხატა, მის უკან კი მიკიტნები და ვაჭრები. ველიკაშვილი საქონელს მათ ჩუმად აძლევს და მუშების ცოლებს კი ბრანწს უჩვენებს.

ქალები უცქერიან. კითხულობენ, ბუზლუნობენ და იცინიან. გააღეს ღრუს კარები. ერთბაშად შეზღვედნენ დარბაზში. სკამების დაკავებაში თავპირის მტვრევა ხდებოდა. ქალთა ორგანიზატორი ყვიროდა. ასახელებდნენ თავმჯდომარეს. ერთხმად გავიდა. სიტყვას მოითხოვენ.

— მოიცათ ნუ ყვირით ქალებო, — აწყვეტინებს თავმჯდომარე. ქალები არ ცხრებიან.

— ჩემო დაო, სალაპარაკოთ მოველით და ვილაპარაკოთ, — წამოიძახა ვილაც გაბედულმა ქალმა.

— ლაპარაკი თქვენთვის არავის დაუშლია. ილაპარაკეთ, რამდენიც გინდათ, მხოლოდ წესრიგი. ყველამ გავიგოთ, თორემ არაფერი გამოვა. აბა, დაიწყეთ ლუტიძე, რაც გაწუხებს, სწორედ ისა სთქვიდა მხოლოდ კოოპერატივის გარშემო.

— მე რაც მაწუხებს, ყველა აქ რა სათქმელია. მხოლოდ ეს ველაკაშვილი საქვეყნოდ უნდა გამოვიყვანო. მგას ეცეს ჭირი და რაც ქვეყანაზე შეწუხებაა. საქვეყნოდ უნდა გამოვიყვანოთ და გავაბახოთ.

— კბილით დასაგლეჯია ეგ წყეული. ყვიროდნენ სხვა მხრიდანაც. საქმის ნამდვილი ვითარება არავინ იცოდა.

— მოიცათ, ქალებო, წესიერად იყავით. — კიდევ სცადა დამშვიდება თავმჯდომარემ. ქალები კი უფრო აყვირდნენ. სიჩუმისაკენ მოწოდება მათ ველიკაშვილის მომხრეობაში ჩაუთვალეს თავმჯდომარეს. ამიტომ ლუტიძეების დედამ ბევრი აღარ აცალა და შეეპარდა ტრიბუნაზე. თავმჯდომარე აპირებდა სიტყვის შეწყვეტას, მაგრამ აქ იყო შაუმიანი, ხელი ტუჩებზე მიაფარა. ჩამოსვა თავის ადგილას თავმჯდომარე.

— გაუშვი ქალი, ჯერ ეგენი ვერ მიხვდებიან კრების წესრიგს. შეჩვეული არ არიან. იქნებ კიდევაც შეაფრთხოს ჩვენი კრებას წესრიგმა.

— თუ ასეა, კარგი.

თავმჯდომარე ჩამოჯდა და თავის ნება მოკამათე ლუტიძის ქალს დააცალა. ლუტიძე ნამეტანი აშარად ყვიროდა:

— იცით, აქ მთელი ნათლიმამობაა, მიდგომ-მოდგომილობაა, სულ ყველანი სახალხოთ უნდა გამოვიყვანოთ. აქვე უნდა გავასწოროთ ეგ გველის წიწილები, კლდის ფსვენები, კოოპერატივში თურმე ჩვენთვის საქონელი მოდის და ეგენი კი ჩუმათ სხვებზე ყიდიან. თეთრ ფქვილს მჭადსა და ქერს ურევენ. მოდი და ნუ დაიკაწრავ სახეს. აგრემც ნუ გაუხარია, შვილო, შენ თავს და (ლუტიძის ქალმა ხელები გაფითრებულ ველიკაშვილს მიაშვირა), როგორც ჩვენი ბავშვები შენ არ გაახარე. პაშიკო რომ არ ყოფილიყო, ხომ არც ეს განაწილება

მოხდებოდა. მე მოვითხოვე პაშიკოს საფართლოში ყოლას. ეს საუკეთესოა
 ლებლად უნდა მოხდეს.

- ჩვენც მოვითხოვთ, ყველანი მოვითხოვთ—ყვიროდენ ქალები.
- კენჭი უყაროთ.
- ასწიეთ ხელი.
- ერთხმად.

მარტიროზა ასეთი გახარებული არავის ენახა მას შემდეგ რაც
 ის საქმე დაემართა ქარხკომში. დღეს ორი გამარჯვება იყო მიხწეული:
 ა) ქალების კრება ასი პროცენტის დასწრებით მეტად საინტერესო და
 აქტიური, რაც შეიძლება არა იმდენათ აქტიურ საკითხზე იყო, მაგ-
 რამ ეს იყო ქალების პირველი კრება და ბ) პაშიკო აირჩიეს ქალთა
 წარმომადგენლათ კოოპერაციაში.

ქალთა კრებამ პაშიკოს მორეცხა უნამუსოს სახელი. ნდობა გა-
 მოუცხადეს.. ეხლა ქუჩაზე თუ სახელოსნოში პაშიკოს სამართლი-
 ნობაზე ლაპარაკობენ. პაშიკო ყველას მოსწონს, საშუალო ტანის
 ქალი, საქმის დროს ამაყი, კერძოთ ენა წყლიანი, დამაჯერებელი
 გულწრფელობით, უბრალო მეგობარი. მიშკა ახლა უფრო ჩაფიქრდა.
 პაშიკო ყველასათვის საყვარელი კარგი კომუნარი გოგო. უკვე პარ-
 ტიის კანდიდატი. ახლა მასთან სულ სხვა მოქცევა უნდა, რომ ასეთი
 ქალი შეიძლება მას არც კი დასჯერდეს, განა ცოტაა, რომ კარგს ხელი
 სტაცოს და მას მეგობარი გულიდან მოსწყვიტოს. ზავგოროდნიც ემ-
 ზადება, მან საუკეთესო ხარატის სახელი გაიგდო. საუკეთესოდ იცის
 კბილების თეგების კეთება. აგერ ძველი ხელოსნებიც ეკითხებიან.
 ხულიგნობა დაივიწყა. ქალაქში მოიარა და ტანისამოსი ჩამოიტანა.
 გამოეწყო რუსულ ტრიკოს კოსტიუმში და შოტლანკის ხალათში.
 მე და ზავგოროდნი ერთად მივდივართ. პაშიკო გვხვდება ხიდზე.
 ზავგოროდნის გადაურბენს სახეზე რალაც სხვა ფერი. ზედმეტი და-
 ბნევისაგან შეიკუმშება. მას ძალა აღარ ყოფნის, არც სიხარულის
 გამოხატვისათვის, არც რაიმე ხეირიანი თქმისათვის. ამიტომ სიცივე
 წამოჰყავს თავს და პაშიკოს და მას კიდევ უფრო დიდი მანძილით
 აშორებს ერთი მეორეს. მივდივართ. კიდევ იქით გვხვდებიან ლუ-
 ტიძეები — პეტა, მუდამ მხიარული და უწმინური ამბების მომყოლი,
 მისი ძმა — უპატრონო ქალზე შეყვარებული და დედმამასთან ამ ნია-
 დაგზე ნაჩუბარი. თომია ღვინით გამობრუნებული. ზავგოროდნი
 პროხორ თავის ქურთუკით, ჩექმებით მძიმეთ დადის საქაჩაევებთან და
 გახეთს დასჩერებია. პროხორას ეცინება უღვაშებში და ბეჭებს
 იჩეჩავს.

აგერ მიშას ბინაც. სამზარეულოს წინ მას გირა აქვს დამაგრებუ-
ლი, რაღაც მანქვალს ჩაიკრიკტებს, ქლიბავს. პირდაპირ დედაჩემი
ზის. კალათით ხილი მოუტანია და გეპატიეობს. პაშიკო კალათიდან
ალაგებს კარგ მსხლებს. ვილაცისთვის ცალკე აწყობს. ეს ვილაცა მიშ-
კაა, ანდრუსოვი, ქლიბას რომ თავს არ ანებებს და ახლა ხელელებზე ნა-
ძენძის ფშვნეტით და კვერის ქნევით ჩვენსკენ მოდის. ჩაკბიჩა კიდე-
ვაც, პირს ილოკავს და ამბობს:

— გემრიელი მსხალია, საიდან მოგიტანიათ?

— ზესტაფონიდან, მაგრამ შენ რაღას ჩაიკრიკტებ მიშა. ტანო
მაინც გამოგეცვალა, ხელები დაგებანა და წაგეკითხნა რამე. — უპა-
სუხებს ცოტა მკაცრად პაშიკო.

მიშა კი ილუშება, წარბებს იკრავს. ილეწება, ეს საკმარისია მის-
თვის იქვეებისათვის და თავში ათასი ავი ფიქრების დატრიალები-
სათვის.

— ბიკილა, წამოდი, თუ ძმა ხარ, გავისეირნოთ ძირულასაკენ,
ან გაღმა ვიბანაოთ.

— წავიდეთ, მიშა. მეც მინდა ბანაობა, სიცხე ჩამოწვა წყეული.

ჩვენ მივდივართ, გავიარეთ ხიდი, გადავედით გორაზე, დავეშვით
ძირულის პირას. მდინარე მოდის ანკარა ბროლივით გამსქვირვალე
და ცივი, ვიხდით უსიტყვოდ, ვეშვებით, ვეჯიბრებით ერთი მეორეს
პირჩქერის პობაში. შუაგულში ვებერთელა ქვაა. დაუყვინთე ორივე
მხრიდან და ქაშაპებს მივაგენით. ხერელებში პერანგები დაუცვეთ და
გამოვიჭირეთ ვახშმისათვის საკმარი. კიდეც შემოუარეთ მორევს და
საჩქაროდ ჩავიცვით.

შინ მოველით, იქ დაგვხვდა ანუშა, ის გადაეყვანათ ბაქოს გზაზე
ტელეგრაფზე მომუშავეთ. ჩვენ ორივემ გადავწყვიტეთ ერთად წა-
სულიყავით. მეორე დღეს კომკავშირელები ერთი მეორეს დავცილ-
დით. მოსკოვში წავიდენ ტენიკოსი და მიშა ანდრუსოვი სასწავლებ-
ლად. დარჩა პაშიკო ორი პატარა შვილით. უჩნდებოდა მესამეც. შაუ-
მიანი იქ აღარ იყო. მიშა უკანასკნელ წლამდე იწერებოდა წერილებს.
პაშიკომ ოჯახში გართულმა, ველარ გაუძლო ქალთა ორგანიზატო-
რობას. ის სადღაც გადაეყვანათ დამლაგებლად ორმოცდა ხუთ მა-
ნეთზე. პაშიკო გაქვირებისას არაფერს მწერდა. ახლა კი მიშას დღე-
ლით თუ სხვა რამე მიზეზით შეშინებულმა დებეშით გამომიძახა შო-
რაპანში. პაშიკო არ აპირებდა თავისი გასაჭირის თქმას. მე რა უნდა
მექნა. ტფილისის მატარებელს ვაყვებოდი. მოვამზადე ორი ჩემი
დისწული, სადგურს მოაყვირა მატარებელმა. მე უკვე გარეთ გამოვ-

დიოდი. პაშიკოს მატარებლის ხმაზე შეაყრეოლა, კინალამ გული წაუვიდა. დაგოცნე და მოვდივარ, ჭიშკარი გაეაღე. ვიხედები — მოდიან ოთხნი, მოიჩქარიან. მე ვიცანი მხოლოდ ანუშა. გამიკვირდა: რაი მომყვა მეორე მატარებლით. არ მჯეროდა. ვიცანი მიშა ანდრუსოვი, ტენნიკოსი, მზიარული ეშმაკი ხარხარა უმცროსი ლუტიძე. მათ ჩამოვევლოთ ჩემსას ტფილისში, წამოეყვანათ ანუშაც კრუხივით სახლის პატრონი. გადაეხვიეთ ერთმანეთს კოლექტიურად, მიშა გაგვისხლტა. სახლში რომ შევედით პაშიკო ცრემლებს ღვრიდა.

დღენი და წლები*)

წიგნი პირველი

V.

დიდი მარხვის შუაგული იდგა.

დიდი მარხვა დიდი შეღავათი და შეუარება იყო ღარიბი აზნაუ-შვილის ოჯახისათვის.

— დიდ-მარხვის სტუმარი ადვილი მისაღებია, იტყოდა ხოლმე დედა, მე შენ გეტყვი, შემწვარისა და მოხრაკულის მიტანა არ დამ-ჭირდეს. დალოცა ღმერთმა ამოღესილი ლობიო, თუ ის არ ამომგელია ქოთანში და წყალ-მაჭარა იმ დიდ ქვევრში, მეტი არაფერი გვინდა.

მამა-ჩემს ერთი ძმა ჰყავდა.

სოფლად ცხოვრობდა, მაგრამ მუდამ დღე ბაზარში იყო.

კვირას ისე არ გაუშვებდა, რომ ორჯერ-სამჯერ მაინც დაბაში არ ჩამოსულიყო.

ჩვენი სახლი ბაზრის ბოლოში იდგა, ამიტომ ბიძაჩემი სანამდე ბაზრის ჩამოვლას მოათავებდა და ჩვენამდე მოაღწევდა, კარგა და-გვიანებული სამხრის დრო შეიქნებოდა.

მამა გულჩათხრობილი კაცი იყო, ბიძა ჩემი კი მთლად ენათ იყო გადაქცეული.

დილიდან საღამომდი მისი ღრანჭი არ მოიღლებოდა.

— ამ შენს ძმას, ბეჩა, რა ენა უძლებს, ამდენს რომ ქაჭანობს, ეტყოდა ხოლმე მამას დედა-ჩემი.

— მაგნაირი ხასიათი გამოჰყვა, მაგ უბედურს. რამდენი მაგას მამა-ჩემი ეჩიხინებოდა, რომ წერა-კითხვა ესწავლა; არაფრის გულ-სათვის არ მიუღდა გული. კეთილშობილი ოჯახის შვილს, რომ ხულის-მოწერა არ გეცოდინება ამაზე მეტი სირცხვილი და თავის მოჭრა გაგიგონია?!

*) დასაწყისი იხ. „პრ. მწერლობა“-ს 6 №-ში.

ბიძა ჩემმა სწორეთ ამ დიდ მარხვაში უფრო ხშირათ ცოდა ჩვენსას სიარული.

იმ დღეს ბიძია რალაც ჩვეულებრივზე ადრე გვეწვია.

— ვიცი, ჩემო რძალო, ვიცი, რომ დღეს შენ კარგი მასპინძელი დამხვდები, მიტომ მოგაშურე ამ დილა-ადრიანათ, კარებში შემოსელისთანავე დაიწყო მან ქაქანი და ხმაურობა.

— ღვთის მოცემული, რაც რამე მაქვს ჩემი მახლობლებისა და ნათესავებისათვის არ მინდა? დიდაც, ღმერთმა ნუ გამომილიოს თქვენისთანა სტუმარი და რაც ხელში არ მომყვება, იმას ჩემი კეთილი გულით შევასრულებ — წყალი და პური — კეთილი გულიო, ასე არ იტყვიან? მიაგება დედამ.

— კი არ დამიწუნებ, კოკბერაშვილის ქალო, პურს გამოუღეცლად. ჩვენ სოფლად პური ვინ მოგვცა. ხმელა ცივი ჭადით გვაქვს, კასერი ამოხალული.

— სიმდიდრე და სიღარიბე, ჩემო ბატონო, ღვთის გაჩენილია. მის განაჩენს ყველა უნდა დავემორჩილოთ.

— კარგი, ერთი-შე ქალო, ის შენი კარგი მამის სული ნუ წაგიწყდება. ღმერთის გაჩენილი რომ იყოს, მაშინ რალა მე უნდა მრგებოდა სიღარიბე და გაჭირვება. მამა-ჩემი შეძლებული მამულის პატრონი აზნაური გახლდათ. ჩვენებურ ტახტის აზნაურებში ბარე ორი ვერ წამოკრავდა ვაგლახათ ხელს. მე და ჩემს-ძმას — მაგ შენს ქმარს, რა ცოდვა მიგვიძღვის ამისთანა, რომ არც ერთს არ გვერგო დალხინებულები და უდარდელი ცხოვრება.

— ყველაფერი ღვთის განგებითაა, ვენაცვალე მის სახელს.

— დევიჯერო ეხლა, რომ ღმერთიც ურევია ჩვენს საცოდაობაში? დღეს ბაზარში ჩამოვიარე, მერე? რაც თავი და თავი დუქნებია — სულ გლახებისაა, კეთილშობილი მათ შორის ერთიც არ ურევია.

— არ გვემარჯვება, ბატონო, ჩვენ მაგისთანა საქმეები. ვაჭრობას შიღვომ-მოდგომა უნდა. ვაჭარი კაციც ვერ ჭამს დალხინებულ ლუკმას. თავის ტყავში უნდა გამოძვრეს, რომ ფული გადაატრიალოს..

— მეც მაგას ვამბობ, რა ღვთის სასიამოვნო საქმეს მაგენი აკეთებენ. ტყავს გვაძობენ ცოცხლათ. დამბალი ჩითი ორი არშინი ხუთი შაური გაუხდიათ. სად ვიშოვო, ჩემო რძალო, ეს ამდენი ხუთი შაურა, როცა წლიდან წლობამდე ჩემს ოჯახში ერთი მანეთის შემომტანი არავენ არის. ჭამა გვინდა, სმა გვინდა, ჩაცმა და დახურვა.

— მართალი ბრძანებაა ჩემო მაზლო, ძალიან გაჭირდა ცხოვრება. მეტადრე ამ ბაზრის აღაგას. სოფელში კიდევ ისაშვალე მსამის აღამიანი, მაგრამ ბაზრის აღვილას მცხოვრებმა რა უნდა ჰქნას; ყვე-

ლაფერი საყიდელი გვაქვს, ყველაფერს ფული უნდა, ყველაფერს ცეცხლი ეკიდება, ყველაფერი მამა-სისხლად არის.

— დრო გამოიცვალა, დრო, ჩემო დო. აღარ არის ის დრო, რაც იყო. კარგი დრო წავიდა, ჩვენ იმისათვის აღარ მოგვისწრია. ჩამოვიარე დუქნებზე, გევიხედე ჩვენებური ქლიბაძის ბიქს, ფართლის დუქანი რომ აქვს გაღებული შუა-ბაზარში, გაუშლია გაზეთი და კითხულობს. რავარი მოსაწონია ეხლა ასეთი ამბავი? ქლიბაძის ბიქს, გამოურკვია პირში პაპიროზი, ფეხი ფეხზე გადაუდევს, წამოძანებულა სკამზე და გაზეთს კითხულობს. ესაა საქმე და სამართალი?! ის გაზეთს უნდა კითხულობდეს და მე ფეხით უნდა ვზელდე ტალახს?!!

ამგვარი ლაპარაკი ბიძა ჩემმა ხშირად იცოდა და, ცხადია, ამ ლაპარაკის გასამართლად არ იყო ის ასე ადრინანდ მოსული.

— ის ჩემი ძმა სად არის, რომ ვერსად ვხედავ?

— სად იქნება, მისი სამყოფი ადგილი ბაზარია, თუ ამ თავში არ არის, იმ თავში იქნება. დღეს დილა-უმთენია გაიარა კარი. არ უკითხავს, — ჩემო ცოლ-შვილო ვშიათ, გწყურიათ, გაქვსთ რამე, გაკლიათ რამე? დაკრა ხელი და წავიდა, ეხლა როდის მოვა, ვინ იცის?

— ნამეტანი ჩაჯინება იცით ქალებმა. მე მარტო შენ კი არ გაპტუნებ, შენმა რძალმაც ასე იცის. საყვედურებით ამიკლო, დაბაში რატომ დაიარებით...

— ჩემი რძალის მდგომარეობა სხვა არის, ჩემო ბატონო. თქვენ ღვთის მოცემული ყველაფერი ბევრი გაგაჩნიათ. ყოველ დღე საყადელზე არ დაიარებით. ჩვენ კი ყველაფერი საყიდელი და მოსატანი გვაქვს. ჩვენი ბასასხების პატრონს ფულიც რომ გჭონდეს, თუ სახლში კაცი არ არის, მომტანს ვერ იშოვი, რომ ბაზარში იყიდოს და სახლში მოიტანოს.

— კი, მაგრამ ქალები სახლში ხართ და ის არის, ჩვენც მამაკაცებიც რომ კრუხივით სახლში დავჯდეთ და ვიტრიალოთ ამ ოთხკედელს შუა, რასი მაქნისია?

საუბარის საგანი ხან ეს იყო, ხან ის.

შინაარსი კი ყოველთვის ერთი და იგივე რჩებოდა.

გაჭივრება, ხელმოკლეობა და სიღარიბე.

ეს ის დრო იყო, როდესაც იმერეთის ისედაც წვრილფეხა თავდაზნაურობა „ძველ ცხოვრებას“ მიჩვეული თანდათან უშვებდა ხელიდან მამულსა და დედულს.

ზოგი ბანკში აგირავებდა ადგილ-მამულს.

ზოგი ნაჭრა-ნაჭრა ყიდდა.

ზოგიერთს კიდევ ჰქონდა სულის მოსაბრუნებლათ ადგილი გასაყიდლათ თუ დასაგირავებლად.

ზოგს უკვე ხელი დაცლილი ჰქონდა აღარაფერი გააჩნდა.

კეთილშობილ წოდებას საარსებო საფუძველი წაეჭკა, ამას აუცილებლად ამ წოდების სახელი და პატივისცემის დაცემა და გაქარწყლება უნდა მოჰყოლოდა.

მაგრამ ქონებრივად გაპარტახებული თავადი და აზნაური „ყაზახს“ თავს მაინც არ უყადრებდა, გლახს თავის თანასწორათ არ სცნობდა.

— საქმე მქონდა იმ ჩემ ძმასთან, ნეტავი სახლში მომესწრო.

— აგარ, ბატონო, ამ ბავშს გავაგზავნი, სამიკიტნო დუქანში იქნება სადმე ჩამჯდარი. აბა, მე შენ გეტყვი, საქმეს არ მიხედოს ამ დილა-ადროულა.

გამაგზავნეს დუქანში მამა-ჩემის საძებნათ.

დედამ დამაბარა:

— ნესტორი ბიძია მევიდა თქვა, სახლში გიცდის, საქმე აქვს შენთანთქვა.

გავყევი დუქნებს.

საძაგელი რამ იყო ეს სამიკიტნოები.

თითქმის ყოველი მეორე, თუ არა მესამე დუქანში მაინც სამიკიტნო იყო გამართული.

დილიდან საღამომდე გამოულეველი ღრიანცელი იყო ამ სამიკიტნოებში.

გამოულეველი სმა და დაუსრულებელი ხანჯლის ტრიალი.

დღე ისე არ გავიდოდა რომ, რომელიმე დუქნიდან არ გამოეყვანათ თავ-გაჩეხილი და სისხლში ამოსვრილი ვინმე მაჩხუბარი.

წყალ გაღმა ერთი წყება აზნაურები ცხოვრობდნენ. ნამეტანი ჭინჭული ხალხი იყო ეს აზნაურები; შეიძლება იმიტომაც, რომ ამ ერთი გვარის მოსახლეებს, ყველა რომ ერთი მეორეზე რომ გადადგება ერთი თვის საგზალი არ მოუვიდოდა ყანაში.

მათი სარჩო და საცხოვრებელი დაბა იყო. დაბის დუქნებში ხეტიალი, შემოსწრებულ სტუმრათ გაშლილ სუფრაზე შეტმასნება მათი საქმე იყო.

მამა-ჩემი ცერცვაძეების სამიკიტნოში მეგულეობდა.

ამ დუქანს ნაკლებათ ეტანებოდა ჩხუბის თავი ხალხი. ეს, ალბათ იმიტომ, რომ დუქანი სწორეთ სადგურის პირდაპირ იყო და აქ ყოველთვის გამოულეველად ტრიალებდა პოლიციის ხალხი.

ჩხუბი რომ ვინმეს აეტეხა, მტყუნასა და მართალს საქმის გამოკვევამდე უსათუოთ პოლიციის ნაობახში წაათრევდენ.

ცერცვაძესთან დღეს ჩვეულებრივზე მეტი ხალხი დამხვდა.

— ვინც მოვიდა, გაუმარჯოს!

მამა-ჩემის ხმა ვიცანი, სუფრის თავში იჯდა და ვილაც მის გვერდში მჯდომ ახალგაზრდას ელაპარაკებოდა ხელების შლით.

— კარგი ბიჭი გეზრდება, ივანე, მე და ჩემმა ღმერთმა, გადაძახა სუფრის მეორე თავიდან ქალარა მორეულმა „რუსულად“ გამოწყობილმა კაცმა. რომელსაც ჩვენსას, მახსოვს, დიდი მოწიწებით იხსენიებდენ ხოლმე.

— სტოლნაჩანიკია, შეილო. ხელმწიფის სამსახურში. სიცოცხლეში ჯამაგირი ექნება გამოუღვევლად, სიბერეში პენსია გამოუვა, იცხოვრებს უდარდელად და უფიქრებლად, იტყოდა ხოლმე დედა-ჩემი.

ეს სტოლნაჩანიკი ჩვენც კიდევ გვენათესავებოდა ცოტას. რამოდენჯერმე სტუმრადაც მოსულა ხოლმე ჩვენსას.

— მოდი ბიძია ჩემთან, მომიბრუნდა სტოლნაჩანიკი.

მას თითბერის ფერი ფოლაქები ეკერა და კოზიროკიანი ქუდი ეხურა თავზე.

ქულზე ყვითელი ფერის კაკარდა ჰქონდა მიკრული.

„დანარჩენებში სტოლნაჩანიკი თვალსაჩინოთ გამოირჩეოდა.

— ივანე, კარგი ბიჭი გყავს, გაიმეორა მან, მაგრამ ამ სამიკიტნოებში თრევას ნუ მიაჩვევ; ჩვენ რა კაის ვშვებით, აქ რომ ვათენებთ და ვალამებთ. სკოლაში, თუ გყავს მიბარებული?

— არა, ბატონო აეთანდილ, ჯერ არ მიმიბარებია. ამ შემოდგომაზე მინდა მივაბარო, თუ ღმერთმა მშვიდობით დაგვტოვა.

— კარგს იზამ ნამეტანს, თორემ გასულელდება ტყულა ყოფნაში და თრიალში.

— არც მაგ სწავლაში ჰყრია რამე, ჩემო აეთანდილ, ჩაერია ლაპარაკში ძალზე მოძველებულ ჩოხაში გამოწყობილი შუა-ხნის კაცა, რომელიც მამას უჯდა მეორე გვერდით.

— კეთილშობილ დედამამისშვილს გვარი ეყოფა, ისწავლოს გლეხის შიილებმა. თქვენთვის არ მომიხსენებია. ბატონო აეთანდილ, მაგრამ აზნაუშვილი რომ ჯამაგირის შემჩერედ იცხოვრებს, აღარ ჰქვია მას აზნაური და კეთილშობილი.

— მე ჩემო ქრისტიფორე ხნერი კაცი ვარ, მაგისთანა გადაკრული სიტყვებით ვერ გამაგულისებ, მაგრამ მაგნიარ ლაპარაკს მაინც ვერ მოვიწონებ.

— თქვენ იქნება არ მოგეწონოს, მაგრამ ასე კია და მეტივე არაა უფრო ვიცი.

— შე, კაი კაცო, თუ ლაბარაკობ, კიდევაც უნდა იცოდე. ერთი შითხარი ქრისტეფორე ნუ მომიკვდება, გვარიშვილობას წაუხდენს სწავლა ადამიანს?

— არა, ბატონო, არ არის ჩვენი საქმე ქალაღდების ჭყაპნა. ეს ჩინონიკები რომ არ მოემრავლებია ამ დალოცვილ რუსის ხელმწიფეს ჩვენში, ქე გვექნებოდა ძველებური სიამ-ტკბილი ცხოვრება. ეხლა ყველა ჩვენი მბრძანებელი და ბატონია. პრისტავი ჩვენი მბრძანებელია, ვეზნი ნაჩანიკს. ხომ სულ ნულარ იკითხავ, გამომძიებელი, პროკლოვი, სუღია და მისი პოპოშნიკი. რას გვიკეთებს, შენი ქირიშე ან ერთი?

— ასეთი დრო მოვიდა, ჩვენც ამ დროს უნდა გავყვეთ.

— ეხლა, გვინდა, თუ არ გვინდა ქე უნდა გავყვეთ, მაგრამ ჩემი შტრისას ეს დრო ჩვენ დღეს ვვაყენებს.

ქრისტეფორე, თვითონ ერთ დროს ნასწავლ კაცათ ითვლებოდა. მსახურობდა, მაგრამ ლოთობისათვის და ქრთამის აღებისათვის დაითხოვეს სამსახურიდან.

ეხლა მისი საქმე ის იყო, რომ დუქნიდან დუქანში შეძვრებოდა, სადაც არ უნდა დამჯდარიყო მოქეიფე ხალხი. ქრისტეფორეს სუფრის მონაწილეობა არ აცდებოდა.

ქრისტეფორემ იცოდა „პრაშენიების“ წერა.

— აბელაციას ვერ დაწერს, თორემ სხვა ყველაფერი გამოდის მაგის ხელიდანო. ამბობდენ მის შესახებ.

ქრისტეფორე სოფლის ახნაური იყო.

ჰყავდა წვრილი ცოლშვილი, მაგრამ ადამიანმა არ იცოდა, რითი გაჰქონდა ამ ოჯახს წლიდან-წლობამდე თავი.

ქრისტეფორე, თუ რამეს აიღებდა ორიოდ გროშს თხოვნების წერაში, იქვე ჩატოვებდა სამიკიტნოში. მუღამ მთვრალს, მუღამ ნაღვინებს და მუღამ ხეტიალში მყოფს, სახე წამოსივებული ჰქონდა წითლად.

— ქრისტეფორე, შენ მაინც არ უნდა თქვა მაგ; შენ ხომ განათლებული და ნასწავლი კაცი ხარ. შენ რომ მაგ რუსული წერა-კითხვა არ იცოდე გამართულად, რაც შენ პრაშენიებს წერ, ვინ დაწერდა მაგას? შეედავა ერთი ვიღაც სუფრათ მჯდომი.

— თუ არ დაწერდა და ამითაც არაფერი დაშავდებოდა, მე ლა ჩემმა ღმერთმა.

ქრისტეფორეს ღვინო მოჰკიდებოდა და ქინკელის გუნებაზე იყო აღფრთოვანებული. — თქვენთან პურის ქამა და სიამოვნება ერთობ სასიამოვნოა ჩემთვის, მაგრამ სამსახურის კაცი ვარ, საქმეები მიმელის, უნდა ბოდიში მოვიხადო თქვენთან... დაიწყო ავთანდილმა.

— პატარა მოგეთმინათ კიდევ, ბატონო ავთანდილ, შეეპატივა კოსანდილს.

ეს წვეულობა, თურმე, მისი მოწვეული იყო. კოსანდილს გადაღმა კვირაში სულში საქმე ჰქონდა და აქ ამ ხალხს თავი შეუყარა, „მოწვეების საშოვნელად“.

— რაც მართალია, მართალია, ჩემო ქრისტეფორე, შენი ბრალია ამ ჩვენი წყნარი და ტკბილი პურის ქამის არევა, მიუბრუნდა ავთანდილი, ქინკელის გუნებაზე მოსულ აზნაურს, რომელსაც წითლად წამოსივებულს სახეზე ღვითქი გადადიოდა და გასაგრილებლად ქრისტეფორე რაღაც წვირიან ქინკის ნახევს იღებდა ჩოხის უბნიდან და სახეზე ისვამდა ხოლმე.

სუფრაზე მჯდომი ხალხი აიშალა.

ქრისტეფორეს არაქათი აღარ ჰქონდა და იქვე მიგორდა იმწემისათ კედლის გასწვრივ მიმაგრებულ საჯდომზე.

— ბატონო ავთანდილ მაინც თქვენს იმედათ ვარ. ამ საქმეში რამენაირათ უნდა გამომიყვანოთ...

— კოსანდილს ჩემო, რომ გითხარი ისეა. აქ ყველა ჩვენი სისხლი და ხორცია, კეთილშობილი სისხლის პატრონი. თუ მოხერხდება მხოლოდ ისე მოხერხდება, როგორც მე მაქვს შენთვის ნათქვამი, დანარჩენი შენზე და ამ პატიოსან ხალხზეა დამოკიდებული.

მე და მამა-ჩემი სახლისკენ წამოვედით.

— შეგიცხება მაგ აზნაუშვილობა, ამ დილა აღრიანათ სახლში რომ ვერ უნდა მოგისწროს ადამიანმა, მიეგება ბიძია მამა-ჩემს.

— შე კაცო — რა; საქმე ხან დილაზე გექნება ადამიანსა და ხან საღამოს. მიუგო მამამ.

ჩვენ მისვლამდე დედას უკვე სუფრა გაეშალა.

— როგორ გაგიმასპინძლდა შენი რძალი? შეეკითხა მამა ბიძიას.

— გამიმასპინძლდა, მე შენ გეტყვი ფრჩქოლა ბურაკის მწვადი არ აუშიშხინებია შამფურზე.

— ბეჩა, ბატონო, ნეტავი ეს მარხვა არ იყოს, თორემ კიდევ მოახერხებდა ადამიანი რასმეს. ამ გაგანია მარხვაში, სხვა რა ღონისძიებას უნდა ეწიო ადამიანი? მოიბოდიშა დედა-ჩემმა...

— რომ არაფერი საბოდიშოა. თქვენზე ნაკლები აზნაუშვილი არ გახლავარ და მარხვაში კი არა ხსნილშიაც კარგათ ვიახლებით მაგ წითელ ლობიოს. ლობიოს, ბატონო, ადამიანი დეიწუნებს, ძაძამ მოგვინელა თორემ...

ნასადილევს ბიძიამ მამა-ჩემი გაიხმო ცალკე ოთახში და დიდ ხანს რაღაც ლაპარაკში იყვენ გართული.

ბოლოს ისევ გამოვიდენ საერთო ოთახში.

— რაც არის, ეს არის, მე მეტი თავი არა მაქვს, რაიმე საშველი უნდა დაადგეს ჩვენს საქმეს, სხვა გამოსავალი არსადაა, ამბობდა ბიძა-ჩემი.

— კარგათ დაუკვირდი, ბოლოს სანანებლათ არ გაგიხდეს. ნაჩქარებად გადაწყვეტილი არ გამოგივიდეს, მიუგო მამამ.

— ჩვენ ხომ მოვილაპარაკეთ და ესაა. ხვალ ქალს გამოუშვებ აქეთ და ის მოელაპარაკოს ჩემს რძალს. შევხედოთ, ქალის ჭკუა როგორ გაჭრის მაგ საქმეში.

— როგორც გერჩიოს, მაგრამ აჩქარება მაგ საქმეში არ გამოვადგება. რაც მოგიტმენია, კიდევ რომ ცოტა მოგეთმინა, ისე აჯობებდა.

— ვინ შეგვიყვანა არჩევანში, თორემ, სიცოცხლე გაქვს მე ავირჩევდი; მაგაში ქე ვინ მაჯობებს? რა გითხრა იცი, მიდის ეს ჩვენი საქმე შთლად უარ და უარ — ესაა ჩვენი უბედურება.

VI

მეორე დღეს დილით ბიცოლა ჩემი გვეწვია.

ბიცოლა ჩემს მაკრინე ერქვა.

— მთელს ჩვენს ეკლესიაში შემავალ ქალებში გამოარჩევ ისეთი ტანადი და ისეთი იერის პატრონიაო, იტყოდენ ხოლმე მის შესახებ.

— თვალი დაუდგეს სიღარიბეს, თორემ მაგისთანა ქალი მოფენილზე და მოქარგულზე უნდა გყავდეს დაჯენილი. უნდა მიუტანო და მიართვა ყველაფერი მზა-მზარეული და მაშინ შეხედე მაგის ეშხსა და სილამაზეს, ბევრჯერ უთქვამს ხოლმე ბიძა-ჩემს.

მაკრინე, მართლაც წარმოსადეგი თვალისა და ტანის პატრონი იყო. მე ის უკვე ხანში შესული ქალი მახსოვს, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც ბევრს ახალგაზრდას სჯობდა.

— ამ ოჯახაშენებულის გამოცემულს სიბერე არ ეკიდება, ეს არის ამის კარგი თვისებაო, იტყოდა ხოლმე ბიძა-ჩემი.

მაკრინე არ იყო ჩვენსა მაინცა და მაინც ხშირი სტუმარი.

რვა შვილის პატრონი იყო. უფროსი სალდათობას გადავიღებო
ლი იყო, უმცროსი კი აკვანში უწვა.

ჰყავდა სამი ქალიშვილი. ერთი უკვე გათხოვილი, მეორე გა-
სათხოვარი. მესამე ძუძუ მწოვარი.

შვილების სწავლებაზე, სასწავლებელში გაბარებაზე, თავს არ
იწყუბებდა ბიძა-ჩემი.

მაკრინე ამ საქმეებში არ ერეოდა.

გასაკვირვალად აღამიანი იყო ბიძოლა-ჩემი.

მთელი ეს გაჭირვება და სიღარიბე მას თითქოს არ ეკარებოდა.
არ იცოდა მისი ქმარივით წუწუნის და ჩივილის. ჩაცმა დახურვაც არ
ყვარებია მაინცა და მაინც.

— მაგის თვალ-ტანადობის პატრონს რა უჭირს, ჩითის კაბაც
რომ ჩაიცვას უკეთესად გამოჩნდება, ვიდრე სხვის ტანზე ფარჩაო,
შენატროდენ ხოლმე მას მეზობლის ქალები.

— კერიას ნახშირი, კერიას ნახშირი, შეეგება მამა-ჩემი მაკრა-
ნეს! რამ მოგიქცია მხარი, რამ შემოგადგმევია ჩვენსკენ ფეხი არ
მიკვირს?

— შე კაცო, გასაკვირველია განა, რომ მე ასე ადვილად თავი-
ვერ ავიშვა ამდენი წვრილი შვილის პატრონმა!

— კი, ჩემო რძალო, მაგრამ ქე მოუკელით, თქვე დალოცვილე-
ბო! ჩვენი გვარიშვილები მაინც ბევრი ვართ, რალა მარტო შენ და ჩემმა
ძმამ უნდა ამრავლოთ.

— არ ვიცი, შენი ჭირიბე, შენს ძამიას ჰკითხე მაგ საქმეები!

— მაკრინე, შენი ჭირიბე, რავე გაგვიძვირდა შენი ნახვა და შენ-
თან მუსაიფი? მიეალერსა დედა-ჩემი. შე ქალო, ერთი უნდა აიშვა
თავი, უნდა გამოხვიდე გარეთ, თვალი უნდა გაახილო, თორემ სულ
სახლში ჯდომა რავე იქნება?!

— რაეჭნა, ჩემო ელიბო, რა ეჭნა ჩემო დაო საყვარელო, რითი
გავართვა თავი ამდენ ბასასხებს.

— შე ქალო, კი არ ვარგა გადაყოლა. ბავშვები დაიზღვებიან ყვე-
ლა თავ-თავის გზას ეწევა და არაფერ არ ჩაგვეყვება საფლავში. ორი
დღის წუთი-სოფელი გვაქვს, ცოტა გემო თუ არ ჩავაყოლეთ, არც ის
ივარგებს!

— ივარგებს, თუ არა, ასე ქეა. მეზობლისას გადასვლა რომ მიწ-
ოდდეს ორი წუთით, შიში მკლავს, სახლში არაფერი გაუჭირდესთ,
ცეცხლში არ ჩავარდენ თქვე. თქვენსავით რომ ვიყო მოწყობილი, მაშინ
რა მიკირს. ჩვენ ის შუა-ცეცხლი რომ გვიმთია, ისაა უბედურება.

მამა-ჩემმა რძალის ჩამოსვლაზე კისერი მოიფხანა. წავიდა დედასთან; სადღაც ზეთის ხილი ეშოვა, მოიტანა სტუმრისათვის.

ვალეკო მეპურესთან გააგზავნა და ცხელ-ცხელი თორნის პურები ამოატანია.

— ქალო, ნუ დაიზარებ სამოვარი, ამოიტანე პადვალში რომაა, დაადგი, მაკრინეს ჩაის დაულეველს ვერ გაუშვებთ, უთხრა დედას.

— ჩაისაც დავალევიებ და მურაბასაც მივირთმევ, აბა, რა ხშირი სტუმარი მე მაგ მყავს? ამბობდა დედა და ჯარასავით ტრიალობდა კედელ-ყურეში.

— კიკოლა, დედაშვილობას, გადვიცინცილე ფეხი, რკინის-გზის გადაღმა იმ დიდ სახლს რომ აშენებენ, ნაფოტები ყრია უმოწყალო. მობოქე პატარა, ერთი კალათი წაიღე. ხმელ-ხმელი ამოარჩიე, სამოვარისათვის მინდა.

კიკოლას არაფრათ ეხალისებოდა ნაფოტების გროვება, მაგრამ ეზოს გადაღმა გასვლა მისთვის ბედნიერება იყო.

წამოუსვა ხელი უყურო კალათს და მოველო ლობეს გადაღმა.

— ბიჭო, არ დეიგვიანო, არ დამალალატო, თორემ, იცოდე მამაშენს ვეტყვი და ის ამოვა შენს ოხტში, მიაძახა დედამ.

კიკოლა უკვე შორს იყო ამ დროს.

— აბა, შენც მიქენი სიკეთე, დედას ყველა უნდა მოეხმაროთ. ეს დიდი თუნგულა აიღე და გადაღმა ქის წყალი ამომიტანე. ჩვენიქა არ უქნია ღმერთს, ისეთი წყალია შიგ, რომ პირში არ ჩაიშვება! ეს დასაქმება უკვე მე მერგო წილად.

წყალის თრევა არაფრად მიყვარდა. დედამაც შემატყო, რომ მე არაფრათ მესიამოვნა ასეთი დავალება.

— შეილო სხვას გაევაგზავნიდი, მარა მეშინია, ქაში არ ჩავარდეს. ფრთხილად ამოიღე და გადმოშირბენიე.

— ჩაის ხომ ჩვენც დაგვალევიებ? ვკითხე მე.

— აბა, შეილო, დაგალევიებთ ყველას, დაგალევიებთ!

სტუმრის მოსვლა ჩვენთვის — ბავშვისათვის და აღდგომის გათენება ერთი იყო. როცა სტუმარი იყო სახლში, ჩვენ არც არავინ გვიწყებოდა და მით უმეტეს ვერავინ ხელს ვერ დავაკარებდა.

— ბოვებო, მთლად ნუ წამოიცივით ეს სახლი თავზე, თორემ არც სტუმარს მოვირიდებ და თქვენ ყველას საკადრისს საკამადს შეგიკმაზავთ ყველასო, გვეტყოდა ხოლმე დედა, როცა ჩვენ, მართლაც, ნამეტანს ვიზამდით.

სადილობამდე ჯერ კიდევ ბევრი დრო იყო. მამა-ჩემმა მზინდობა სახლში დარჩენა, მაგრამ შემდეგ სულმა წაძლია და ნელ-ნელა გაუყვა კიშკარისაკენ.

— შენ, რაღაი შენსას არ იშლი, იმდენი სიკეთე ჰქენი, ნუ შემოალამებ ხელში, დროით დაბრუნდი. თან ეს ბოვში გეიყოლე, პატარა სამარხო ზეთი იყიდე და გამოატანე, მოხრაკული კარტოფილი მაინც უნდა გავაკეთო, თორემ ასეთს მოსარიდალ სტუმარს ლობიოს ხომ ვერ დაუსხამ საინზე, მიაძახა დედა-ჩემმა.

— შენ ნუ კაპასობ, მე თვითონ ვიცი ყველაფერი. ბოვში სახლში იყოს, მე თვითონ მოვალ და მოვიტან რაც საჭიროა თავის დროზე.

მამა-ჩემი, მართლაც ჩქარა დაბრუნდა უკან და სამარხოვო ზეთთან ერთად ორიოდ ჩარეკი ღვინოც მოიტანა.

— რა კარგი გიქნია, რომ გიყიდი, მე სულ გადამვარდა გულზე, გახარებულმა ჩამოართვა დედამ ნაყიდი რამე-რამეები მამაჩემს.

— ნეტა, რა ბედნიერი ქალი ვიქნებოდი, ეს რა მაინც მომდიოდეს სამყოფათ. იმას რა უჭირს, ვისაც წლის-წლობამდე გაჰყვება ღვინის მოსავალი, პუტუნობს დედა-ჩემი კუთხეში და თან ბუხარში კეცებს ახურებს ცხელი ქადების გამოსაცხობათ.

— თინია, შე მიწა გასაწყვეტო, ქადის ცომის მოხელა მაინც ისწავლე, ცოტა მაინც შეეფარე ამ საწყალ დედა-შენს.

— მაგას ქადის საზელი არაფერი უჭირს, გადაეფარა თავზე მამა-ჩემი თავის განებიერებულს თინიას.

— არა, შენ მამიკვდე, მე შენი ავლადიდების ამბავი ვიცი, ზავედენიაში გააბარებ!

— საცა გავაბარებ, შენ მაგას ნუ კითხულობ, მაგ შენ საქმეს მხედე შენ ის აჯობებს, მოუქრა მამამ.

ცეცხლი ბუხარში ენთო.

ეს ბუხარი სამზარეულო ოთახში იყო, რომელიც ჩვენ ზამთრობით მივიწყებული და მიტოვებული გექონდა. ათასში ერთხელ თუ შეიხედავდა ვინმე შიგ.

ამ ბუხარს მაინც ერთი ახირებული თვისება ჰქონდა, კვამლი იმდენი მიღში არ მიდიოდა, რამდენც გარეთ გამოდოდა.

— თვალებს დაგთხრის ეს კვამლი, სანამ რამეს ეღირსებოდე, აშბობდა ხოლმე დედა, მაგრამ სტუმრების მოსვლის დროს, მაინც ძალაუნებურათ ბუხარში უნდა დაგვენთო ცეცხლი.

მამა-ჩემმა რამოდენიმეჯერ ოსტატიც კი მოიყვანა, მაგრამ ვერაფერს გახდენ, კვამლი მაინც გარეთ უფრო მეტი გამოდიოდა, ვიდრე საკვამურში მიდიოდა.

— ამისთანა სადილი დღეს ბატონიშვილებისას არ ვაქვთღებო, ამბობდა მაკრინე-ბიცოლა, როცა სუფრას შემოუსხდენ სასადილოთ.

— ასე რომ არ წასულიყო უკულმა ჩვენი საქმე, რალაცას მოახერხებდა ხოლმე ადამიანი, მაგრამ ჩემო მაკრინე, კეთილშობილი ოჯახის გამობრუნება ეხლა ძნელი საქმე შეიქნა, შეუნაცვლა სიტყვა დედამ.

სადილი, მართლაც, კარგი იყო.

ჩვენ ბავშვებსაც გვარგეს თითო სტაქანი ჩაი დაშაქრული.

მურაბაზე არც კი დაგვასუნიეს.

— ცოტა არის სტუმარსაც არ ეყოფათ — მოგვიქრა დედამ.

ცოტოდენი ამოიღო ქალაღლით თავგადაკრულ თიხის ქილიდან და ისევ გადამალა საღლაცა მოფარებულს ალაგას, რომ ჩვენ არ მიგვეწნო.

ნასადილევს მამა-ჩემი ისევ გზას გაუღდა.

ბავშვები გარეთ გაცვიდნენ სათამაშოთ.

მე სახლში დავრჩი. დედა-ჩემმა ქურქელი მიალაგა, ფეჩში შემა შეუმატა.

— ეხლა ჩემო რძალო, ჩემი გაქირვება უნდა გაგანდო, დაიწყო ბიცოლამ. იმიტომ წამოვედი ასე უმთენია, მინდა რჩევა და მოლაპარაკება შენთან.

მაკრინე ბიცოლამ თავსაფარი გაისწორა თავზე.

სკამი ფეჩთან ახლოს მიიდგა და თავჩალუნული მიაჩერდა ქერს. ვატყობ, რომ რალაც ემძიმება ლაპარაკის დაწყება.

— შორებლები არ ვართ ერთმანეთის, ერთმანეთის სიტყვა და რჩევა ყოველთვის საჭიროა ჩვენს შორის, გაუადვილა ვითომც დედამ მუსაიფის დაწყება.

— ოჰ, იმას ვამბობდი, დაიწყო ბიცოლამ, მე საწყალმა ველარ გავართვი თავი ყოველ უბედურობას. ჩემი ქმარის ამბავი, შენთან რა დასაფიცავი და რა დასამალავია, ქეიფის მოყვარული არ არის, ლოთობა არ უყვარს, მაგრამ არც მუშაობშია მაინცა და მაინც დიდაა დაწინაურებული.

აქნამდი ავით იყო თუ კარგათ იყო — თავი გაგვექონდა. ორიოდე ქცევა საყანე მიწა გვექონდა და თითქმის მთლად დავიცალეთ ხელი. ჩქარა ესეც გამოგველევა, ისე გამოვლია, ჩემო ელიბო, შენს მტერსა და ავს ყოველივე სიკეთე და დოვლათი. შემოსავალი ჩვენ არაფერი გაგვაჩნია.

სამსონა — ჩემი უფროსი ბიჭი სახლში მყავს. ყანაში, თუ რამეს მოთოხნის, თორემ სხვა რამეში არც ის ვარგა. თავის დროზე სწავლა-პროლეტარული მწერლობა.

ში არ გაგვიბარებია. ეხლა მოჯამაგირეთ ხომ ვერ დავაყენებ და სხვა რამე საქმე ვერაფერი ავუჩინეთ.

ლიზა მყავდა და კიდეც, მადლობა ღმერთს, ღვთიანი კაცი გამოჩნდა და ცოტა მზითვებს დაგვეჯერდა. ქამს როგორცაა გაძალღებულ ლუკმას. დიდი რამის პატრონი არც ის ჩემი სიძიეა, მაგრამ ეხლა ამდენს ვინლა გამოეკიდება. კეთილშობილი ოჯახის შვილია.

ეხლა ეს მეორე ქალიშვილი მყავს გასათხოვარი.

ჯერ კი არაფერი, ხანს-გადასულია, მაგრამ რომ ვუცადო, რას ვუცადო, რას მოველი ამაზე უკეთესს?

ჩვენი საქმე უკან თუ მიდის, თორემ წინ არ მოდის. მინდა ბარემლა-მოვრჩე ამ საქმესაც!

— ხომ არავინ შემოგძლევია?

— მაგაზე ვარ სწორეთ ეხლა შენსას მოსული. შემომეძლია, მაგრამ ვერ გადამიწყვეტია ვერც მე და ვერც ჩემს ქმარს ეს საქმე...

— დარიკო კარგი გოგოა, ვინ დაიწუნებს? რა ოჯახშიაც შევა, იმ ოჯახს გაანათლებს.

ისემც კარგი დაგემართოს, მაგრამ შენი ცარიელ-ტარიელი ქალი არავის უნდა. ვინ ლა თხოულობს ეხლა უმზითვო ქალს. ყველა კანკებში მოგჩერებია: თუ მზითვებით არ გააძღე, მზეთუნახავის პატრონი რომ იყო, სახლში დაგებერდება. ოჰ, იმას ვამბობდი; შემოგვეძლია... ამ გადაღმა კვირაში მამუალი გამოგვიგზავნა...

— ვინ არის სასიძო, თქვი შე ქალო მაინც.

— თქმაც მიჭირს და უთქმელობაც. ჯერ ერთი რომ, რაც არ უნდა იყოს გლეხის ოჯახის შვილია, მერე ნამქვრივია და აღარც ახალგაზრდაა. ბავშები ყავს დარჩენილი იმ პირველი ქალისაგან. ჩვენი ივანე მარნიშვილის უფროსი ვაჟია. გეცოდინება, რასაკვირველია!

— იმე, ბეჩა მაკრინე, საკითხავია, ვიცი რავე არ ვიცი! შეაგებადღამ. ვიცი რავე არ ვიცი; ისემც კარგი დაგემართოს, კარგი ოჯახი იმათ ქონდეთ. მშები გაუყოფელი არიან, მაგრამ სამი რაც პირველი ფართლის დუქნებია. იმათი არის ამ ბაზრის თავში. ადგილ-მამული უხვათ აქვთ. რაც ალავიძეებს მამული ჰქონდათ იმათ არ დარჩათ ვალში?!

— ადგილ-მამული და სიმდიდრე იმათ კი არ აკლიათ, ეს მართალია. მაგრამ...

— მაგას არაფერი სამაგრამო და საფიქრებელი არა აქვს, ცაგახსნია. ჩემო რძალო. მაგისტანა მდიდარი სიძის შეძენას მეხუძრები? თქვენც გარგებს რამეს. ისე რავე წეისვამს პირზე ტალახს, რომ წე-

ლიწადში ერთს ორ საკაბე შალს არ გამოგვიზავნის და საქართველოს სიმავეს.

— მოკითხვასა და გამოგზავნას ვინ დაეძებს შენი ქირიმე, მე ის ბაქვს ხინათ გულში, რომ კეთილშობილი ოჯახის შვილი გლევს ოგორ გავატანო?

— მართალია, მაგრამ რა გააკეთოს ამ შენმა მარტო-კაკალა აზნაუშვილობამ და კეთილშობილობამ? რა გააჩნია, ჩემო რძალო, რისი იმედით გავდევთ კუდი ყავარზე. სხვასთან თუ დავმაღავთ, ჩვენს თავს ქე მანც ვაუშვებოთ.

— მეც ორ ცეცხლში ვარ ჩავარდნილი. გავატანო და, ვინ იცის, ხალხი და ქვეყანა რას იტყვის. ჩვენი გვარიდან ქალი გლევს ოჯახში ჯერ არ შესულა. ხელით საჩვენებელი არ მინდა გავიხადო ჩემი ოჯახი. მოვერიდო ქვეყნის ყბასა და ლაპარაკს და, ვაი თუ შემომბაბრდეს ხელში და დამრჩეს მთლად გაუთხოვარი. მართლა თლად გლახასა და დაუკანასკნელებულს, აზნაუშვილიც რომ იყოს, ხომ ვერ გავატან?

— მეც იმას არ გეუბნები პირდაპირ ცა გავხსნიათ! მერე, არც ისე უშუბი გლევხია მაგ მანიშვილები. მაგათ, დედით მღვდლის ოჯახი მოდგამთ. ასე გამიგონია ცხონებული მამიდაჩემიდან. ფულს არ მოაკლებს, მოვლას და პიტივისცემას.

— ყველაფერი ყველაფერი მაგრამ ისაა კიდევ ჩემთვის საუბიკრებელი, რომ ნამჭკრივალი და შვილებიც ქე ყავს პირველი ქალიდან.

მე აღარ დამიგდია ყური ლაპარაკის გაგძელებისათვის. საღამოზე ბიძა-ჩემიც ჩამოვიდა და ბიძია-ბიცილა ერთად გაუდგენ სახლისაკენ გზას.

ბიჭიკო ბარათაშვილი, გვართ აზნაუშვილი იყო, წოდებით გლევხი.

— ბარათაშვილის ბუშია, უკანონოთ შობილიაო, ამბობდენ მის შესახებ.

ბიჭიკომ ჩვენი სამოსახლოს გადაღმა ერთი ნაქერი მიწა იყიდა მამა-ჩემისაგან; ყორე შემოავლო, პატარა ორი-თვალი სახლი დიდგა. სოფელში ერთი ობოლი გოგო ითხოვა და შეუღდა ოჯახობას. პირველი შვილი მამა-ჩემს მონათვლია.

— მე, ჩემო ბატონო, კეთილშობილი კაცის გვარი მაქვს; რა ფუჟოთ, რომ საწყალს დედაჩემს. გაწყრომი ღმერთი, და ჯვარდაუწერლათ დაწოლილს იმ კეთილშობილ გვარის შვილთან. ჯვარი რომ დაეწერა, მა ამით რა მოემატებოდა? ანდა რა მოაკლდებოდა!? იტყოდა

ხოლმე ხუმრობითა და სიცილით ბიჭიკო, როცა ჩვენსას შემოვიდოდა ხოლმე.

— ქალბატონო, ელიბო, თქვენი იმედითა და მოწყალებით გვიღვია სული, ხანდახან ჩვენისთანა უბრალო ოჯახშიაც უნდა იკადროთ შობძანება, ეტყოდა ხოლმე ბიჭიკო დედას.

— გვარი კარგი დამიტოვა იმ მამაცხონებულმა, მაგრამ ჭონება ერთი გაცვენეტა არაფერი მრგებია მისგან. რაც მაქვს ღვთისა და თქვენი წყალობით და ამ ჩემ კისრიდან ამოვიღო ტყავით მაქვს შეძენილი. თუ ღმერთმა ჯანი არ მომაკლო, გარჯა და შრომა არ მეზარება: — ღმერთი მოწყალეა, თავს გავიტან და ცოლშვილს სიმშვილით არ დავხოცავო. ამბობდა ბიჭიკო.

მართლაც, დიდი მშრომელი ადამიანი იყო ეს ახლად ჩამოსახლებული ჩვენი მეზობელი.

ერთი უღელი ხარი ჰყავდა.

დღე და ღამე ურემზე იყო-დაკრული ბიჭიკო.

დღე და ღამე მუშაობდა.

დაბაში, თუ ვინმეს რამე ჰქონდა გადასატან გადმოსატანი. რკინის-გზით მოტანილი ბარგი, სახლის საშენებლათ საჭირო მასალა — ყველაფერი ბიჭიკოს ხარსა და ურემს უნდა ეზიდა.

ზამთარსა და ზაფხულს არ იყო მისი მოსვენება.

ბოლოს ბიჭიკოს ჯანმა უსუსტა და ლოგინათ ჩავარდა.

კარგა ხანს იავათმყოფა.

— ეს ურჯულლო რაღა მე დამიმართხელა ამ ავადმყოფობამ — ამბობდა ხოლმე ბიჭიკო და თან სულმოუთქმელათ ახველებდა.

ავათმყოფობას თავს არ უღებდა.

— თავს არ დავაჯაბნიებ ავათმყოფობასო, ამბობდა ბიჭიკო, მაგრამ მაინც ვერ წამოიღო წელი, ვერ დადგა მაგრად ფეხზე.

გამოზაფხულზე ბიჭიკომ ცოტათი მოიკეთა. ადგა ლოგინიდან, მაგრამ უწინდებურათ ველარ მუშაობდა. ხანდახან მაინც შეაბამდა ხოლმე ისევ ურემს და დადიოდა სამუშაოზე.

ერთ დღეს, დილა ადრინათ ისეთი კვიელი და ჩხივილი შეიქნა ბიჭიკოს ეზოში, რომ დედა-ჩემმა მაშინათვე უთხრა მამას.

— ერთი იმ საწყალი კაცისას ეტყობა რაღაცა საცოდაობა დატრიალდა, უეჭველათ. ფეოდოსია, ბიჭიკოს ცოლის ხმა ისმის, ცივი ხმით მოსტქვამს. ნეტა იმ კაცს საწყალს ხომ არაფერი დაემართა.

— რა უნდა დამართნოდა, წუხელი საღამოს ბაზრის ბოლოში დევინახე, ურემზე იჯდა და სახლისაკენ მოდიოდა. ის კი არა და-მე სულ სხვა რამეს მოვკარი ყური. გუშინ ბაზარში ბარე სამი ოთხი კაცი

დეიჭირეს. თურმე ვაგონებს ტეხდენ, საქონელი გამოქონდათ და მერე ამ ნაქურდალ საქონელს ყიდდენ. ისიც გევიგონე, რომ მაგ უბედურიც გარეული ყოფილა ამ საქმეში, თურმე მაგას მოჰქონდა ეს საქონელი და ერთი სიტყვით მაგეც მონაწილე ყოფილა ამ ხალხთან. ალბათ მართალი მითხრეს. მოსულან, როგორც ჰგავს, და დაუჭერიათ.

— ვუი, ეს რა გეიგონა ჩემმა ყურებმა. თორემ და მაგ უბედური და მაგ შავ-დღეს დაბადებული ამისთანა საქმეში გეერია?! თავისთავი რატომ არ შეიცოდა, ან და ოჯახზე მაინც არაფერი იფიქრა.

— იფიქრა, თუ არ იფიქრა, ასე ქე უქნია, ჩაილაპარაკა მამა-ჩემმა.

— კი, მაგრამ ეხლა ნაობახში რომ დააჯინონ, ხომ ამოძვრა სული იმ უბედურს ისედაც ძლივს დაათრევდა ჯეხებს?!

— ნუ იზამ აეს და ნუ გეშინია ავისო, ხომ ვაგიგონია.

— რალა ეშველება მის უბედურს ცოლშვილს? ერთი ავიდე და ვაგიგო ქე მაინც ყველაფერი დაწვრილებით.

დედა-ჩემი წავიდა ბიჭიკოსაკენ.

მეც უკან დავედენვე.

ბიჭიკოს ეზოში მეზობლებს მოეყარა თავი.

ფედოსი ეხლა უფრო ხმა დაბლა ტიროდა.

— რა დაგმართია, ბეჩა ფედოსი, რა საცადაობა დატრიალდა ჩემი მტრისა და ავის თავზე? მიაძახა დედა-ჩემმა მისვლის უმაღ.

— რალა დამემართებოდა, ბეჩა ქალბატონო ამის მეტი. ის საწყალი ავითმყოფი კაცი გვარჩენდა ოთხ სულს ადამიანს და ეხლა ამ დილაზე მოვიდენ სტრაჟნიკები, მოხვიეს ხელი, თოფებით დაადგენ თავზე და გააქანეს სადღაცა.

— რისთვის, რისი გამოისობით, რა დააშავა? ეკითხებოდენ მეზობლის ქალები.

— ეშმაკმა არ იცოდეს მისი სული და ხორცი, ვისი წყალობითაც მე ეს საშინელება დამატყდა თავზე. რალა მაგ ეჭირებოდა ჩემს უბედურს ოჯახს?

— კი მაგრამ, რა გითხრეს, რისთვის, რისი გულისთვისო, რა დააშავაო? კითხავდენ მეზობლები.

— რა ვიცი, თქვენი ჭირიზე, რა ვიცი. ის ჩემი ცოდვით სავსე რუსები იყო ყველა. რაც მე იმათ ვეხვეწე, მთლად შემოუკონე ფეხები, მაგრამ შორი-ახლოს არ გამიყარეს. გადმოანგრიეს ყველაფერი, ყველაფერი დაათვალიერეს, რისი პატრონი ვარ, რა უნდა ენახათ. არ ვიცი, როგორც არ დაგკლავთ, რას ეძებდენ...

სალამოზე მამა-ჩემმა ამოიტანა ამბავი ბაზრიდან, რომ ბიჭიკოს გარდა კიდეც სამი კაცი არის დაქერილი მაგ საქმეზეო.

— აი ამ სერზე რომ ვირის საყდარს უძახიან, დანგრეული კოშკით რომ მოჩანს, მოჰყვა მამა-ჩემი, იმის გადაღმა ერთი ნაძრახი დეღე რომ ჩამოდის, იმის ძირში მიუგნიათ. თურმე იქ ორმო ჭონიაა გაქრილი და იქ ინახავდენ თურმე, გატეხილი ვაგონებიდან გამოტანილ საქონელს. დღეს ლაპარაკობდენ, თურმე დასტა-დასტად ელაგა ფართალი; მარტო შაქარი იყო თურმე ჩამოდენიმე ტომარა.

— კი მაგრამ, ამ მიწაში შენახული შაქარი, ვისლა გამოადგებოდა? ჰკითხა დედა-ჩემმა.

— მოწყობილი ჰქონიათ პადვალევით. ვერც გვიგებდენ ვერასოდეს, მაგრამ ვილაცა მოქმელი გამოჩენილა. ზედ მიუყვანია პოლიცაა და დაუყენებია თავზე იმ ადგილისათვის.

— ეგ ყველაფერი აგრე, მაგრამ მაგ უბედურს ფედოსიას რაღა ეშველება? რალამ უნდა არჩინოს, სამი სული ბასასხი ჰყავს სარჩენი. მერე იმ კაცს რომ ციხეში რამე გაუქირდეს, მაგათზე უფრო საცოდავი ხომ ძალლი არ იქნება? წამოიკვნესა დედამ.

— რა ეშველება და მისი შავი დღე. დროით უნდა ეთქვა და ერჩია იმ თავის ქმრისათვის, ეხლა რომ გამომდგარა და კაკანობს ძეობიანი ქალივით. ეხლა ვის რას უშველის მისი კაკანი?

— აგრე არ იცით ქმრებმა ცოლებისაგან ჰკუის დარიგების მიღება და გაგონება. სად ეცოდინებოდა იმ საწყალს. ცოლს არც კი გაუმხელდა, თუ მაგისთანა წუნკალ საქმეში ჰქონდა ფეხი ჩადგმული.

დარჩა ფედოსი მარტო ბავშვების ამარა.

ბიჭიკო ერთ ხანს დაბაში იყო დაპატიმრებული, შემდეგ ქუთაისის დიდ ციხეში გააგზავნეს.

— არ გამიხარია ჩემს სიცოცხლეში და ვერც გევიხარებ. ობლათ დაერჩი, სხვის კარზე და სხვის ოჯახში გავიხარდე. ობლობაში ჩვეტოვე ჩემი საზარდი წელი. როგორც იქნა გავთხოვედი. მაგ ჩემი ცოდვით სავსე, რაღა მეგონა თუ მაგისთანა საქმის ჩადენას გაივლებდა როდისმე გუნებაში, თორემ, რა ღმერთი გამიწყრებოდა სულ რომ არ მღირსებოდა გათხოვება და ოჯახის მოკიდება, რაღა მიეთხოვებოდი. ეხლა რაღა უნდა ექნა მე საწყალმა, რა წყალს უნდა მიეცე თავი. მოთქვამდა და ტიროდა ფედოსი კარიდან კარზე მუზობლებში.

სიმშობილა და გაჭივრებამ ფედოსი მუშაობის საქმენათ გამოავლო გარეთ. მაგრამ ქალის სამუშაოს შოვა იმ დროს და ისიც ჩვენს დაბაში არც ისე ადვილი საქმე იყო.

ბოლოს ფედოსი სოფელში წავიდა, იმ სოფელში, საიდანაც გადმოვიდა მოთხოვილი იყო. იქედან ერთი პატარა 10-11 წლის გოგო ჩამოიყვანა. ბავშვებს ამ გოგოს ამარა ტოვებდა და თვითონ დაიწყო სამუშაოს ძებნა.

სარეცხი, მიცვალებულის მოვლა-დაბანა, სახლში მოხმარება, ყველაფერს კიდებდა ხელს ფედოსი არაფერს არ თაკილობდა.

ბოლოს, უფრო სამუდამო სამუშაოც იშოვა.

რკინის-გზას თავისი აბანო ჰქონდა მოწყობილი მუშებისა და მოსამსახურეებისათვის.

აბანოს მოვლა და დაწმენდა სჭირდებოდა.

ფედოსიმ ეს ადგილი იშოვა.

თვეში 15 მანეთს ლებულობდა.

სახლში სარეცხი მოჰქონდა ხოლმე, ამითაც შოულობდა ცოტა-ოდენს გროშებს.

— მე რაზე დავიტანჯე ასე მწარეთ, თორემ ცოცხალი ადამიანი ღვთის განგებით ასე იქნება, თუ ისე, იშოვის გაძალღებულსა და გამწარებულს ლუკმას, ამბობდა ფედოსი.

ბიჭიკოს და მისი ამხანაგების საქმე გამოძძიებელს ჰქონდა ჩაბარებული.

ბევრჯერ მოიწადინა ფედოსიმ ბიჭიკოს ნახვა, მაგრამ გადაჭრით უთხრეს:

— სანამ გამოძიება არ გათავდება, ისე ვერაფრის გზით ვერ მოგცემთ ნახვის ნებასო.

ქუთაისის ციხიდან ფედოსის რამოდენჯერმე მოუვიდა წერილი.

ბიჭიკომ თვითონ წერა არ იცოდა, მაგრამ, ალბათ, სხვას დააწერინა.

იწერებოდა. მე ამ საქმეში ცამდი მართალი ვარ. უსათუოდ უნდა გამამართლონ და გამომიშვან, თუ სადმე კი არსებობს სამართალი ქვეყანაზეო.

ფედოსის სამაგიერო წერილი არ მიუწერია, მხოლოდ ერთი ორჯელ ჩავიდა ქუთაისში და ორიოდვე მანეთი შეუგზავნა ციხეში მყოფ ქმარს.

VII

— დღეს მე კოსანდილეს საქმეზე ვარ დაბარებული სულში მიწა-ზეთ, განაცხადა დილით მამა-ჩემმა.

— რომელი კოსანდილეს საქმეზე? შეეკითხა დედა.

— რავე არ იცი, შე ქალო, თქვენებური ქალი რომ ჰყავს, მაღარა...

— ოჰ, ვიცი, რავე არ ვიცი. რა საქმე აქვს იმას მერე სულში?

— საქმე იმას აქვს, თუ აქვს. უჩივა თავის სოფლის გლეხებს; ადგილის თაობაზე აქვთ დავა.

— მერე შენ რა მოწმობა უნდა გაუწიო მაგ საქმეში?

— ბევრი არაფერი მაინცა და მაინც, მაგრამ ჩვენ რამოდენივე კაცი ვყავართ კოსანდილეს დასახელებული, ჩვენ უნდა ვაჩვენოთ, რომ მაგ ადგილი, რომელზეც ეხლა დავაა ჩამოვარდნილი, მუდამ უჯმაჯურიძეების გვარს ეკუთვნოდა.

— ეკუთვნოდა, კი, მაგრამ, იქნება, გაყიდა და მაინც უნდა ეკუთვნოდეს ეხლაც?!

— თუ გაყიდული აქვს, მაშინ ნაყიდობის ქალაქი ექნება რამე!

— ექნებათ, აბა, ფულს უქალაქოთ რავე დაანებებდენ?

— საქმეც მაგ არის, რომ იმათ საბუთი არა აქვთ. შარშან წინ ის სოფელი თითქმის მთლად დაიწვა და ის საბუთები ერთი გლეხის ოჯახში ყოფილა შენახული, დამწვარა სახლიან საბუთებიანა.

— რავე დალუპულან, მაგ უბედურები! რალა ეშველებათ ეხლა იმათ?

— იმათი შველების დარდი გაწუხებს, შენც ერთი მოგცლია! კოსანდილე შეგვპირდა, თუ ამ საქმეს მომაგებიებთ და მამულს მე დამიმტკიცებენ, მაშინათვე ქუთაისში ბანკში დავაგირავებ და არავისთან პირშავათ არ დავრჩები. ყველას გადაგიხდით სამაგიეროსო. იქნება, ლმერთმა ჰქნას და მოიგოს, ცოტა რამე ჩვენც შეგვცვდება..

— ადამიანო, ცოდვა არ გავგიდიდდეს მაგ საქმეზე ფიცი იქნება. არ ჩეიდგა იმ საწყალი გლეხების საცოდაობაში ჯეხი. მაგნაირი საქმით შემოტანილი და შეძენილი არ ვარგა, არაფერს წავგაღებდა.

— ნუ იცი, ადამიანო, უთავბოლო ლაპარაკი, აგრე გამამბრიყვე ხხლა შენ. ისეთს რამეზე მივილო ფიცი, რაც ნამდვილად და დაბეჯითებით არ ვიცი. მე ცხონებული მამი-ჩემისაგანაც ვამიგონია, ჩემს ნახსოვრობაშიაც მოვსწრებივარ, რომ იმ ქალის პატრონი უჯმაჯურიძეები იყვენ. ამის ფიცის მიღებაც შემიძლია და ყველაფერიც. დანარჩენსა და სხვას მე არავინ მკითხავს და რომ მკითხონ, რაც არ ვიცი რას ვიტყვი?

— მე ეხლა შიში გადამრევს. რა ვიცი, ხატზე გადაგცემენ და ველარ ავიხსნით თავს...

— ნუ ჩერჩებთ, თუ ღმერთი გწამს; ხატზე გადაცემა კვია? ხატი ასეთი სულელია, რომ ვინც კი რამეს ეტყვის, ყველაფერი შეასრულოს.

— არ იცი შენ, იმ გლეხებს ისეთი სასწაულიანი ხატი აქვთ სალოცავათ, რომ ქვას გახეთქავს.

— თავი დამანებე, თუ ღმერთი გწამს, ნუ გამაბოროტებ ამ დილიდანვე. მიგვიანდება, ჩემს გზას ვეწიო, თორემ სუდი მე ცდას არ დამიწყებს. დაგვიანებისათვის კიდე შტრაფს მომაწერს.

მამა-ჩემი გამოეწყო:

„საპრაზნიკო“ ტანისამოსი ჩაიცვა და გაეშურა სულისაკენ.

ჩვენ წყალ გამოღმა ვცხოვრობდით.

სასამართლო წყალ გაღმა იყო ტევრის თავში.

სასამართლოს შენობა უწნო — გძელი ქვიტკირით აშენებული სახლი იყო.

გარედან კირი ჰქონდა შეღესილი.

გზის პირას იყო დადგმული, ეზოში შეწყული.

სახლი მალლობზე იდგა.

ქუჩისკენ პატარა ბალკონი ჰქონდა გადმოშვერილი.

ბალკონზე გამოსასვლელი კარები მუდამ დაკეტილი იყო.

ბალკონის თავზე, სახურავის დაბლა მიკრული იყო ვიფესკა, რომელზედაც ვარაყით გამოყვანილი ორთავიანი არწივი ეხატა და რაღაც ეწერა რუსულათ. დაბაში ამ შენობას „მ ი რ ო ი ს უ დ ს“ უძახოდნ.

დილიდან-სალამომდე გამოულევლათ იყო ხალხი ამ „სუდის“ ეზოში. ქუჩიდან ეზოს ლობეზე იყო გამობმული ცხენები. დაყენებული იყო ლობის გასწვრივ ხარები და ურმები.

მარტის მზიანი დღეა.

„სუდის“ ეზო ჩვეულებრივით, ხალხითაა სავსე.

ქრისტეფორე ეზოში ტრიალობს. ხან „სუდის“ შენობაში შევა, ხან გამოვა. აქ, ეტყობა, ის შინაური კაცია.

აი ესაა ქრისტეფორე, სუდის შენობიდან გამოვიდა და იმ ჯგუფს მიუახლოვდა, სადაც კოსანდილე და მისი მოწმეებია თავმოყრილი.

— რაშია საქმე, ქრისტეფორე? არ გვეტყვი რა გეიგე იმ სუდში — კითხება კოსანდილე.

— ავთანდილი გევიჩემე ცალკე ოთახში და გამოვკითხე საქმის ამბავი, მითხრა: „ — მაგ ურჯულოებს, მაგ გეწაძებებს ისეთი ვეჭილი დაუჭირავებით, რომ უსათუოთ შეიგებს საქმეს, თუ სხვა რამე საშვალელებს არ გავხდითო.“

— ვინ ჰყავთ, ნეტაი, მაგ ჩემი ცოდვით სავსეებს?

— ქუთაისიდან ამოუყვანიათ, ბატონო, თავი ვეჭილი კუჭანძიძე. იმას ვეჭილი ვერ დაუდგება წინ. საქმეს ანაგებათ არ მოჰკიდებს ხელს, თუ დარწმუნებული არ არის რომ უსათუოდ მოიგებს. ჩვენი ბარნაბა ღონდაძე იმასთან რას გამოჩნდება. ჩემი არ იყოს, ორი კლასი აქვს გათავებული. ორიოდ კვანჩხი რუსული იცის. კანონები იცის იმ კუჭანძიძემ ისე, რომ თუ სადმე როდისმე რამე კანონი დაწერილა, ისე გადმოაღაგებს, როგორც ჩვენი ივანე ჩარკვიანი თავის ფართალს დაბლის ფიცარზე.

— დავლუპულვარ და ის არის! რაღა მეშველება მე უბედურს, მწარეთ ჩაიპუტუნა კოსანდილემ და გძელი საბიჯგი ჯოხი ამოიჩარა ლლიის ქვეშ ზედ დასაყრდნობათ. ჩვენებური რომ იყოს, შევიდოდა ჩემი ცოლშვილის გაჭივრებაში, არ მოკიდებდა მაგ საქმეს ხელს, ეხლა რას ვეწიო გადამთიელი ვილაცაა — რას დაგეძებს, რა შენი დარდი აქვს!

— ჩვენი ბარნაბა, სადღა არის ნეტაი? იკითხა ერთმა მოსმეთაგანმა.

— ბარნაბა სუდთან არის წამდგარი, რაღაცა საქმეს იცავს; ახლავე გათავდება და გამოვა, მიუგო ქრისტეფორემ.

გეწაძეები რამოდენიმე მოსახლე დიდიან-პატარაიანა მოსულიყვენ სასამართლოში.

ისინი ცალკე ჯგუფათ იდგენ.

მათ მეთაურობას შუახნის კალარა მორეული ივანე გეწაძე ეწეოდა.

— ივანე, არ დავიღუპოთ, არ დავგვალალატოს იმ შენმა ნაქირავებმა ვეჭილმა რომ აღარ მოვიდეს თავის დროზე, საქმეს არ გადადებენ. ამბობენ „ზაოჩნი რეშენიას“ გამოიტანებნო ლაპარაკობს ახალგაზრდა, ასე ვნ წლის, კობტათ გამოწყობილი კირილე გეწაძე, რომელიც საგანგებოთ ამ საქმის თაობაზე ჩამოსულა ქიათურიდან. კირილეს ქიათურაში რაღაც საქმე აქვს აჩენილი და სხვებთან შედარებით ფულიანი კაცის სახელი აქვს გავარდნილი.

— არა, ბიძია, მაგის დარდი ნუ გაქვს. დაჩნი პოეზით უნდა ამოვიდეს. აგერ საღაცა პოეზიც მოვა და უსათუოთ ამოყვება პოეზდს. მაგ წუნკალმა ბარნაბამ თუ არაუფერი იხივანკლა. სულ დაძვრება იქით-აქეთ.

— არა, ძოსიმე, ტყვილი გითხარი, აზნაუშვილის მორჯულება არ იქნება მეთქი—ეუბნება იმავე ჯგუფში დაბალი ჯარგვალა ელალი

წვერ-ულვაშით შემოსილი კოხტა გეწაძე მის გვერდში საჯდომ ქვაზე დასასვენებლად დამჯდარ მებობელს.

კოხტა გეწაძე საყასბო ღუქნის პატრონია დაბაში, მაგრამ სახლ-კარი მაინც არ მიუტოვებია სოფლად. მის სახეზე ტიტველი ხორცი თითქმის არსად აღარ სჩანს ყველაფერი ბალანითაა შემოსილი.

— არ გეიშვა მაგათი სინსილა. უპურ-მარილო ხალხი მაგენი იყვენ. ერთხელ გამოყიდულსა და შელეულს, ხელმეორეთ გვედავე-ბიან. გეიგეს, რომ იმ უბედურობის დროს, რომ ყველაფერი საბუთის ქალაღდები ცეცხლში დაგვეწვა და მიტომ გვეძალებიან. მიუგო ძოსიმემ.

— საბუთი თუ დაგვეწვა—ცეცხლი და ფათარაკი ნუ გამულიოს მაგათს გვარსა და მოდგმას ღმერთმა — ფიცს სად წაუვლიან. შეპო-გეყვენ ფიცში. ჩვენ შეეფიცაეთ, თორემ და იმათმა შემოგეფიცონ.

ძოსიმე შეტრიალდა, მიუახლოვდა ივანეს, გამოიხმო გარეთ და საიდუმლოთ გაანდო.

— რა გითხრა ივანე იცი? მარტო იმ ვექილის იმედით დარჩენა არ გვიშველის. ჩვენ გლახკაცები ვართ. შენი დაქირავებული ვექი-ლიც მაგათი კეთლშობილი ოჯახის შელია. ფულის გულისთვის ქე მოკიდა ამ ჩვენ საქმეს ხელი, მაგრამ, ხომ იცი, „ძალი ძალის ტყავს არ დახვეს...“

— გლახი კაცის გაჩენაში, ჩემო ძოსიმე ღმერთი არ გარეულა. როგორც უწინ ვიყავით მაგათი ყმა და მორჩილი, ისევ ისე მაგათ ზელში დავრჩით.

— ახლა რა დროის მაგის ლაპარაკია. ჩვენ ამ ჩვენ საქმეს მივხე-დოთ, თორემ ისე გამოგვაცლიან ხელიდან იმ ჩვენი ოფლითა და სის-ბლით შექენილს, რომ ვერც კი გაევიგებთ ვერაფერს, მიუგო ძოსიმემ.

— კი მაგრამ ამის მეტი რაღა უნდა ვქნათ? ვექილი მაგ არის. ამბობენ, ქუთაისში კუჭახიძეს ვექილი ვერ დაუდგება წინო, ძალიან იმედი მომცა.

— რაც ჩვენ იმან ფული გამოგეართვა, აბა, იმედიც აღარ უნდა მოეცა?! იმედს კი არ გელაპარაკები, აქ მე სხვა პლანი მაქვს გამოწყო-ბილი, მაგრამ უშენოთ არ მინდა გავაკეთო არაფერი.

— მითხარი, შე კაცო, იქნება მართლაც რაიმე ისეთი მითხრა, რომ უფრო-საიმედო და უეჭველი შეიქნეს მაგ ჩვენი საქმის მოგება.

— აბა, იცოდე, შენთვის მითქვამს და სხვას არავის გაუხმელო, თორემ საქმესაც გავაფუჭებთ და თავიც მოგვეჭრება.

ძოსიმემ ივანე კიდევ უფრო მოშორებით გაიყოლია.

ერთად დაჯდენ ხის ჩრდილში ლობის ძირას.

— არ დამკლა, სიტყვა, კრინტი არავისთან დაგცდეს, მაგ. საქმეში, დაიწყო ძოსიმემ, ქრისტეფორეც ურევია, ხომ უყურებ, როგორ კვიწიალობს დილიდანვე. ვეჭილობა ბარნაბა ლონლაძეს აქვს ჩაბარებული, შიგნიდან მაგათ ავთანდილი უწყობს ხელს. ერთი სიტყვით, მაგ ოხრებს ყველგან თავ-თავიანთი კაცები ჰყავთ შეჩენილი. ეხლა მე რა მინდა ვქნა. მინდა მაგ ქრისტეფორე რამენაირათ გადმოვიყვანო ჩვენსკენ. მაგათი ამბავი ხომ იცი, გაფხეკილი არიან სულიან-ხორციანა. ყურ-გახვრეტილი ფარა მაგათ კედელ-ყურეში არ ჰყავა. შევაძლიოთ რამე, იქნება რამეს გავხდეთ.

— კი, მაგრამ როგორ მოვახერხოთ ეხლა მაგ საქმე?

— მაგის მოხერხება როდია მაინცა და მაინც ისე ძნელი, მაგრამ ფული დაგვიჯდება.

— ვული ჯანდაბას, მიაშავებდა კაცი რამეს, მაგრამ რალას მიეწევა მაგ დღევანდელ საქმეს, რალა დროის არის?

— აბა, რა გითხრა ივანე იცი? ეხლა სხვა რამესაც გეტყვი. მე იმ ქრისტეფორესთან სანახევროთ მოლაპარაკებული ვარ. შეთქმული გვაქვს პირი ისე, რომ, თუ ვინცობაა ჩვენები თანახმა იქნება ამ ჩემი ნათქვამი წინადადების, მაშინ მე ვანიშნებ იმას, ის კი — ქრისტეფორე — ეცდება, რომ თავისიანები დაიყოლიოს საქმის გადადებაზე. შემდეგში კი, სანამ ხელახლა საქმეს დანიშნავდენ, მოვილაპარაკებთ და ის იქნება.

— კეთილი, მაგრამ იმ ჩვენ ვეჭილისათვისაც გვეკითხა რამე!

— არამც და არამც! არ დამკლა, არ გამომირიო კისერში დანა. იმასთან მაგის გამხელა როგორ შეიძლება.

— აბა შენ იცი.

— მე ვიცოდე და ამ საქმემ!

ძოსიმე გამობრუნდა; ერთ ხანს თავისიანებში იყო გაჩერებული და ლაპარაკში ლებულობდა მონაწილეობას, შემდეგ სულში შესავალ კარებისაკენ გაეშურა, ზედ კარებთან გაჩერდა, ჩოხის უბიდან ამოიღო წითელი ფართე ცხვირსახოცი, რომელიც უფრო ქალის დასახურავ თავსაფარს ჰგავდა და დაიწყო პირი-სახეზე მისი გადასმა და გადმოსმა, თითქოს, ოფლს იწმინდავსო.

ჩამოიარა ქრისტეფორემ ზოსიმესათვის არც კი შეუხედავს. ქურდულათ გადააქანა მისკენ თვალი, შემდეგ უეცრივ მოტრიალდა და ეზოსკენ მყოფ ხალხისკენ ჰქნა პირი და ხმა-მალლა წაილაპარაკა:

— ვთქვი და ის იყო, გეიგონე ადამიანო.

ქრისტეფორე სულის ოთახში შევიდა, ძოსიმე კი ერთხანს იქვე იყო გაჩერებული და შემდეგ ნელ-ნელა წამოვიდა თავისიანებისკენ.

არ გაუვლია დიდ-ხანს ქრისტეფორე ისევ გამოვიდა სუდის-ლოთი-
ხიდან და შურდულივით გაეშურა კოსანდილესა და მის გარშემო
შემოჯგუფებული ხალხისაკენ.

— კოსანდილე, ბატონო, დღეს ჩვენი საქმის გარჩევას გადადება
სჯობია, მე ასე მითქვამს და თქვენ როგორც გენებოთ.

— რა იყო, ახალი ხომ არაფერი შეგიტყვია?

— რა უნდა შემეტყო იმის მეტი. დაინი პოეზდით მოელოდენ
და ქე მევიდა ის კუჭახიძე ვეჭილი ქუთაისიდან. იქ ზის სავექილო
ოთახში. ისეა გამოწყობილი ის კეტარ-ძალოს შვილი, რომ მარტო მი-
სი შეხედვა დაუკარგავს ფითიხს ადამიანს. ასე უთქვამს, რომ ამ საქმეს
მე უსათუოთ მოვიგებ. არაფერი ექვი არ მაქვსო. მაგრამ მე ერთი ამბავი
გევიგე: — თურმე კუჭახიძეს ნამესნიკისაგან ქალაღდი მოსვლია, თბი-
ლისში რალაცა დიდი საქმე შეუძღვევით და იქ აპირებს თურმე გა-
დასვლას. ჩვენ ეხლა რომ ამ საქმის გადადებას მოვახერხებდეთ, შე-
დეგ მაგ გეწადები დარჩებიან პირში ჩალა გამოვლებული.

— როგორც იცოდე, ისე მოვიქცეთ, ამისთანა საქმეებში შენ მე-
ტი გამოცდილება გაქვს, ჩემო ქრისტეფორე. ეს მითხარი, ის რას
შვრება ი ჩემი ცოდვით სამსე ის ბარნაბა?

— ბარნაბამ ერთი ისეთი საქმე წააგო ახლა, რომ დანა კბილს
არ უხსნის. ქვა თავისათვის გაჩუმებული, შენი ჯაგრი არ აწუხებს.

— ვაი, ჩამწარდა მას ჩემი პური და ღვინო, რაც მე იმას პატივი
ვეცი, არამი იყოს, ყველაფერი მის თავზე. შენი ჭირიმე, ქრისტეფო-
რეს ვენაცვალე, გამომიხმე ის ჩემი ცოდვით სავე. გევიგონო, ერთი,
რას მირჩევს, რა გზაზე დამაყენებს?

— ადვილი სამსახურია, ჩემო კოსანდილე, მაგრამ იმისი იმედი
ნუ გექნება. შენ მე მომენდვე, როგორც მე გირჩევ, ისე ჰქენი.

ქრისტეფორე კიდევ გაბრუნდა სასამართლოს დარბაზისაკენ და
ჩქარა თან გამოიყოლია ბარნაბა ღონღაძეც.

ბარნაბა შუა-ტანის კაცია. სახე ნაყვავილარი აქვს, თვალებზე
ლურჯი — ცხვირის კეხზე გამაგრებული სათვალეები აქვს მიფარე-
ბული. სათვალეს ერთ რგოლს დატანებული აქვს ზონარის გასაყრელი
ნახვრეტი, ამ ნახვრეტში გაყრილი ზონარი ბარნაბას პიჯაკის ღილ-
ზე აქვს მიმაგრებული ინგლისური ქინძისთავით. გაკრახმალებულ სა-
ყელოს ცოტა ქუჭკვი მოსდებოდა, გალსტუხიც ვერაა შნოით გამოს-
კვნილი და თავის ადგილზე გაჩერებული, მაგრამ ამ ხალხში მას მაინც
„რუსულად“ გამოწყობილი კაცი ჰქვია.

ბარნაბას ერთი ჩვეულება ჰქონდა. ცალი ხელი სულ მუდამ სა-
თვალის ახლოს ეჭირა, ან ზონარს ააყოლებ-ჩამოაყოლებდა ხოლმე

ხელს, ხან სათვალეს მოიხსნიდა, უსათვალო თვალით გადახედდა მოლაპარაკეს, შემდეგ სათვალეს ისევ შეიდგამდა ცხვირის კეხზე და ნელ-ნელა დინჯათ დაიწყებდა ხოლმე მუსაიფს.

წვერი და ულვაში არ ჰქონდა სანაქებო, მეტადრე წვერი. იქი-აქა საწყალი კაცის ყანაში რომ მეჩხერათ ამოვა ორიოდ ძირი სიმინ-დი, ისე ჰქონდა რამოდენიმე ლერი ბალანი.

— შტატ გარეშე ხუცესი რომ იქნება, იმას უგავს წვერ ულვაში ჩვენ ბარნაბასო, იტყოდენ ხოლმე დაბაში მის შესახებ.

— რავაა, ბატონო, ბარნაბ, ეს ჩვენი საქმე?

— როგორ უნდა იყოს, როგორ ფიქრობთ თქვენ?

— მომზადებული მევედი, მოწმეები მოვიყვანე, ანდენი ხალხი დილას აქვთ აგერ ვართ ატუზული სუდის კარებზე. არც კი ვიცო, გამოგვიძახებენ, თუ არა. მერე ქუთათური ვეჭილი ჩამოსულა კუჭა-ხიძე და ასე უთქვამს, რომ მე, თუ ეს საქმე არ მევიგე, ეს კაცი არ ვიქნებიო.

— სუდში, რომ საქმე იქნება ასეა ყოველთვის, ერთი მოიგებს, მეორე წააგებს, მაგრამ ვინ მოიგებს და ვინ წააგებს. ამის თქმა თავიდანვე ვის შეუძლია.

— კი, ბატონო ბარნაბ, უწინ რომ ძალიან მაიმედებდი, ეხლა რატომ მისპობთ იმედს? ეხლა მე უბედურმა რა წყალს მივცე თავი, საიდან რა ვისაშვებო?

— არა, ჩემო კოსანდილე, შენი ამბავი მაკვირებს, მე და ჩემმა ღმერთმა, ხანში შესული ადამიანი ხარ, გამოუცდელი კაცი არ გეთქმის და ის მიკვირს მაგისტანეებს რათ ლაპარაკობ?

— მე კი არ ვლაპარაკობ, შენი ჭირიმე, გაჭივრება და უბედურება ლაპარაკობს. კი, ჩემო ბარნაბ, თუ იმედი არა გაქვს მოგების, იქნებ იმდენი გვისაშველო, რამენაირათ გადავადებოთ მაგ საქმე და მერე, ღმერთი მოწყალეა, რამეს ვეწევი.

— მაგ ადვილი სამსახურია, ჩემო კოსანდილე, მაგრამ იმასაც ნუ დევიფიწყებ რომ მეც ცოლშვილის პატრონი ადამიანი ვარ, მეც მთელი ორი ოჯახი, ჩემი საკუთარი და ჩემი მიცვალებული ძმის ქვრივი და ობლები, მე მყავს დარჩენილი სარჩენათ, საქმე მომზადებული მაქვს, მე თვითონ მზათ ვარ წავდგე სუდის წინაშე და ვილაპარაკო შენი სიმართლე. მე თქმას არ დავაკლებ, რაც შეიძლება ვეცდები და ეხლა იმ სუდიას სულში ხომ ვერ ჩაუფძვრები, რათი გევიგო, შენ სასარგებლოთ გადაწყვიტავს, თუ შენი მოწინააღმდეგე გოიხების გეწაძების სასარგებლოთ? თუ გინდა გადავადებოთ, მაგრამ მე ჩემი გასამჯე-

ლოს ნახევარი მაინც უნდა მომითვალო დღეს, თორემ ისე სრულდება ვერ წავლდები სულში.

— რავე გეკადრება, ბატონო, ბარნაბ, დღეს საიდან რა გისაშვალოთ, ვინ მომცა მე უბედურს მზათ-გამზადებული ფული?

— მაგ თქვენი საქმეა, მაგრამ უფულოთ მუშაობა მე არ შემიძლია. თქვენი მოპასუხე გეწაძეები ნაფიცს ვეჭილს კუჭახიძეს ნაღდ ფულს 30 თუმანს უთვლიან, ნ ა ლ დ ფ უ ლ ა დ. მე მართალია, იმისთანა კურსოენიკი არა ვარ, მაგრამ ამ ჩემს საქმეში, შენ არ მოუკვდე ბარნაბას, მე ვერც სხვამ ვერ მაჯობოს..

ბარნაბამ ამის შემდეგ პირი იბრუნა და ისევ სასამართლოს დარბაზისაკენ გაეშურა.

— აბა, შენი ქირიმე, ქრისტეფორე მიშველე რამე, თორემ მაგ ჩემი ცოდვით სავსე უსათუოთ დამლუპავს. აქნამდე სულ ფაფხურობდა, იძახოდა უსათუოთ ხელში მიკავია მაგ საქმე უსათუოთ მოგებულათ შეგიძლია ჩათვალოო, ეხლა გამომდგარა და ლობე-ყორეს ედება, რა ვიციო, თავიდანვე რა გითხარიო — ესაა მაგის გაკეთებული საქმე?! მიუბრუნდა გამწარებული კოსანდილე ქრისტეფორეს, რომელიც ამ ლაპარაკის დროს იქვე იყო ატუზული და არავითარ მონაწილეობას კოსანდილესა და ბარნაბას საუბარში არ ლებულობდა.

— მე კოსანდილე ჩემო ქე გითხარი, რაც სათქმელი მქონდა, დანარჩენი ეხლა შენზეა დამოკიდებული. მითხარი ბარემლა, თუ თანახმა ხარ საქმის გადადებაზე და მაგას მე მოგიხერხებ; მაგაში არც ბარნაბა გკირდება და არც კუჭახიძე.

— აბა, შენ იცოდე და შენმა სიმარჯვემ!

— შენ ეს მითხარი, ვინ გყავს თავი მოწმეები შენ ამ საქმეში?

— რომელია თავი და რომელი არ არის, მე რა ვიცი!

— აქეთ გამოდი, გადაუფუჩუნა ქრისტეფორემ კოსანდილეს ყურში, ფიცის მისაღებათ ვინ გყავს შეპირებული?

— სოფრომ თავზარაშვილი და ჯიბო ჩახუნდარიძე, რომლებიც რომ...

— კეთილი და პატიოსანი, აბა, ერთი ქენი ეხლა შენ. მაგ ორიკაცი აქედან უნდა გააქრო ეხლავე ისე, რომ მაგათი ასავალ-დასავალი აღამიანმა ვერ მიიგნოს.

— მერე? შეაჩერდა სახტათ კოსანდილე პირში ქრისტეფორეს.

— მერე და მერე. როცა საქმე გაიხსნება და გამოგიწვევენ, შენ წადექი წინ და გაუცხადე, რომ ბატონო სუდია, ასე და ასეა ჩემი საქმე, ჩემი მხრით ორი ისეთი მოწმე არ გამოცხადდა, ურომლისოთაც,

საქმის გადაწყვეტა და განაჩენის გამოტანა შეუძლებლათ მიმართა მეთქი და საქმეს გადადებენ.

VIII

იმ დღეს მამა-ჩემი მხოლოდ საღამოთი დაბრუნდა სახლში.

— ასე ჩემს მტერს გადაუწყდა. შე კაცო დილას აქეთ რომ საზღლისკენ ოჯახის პატრონი ადამიანი პარს არ მოიბრუნებ, რა ჰქვია ამისთანა ადამიანს? მიახალა დედამ შემოსვლის უმაღლ, სხვა რომ არაფერი იყოს ბოვშებმა ყურები წამჭამეს...

— რა ჰქვია და შავი-ქვა და უბედურობა ჰქვია კოსანდილე უჯმაჯურიძეს. მთელი დღე გვაყურყუტეს იმ სუდის კარებთან. მერე როგორც იქნა შეუდგენ საქმის გარჩევას, მაგრამ მომჩივანმა საქმის გადადება მოითხოვა.

— რატომ, ბეჩა მერე?

— გეიგე შენ ეშმაკის, რატომ... თურმე გეწაძებებს დაჭირავებული ყოლიათ ქუთაისიდან თავი ვეჭილი კუჭახიძე, ის ამოვიდა. იმის წინააღმდეგ ჩვენი ბარნაბა ღონლაძე აბა, რას გააწყობდა. უსათუოო საქმე უნდა წაეგოთ ისე იყო, ამიტომ კოსანდილემ მოწმეები გადაშალა და მოითხოვა საქმის გადადება.

— კიდევ მაღლობა ღმერთს, რომ არ გარჩეულა, თორემ მე რაღაცა გულში კარგათ არ მაქვს მაგ საქმე. შენ მაინც რამ აგამჩატა, რომ მოწმობაზე დათანხმებულხარ.

— აწი რაც მე იმას მოწმეთ ვეახლო, იმდენი იმან თავის ბოვშებს დააქადოს. არ მინდა, სულ შორი-ახლოს აღარ გავეკარები მაგ საქმეს.

— აგრემც კარგი დაგემართოს.

— ყველაფერი — ყველაფერი, მაგრამ ის უნდა გეყურებია, რა ამბით მოვიდა ქუთაისელი ვეჭილი. კუჭახიძე ყოფილა გვარათ, რა ნაირი გამოწყობილი, რა ნაირი ჩაცმულ-დახურული. ისე თვალ-ტანაო არაფერი წარმოსადეგი ვაეკაცია, მაგრამ ერთ კაცათ მისი ტანისამოსი ღირს. ამბობენ ენა აქვს თურმე ისეთი, რომ ქვას ვაზეთქავს.

— ბეჩა, მერე, ამ გეწაძებებს ვინ მისცა მისი მოსაყვანი ფული? აკითხა დედამ.

— ეპ, ერთი შენც ლაპარაკობ, დედა-კაცო, ფული და ქონება ეხლა თუ ვისმეს აქვს, ისევ გლეხებს აქვს, თორემ ჩვენ რა გავაჩნია. ერთხელ გაყიდულს ხელმეორეთ გაყიდვა და ხალხის შეწუხება, რა სასახელო საქმეა. მაგრამ გაჭირვება ყველაფერს გაფიქრებებს ადამიანს.

ენკენისთვის დამდეგი იყო.
სოფლათ ამ დროს რთველი იცის.
ყურძენი მომწიფებულია.
სიმიინდი მოსატეხი.

მიყვარს ამ დროს სოფლად ყოფნა.

დედა-ჩემი ხანდახან ასეთ დროს თვითონაც მიდიოდა საყოლში
და ბავშვებიც თან მიყვავდით.

წელს რთველში წასვლა აღარ დამცალდა.

მამა-ჩემმა, რომელსაც დედამ ჩამოუგდო არაკი სოფლად წასვ-
ლის შესახებ წარბი შეჰკრა.

— რა მესოფლება ერთი შენც გამოიგონებ. მაგ ბიჭი წრეულს
სკოლაში უნდა მივაბარო.

სკოლაში გაბარება თან მიხაროდა, მაგრამ რთველში წაუსვლ-
ლობაც არ მინდოდა.

— რა ვუყოთ მერე, მიუგო დედამ, ჩვენ ერთი ან ორი კვირით
მივივლ-მოვივლით და ისევ უკან ჩამოვალთ. დასაზამთრებლათ კი არ
მივდივარ. ცოტა გოზინაყს გაეკეთებ, ხილს შემოვინახავ და ჩამოვალ,
თორემ ამ ზამთარში სტუმარი რომ მოგვივიდეს პირის გასასოვლებე-
ლი არაფერი გვექნება.

— შენ როგორც გერჩიოს ისე ჰქენი, მაგ ბოვში კი აქ დამიტოვე-
ხვალ, თუ არა ზეგ მასწავლებელს უნდა წავგვარო.

ჩაიშალა ჩემი სოფლად თამაშისა და თავის გართობის გეგმები.

იმ დღესვე მამა-ჩემმა ბაზრიდან ახალი ხარახის ყურებიანი წუ-
ლები ამომიტანა და გამომიტყადა:

— ხვალ დილით ადრე ადექი, მასწავლებელთან უნდა წაგიყვა-
ნო, წიგნის სწავლა უნდა დაიწყო, თორემ სულ ასე პარუკის ხარვიით
რბენა არ გამოვადგებაო.

დილა ადრიანათ მამამ წამიყვანა მასწავლებელთან.

ეს სამრევლო სკოლა იყო.

ეკლესიის გალავანში იდგა.

ფიცრული შენობა, კედელი ცალფა ფიცრით იყო შექე-
დილი. კედლებში ისეთი ნახვრეტები იყო დატანებული, რომ
გარეთ ქუჩაზე გამვლელ-გამომვლელის დანახვა და ცნობა შე-
იძლებოდა.

მასწავლებელი ამ სკოლაში ქუთაისის პროგიმნაზიიდან თავდა-
ნებებული შევიდა იყო. ჩემსობისას ის თითქმის შუახანში შესული
კაცი იყო.

პირველი, რამაც გამაკვირვა, როცა ეს მასწავლებელი დაეინახა, ეს იყო მისი თეთრი მსუქანი ხელები. მამა-ჩემი და მე იმ დროს მივედით, როდესაც სწავლა ჯერ კიდევ დაწყებული არ იყო.

— აქნამდეც რომ მოგყვანა, ურიგოს არ იზამდი; შემოეგება ის. მამა-ჩემს ჩემსკენ არც კი შემოუხედავს.

— მოვიყვანე, თუ რამე სიკეთე გამოვიდა მისგან, მე ცდას აოდავაკლებ, დანარჩენი თქვენ იცოდეთ და მაგან.

— მე, ივანე ჩემო. პირველი წელიწადი არაა, რაც მაგ საქმეს ვეწევი. ჩემი ნამოწაფეები ესლა ბევრი კურს-დამთავრებულები არიან. ერთი პირობით ავიყვან: მე რომ სასტიკათ მოვეციდები, თქვენ სახლში ფერებასა და თავზე ხელის დასმას ნუ დაუწყებთ, თორემ მთლად გაასულელებთ ბავშს.

— თქვენ უბძანეთ, ბატონო, მოთხოვეთ და მე თავზე დაუსვამ ხელს კი არა, სულ ოთხში ამოვიღებ, თუ იზარმაცა და გაკვეთილები არ დაამზადა.

მამა-ჩემი უკან წამოვიდა, მე კი სკოლაში დამტოვეს.

— გზას ხომ გამოიგნებ? წასვლისას მკითხა მან.

— კი მოკლეთ მიუტე მე. მასწავლებლისა და მამა-ჩემის ლაპარაკმა გლახა გუნებაზე დამაყენა და დიდათ არ მეხალისებოდა მუსაიფის გამბა.

— თუ ვერ გამოაგნო და მად ჩვენი მალაქიას ბიჭია, ის რომ წამოვიდეს, იმას გამოყევი, ის მოგასწავლის.

პატარა ხნის შემდეგ წინა თავ-ლია დერეფანში ხის სვეტზე ჩამოკიდულ ზარას მოუკაკუნეს. ბავშვებმა თამაშს თავი დაანებეს და სკოლაში შემოცვიდნენ.

— ლოცვა! ვერც კი მოასწრო ამის თქმა მასწავლებელმა, როგორც უცბათ ერთი გვარიანა მოზრდილი ყმაწვილი, რომელსაც ზედა ტუჩი ორათ ჰქონდა გაყოფილი და შიგნიდან მოუჩანდა კბილების ერთი ნაწილი. წინ წამოიწია და სხაპა-სხუპით დაიწყო:

— შეუფეო ზეცათაო, ნუგეშინის მცემელო, სულო ქვეშარიტებისაო. რომელიც ყოველგან ხარ.....“ ჩაარხიხისა ბოლომდე და ბაუშები დასხდნენ.

საჯდომით გ'ელი „პარტები“ გვქონდა.

თვითეულს პარტაზე იმდენი ბავში ისხდა, რომ არამც თუ საწერათ ხელის გამოწვდა. ერთი მეორეს აჯდებოდნენ მუხლებზე.

— რა პქვია ბიჭო შენ? მკითხა მასწავლებელმა.

— პეტრე, ბატონო.

— აბა, შენ პეტრე, აი იქ ჩაჯექი მესამე პარტაზე. დღეს არაფერს არ გკითხავ. ყური უგდე სხვებს და ხვალიდან მოკვიდოთ ხელი საქმეს.

იქ, სადაც მასწავლებელმა მიმითითა, დასაჯდომი ადგილი სრულებით აღარ იყო, მაგრამ ბავშვები მიიწვი-მოიწვიენ და როგორც იქნა სანახევროთ ჩამოვეჯექი.

— გაუყავი ხელი, ერთი მაგ ახალ მოსულს ვაჭამოთ ამ სიფთაზე— გადაუღუქუქუნა ჩემს გვერდზე მჯდომმა გვერდზე ამხანაგს.

ბართლაც არ გაუვლია დიდ ხანს და ვილაცამ ისე მწარეთ მიპყენა ბარძაყზე რომ სიმწარით ზეზე წამოვარდი.

— ოჰ, რა დაგემართათ მაად? რომელია რომ ცელქობს? მრისხანეთ გადმოსძახა მასწავლებელმა, მაგრამ ხმა არავის გაულია. ყველა გატრუნული იჯდა.

შე ფეხზე ვდგევიარ და ცრემლებს ძლივს ვიპაგრებ.

— რა იყო, რა გიქნეს? მეკითხება მასწავლებელი.

მე ისე ვარ ტყვილისაგან გაბრუებული, რომ ხმას ველარ ვიღებ.

— კარგი დაჯექი, მე ვაყურებიებ მაგათ სერის!

— ტალახაძე, ადექი ზეზე, შენ იზამდი მაგას, გამოდი პარტიდან.

— არა, ბატონო, ღმერთმანი, მე არაფერი არ მიქნია, ამბობდა სწორეთ ის მოწაფე, რომელიც „ამ სიფთაზე რალაცას კმევას“ მიპირებდა.

— გამოდი აქეთ, შე საძაგელო, შენა! მე ვიცი შენი ამბავი!

ტალახაძემ წაიფარა თავზე ხელი, მაგრამ მასწავლებელმა მაინც მოუნახა მოკლეთ მოპარსულ თავზე ბლუჯა თმა და მაგრად გააჭანგამოაჭანა იქეთ აქეთ.

— არა, ბატონო, ღმერთმანი; ხშირ-ხშირათ იძახოდა ტალახაძე, მაგრამ მასწავლებელი მაინც თავისას შვრებოდა. ბოლოს იჯერა გული, მაგარი პანდური ამოჰკრა და კედლის ყურისაკენ გააგდო.

— გაჩერდი კუთხეში. არ გაბედო იქითკენ გამოხედვა, მიძახა მას მასწავლებელმა.

გაკვეთილსა და გაკვეთილს შორის ხუთი წამი დასვენება გვქონდა. ამ დაასვენებელ დროს „პერემენა“ ერქვა.

— ახლა პერემენაა, გამოგვიცხადა მასწავლებელმა.

ბავშვები დაფეთებული ცხვრის ჭარასავით გაეჭანა კარებისაკენ. ეკლესიის გალავანში აუარებელი ქვის მასალა ეწყო.

ჩვენი დაბის ერთი მდიდარი ვაჭარი, რომელსაც ქიათურის შვექვაში „მილიონი შეეძინა“ — საყდარს აშენებდა.

ძველი ხის ეკლესია მოშალეს და სასაფლაოზე გადაიტანეს. ტიფლისში, ხოლო მის ალაგას ახალს ქვის ეკლესიას აშენებდენ.

ამ ეკლესიის გალავანში დღიფანტენ ბავშვები.

— მეორეთ აღარ შემხედეს შენი გამოსობით ასეთი ამბავი, თორემ იცოდე ცოცხალი აღარ გადამიჩიები, დამუქრებით გამომიცხადა ტალახაძემ.

— ჩემი გამოსობით რატომ შეგხვდა, მე ვილაცამ მიპწკინა, ისე შეტკინა რომ, მიუგე მე.

— ვეტკინა, აბა, გეამებოდა?!

— მერე, რატომ იპწკინები?

— იმიტომ რომ შენისთანა ბრიყვებს ჭკუა ვასწავლოთ!

მომშორდა და გაიქცა ბავშვებისაკენ. მე გვერდზე ვიდექი და ბავშვებში გარევეს ვერ ვახერხებდი.

— ჯორი-ლლეტია ვითამაშოთ, ჯორ-ლლეტია, ყვიროდენ ერთი წყება ბავშვები.

გავიდენ ეკლესიის გალავანს გარეთ და შეუდგენ სამზადისს, მაგრამ ამ დროს ზარმაც შემოკრა და ბავშვები ისევ სკოლისაკენ გავექანეთ.

შემოვიდა მეორე მასწავლებელი.

ეს მასწავლებელი მოწაფეების ერთს ნაწილს რუსულ წერა-კითხვას ასწავლიდა.

ძალალი ტანის, წელში მოხრილი, საშვალო ზომის ქლალი წვერები ჰქონდა და მუდამ ახველებდა.

ამ მასწავლებლის ბავშვებს სრულებით არ ეშინოდათ და მის გასახლებელი სახელიც კი ჰქონდათ გამოგონილი.

— ყ ლ ი ნ წ! წამოიძახა ერთ კუთხეში ვილაცამ.

— ჩუმათ ბავშვებო, სიწყნარე იყოს, დაბალი ხმით ლაპარაკობდა მასწავლებელი.

— ყ ლ ი ნ წ! კიდევ წამოიძახა, ეხლა მეორე კუთხეში ვილაცამ. ბავშვებს სიცილი აუტყდათ. მასწავლებელი საცოდავათ აფეთებდა თვალებს, თხოვდა და ემუდარებოდა ბავშვებს გაჩუმებულიყვენ, მაგრამ ბავშვები მის ლაპარაკს და მუდარას არავითარ ყურადღებას არ აქცევდენ.

— ბავშვებო, ბოლოს საცოდვეი ხმით წამოსთქვა მასწავლებელმა, გინდათ მაინცა და მაინც, რომ ვინმე უსადილოთ დავტოვო?

— ბატონო, საცერაძე არ მასვენებს, ყურში ღორის ჯაგარს მიკიტინებს, წამოდგა ერთი პატარა ბავში, რომელიც, ვინ იცის, რატომ — სხვა ბავშვებს ათვალისწინებული ჰყავდათ.

— ტყულს ამბობს ბატონო, წაუდგა მას პირში საცერაძე.

— დედა ნუ მომიკვდება, სულ ურში ჯაგარას მიკიტინებს, არ ცხრებოდა პატარა ბიჭი.

— კარგი ბიძია, დაჯექი, მე მოვკითხავ იმას პასუხს, დააწყნარა მასწავლებელმა.

— საცერაძე, შე საძაგელო, რატომ არ ასვენებ იმ ბავშვს, მაგრე უნდა დაიბრიყვო შენზე უმცროსი?

— მე ბატონო ტყვილს მიგონებს. მაგას ბატონო კოკორი დაეკარგა, დედა-მის გამოუტანებია, დაკარგვია მე მამბრალებს და ახლა ეს გამომოგონა.

— გამოდი, აქ დაფასთან, აქ შოდი.

— მოვდივარ ბატონო, მოვდივარ.

დაიძრა ადგილიდან საცერაძე, მაგრამ სანამ დაფამდე მივიდოდა, ერთი ორჯერ წამოედვა ხან პარტას, ხან მოწაფეებს; ერთს თავში წამოჰკრა, მეორეს მელანი წაუქცია.

შეიქნა ამის გამო ჩოჩქოლი.

შემოგვისწრო ამასობაში პირველმა მასწავლებელმა და ბავშვებმაც უცბათ გაკმინდეს ხმა. შემოვიდა სკოლაში, გამოიკითხა რაშია ციო საქმე და საცერაძეს უთხრა.

— დამიტოვებხარ დღეს „ბესაბედათ“!

სწავლის გათავების შემდეგ ყველას ერთად გვამღერეს „ლირსა არს ჭეშმარიტად“.

— პეტრე შენ ჩემთან წამოდი სახლში, დაგიწერ რა და რა უნდა იყიდოს მამა შენმა შენთვის.

გავყევი მასწავლებელს. ჩემს გარდა რამოდენიმე მოწაფეც თან გამოგყევა.

ესენი ყველა „ბესაბედათ“ დატოვებულები იყვენ.

ილარიონ კობონჯელიძე — ეს იყო სამრევლო სკოლის მთავარი მასწავლებელი — ერთ დროს თურმე ქუთაისის პროგემნაზიაში სწავლობდა. იქედან გემნაზიაში უნდა გადასულიყო, მაგრამ მამა-მისმა — სოფლის დიაკონმა, ის მასწავლებლიდან გამოიყვანა და ღვდლათ უნდოდა რომ ეკურთხებია.

ბარე ორი თუ სამი თვე უზიდა ძღვენი და მოსაკითხი სობოროს ბლალოჩინს.

— მისაშვალე რამე არქიელთან, იქნება ჩემი ილარიონი ღვდლათ მიკურთხოს და ერთი პატარა პრიხოდი მანინც ჩააბაროსო.

მაგრამ ამ ძღვენის ზიდვა ტყუილა შერჩა სოფლის დიპლომატიკის სიბერის თუ რაღაც სხვა მიზეზის გამო კეკუაზე "მეირყა, მისი თანამდებობის დროებით აღმსრულებლათ გადმოიყვანეს ვიღაც სამეგრელოს ყოფილი „ბატონიშვილი“ ბერათ შემდგარი.

ილარიონის მამა ერთი ორჯელ კიდევ ჩავიდა ამ დროს თავის ნაცნობ ბლადოჩინთან, მაგრამ მან გულახდილად უთხრა:

— ჩემო ზაქარია, ძალიან მინდა, იცის ღმერთმა, შენი მოხმარება, მაგრამ როგორც ვატყობ, რასაც ტყულა უბრალოთ ხარჯს არ გაანწევ, არაფერი ამ საქმედან არ გამოვა. ეს ჩვენი ახალი არქიელი მეგრელია. ჩამოვიდა თუ არა ერთი ორმოცი სული ძიძი-შვილები და მამიდა-შვილები და დეიდა-შვილები ჩამოყვა. ზოგი მათგანი მეჯოგეა, ზოგი კარტის მოთამაშე, ზოგი ისეთია, რომ ხელისმოწერაც არ იცია, მაგრამ ყველას ღვედლობაზე აქვს პირი დაღებული. იმათ ამიერიდან არაფერი ადგილი აღარ გადარჩებათ. ის კი არა, ნეტავი ამ სიბერის დროს სირცხვილს არ მაქმევდენ და სამსახურზე ხელს არ ამალეზინებდენ; მერე საქმე ისეა, რომ წრეულს მითადდება ვადა და თუ ამ წლის ბოლომდე მაინც შევატანე უსათუოთ ვლადიმირის ორდენს მივიღებ და მერე იქნება ეშველოს ჩვენს შვილსა და ნაშიერსო.

ზაქარიამ დაანება თავი ქუთაისში სიარულს და ამის შემდეგ შვილისათვის სამრევლო სკოლის მასწავლებლობა გამოითხოვა.

— ეს ადგილი, თუ კაცი ვარ, კიდევ სკობია ღვედლობასო, იტყოდა ხოლმე ზაქარია, როდესაც ნახა, რომ სკოლა მოწაფეებით იყო გაესილი.

სკოლას, თუმცა სამრევლო სკოლის სახელი ერქვა, მაგრამ ბავშვების მშობლები ყველა ფულს იხდიდა: ზოგი სამ მანეთს, ზოგი ხუთ მანეთსაც თვეში.

— ჩემი უჩენიკი შვილი მომივიდა, ჩემი ბიჭი, ჩემი... ალერსით ჩამიკრა ღედამ გულში, როდესაც სასწავლებლდან სახლში დაებრუნდი.

— ვაი მე უბედურს, რავე გადამვარდა გუნებაზე, არაფერი არ გამიტანებია შენთვის, ხომ მომიკვდა შიმშილით ჩემი ბიჭი, ფუსფუსობდა დედა-ჩემი და არ იცოდა, როგორ შემომვლებოდა თავზე.

— აი შვილო, აგერ ქაღს გავაფიცებ და ისეთი კარგი ამოქნილი ლობიო გაქამო რომ თითები ჩაიკვნიტო.

— ნუ იცი, ქალო უთავბოლო ლაპარაკი, ნუ გაასულელებ მამ ბიჭს, არ ვარგა მაგრე; ათასჯერ მითქვამს შენთვის — შეისმინე მამ შენი დასაფსები ყურებით, შემოუტოვა მამა-ჩემს.

— შენ რას ლაპარაკობ, კაცო. ჩემი შვილის კლასში გაბარებხარ, მოვესწარი, მაგას ენაცვალა დედა-მისი, მაგას შემოველო დედის ძუძუები.

— კარგი, კარგი, მაგრე იცი შენ. მიუტანე რაღაცა გაქვს საქმელი, ალბათ მომშვეული იქნება, ცოტა არ იყოს დატკბა მამა-ჩემიც.

— ბეჩა, იტყვიან, მარჩიელს არ დაეჯერებო, დაიწყო დედაჩემმა, როდესაც მე დაბალ ფეხიან სკამზე დავჯექი და ტაბურეტკა სკამზე დედამ ლობიით სავსე საინი დამიდგა წინ. გვერდით ახლად ამოღებული წყალ-მაქარა მომიდგა.

— ზოგიერთი მარჩიელი არაფრის მაქნისი არ არის, მაგრამ ის ციგნის ქალები რომ არიან — იმათ საუცხოვო მარჩიელობა იციან. დღევანდელი დღესავით მახსოვს, მაგახე რომ ორსულად ვიყავი, ერთი ციგნის ქალი მოვიდა და მიმარჩიელა. მითხრა: — შენ უსათუოთ ვაჟი გეყოლებო და მას, რომ გაიზდება ფხრებზე აპელატები ექნება დაკერებულო.

— ვაი გამოგაჩერჩეტა ჩემმა გამჩენმა შენ, რაც იმ ციგნის ქალმა არაფერი იცოდეს, ჩამოერია ლაპარაკში მამა-ჩემი, რომელიც იქვე იყო წამოწოლილი მხარ-თეძოთი სკამ-ლოგინზე.

— აბა, შენ იცი ბევრი, რომ წამოგორებულხარ ამ დღე-შუაღულ ძეობიანი დედაკაცივით მაგ ლოგინზე, შეუტია დედამ.

— არა, შენმა სიცოცხლემ, იმ ციგნის ქალმა აპელატებიც გითხრა და ყველაფერი? ეს აპელატების სახელი ვინღა ასწავლა მას?

— კი არ უთქვამს, მანიშნა. ფხრებზეო, ასეო, პტყლათ ექნებო, დაკერებულო. მეტი ნიშანი რაღა იქნებოდა, მითხრა, პირდაპირ მითხრა — შენი შვილი პრისტავი იქნებო.

— პრისტავი კი არა, ვეზი ნაჩანიკი, არ გინდა? არ ეშვებოდა მამა-ჩემი.

— რატომაც არა. ჩემი ბიჭი, ჩემი სიყრმის შვილი, ენაცვალა მაგას დედა — დიხაც რომ იქნება. ვაი, ნეტაი ისე არ მოვეკვდებოდე, რომ მაგის პრისტაობას მოვესწრებოდე, სასოებით ჩაილაპარაკა დედამ. ნასადილევს ეზოში გავვარდი.

მალაქიას — ჩვენ მეზობელ მეპურეს თითქმის ჩემიკბილა — ჩემზე ცოტათი მოზრდილა ვაჟი ჰყავდა. ისიც იმავე სკოლაში დადიოდა, მაგრამ ის შარშანდლიდან სწავლობდა და ამიტომ ის მეორე ჯგუფში იყო.

ჩენი სკოლა ორათ იყო გადატიხრული.

ის ტიხარს გადაღმა იჯდა.

— პეტრეს ვახლავართ, მომეგება კირილე მალაქიას შვილი.

— რა გიხარია ასე მწარეთ, შევევითხე მე კირილეს, რომელიც სიცილს ვერ იკავებდა.

— რავე რა მიხარია, შენი გულისათვის დღეს რა ამბავი მოხდა. საცერაძის ლევანტია კუთხეში დააყენეს, ერთი ამბავი იყო.

— აჰა, პწკენა? რომ მიპწკინა ის როგორ იყო?

— როგორაც არ იყო, დასმენა არ ვარგა. მასწავლებელთან დასმენისათვის იცი რა დღეს დაგაყენებენ. თქვენთან ქე აგდია ერთი იმისთანა, რომელიც ყველას ასმენს ცხუკვაძის ბიჭი პლატონია, იმიტომაც არის, რომ ის არავის არ უყვარს.

— შე არაეინ არ დამისმენია.

— კარგი მაგ მაგრე იყოს, ჩამომართვა სიტყვა კირილემ, მაგრამ ყლინწა როგორ მოგეწონა.

— ნამეტანს ყვირიან ბოვშები იმის სწავლების დროს.

— კარგი მასწავლებელია, არასოდეს „ბესაბედათ“ დატოვება არ იცის. უროკების კითხვაც არ იცის. ისე დაიარება. კოხონჯელიძე იმას თვიურათ აძლევს ჯამაგირს შენ არც კი იცი, მაგ ყლინწა საშლდლო კაცი იყო, მაგრამ ცოლი მოუკვდა და ეხლა შავის კურთხევა აღარ შეიძლება.

სალამოზე დედა-ჩემი კკუას შარიგებდა.

— ხომ უყურებ შვილო ჩვენს გაჭირვებას. იქნება შენ მაინც მოგვისწრო და მთლად ასეთს გაჭირვებაში არ ვიქნეთ ყოველთვის. ძალიან უნდა დაცქვიტო ყურები, რომ გლენის ბიჭებმა არ წაგვისწროს წინ. იცოდე გლენის ბიჭებმა არ გაჯობოს, თორემ სახლში არ შემოვიშობ.

დედამ იმ ღამეს შამის ძველი შარვალი დაარღვია და იქედან გამომიკერა წიგნების ჩასაწყობი ჩანთა.

— ჩემი ჩანთიანი და ჩემი წიგნებიანი ბიჭი, იმას ვენაცვალე. პუტუნობდა ის და გამალეებით კერავდა.

— ხვალ დილაზე შვილო ადრე ასადგომი ხარ, დღეს ადრე დაწვევი. ნუ დეიგვიანებ. პირჯვარი გამოისახე, ღამე ანგელოზები დაგესიზმრება.

იმ ღამეს მართლაც ადრე დაწვევი.

პირჯვარიც ვიწერე გულმოდგინეთ, მაგრამ იმ ღამეს მე ანგელოზები არ მინახავს სიზმრათ.

სიზმარი კი ენახე და ისეთი რომ სამუდამოთ ჩამრჩა მახსოვრობაში.

ჩვენი ეზოს ბოლოში ლელე ჩადიოდა.

ამ ლელემ გაზაფხულობით მოდიდება იცოდა, ზაფხულში კი სრულებით ამოშრებოდა ხოლმე.

მზიანი დღეა.

ლელის პირას ვართ მე და რამოდენიმე მეზობლის ბიჭები. ჩაღის ღეროს ბორბლის ფრთებს ვუმაგრებთ.

„წისკვილის“ აშენება გვინდა.

მე წყალში ვდგევარ და ქვებისა და ტალახის შემწეობით მინდა წყალი გადმოვიყვანო არხში.

• ამ დროს მატარებელმა ჩამოირიხინა — ჩვენი ეზო რკინის-გზის პირას იყო — მოაკივლა და სწორეთ ჩვენს პირდაპირ გაჩერდა.

გავიხედე და ერთი საბარგო ვაგონიდან ჩამოხტა ჩვენი მასწავლებელი ივლიანე კოხონჯელიძე, ხელში უშველებელი სახრე უკავია და ჩვენსკენ მოდის.

ჩვენ გავიქეციტ და მივიმალ-მოვიმალეთ იქვე ბუჩქებს ამოვეფარეთ. ამ დროს თვით მატარებელიც დაინძრა და წამოვიდა ჩვენსკენ.

— ვაიმე მიშველეთ ვიყვირე მე და ის იყო კიდევ გამომეღვიძა. წამოვარდი ზეზე, შუბლზე ცივი ოფლი მასხამდა.

— რა იყო, შვილო, რა იყო, შემომეგება დედა.

მაგრამ მისი წამოდგომა და ერთი ცივი ხმით შეკივლება ერთი იყო.

— ქრისტიანებო, ვიწვით გაგვდიდება ცოდვა და ის არის. მართლაც ფანჯარაში წითლათ ანათებდა ცეცხლის ალი.

ყველანი წამოვცვივდით ზეზე.

ეზოში ჩვენ საქათმო და ბოსელი გვედგა, იმას მოკიდებოდა ცეცხლი.

ერთიცა და მეორეც ისე ახლოს იყო, სახლიდან, რომ ცეცხლი ჩქარა სახლს უნდა მოსდებოდა.

ხმაურობაზე მოცვინდენ მეზობლები, დაუწყეს ცეცხლს ქრობა. წყნარი ამინდი იდგა, ოდნავი სიოც რომ ყოფილიყო, უსათუოთ ცეცხლი სახლსაც მოჰკიდებდა პირს; ბოსელი და საქათმო დაიწვა, სახლი გადარჩა.

— ვილატამ გაგვიმეტა და ცეცხლი წაგვიკიდა, არ უნდა ლაპარაკი, ამბობდა დედა-ჩემი, როცა ყველაფერი მიწყნარდა და მთელმა ოჯახმა ისევ სახლში მოიყარა თავი.

— რა ვიცი, რა უნდა ვიფიქრო? მქნელმა ერთი ცოდვა ჰქნა — დამბრალებელმა ათასიო. ვინ იცის, საიღვან რა დაემართება ადამიანს, ამბობს მამა-ჩემი.

— ჩემო სალოცავო ძაცხოვრის ხატო, ნუ გაახარებ და ნუ მიცემ დალხინებას, ვიდაცამ ჩემი წვრილი შვილები და ჩემი გაჭივრებული იჯახი გაიმეტა, ხელების გულში რტყმევიფი ლაპარაკობს დედა.

გამახსენდა, რომ მე და კირილე ამ საღამოს სწორეთ ჩვენი ბოსლის გვერდზე ვთამაშობდით. იმას რალაც „მაშხალა“ სპიჩები ჰქონდა ჯიბეში და რამოდენიმეს მოუკიდა, მაჩვენა თავი მოჰქონდა — აი მე რა მაქვსო.

ნამწვავებს ის იქვე ყრიდა. თქმა არ უნდა ალბათ ცეცხლი ამ მაშხალეებმა გააჩინა. გამახსენდა ეს, გამახსენდა დედა-ჩემის ცრემლები და წყევლა და შიშით კანკალი ამივარდა.

— შენ რა დაგემართა, დედა. ღმერთო მომკალი, ამ ბოვშს ქე არაფერი დაემართოს. მოდი შეილო, მოდი შეშინებულისას გამოვილოცავ.

„გულო მოდი საგულესა,
 „სულო მოდი სასულესა,
 „სამას სამოცდა ხუთო წმინდა გიორგი
 „დასწყევლე და ქვესქნელი გაარონიე,
 „ჩემი პეტრეს ავი თვალით შემომხედავსა“.

ჩაათავებდა თუ არა ამ ერთს მუხლს ლოცვას, დედა დაუწრებუნებდა ხოლმე, თითქოს ჯაქვზე დამბული ძაღლის დაძახებას აპირებსო. მარჯვენა ხელს რამოდენიმე ალაგას დამადებდა გულის ფიცარზე და კვლავ მოუბრუნდებოდა შელოცვას თავიდანვე.

„ქორი იჯდა საქორესა,
 „დედალი საბუდარასა“

კარგი ხანი იპუტუნა დედაჩემმა ამრიგათ და მეც მის პუტუნში ჩამეძინა.

(გაგრძელება შემდეგ №-ში)

სალამო ბილოს კარავში

ცა დასავლეთით
 აოქროსფერდა,
 ბინდი ავჭალის მხარეს იუფლებს.
 — მტკვრის ფშანებიდან
 ქარმაც დაჰბერა
 შთის ყვაველების მოჭირისუფლემ.
 — ჩვენ,
 მალლობიდან მინდვრებს დავყურებთ,
 თვალს სითამამე გვახლავს ქალაქის.
 — ძირს გაშლილია
 ველი საპურე
 და მოლაშქრეთა ერთი ბანაკი.
 ვამბობთ: —
 კარგია ზოგჯერ ბუნებაც,
 გარჯით მოლლილი აქ თუ ისვენებ, —
 ჯანს გიცხოველებს.
 მზის მობრუნება,
 მთების წყაროთა ხმა და სისველე.
 და მეგობარიც
 თითქო ამღერდა;
 ნიავს შეახო ხელი თამაშით. —
 მისი ბავშობა იგრძნო ნახევრად,
 ყლორტად განცდილი
 სადმე ქალაში.
 ასე, ჩვენი სვლა ქვევით ეშვება,
 გზა ბანაკისკენ გვიწვევს პირდაპირ,
 რომ იქ
 ვულის თქმა მივსცეთ ლაშქრობას. —

მიესდევთ ბილიკს და
 თვალის გარშემო
 სდგანან ტილოთა თეთრი კარვები.
 — მინდვრებს
 მხედრების გავლა ამშვენებს,
 — მთებს გაანჩხლება ტყვიამფრქვეელის.
 აქ ქალაქია
 თითქო უნაკლო,
 სახელდახელოთ გაშენებული, —
 სად ზაუხულობით ხალხი ბინადრობს
 წარმოებიდან ჯარში შვებულნი.

• • •

ლამე მოიჭრა. —
 ჩვენ კარავში ვართ,
 არმიელები ბანაკს გვიშუქებს.
 — ყველა
 საკუთარ დღეთა გადაშლით
 ერთმანეთისთვის გულს არ ვიშურებთ;
 სიტყვებს ჩვენგან თქმულს
 ნდობით ისმენენ.
 ერთმანეთშიაც ნდობით ვიჭრებით...
 → ვუმზერ სახელებს, —
 სულ ჩვენებია:
 ტან-ჯანიერი მუშა ბიჭები.
 შრომა ამაღლებს ყოველ ამხანაგს.
 მზით დამწვარია ყველა მათგანი.
 — დღით დაღლილან და
 აქ კი ამხანად
 არის გართობა მათი საგანი.

სთხოვენ ძახილით
 გორელ გიგუცას;
 სიტყვა შაირში აამახვილოს.
 — იგიც იწყებს და
 მათში იქ უცებ
 განწყობილება ჩნდება სალხინო.

შებდეგ,
 ჯარში თქმულ ლექსებს მღერიან,
 თან ერთმანეთზე კვეთენ იუმორს...
 — მოპირდაპირეც
 შერცხვენილია,
 თქმას მოსწრებულად თუ ვერ მიუგო.
 ვხედავ;
 სოფელი ახლავთ მათ უფრო;
 ბევრი შენატრის ყანის დანახვას.
 — ერთიც დაღუპულ ცხენზე საუბრობს,
 რომელიც ცაცხვის ქვეშ დაუმარხავს.
 მოაქვთ სიუხვე
 მოგონებების,
 ხმოვან სიტყვებში ჩნდება ხუმრობა.
 — უყვართ ბაასი მახვილ გონებით
 და ლექსიკონის გახმაურებაც.

დღით მანევრები
 ჰქონდათ მთებს იქით.
 მზე მოქმედების იყო მესაქე.
 — მთებში დაღვარეს ოფლი გესლივით
 და ამოცანაც დროზე გადასჭრეს.
 ეხლა ლამეა.
 ცა დაიმუქა.
 მხედრებს მზრუნველობს თეთრი კარვები.
 — სადღაც შტაბში კი,
 ბჭობენ რუქებთან
 და იხაზება ხვალის მანევრი.

შორს ჯარისკაცი
 ბანაკს გუშავობს,
 თვალ გამიზნული ზვერავს მანძილებს,—
 ლამეს განიცდის იგი უშუალოდ
 და სივრცეებზე ფიქრი ამძიმებს.
 ჩვენ ელმაშუქთან
 ვფხიზლობთ.

ვბაასობთ, —

გვაქვს სადარბაზოდ ისევ კარავი.

სიტყვის თემაა:

— ვინ ვის გაასწრო,

დღით რომ გზა ჰქონდათ დასაფარავი.

უცებ,

შეირხა ერთის საწოლი

და სასთუმალ ქვეშ წიგნი შევნიშნე.

— თვალის გაყოლას

მისი სისწორით

მოყვა თანრიგში წიგნი მეშვიდე.

კარი შევალე უკანასკნელის,

გულმა გართობის გრძნობა მოსრისა:

— პარტ-თეზისივით

ჩემს წინ ლექსები

იღო

ვლადიმერ მაიაკოვსკისა.

მესიამოვნა. —

ვიგრძენ სიცოცხლე,

ვით მიმდინარე ყოფის კითხვები.

ესთქვი: —

ამ ხალხშია დღის სიცხოველე

და სადღეისო აზრის მკითხველი.

კარავში ნესტის სუნი გროვდება,

ლბება ფეხები მიწის სისოვლით.

— გარედ ნისლია

და შორს ღრუბლებმა

გადაიარეს თეთრად ცის ზოლი.

ჩვენ დაგვამძიმეს ახალ ფიჭვებმა, —

ვბერტყეთ უძველეს წიგნთა უჯრებიც...

— კითხვა გვაანჩხლებს; — თუ სად იქნება,

ყოფა-ცხოვრების საღი უჯრედი.

ნათქვამს უმაგრებს მეტი შეგნება

არმიელთაგან

მოძმე აქვსენტის,

რომელიც ბევრჯელ შეგებებია.

ს ა რ თ უ ლ ე ბ ი *)

XXI

ქუჩაში საკმაოდ ცხელოდა.

მსუბუქ აეტოებს კვალში მისდევდა გველებად დაკლავნილი კვამლისა და მტვრის კორიანტელი.

მირაზხაზედა გაზეთის ქალაღის გორღლებით დატვირთული საბარგო აეტოები და...

ვატმანები ამუხრუქებდენ ვესტიანჰაუზებს...

„ჟორესის ქუჩაზე მოხდა კატასტროფა“ — აუწყებდენ ერთი-მეორეს.

ხალხი მოგროვილიყო შემთხვევის ადგილას.

დაჭრილები საკაცზე დააწვინეს.

ლევანი და თამაზი მიიჩქაროდენ მოძრაობით დატვირთულ პროსპექტზე და, საქმიან საუბარში გართულნი, გზად შემოხვედრილ ნაცნობებსაც ველარ არჩევდენ...

შეუშნველად გაშორდენ კატასტროფის ადგილას თავმოყრილ ხალხსაც...

თამაზი საგანგებოდ მოშვებულ წვერს (რომელიღაც კინო სურათში უნდა ეთამაშა თამაზს წვერიანი აბრაგის თუ მთიულის როლი) ბოლოს უგრებდა და თავისდაუნებურად. იკყანებოდა...

თამაზი, შეიძლება, გასათამაშებელი როლის განსახერებას იძლეოდა სახის უცნაური ამოძრავებით. მაგრამ ვინ იცის?

თამაზი და მსახიობი?

თუმცა...

კინომრეწველობაში თურმე ყველაფერი შესაძლო ყოფილა...

კიდევ მეტი:

სახელდახელოდ გამომცხვარი კინომსახიობები ჩვენში ზოგჯერ ისე ბაძავენ მსოფლიო „კინოვარსკვლავებს“, როგორც კობტა ყარა-

*) დასაწყისი იხ. „პროლ. მწერლობა“-ს 4, 5, 6 № -ში.

ლაშვილი „ვაჟის“ როლით ეცილება დუგლას ფერბენკს ფარ-
კაობაში და...

კიდევ ვილაც მერაბიშვილი ასე რომ ლამობს კონრად ვაიდტობას
ზორას როლის ტრალიკული დამახინჯებით...

ერთი სიტყვით სურვილი იყოს თორემ და კინომსახიობის ხა-
რისხის მიღება არც ისე ძნელია.

თამაზიც კარგა ხანია კინომსახიობად ითვლება საქართველოს
კინომრეწველობაში; თუმცა დიდი საპასუხისმგებლო როლები მას
არასოდეს არ აუღია და ქვეყანა არ გაუკვირვებია მოხდენილი თამა-
შით მაგრამ...

ვილაც აბრაგის გათამაშებითაც თუ უხვი ჯილდო არც თამაზს
დაჰკლებია და თუ დღემდე უზრუნველად ცხოვრობდა ყოველგვარ
სპეციალობას მოკლებული, ეს მხოლოდ კინომრეწველობის ზოგი-
ერთი კაცმოყვარე რეჟისორის თუ სხვათა წყალობით...

— სად შეიძლება ინახულოს კაცმა ტირაჟიდან გასული ქარ-
თველი თავადაზნაურობა?

— სახკინმრეწვი.

— ვინ იღებს მონაწილეობას ქართულ კინოსურათებში?

— თავადაზნაურობა... (ყოფილი რასაკვირველია!).

— სახკინმრეწვი — თავადაზნაურობა და პირიქით...

თამაზი კარგახანია კინომსახიობად ითვლება.

და...

— რომ ეს „გოსკინპრომი“ არ გამჩენოდა, ჩემს საქმეს საშველი
არ ქონდა, — ხშირად იტყრდა თამაზი თავისიანებში.

და მართლაც რა ეშველებოდა ყოფილ ყვითელპაგონებიან თა-
მაზს, რომელსაც ბანქოს მოხდენილი თამაშისა, არშიყობისა და ხეი-
რიანი თამაღობის მეტი არაფერი გაეგებოდა...

— ნოდარსაც შევეუაროთ, ლევან! — მოაგონა თამაზმა, როცა
კინოფაბრიკას მიუახლოვდნენ.

— როგორ, ნოდარიც კინომსახიობია თუ?

— კარგახანია...

— ოხოო! ესეც ცხოვრებისათვის უებარი წამალი... გაქირვების
დროს ზედგამოჭრილი საშვალეგბაა, — ღიმილით შენიშნა თამაზს
ლევანმა.

— თუ წმენდა არ დაიწყეს... წყენით აღმოხდა თამაზს გულიდან.

— წმენდა?

— ჰო, ამბობენ, კინო ფაბრიკაში ჯერ უნახავი წმენდა უნდა
ჩატარდესო...

— კი, მაგრამ მსახიობები რა შუაშია? აპარატის წმენდა ხომ ავადმედიურ წმენდას არ ნიშნავს?

— საუბედუროდ... პირველად სწორედ მსახიობები და რეჟისორები უნდა დაფერტოხონო... ამ სამი ოთხი თვის განმავლობაში ორმოცამდე კაცი ისე გადაქვინეს აქეთ-იქიდან, რომ არავის არაფერი შეუტყვია.

რამდენიმე რეჟისორიც დაანიავეს...

— მაშ საფრთხე გადააჯობსთ შენც და ნოდარსაც?!

— შემთხვევის საქმეა ჩემო ლევან! თუ გადავჩიოთ, მხოლოდ შემთხვევით...

— ლევან!

თამაზი დაფიქრდა...

— ნოდარი რომ საზღვარგარულ მივლინებას მოახერხებდეს...

ჩვენს დავალიანებასაც იოლად შეასრულებს და, გარდა ამისა...

ხომ იცი, ფულის საქმეა...

თამაზმა სამი თითი რიტმიულად დასაესავა ფულის ხსენებაზე და სადგურის საათს ხელმოფარებით შეხედა...

სიშორის გამო ვერაფერი გაარჩია და ისევ გზა განაგრძო...

ალაყადის კარებში არავის არაფერი უკითხავს მათთვის.

თამაზს კარგად იცნობდნენ კარის დარაჯები და...

ლევანი ხომ თამაზის ნაცნობი იყო და ახლო მეგობარი.

თანამგზავნი კინო ფაბრიკაში შევიდნენ.

ნოდარი წასული დაუხვდათ.

„რაქა“-ში უნდა შეხვედროდნენ დღეს ერთმანეთს, და ნოდარსაც ალარ დაეყოვნებია დანიშნულ დროზე წასულიყო იღუმალ პაემანზე...

სასადილო „რაქა“ — სადგურის ქუჩის მარცხენა მხარეზე.

„რაქა“-ში ყველა რაჭველია: „ხაზენები“ თუ ხელზე მოსამსახურენი...

„რაქა“-ში ყოველ დილაობით დგას ნივრის სუნიტ დატენილი ჰაერი და მეკურტნე რაჭველები მაღიანად შეექცევიან ხაშს. ვიტრინაში მოჩანს კობტად გაპუტული ცხვრის თავები, ისინიც ნიორწასმულეები და დახლზე დამტვრეულ ყანჩას ფიტულის ქვეშ აწყვია არაყის ნაირ-ნაირი ჭიქები.

იქვეა — არაყის ჩასაყოლებელი: ხახვწაპრილი კირკაჯი ლობიო, ხრენი და მხალეული.

შუშებჩამტვრეულ ბუფეტში ირევა ბუზები.

ჯიხვის ყანწები, ვერცხლის ზარნიშშემოვლებული, თვალსაჩინოდ აღვილას გამოუკიდია გაქლესილ მიკიტანს, მაგრამ...

ყანწით დღეს ვინდა ქეიფობს, ისიც კუჭყიან სასადილოში.

კედლებს „ამშვენებს“ მხატვრობის „იზვიათი“ ნიმუშები.

ვანიჩკა მიკიტანი თვალეზში შეყურებს ყველას, უხეირო მუშტარსაც კი, იგრიხება და ურცხვად შემოგთავაზებს ერთი კვირის მოხარშულ ვარიას ახლადშეკვეთილის ანგარიშში.

მაგრამ...

მიკიტანი აბა რალა მიკიტანია, თუ ძველს ახლად ვერ გაასაღებს და კვაწარახვიით მწუთხე ღვინოს კახურად არ მოგაჩვენებს.

სარაჯევის კონიაკის ოთხლვარსკვლავიან ბოთლში მუდამ ასხია ჩაის წყალითა და დამწვარი შაქრით შინაურულად შემზადებული კონიაკი: მდაბიო მუშტრებისათვის...

მტვირთავი მუშები, მეკურტნე ქურთები და იეზიდები „რაქის“ განუყრელი მუშტრებია. მეკურტნეებიც სვამენ ხშირად სპირტულს და ვინიცობაა თუ დღიური შემოსავალი ჩვეულებრივზე დიდია, ღრეობას იწყებენ აბაზიანი სათითურებით და თანდათან გადადიან მუცლიან ქიქებზე, რომელსაც ისე ოსტატურად შემოსთავაზებს მუშტრებს ვანიჩკა მიკიტანი...

— დალიე შენ გენაცვალე!

მიირთვი, თუ ჩემი ხათრი გაქ, — თითქოს თავის ხარჯზე ეპატიუება მიკიტანი შეზარხოშებულ მუშტრებს და გაბრუებული ქურთი თუ იეზიდი საცხოვრებელსაც როდი დაზოგავს“!

სვამენ და ღრეობენ, გაუპარსავნი და ოფლში გაგინგლულნი. სვამენ და...

ძნელ თურქულ თუთუნს მძიმედ აბოლებენ...

მეკურტნე, ქურთ იეზიდებმაც იციან თრობა და მათრობელას გემო.

სამაგიეროდ ვანიჩკა მიკიტანი და ხაზეინი გრამიტონი, ხენეშითი თვლიან ნაშუალამევს ოფლით გაძინძგულ ასიგნაციებს და თუნუქის კოლოფებში მოხვავებულ გროშებს თუ თეთრებს...

საეჭვო პირებიც (კონტრაბანდისტები, სადგურის ქურდები, ჯიბგირები და სხვანი) „რაქის“ ხშირი სტუმარია და...

სავაქრო ყისმათით ხეირიც ასეთ მუშტრებშია...

საეჭვო მუშტრები სხვების თვალის ასახვევად დომინოს თამაშობენ, ნამდვილად კი სამოქმედო გეგმას აღგენენ.

— ჩქარ მატარებელს „გრეკი“ შეხვდება, — დინჯად იძლევა განკარგულებას ატამანი და დომინოს ქვას ისე სვამს მწკრივში, თითქოს საუბრის და დიდი მოფიქრების საგანი დომინო იყოს და არა მატარებელსა და შეჯგუფულ ხალხში ხელმარდობა...

— პერონზე „ჩორნა“ იმორიგეებს... თუ საჭირო გახდა, „მალიკანიც“ იმას დაეხმარება...

ბუფეტში „იაშკა“ იმუშავებს...

რეზერვში კი მე გეყოლებით, — აბოლოვებს საპროგრამო სიტყვას ატამანი და ანგარიშის გასწორებას არ აყოვნებს...

სამუშაოზე მიეჩქარებათ...

ლევან გიგაური და თამაზი შევიდნენ სასადილოში...

რჩეულ სტუმრებს გაქექილი მიკიტანი თავაზიანი სალამით შეხვდა. წინსაფარის სწორებით კარებთან რამდენჯერმე შემოტრიალდა და დახლში გაიჯგინა.

მოსულებმა სასადილო ჩაათვალიერეს.

ფარდის იქითაც შეიჭვრიტეს.

ნოდარი და ზალიკო ფარდის იქითა დარბაზში შენიშნეს და უსიტყვოთ იმათ სუფრას შემოუსხდნენ.

ტრესტის ლუღით დაიტვირთა მაგიდა.

მოსულ-დამხდურებმა ერთმანეთი მოიკითხეს.

ჩქარა აბესალომიც მოვიდა, მოვიდა მოწყენილი და ამრეზილი.

უგუნებოდ გადახედა აბესალომმა წინ მოსულებს და მოშორებით დაჯდა.

ნაძალადევად თავი დაიქნია და მუნჯი მისალმება სიძუნწით აღნიშნა.

ჯერ ადრე იყო.

სასადილოში არავინ შედიოდა.

დახლთან თუ ვინმე მიდგებოდა არაყის მუშტრებთაგანი, ან ვინმე ვამფლელი თუ შემოუხვევდა, თორემ სადილი ჯერ არავის აფიქრებდა.

ფარდის იქით ხომ სულ თავისუფალი იყო მაგიდები და არამც თუ მუშტრები, ხელზე მოსამსახურენიც იშვიათად თუ გაივლიდნენ მყუდრო დარბაზში.

— მაშ ასე, მეგობრებო! — დაასრულა სიტყვა ლევან გიგაურმა და თანამესუფრეთ გადახედა. — აბესალომი ერთ კვირაში მოგვაწვდის ამომწურავ ცნობებს საეგემო კომისიიდან და ივლისის პირველ რიცხვებში თუ ოფიციალური მივლინებით არა, ფარულად მაინც ვაემგზავრება ნოდარი საზღვარგარეთ...

აბესალომი ირიბად იჯდა სუფრის ბოლოში და ლევანის სიტყვას უგულოდ აყოლებდა განაბრაზ სმენას, რასაც აბესალომი გულში ვერ იტევდა, მაგრამ ვერც მის ერთბაშად გადმოღვრას ახერხებდა...

და ბოლოს:

— მე დაპირებას ვერ ვიძლევი, ამხანაგებო! — ნაფლეთებად წამოისროლა აბესალომმა, თითქოს ეს არის დასაქუხად ემზადებო.

— რაო?

— არაფერი მესმის!

გაიკვირვებს აქეთ-იქიდან.

— ისე, რომ ჩემი იმედი ნუ გექნებათ ცნობების შეკრებაში.

— ისევ დაიწყე, აბესალომ?

— ისევ ძველი გზით?

— ძველი სახითათო გზით?

— ეს გზა ჩემთვის ახალია და შეიძლება უახლოესიც, — დაასვენა ლომჯარმა ისე, რომ თავი მაღლა არ აუწევია...

— აბესალომ! — ლევან გიგაურმა ბრაზიანი თვალები ნაკვერჩხალივით დაანთო და სკამიდან ოდნავ წამოიწია...

— მე შეიძლება ვერ შევძლო ცნობების შეგროვება... უგულოდ სთქვა აბესალომმა და ლევანს მტრის თვალი უჩვენა.

— თუ სხვებმა შესძლეს... შენ რა?

— ეგ მე არ ვიცი...

აბესალომი წელში გასწორდა და სუფრისკენ შემოტრიალდა! — ბოლოს და ბოლოს, მე გულწრფელად უნდა განვაცხადო, რომ ჩემთვის გაუგებარია თქვენი საქმიანობის უაზრო შინაარსი. ვერც ის გამოგია, თუ ვის რად ესაჭიროება საზღვარგარეთ წითელი ჯარის შესახებ ცნობები და სხვა საიდუმლო დოკუმენტები, რუკები და რაღაც ნახაზები... მე ამის შესახებ წინადაც ვამბობდი, თუ გახსოვთ.

— როგორ, რას ამბობ?

— მე დღესაც არ მესმის, თუ როგორ უნდა ითანამშრომლოს სოციალისტური პარტიის წევრმა ყველა ჯურის იმპერიალისტებთან და რა სახით უნდა მოხდეს იმ თქვენი რაღაც „საგანძურის“ გასაღება (თუ გაყიდვა!) სოციალისტების ხელიდან კაპიტალის ხორბოცებისადმი.

— აბესალომ! შენ ისევ მერყეობ, როგორც ყოველთვის ამ ერთი წლის განმავლობაში? — დაიმდაბლა ხმა ლევან გიგაურმა.

— ეგ მართალია!

მე დიდი ხანია არაფერი მწამს საზღვარგარეული...

ჩემს ფეხებ ქვეშ მიწა აქ უფრო მკვრივია და მაგარი...

— ჩემთვის მზე აქაც კარგად ანათებს და მზის სხივებს დღეს ისეთი სითბო აქვს საბჭოთა მიწაწყალზე, როგორც არასოდეს...

— ააა?!!

ხელავ?

— მე ხომ ვამბობდი?..

— მე არ მესმის, ვის რად ესაქიროება დღეს ეს ცნობები... არ მესმის, არა, და დარწმუნებული ვარ, რომ ეს თქვენთვისაც გაუგებარია. აბა მიპასუხეთ, ერთი ვის უნდა მოხმარდეს საიდუმლო გასამჯელო? — აბესალომმა აქ ხმას აუწია და სუფრისკენ მგელივით შემოტრილდა წამოკარხალებული — სად წავა სირცხვილი ამას იქით, როცა სოციალისტური პარტიის წევრი აშკარა სპეკულიაციას ეწევა მუშური მთავრობის წინააღმდეგ!..

— აბესალომ! კმარა! — გადმოყარა დორბლი ლევანმა და აბესალომის „კვიმატი“ აზრებით გონებადაკარგულმა საკუთარი სიტყვა ვადაყლაპა.

სასადილოში მიმოიხედა და ისევ აბესალომს დაუშურდულა ანთებული თვალები.

— ლევან! რა მოგდის? — მისძახეს ლევანს ამხანაგებმა.

ხმაურობაზე მიკითხნამაც შემოიხედა.

— ორი ბოთლი ლუდი!

წაიღო მიკითხნამა თამაზის დაკვეთა.

— ლევან! არა გრცხვენია? აბესალომ! რა მოგდის, კაცო?

— შეუძლებელია ასე მუშაობა, მეგობრებო!

— დიახ! დიახ შეუძლებელია ასეთი თავისუფლება...!

— შენ რაღაც სხვანაირად ელურტულობ, აბესალომ, ამ ბოლო ხანებში... რაღაც ახირებულ გუნებაზე ხარ და...!

— მე ისე ველურტულებ, როგორც...!

— ჰო! სთქვი ბარემ...!

— რა ესთქვა? — აუწია ხმას აბესალომმა.

— ის, რომ განცხადება გაქვს შეტანილი.

— ხმა! — დაკენიჭა სიტყვა აბესალომმა — თქვენ ბრმად ემორჩილებით ვიღაც თავზეხელაღებული ავანტიურისტის ავაზაკურ სურვილებს, ანგარიშს არ აძლევთ საკუთარ თავს მუშაობაში და კიდევ სხვას უსაყვედურებთ? რომელი ჯურის მონარქისტი და რეაქციონერი იტყოდა უარს იმ საქმის წარმატებით შესრულებაზე, რასაც ახლა თქვენ აკეთებთ სოციალისტური პარტიის სახელით. საით მიდიხართ, საით?

სიჩუმე შეაკვდება ყველას ტურბებზე.

— რას დადუმებულხართ? მიპასუხეთ? ერთი, რომელი ჯაშუში და პროვოკატორი იტყოდა უარს იმ ცნობების შეგროვებაზე, რომელიც თქვენ იკისრეთ და ნაწილობრივ შეასრულეთ კიდევ...!

— აბესალომი.. რას ამბობ? — აკრუსუნდა რამდენიმე მიხვეწილი ხმა...

— დაიწყე მოლალატური სისინი? — დაიხრქიალა გიგაურის კბილებმა და დორბლიანი სიტყვები გადმოიფრქვა გამშრალ ჩარბებზე.

— მიკიტანმა ლუდი შემოიტანა, დარბაზი ჩაათვალიერა და ისევ გაიძურწა ბუფეტისაკენ.

— აბესალომი მოლალატე! რას იტყვით, მეგობრებო? — განაცხადა ლევან გიგაურმა და პასუხს დაელოდა.

— მართალია! ჩაილულლულეს ზოგიერთებმა...

— თუ მართალია, მე მივდივარ და თქვენ მოლალატე ეძიეთ საცა გენებოსთ.

საგეგმო კომისიის ცნობები და სხვა მასალები კი... იქ მოიკითხეთ, რის მოგონება თმაში თეთრს გირევთ და რის ახლოს ჩავლას უფრო ერიდებით, ვიდრე პარტახტიანი ტიფით ავადმყოფს.

აბესალომი სასწრაფოდ მოტრიალდა სუფრიდან და...

— შეჩერდი, აბესალომ, თორემ გაგაქრობ! — უაზროდ წამოიყვირებს თავგზაარეული ლევანი და სავსე ლუდის ბოთლით ხელში გაიწევეს აბესალომისკენ.

ყველანი დაბნეულნი და დავზარდაცემულნი საიდუმლო მუშაობის გამომჟღავნების შიშით, თვალებს საცოდავად აცეცებენ და ჩუმად გაპარვასაც ლამობენ...

— ისევ მუქარით, ლევან გიგაურო?!. ისევ ველური გზით?!.

აბესალომი მოტრიალდება, ელვის სისწრაფით იძრობს შარვლის ჯიბიდან მცირე ყალიბის მაუზერს და...

— წინადადებას ვიძლევი: ფეხი არ გადადგათ, თორემ...

ყველა გაშეშდება იარაღის გამოჩენაზე და აქამდე იქვად მიჩნეული ლალატი უკვე აშკარა ხდება...

გიგაურიც შედრკება აბესალომის საქციელზე და თავის დასაძვრენს დაეძებს...

გული შესამჩნევად უცემს და შიშით რეტიანდება...

— ნუთუ იარაღამდე მივიდა ჩვენი საქმე, აბესალომ? — ნუთუ ყველაფერი დაღუპულია? ყოველი იმედი დასამარებული?!

— აბა, სათითაოდ, წინ! — იძლევა განკარგულებას აბესალომი და რევოლვერის ტუჩი მოძრაობაში მოჰყავს ყველას მისამართით...

— აბესალომ... ნუ დაგვლუბავ?

— აბესალომ! შეცდომა იყო ჩემი დღევანდელი საქციელი და წუთიერი გაფიცების შედეგი... ჩვენ ეს აღარ შეგვშენის... სხვა არაფერია რა, სკოლის ამხანაგებ ვართ და ახლო მეგობრები...

— აბესალომი ნაბიჯით კიდევ უკან დაიხევს და...

— არცერთი სიტყვა შეგობრობაზე... არცერთი სიტყვა...

— აბესალომ! ჩვენ დღემდე უეჭველად რალაც დიდი რამ გვაკავშირებდა... დღეს რა კი ვშორდებით გზაში ერთმანეთს, სამწუხაროა ეს ამბავი, მაგრამ, მოდი, ამ უსაფუძვლო უსიამობით გავათაოთ ყოველივე და ამიერიდან თუ ერთად აღარ ვიმუშავებთ, საერთო წარსული მაინც გვაკავშირებდეს ერთმანეთთან და ვერიდოთ მის გაბახებას...

— მე უსაფუძვლო არ მგონია ჩვენი განშორება... ჩვენ პრინციპიალური საკითხების გადაჭრაში ვშორდებით ერთმანეთს და ვშორდებით სამუდამოდ...

— აბესალომ! თუ გინდა დავშორდეთ კიდევ ერთმანეთს, გავლილი გზები ხომ საერთოა ჩვენთვის და ყველასათვის თანაბრად ძვირფასი? — განგებ გადისროლა ანკესი ლევანმა.

— სცდები, გიგაურო! ჩვენი წარსული რომ ძვირფასი იყოს ჩემთვის, მე იქიდან არც კი გავიქცეოდი... მე გავრბივარ თქვენგან, მივდივარ სამუდამოდ, გშორდებით სამუდამოდ სწორედ იმიტომ...

— იქნებ მოილალე, აბესალომ! ძაღლონე აღარ გემორჩილება?...

— იქნებ მოსვენება დაგჭირდა და დროებით აზრი გამოიცვალე?

— როგორ? კიდევ გადაკრული და გაღუნული სიტყვები?

— აბესალომ ნუთუ შენთვის ძვირფასი არ არი ის ბრძოლის დღეები, რომელიც შენ ასე თუ ისე წარსულთან გაკავშირებს.

— არა. ის არამც თუ ძვირფასია, გიგაურო, ყოველი გადადგმული ნაბიჯი შავი ლაქაა, მებრძოლის სხეულზე წარუშლელად გადაბახული.

ლევანი ფიქრობდა როგორმე მოეღბო აბესალომის გამოფიტული გული, მაგრამ მოტყუვდა, მოტყუვდა ისე, როგორც წინად, როდესაც ლევანის აზრით, აბესალომის შეხურება იყო საჭირო, ვითომც საჭმის ინტერესისათვის... მაგრამ...

ქვა იყო აბესალომი...

აბესალომის უკანასკნელი გარდაწყვეტილება...

— რას იტყვი, აბესალომ? ნუთუ არ გვაპატიებ დანაშაულს და არ დაბრუნდები ჩვენს რიგებში?

— არცერთი სიტყვა პატიებაზე. მე კარგახანია ჩემი განვაცხადე თქვენს წრეში და დღეიდან...

— ჩეკას თანამშრომლობა ირჩიე? — გაფიცდა ისევ დაუდევარი ლევან გიგაური...

— მე ხალხთან თანამშრომლობა ვარჩიე, შრომელ ხალხთან და-
თუ, დასავლეთ იმპერიალისტების მოსყიდული ჯაშუშების ჯაშუშიც
ვიქნები, ეს სიამაყედ ჩამეთვლება მუშების თვალში.

— ოოხ, შე საზიზღარო მოღალატე! — კბილების ხრჭილით
დაიგმინა ლევან გიგაურმა და რომ შეამჩნია რევოლვერის ტუჩი,
დაბლა დახრილი, ლუდით სავსე ბოთლი აახმაურა ლომჯარის თავზე:
სისხლში შეცურებული აბესალომი მაგიდებ-შუა მიგორებულ სავსე
რუმბზე გაიშხლართა...

— ლევან! ეს რა ჩაიდინე?

— ტერორი! ტერორი მოღალატეებს!..

ხითხითებს ლევანი გონებაარეული და ბოთლის ნამტვრევებს
აკვირდება.

— ესეც ასე! ლალუმი, პარიზიდან წამოღებული, რომელიც ჩვენ-
ნი მტრების შესამუსრად უნდა გამსკდარიყო, შიგნით აფეთქდა...
ხა, ხა, ხა!

აბესალომი ჩქარა გამოერკვა...

თუმცა კრილობა არც ისე მსუბუქი იყო და უტკივარი, მაგრამ
თავს ძალა დაატანა და როცა ხელში რევოლვერის ტარი შეიგრძნო
გონს მოსულმა თავი წამოსწია და წასასვლელად გამზადებულ ლევან
გიგაურს შუბლში მომიზნებული ტყვიებით გულის ფიცარი დაუ-
ცხრილა...

აბესალომს ისევ შეულონდა გული და რუმბზე გადაიკეცა სასო-
მიხდილმა.

სისხლი თქრილით ჩამოდიოდა დამტვრეული თავის ქალიდან,
მაგრამ პატრონი არავინ იყო...

ვანიჩკა მიკიტანი, თუმცა თავიდანვე უგდებდა ყურს სასაღი-
ლოს საიდუმლო დარბაზში გათამაშებულ სცენებს, მაგრამ...

აბესალომთან მაშინ შეიხედეს, როცა მძიმედ დაქრილი ლევან
გიგაური ეტლში ჩასვეს და საავადმყოფოსაკენ გზას გაუყენეს...

XXII

გააწყვეს ფაბრიკა შიგნით და გარეთ.

მოაწყვეს მატყლის გასარეცხავი.

ცალკე საწყობები, ცალკე გასაშრობი...

ფაბრიკა ნორმალურ კალაპოტში ჩადგა...

მუშათა სახლებიც წამოიზარდა და ნაჩქარევად დასახლებულ
ბინებზე გამოაფინეს ჩანასველები ბავშთა საგები.

აქა იქ სარეცხიც აფრიალდა.

ახმაურდა მუშათა ახალი უბანი...

დაზგები თითქმის გამზადებულია...

ფაბრიკას ემატება კვალიფიცირი მუშახელი და გამალებით ტრიალებს მაჭო და ჩერიები.

საცდელი მუშაობა წარმოებს ფაბრიკაში...

გარეთ კი...

ისევ გაცხოველებული აღმშენებლობა, ისევ ხერხი და ხელეჩო, ისევ ქვეები და წერაქვი...

ალარ ჩანს ეზოში ბარნაბ ბარბაქაძე...

ალარც ზოგიერთი მისი თანამოაზრე...

გრიგოლ გიგაურის წინადადებით ცეკამ დაამტკიცა ამხ. ამაიაც მურადოვის კანდიდატურა ფაბრიკის სამნეო ნაწილის უფროსის თანამდებობაზე და დღეს მურადოვი ცეცხლს აფრქვევს თავის ახალ სამუშაოზე.

— ჰაი გიდი! რაები შეუძლია თავიანი ხალხის მუშაობასა.

— ვითომ რათ, ჰა, ტატე?

— ვერ უყურებ, როგორ ჩქარა დაატრიალეს ფაბრიკის საქმეები...

— როგორი ცეცხლი დაანთო იმ კურთხეულის შვილმა დირექტორმა, ჰა? — მოიგონა კალატოზ ყაფლანმა საერთო კრებაზე გამოსული გიგაური და ზოგიერთი ეპიზოდის მოყოლით თვალები გაუბრწყინდა.

— ჰაი, დედასა. რატომ თავი კი არ უნდა მაიკლას კაცმა წაველითვინა. — ამბობდა მეორე, — როგორ შტატებით მოყვა, ი გამჩენ კურთხეული ისა, ამ ჩვენ უფროსებსა და სულ მიცვალებულივითა ხმები გააკმედიანა, განა!

— რა ვიკვირს, რა? ი დირექტორი, როგორც ამბობენ, დიდი კაციოა, განა? თავრობაშია პირველი ადგილი მაგას უჭირავსო. — განმარტა გიგაურის ვინაობა ქვისმჭრელმა ივანემ და წერაქვი გაუთლელ ლოდზე შემოსდო.

— რა ვი-ი? ტატე იძახის, რომაო გიგაური ვისში სოვნარკოზმას წვევრიოა რალაცა, — დაუმატა ივანემ და გიგაურის დიდკაცობის აღსანიშნავად თითი მაღლა აიჭინა...

— სოვნარკოზმის კი არა, ვისში სოვნარხოზისა რალა?!

აი, ასე იგი ნაროდნი ხაზიასტვას ვისში... გაიგე, ვისში, უმაღლესი, რალა?.. ხო, და აი: ვისში ხაზიასტვას ნაროდნი პრედსედატელია, გაიგე? განმარტა თავისებურად მღებავ ავეტიკამ გიგაურის თანამდებ-

ბობა და გამურული ხელებით ფიჯაკის ჯიბიდან „მოსელპრემის“ კოლოფი ამოიღო.

კოლოფის გახსნაზე კბილები მოიშველია და, ქვაზე ჩამომჯდარი, — აბრეშუმით ყვითელი თუთუნის გრეხას შეუდგა...

ავეტიკა ყოველთვის ხელით შესახვევ თუთუნს ეწეოდა, მიუხედავად იმისა, რომ მისი ხელობა ვერაფრად ეგუებოდა პაპიროსის ხელით კეთებას. მაგრამ...

დაქრილ თუთუნის ხელში გასრესითა და დაგორგალებით ავეტიკა გაორკეცებულად იკლავდა თუთუნის მოწვევის ქინს და თავისი ხელობით მუდამ გათხუპნული, ბაიასფერი თუთუნის კოხტად შეხვევაში პოულობდა ერთგვარ სილამაზეს.

ავეტიკამ პაპიროსი ქარვის მუნდშტუკში ჩასდო და საკმეველივით სურნელი თუთუნი ხარბად გააბოლა.

სათუთუნე ივანეს გადასცა და მოთეთრო ჯერფლს განგებ დააკვირა.

ივანემ ჩიბუხი გააჩალა.

— იფ! აი, თუთუნი! წინად ასეთი თუთუნი მხოლოდ ტრაპიზონიდან შემოქონდათ, კონტრაბანდისტებს... სადაურია?

— ახალციხელი.

— ახალციხურსაც აქებენ, — იცრუა განგებ ივანემ და ჩიბუხი ააჩიფჩიდა...

ეზოში მეხრეები შემოვიდნენ.

აჭრიალდა ურმებიც.

— სულაკაურო სადაურია ე აგურები?

— კოლექტივის აგურია, — არ დააყოფნა პასუხი სულაკაურმა.

— ეგ არი ი „წვრილი“ აგურები, ბარნაბამ რო დაიწუნა?

— ეგ არი...

— თვალი კი დაუდგეს მაგ უპირულსა...

— მერე და რა უნდა აშენდეს მაგი აგურებით, ჰა!

— მუშათა სახლები... ვერ უყურებ, რამდენი სახლი დაწყებულა, მაგრამ...

— ხის მასალაი?

— ხის მასალას ბორჯომის არტელი გვიდგამს...

— ბორჯომისაო?!

— რა გაგიკვირა.

— აკი ხე ტყეი არსად აღარ იშოვებოა?..

— ვინა თქვა?..

— რა ვი-ი, ასე კი ამბობდენ და...

— სისულელეა! ყველაფერი მზად არის. დაზამთრებისას მუშაობა ბინებიც და ფაბრიკის ყველა დაზგა მზად იქნება...

— აი იდლეგრძელეთ, საქმის ხალხო!

— ბიჭებო:

— რა, რას იტყვი, ტატე?

— ე დამკვრელი ბრილადაა რალაცა, იცი რომა საქმე წაღმა მიატრიალა...

— როგორ?

— როგორ რომელია, ხალხო! რაც ბრილადები შემოიღეს, ვერ უყურებ, როგორ იზრდება, რა ქვია... აი... რა ქვია... იმ ვერანასა...

— შრომის ნაყოფიერებაი, ტატე!

— ჰო, შრომის ნაყოფიერებაი რალაცა...

— სულაკაურმა ყველა ბრივადას აჯობა პირველ კვარტალში...

— მეორეში შეიძლება ვანომ აჯობოს...

— რომელი ვანო!

— კომკავშირის მდივანი რომ არი... ჯეელი ბიჭი...

— იმის ბრილადა... ჰო, ვიცი... ძალიან კაი ბიჭებია თავშეყრილი... აჯობებს, აი!

სულაკაური ძველია, ხალხო. მას ახლები ჯერ ვერ აჯობებენ...—
ძველი... ძველი...

— თქვი, რალა, ძველი ბატია, კარგია-თქო?..

— არა, მაგას არ ვიძახი, მაგრამ... სულაკაურთან რომ ერთი აპარელი ბიჭია... ეტყობა რომა, რალაც ვერ არის ჩვენი კაცი.

— რას ატყობ?

— თქმა არაფრისა შემიძლია, მაგრამ... ასე ვატყობ კია...

— ერთი შენც... ამოიჩემებ ასე ვინმეს და უეჭველად კბილი უნდა დაადგა, რალა... ბარნაბასი არ იყვეს... ამოიჩემა შესაკუთრეა, შესაკუთრეო და...

— რა, ტყვილი გამოდგა თუ?

— მართლა, ბიჭო, ბარნაბაზე მომაგონდა, სად არიან ახლა ბარნაბა და სხვები, აი, ქე რომ გარეკეს ფაბრიკიდან.

— ბარნაბას საქმე საკონტროლო კომისიაშია გადაცემული...

— იფ, შენი ჭირიმე! მაშ შეიძლება პარტიიდანაც მიაბრძანონ, არა.

— შეიძლება... პარტიის წმენდა სწორედ ახლა მიდის და... არა მგონია ბარნაბა იოლად წავიდეს. — დაასკვნეს მუშებმა და ერთმანეთს გადახედეს.

— არა, ძალიან კაი დროს გაასწორეს ამ ფაბრიკასა, თორემ, შენი შტერია, შესანსლავდენ აჭაურობას...

— ასეა, ბიძია, თვითკრიტიკა რო არ ყოფილიყო, ვინ იცის, სანამდე გაძვრებოდენ?..

— მართალია... თვითკრიტიკამ და ვაზეთებმა ძალიან უშველეს საქმეს...

— ჰაი გიდი თვითკრიტიკა! — ამოიოხრა შწარედ ტატე ნონიკაშვილმა.

— რა, ტატე? რაზე ამოიოხრე? — შეეკითხენ აქეთ-იქიდან...

— იხუმრა ალბათ — დაცინვით ჩაუკრა ერთმა კალატოზმა.

— ან შეიძლება ცოდვამ წამოაყუდა...

— რა ცოდვამ, შაქრო?

— ტატემ უფრო კარგად იცის... ჰა, ტატე, ხომ მართალს ვიძახი?

— წადი — შე ჩემანალა, შენა სულ ცოდო-მახსრობა გებლანდება თვალებზედა...

— მაშ რად ამოიოხრე?

— რათა? რათა და იმ თვითკრიტიკაზე მამაგონდა ჩვენი მდივანი, აი, ნიშნიანიძე რო იყო...

— მართალა, ბიჭებო! სად არის ნიშნიანიძე! აი, თვითკრიტიკის მსხვერპლი ის გახდა, ი უბედური, ისა...

— იცით ბიჭებო, ნიშნიანიძე გაუმართლებიათ საკონტროლო კომისიაში და ისევ ჩვენს ფაბრიკაში აბრუნებენ სამუშაოზედო, — წამოიძახა ერთმა.

— მახსრობ?...

— მართალს გეუბნები...

— დაკა ხელი.

— მამაძალი ვიყო თუ გატყუებდე, აი ხვალ აქ იქნება და თვითონვე დარწმუნდები...

— ჯან ბოლშევიკებო! ჯან, გენაცვალეთ!.. ავისა და კარგის დაფასება რომ შეგიძლიათ... ჯან... ჯან. — აცქმუტდენ ზოგიერთები და დავლური დაუარეს.

ჭარხნის ეზოში გამოჩნდა ინჟინერი კარბოვი და სამნეო ნაწილის უფროსი მურადოვი.

კარბოვი დაწვრილებით აცნობდა მურადოვს სამუშაოების რაღაც წვრიმალებს, და მურადოვიც გამახვილებული ინტერესით უსმენდა ინჟინერს, თანაც რაღაცას ბლოკნოტში იწერდა...

ყველას უკვირდა ახალი დირექტორის ასე უბრალო ტანმორთულობა: მაღალ-საყელოიანი ლურჯი ხალათი, იაფფასიანი კები, ტრი-

ვოს შარვალი და იუხტის ჩექმები უფრო სპეცტანისამოსის შთაბეჭდილებას სტოვებდა, ვიდრე ინჟინერ-დირექტორის ტანშორთულობის „შესაფერი“ კომპლექტისას.

სადაღ და სუფთად ეცვა მნე მურადოვსაც.

მურადოვი განსაკუთრებული მზრუნველობით აკვირდებოდა ეზოში უწესრიგოდ მიყრილ მასალებს...

განკარგულებებს იძლეოდა...

მომჭირნებოდა.

კარპოვს უკვირდა ახალგაზრდა დაწინაურებული მუშის ასეთი უნარიანობა და გამჭრიახობა საამშენებლო სპეციალურ საკითხებში.

ამიტომ კარპოვი ძალას და ღონეს არ იშურებდა როგორმე ყველაფერი დაწვრილებით აეხსნა მურადოვისთვის, ეჩვენებინა და განემარტა, თუ სად რა უნდა გაკეთებულიყო უახლოეს დროში და დაახლოვებით სად რამდენი მასალა და სამუშაო იარაღი იყო საჭირო...

მურადოვიც გულმოდგინე და საქმის მოყვარული აღმოჩნდა თავის თანამდებობაზე.

და გაიჩარხა ფაბრიკის საქმე...

უფროსები მუშებს მოუახლოვდნენ...

ერთმანეთს მიესალმნენ.

იკითხეს შორეულ თუ ფაბრიკის საშინაო საკითხებზე.

ჩქარა სულაკაურიც დაბრუნდა დასვენებულ მუშებთან და უფროსებს ამხანაგური ტონით მიესალმა.

— ივან ივანიჩ! დღეს ან ხვალ ფაბრიკის საერთო კრება უნდა მოვიწვიოთ...

— რაზე? — იკითხა კარპოვმა და სულაკაურს მიუახლოვდა.

— სოცშეჯიბრების პირველი კვარტალის შედეგებზე უნდა დავსვათ საკითხი... ვგონებ, დრო არის შევაჯამოთ სამი თვის მუშაობა.

— მართალია! ამხანაგო მურადოვ, როდის სჯობია კრების მოწვევა.

— ხვალ მოვიწვიოთ.

— ხვალ იყვეს...

— ივან ივანიჩ!

— გისმენთ.

— გარდა სოცშეჯიბრებისა, საკითხი მინდა წამოვაყენო სანარდო განაკვეთებზე ტარიფის შემცირების შესახებ, აქტივმა უკვე დაიწყო მუშავე ეს საკითხი და...

— რას ამბობ, სულაკაურო, რა დროს შემცირებაა?! — წამოიძახა ვილატამ მუშებიდან.

— დავსვით საკითხი და იქ ვილაპარაკოთ ამხანაგებო, საკითხი მომწიფებულა თავისთავად...

— თქვენ საანგარიშო მასალები გადაათვალიერეთ. მე დრო აღარ მქონდა მეფიქრა ამაზე, ხომ იცით, რა დღეში ვიყავით დღემდე დაზგების დადგმაზე...

— მასალები სამისოდ ლაპარაკობს... დამკვრელი ბრიგადების დაარსების შემდეგ შრომის ნაყოფიერება 7% გადიღდა... თვიური განაკვეთი გაიზარდა 12%... ჩვენ ახლა საკითხი უნდა დავსვათ შრომის ნაყოფიერების 15% აწევისა და არსებული ხელფასის შენარჩუნების შესახებ... აი, როგორ უნდა იქნას საკითხი დაყენებული...

— მოდის. — კარპოვმა მაგრად ჩამოართვა ხელი სულაკაურს და მურადოვთან ერთად გზა განაგრძო...

აგუგუნდა საყვირი...

და კვლავ ახმაურდა აღმშენებლობის რიტმიული მაჯის ცემა.

კვლავ აგრიალდა დაზგები...

აწკარუნდა წერაქვი...

და საუკუნოებით განშორებული ქვის ნაქრები შეყვარებულეზივით ჩაეკრუნ ერთმანეთს გულმკერდში, ცემენტით შეიკრუნ და შეეწებენ ერთმანეთს.

XXIII

მოწყენილობამ დაისადგურა გიგაურის ბინაზე.

ლუარამ ხასიათი გამოიცვალა, გურამის საბავშვო სახლში გაბარებამ დააღონა ის, დაადარდიანა.

იშვიათად, რომ ახლა ლუარა როიალს მიუჯდეს...

იშვიათად, რომ ტულეტს აეტუზოს...

ზის ლუარა მოწყენილი, დაფიქრებული და ხანდახან წიგნებს თუ გადაფურცლავს...

გადაფურცლავს და ისევ გადააგდებს...

გაზეთსაც ვეღარ ეკარება... პირიქით, ბრაზი მოსდის, როცა მსახური ფანია ხარბად ათვალიერებს დილის გაზეთებს...

— ოოხ! — მთქნარებაში ამოიოხრებს ლუარა ხანდახან და, თითქოს რალაცას დაეძებსო, ოთახებს შემოიბრუნს და ყველაფერს აურევს და ააქოთებს...

— რად გავწნდი ქვეყანაზე, რად. შეეკითხება ხანდახან თავის თავს ლუარა და როცა პასუხი არავისაგან ესმის, გარბის ისევ საბავშვო სახლისაკენ... თითქმის ყოველდღე ნახულობს ლუარა გურამს... ნახულობს და აკვირდება, როგორ პირობებში იზრდება ბავშვები...

- ლუარას მოსწონს აღზრდის იქაური მეთოდები...
 მოსწონს ბავშვების გასართობები, სათამაშოები...
 ალტაცებით უსმენს პატარეების სიმღერას...
 მაგრამ...
 გურამი რომ ყოველდღე არ ინახულოს ლუარამ საბავშვო სახლში, ისე ვერ ღვება.
 მიდის მოგვიანებით და... გურამს მოაცილებს შინისაკენ...
 ახლა ფანია აღარ დადის გურამის მოსაყვანად.
 ეს ვალდებულება ლუარამ იკისრა თავისთავზე და, ცოტა არ იყოს, საქმეც გაიჩინა ამით...
 ლუარა!... შენ რატომღაც გამოიცივალე ამ ბოლო დროს... ღიმილით უთხრა გრიგოლმა — და გვერდით მიუჯდა სავარძელში.
 — რაზე მატყობ.
 — ისე, მოწყენილობა გეტყობა და...
 — კიდევ რა?...
 — ცოტა საკვიბელასაც შეუკელი, როგორც გატყობ.
 გრიგოლს გაეცინა.
 გრიშა! იცი რა? მე მართლაც რომ ხასიათი გამომეცვალა...
 გურამის მოშორება, დღისით მოშორებაც კი, ჩემთვის თითქმის აუტანელი ხდება...
 — რატომ, ლუარა?... გურამს ხომ იქაც კარგად უვლიან...
 — უკეთესად, ვიდრე მე, მაგრამ მაინც...
 — არაფერია, ლუარა ამასაც ადვილად შეეგუები...
 — გრიშა!..
 — რას იტყვი?
 — გრიშა! ხომ არ გეწყინება?
 — რატომ არ იტყვი, ადამიანო!... იწყინა გრიგოლმა და ლუარასაკენ შემოტრიალდა.
 — მე გადავწყვიტე ფიქსახურო...
 — მერე?
 — რას იტყვი? ხომ არ გეწყინება?
 — სად უნდა იმსახურო.
 — საბავშვო სახლში, მუსიკის მასწავლებლად...
 — პირიქით... სასიამოვნოა კიდევ... შენც ნამდვილი მოქალაქე ხდები, ლუარა, ამის შემდეგ... ნამდვილი ცოცხალი ადამიანი...
 — გრიშა! გრიშა!.. ნუთუ შენც...
 ლუარა სიხარულით გრიგოლს ყელზე ჩამოეკიდა და დამორცხვე ბულმა რამდენიმე კოცნა მოაბარა აჭამდე სასტიკსა და უხასიათო ქმარს.

— გრიშა! მე გურამთან ახლოსაც ვიქნები და თანაც კი მსახურებ...
 სიხუმე გამეფდა გიგაურის ბინაზე...
 სასტუმროდან კი ისმოდა იშვიათი და გიგაურებისას თითქმის
 უჩვეულო ინტიმური ჩურჩული და ალერსიანი სიტყვები ცოლქმრისა.
 საღამო იყო...
 — გიგაური! — მოისმა ეზოდან ფოსტის დამტარებლის მკა-
 ხე ხმა, და ანია ახორბოცდა ეზოში ჩამავალ ხის კიბეებზე.
 ცოლქმარმა ყურები დაცქვიტა.
 ფანია მწერილი შემოიტანა.
 გრიგოლი წერილს დააკვირდა და ხელი ვერ შეიძნო...
 — ალბათ უცხო ვინმე იწერება, — გაიტარა გულში გიგაურმა
 და, კონვერტს კიდე შემოახხია:

„ძმაო გრიშა!

— სხვას რომ თავი გავანებოთ, შენც დედაჩემის შვილი ხარ და,
 მაშასადამე, ძმა ჩემი. ამიტომ თუ გწერ ამ სტრიქონებს, გწერ რო-
 გორც ძმას და სისხლით ნათესავს...

მე დავიღუპე... დაიღუპა ჩემი წარსული და, ცხადია, მომავალიც.
 ჩემი ბრძოლა მიმართული იყო იმ წესწყობილებისა და პარტიის წი-
 ნააღმდეგ, რომლის ერთ-ერთი აქტიური მუშაკიც შენ ხარ, ე. ი. ბრძო-
 ლა ჩემი მიმართული იყო შენს წინააღმდეგაც, თუმცა მე შენს კერ-
 ქვეშ ვცხოვრობდი და ხშირად შენი სახსრები (ცხადია, ნივ-
 თიერი საშუალებანი), გაღებული ჩემი საარსებო წყაროს სა-
 ხით, ხმარდებოდა შენსა და შენი პარტიის წინააღმდეგ მიმართულ
 საქმეს მაგრამ...

ბრძოლა იყო და ამ ბრძოლას მე ვასულდგმულელებდი დღემდე...
 დღეს ეს წერილი სხვისი ხელით იწერება... მე ვკარნახობ... ვკარნა-
 ხობ მაგრამ...

სიტყე მაწუხებს, აზრები მეზღანდება და ველარ ვალაგებ... მე
 დაქრილი ვარ...

ჭრილობა გულის არეშია და...

დასასრულსაც უანლოვდები...

მობრძობა არ შემიძლია... უფლებაც არ მაქვს ოდნავ გავინძრე...

ვიცი, შენ ეს აღარ გაინტერესებს... ვიცი, რომ ჩვენ შორის ყველა-
 ფერი მოშლილია და გადაახებული.

მაგრამ...

ძმა ხარ და ჩემთვის სულერთია, როგორც ვინდა ისე მოქმედებ... მე არაფერს ვნანობ... მე ყველაფერს შეგნებულად ვაკეთებდი, მაგრამ ნაცვლად იმისა, რომ მარცხი ჩემი „თქვენთან“ ბრძოლის ფრონტზე მომხდარიყო, მე დავეცი შინაურებთან ბრძოლაში... გულს მიკლავს ის მდგომარეობა, რომ ჩემი თანამებრძოლის ხელით გასროლილი ტყვიები მიწყვია გულის არეში და სუნთქვა ჩემი იკუმშება ჩვენი გახრწნისა და განადგურების მოგონებაზე...

ალარ დამცალდა...

ვიცი, გაიხარებ ამ სიტყვებზე, როგორც ჩემი კლასიური მტერი, მაგრამ... არ ვიცი...

მომიგონებ თუ არა, როგორც ძმას...

მე ისიც ალარ მჯერა, თუ როგორც ძმა მაინც შეწუხდები ამ გარემოებით... მე ვიცი შენი ხასიათის ამბავი...

შენ დაუძლეველი და იშვიათი სიმტკიცის ნებისყოფა გაქვს და მას შემდეგ მაინც, როცა შეიტყობ ჩემს ნამდვილ სახეს, ჩემს პოლიტიკურ რაობას, როცა დარწმუნდები, რომ მე სტუდენტი კი არ ვარ საექიმო ფაკულტეტის, არამედ მებრძოლი შენსა და შენი ხელისუფლების წინააღმდეგ, აშკარად მჯერა, რომ შემომადფურთხებ კიდევ, მაგრამ მე ვთქვი ჩემი უკანასკნელი სიტყვა, და ეს სიტყვა დაეაწერინე შენი მისამართით... რადგან შენ ძმა ხარ ჩემი. ჩვენები ყველა განწირულია... დაღუპული განადგურებული... მე ალარ მჯერა, რომ ბრძოლა განახლდეს... ვწუხვარ, რომ საბრალო ჩემი ცოლშვილი პარიზში ვერც კი შეიტყობს ჩემი დაღუპვის ნამდვილ ისტორიას... სხვებს კი ჯანდაბამდი გზა ჰქონია... ჩემი ორი ბიჭიკო... ჩემი პაწია ქალი თამრიკო... ახლა, ვგრძნობ მათი დაკარგვის (უფრო სწორად: ჩემი დაკარგვის) სიძნელესა და დაუცხრომელ ტყვილებს... ყველაფერი დასრულდა... ყველაფერი დაიფერფლა უმნიშვნელოდ და უგზოუკვლოდ... მაგრამ... რა დროს ეს არის....

ასე...

ვერაფერს ვერ გისურვებ... გამოთხოვებისას...

რადგან...

საჭიროც არ არის...

მარცხი ერთის, მეორეს გამარჯვებას უღრის...

ასე რომ...

შენ გამარჯვებული ხარ და თავისუფალი...

ჩემზე არაფერი იზრუნოთ. თუმცა მჯერა, რომ თავსაც არ შეიწყუხებ. ყველაფერი დასრულდა...

წერილს დართული აქვს წერილის დამწერის მინაწერი: „როცა ლევანმა წერილს ხელი მოაწერა, წყალი მოითხოვა გადაბრუნება დააპირა, მაგრამ ის უკვე აღარ სუნთქავდა“...

მორიგე ექიმი: ყ ა ნ დ ა რ ე ლ ი.

გრიგოლი შეიკმუხნა... სახე მოედრებლა... წერილი ხელში დაკმუხნა და...

— რა ამბავია, გრიშა! მოუთმენლად იკითხა ლუარამ.

— ლევანი მომკვდარა, — იჩქარა პასუხი გრიგოლმა და სახე შეიკმუხნა.

— როგორ? როდის? წამოვარდა ზეზე ლუარა, გრიგოლს წერილი ხელიდან გამოსტაცა და დააჩერდა...

— „ბრძოლაში“, როგორც თვითონ გვეუწყებს...

ლუარამ წერილი გადაიკითხა...

— ნუ თუ? — წაიჩურჩულა მან და ლევანის გამგზავრების დილა მოიგონა... ლუარა ფიქრებმა შეიპყრო, მწვავე და მოულოდნელმა ფიქრებმა.

— სამწუხაროა! ლევანი... საბრალო ლევანი... — ყრუდ ჩაილაპარაკა გრიგოლმა.

— საბრალო ლევანი! აცრემლდა ლუარაც...

არა...

— სამწუხაროა, რომ ყოფილი ადამიანი ჩემს ქერქვეშ ცხოვრობდა დღემდე... სამწუხაროა... მაგრამ ეს კიდევ უფრო სამწუხაროა ვიდრე მისი... გრიგოლი გველნაკებნივით წამოდგა ზეზე სავარძელიდან და გულ ამღვრეული აივანზე გავიდა...

— გრიშა! გააყოლა ლუარამ მოკრძალებული ხმა და თვითონაც ნაბიჯში მიყვა გიგაურს.

— გრიშა!

— რა გინდა ლუარა?

— წავიდეთ... მიცვალებულსაც ხომ პატრონობა სჭირდება, გრიშა!

— იმას სათანადოდ უპატრონებენ...

კატეგორიული ტონით განაცხადა გიგაურმა ჩვეულებისამებრ და ლუარამ სიტყვის შებრუნება აღარ ისურვა...

ისევ სიჩუმე გაწვა სივრცეში.

— საბრალო ლევან! — აღმოხდა ისევ ლუარას გულიდან...

— ლუარა! არცერთი ოხვრა და სამძიმარი... სამწუხაროა და სავალლო ის მდგომარეობა, რომ ჩემს ბინაზე, ჩემი გროშებითაც კი,

კეთდებოდა იმ ქვეყნისა და წესწყობილების საწინააღმდეგო საქმე, რომლის ერთ-ერთი მომუშავე მე ვარ თვითონ...

თუმცა...

— შენ რა იცოდი გრიშა!

— არ ვიცოდი, მაგრამ...

ცოდნა საქირო იყო და აუცილებელიც... თუმცა, ლუარა...

— რა?

არ შეიძლება, რომ შენ მაინც...

— რა გრიშა! — გაიოცა ლუარამ და სასოწარკვეთილი სახე მიიღო.

— ეჰ არაფერი... გვიანდა არის... ყველაფერს თავის დრო და დანიშნულება აქვს... ახლა ყოველმხრივ გვიანდაა...

გრიგოლმა წყენით ჩაიჭნია მარჯვენა ხელი და აივანზე ბოლთის ცემას მოჰყვა...

გრიშა! ნუთუ შენ ეკვი გეპარება ჩემს...

— ლუარა!

— არაფერია ეს ისე სხვათა შორის...

ლუარა აცრემლდა...

თვალები ფაფუკი ცხვირსახოცით მოიწმინდა...

მხოლოდ...

თუ რა იყო ამჟამად ლუარას აცრემლების მიზეზი ცილისწამება თუ ლევანის უდროოდ დაკარგვა, — ეს გიგაურისთვისაც კი გაუგებარი შეიქნა და გამოუცნობი...

(გაგრძელება შემდეგ №-ში)

მ რ ი თ ვ ე *)

სოფელი აში და კარგი ბაზითი

ნამეწყრი ადგილები ფრთხილად გავიარეთ. თოვლი აქა იქ არას გადაფარებული ხავერდოვან ლაქაფზე. ცხენების დაფლობის გვეშიშება. ბაგრატა წინ მიდის. ის ამ სოფლების შინაური კაცია. ერთ წელზე მეტია რაიკომის მუშაკია და რაიონს კარგად იცნობს.

— ასე! აგრე ჩამოყევ...

გვითითებს ილო და თანაც აჩქარებული ნაბიჯით წინაუარდება. ჩქარობს. კოლექტივის კრება უნდა მოიწვიოს მალე.

— არეულია საქმე! ხელს გვიშლიან... კულაკური ელემენტები არიან... საქონლის გარეკას აპირებენ. ჩვენ არაფერს არ მივსცემთ...

გაცხარებული გვიყვება გზაში. ამ სოფელში არტელია. პირველად ყველა შეერთდა. მთლიანი კოლექტივიზაცია გამოაცხადეს. გატაცებული კოლმეურნეობათა ორგანიზატორები კრებიდან-კრებაზე გადასულები მოსულან აქ და კოლექტივიც გაჩაღებულა.

— ქიტუაი! დაუძახე ხალხს თქვენ მხარეზე. კალოზე ჩამოდით მალე კრება არის. ეძახის ილო საქონლის მომვლელს.

ქიტუა ამ დროს სოფლის მისავალში მოთავსებულ გომურის წინ მზეზე გაშლილ ნარწყულ ხარკამეჩს თივას უყრიდა.

მიწიდან თავ ამოყოფილ სახლებს წინ გაუარეთ. კოლექტივის სამმართველოს წინ შეგვაჩერა კოლმეურნემ. აქვე მყოფ, არტელის წევრებში შევერიეთ. მოსულებს გლეხები გაფაციცებით გვაჩერდებიან. თუმცა ახალი, სხვადასხვა ტიპის და აქცენტზე მოლაპარაკე ხალხი იმათმა ბევრი ნახეს, ამ გაზაფხულზე. ჯერ აქ მოხუცებია.

— ალბათ ჯეილები სამუშაოდ იქნებიან წასული. — გავიფიქრე და კალოზე თვლებ გამოყრილ ურმის ზესადგარზე ჩამოვეჯექი.

*) დასაწყისი იხ. „პრილეტარული მწერლობა“ № 6.

აქაც გომურია. კამეჩები ზანტათ ილოღნებიან. ზოგი მზეს შეყუ-
რებს. ზაქები კუღების ქნევით ხან ერთ ჯგუფთან მიდიან და ხან
შეორესთან.

— დიდი ხანი დაგვიანდება? — კითხულობს სიმონგულოვი.

— მალე! ჩქარა მოგროვდებიან. დაუძახებენ!

— გაგზავნე დასარებლად!

შელაპარაკდა ჯგუფი. ახლო მოგროვდენ. კალოზე კარგი მზეა
და სახლში, ბნელაში ყოფას მზის ცხოველ მყოფელი სხივები არჩია
გლეხებმა.

დიდი ხანი არ გვიცდია. ხალხი მალე მოგროვდა. ზარის ხმაზე
გამორბოდნენ. ფიქრობენ: — კოლექტივის საქმეაო. კრებებს ახლა არც
ერთი აღარ აკლდება.

— ვის უყურებთ?

— დავიწყით!

— მაშა! მაშა!

— დაიცათ ხალხო! მოქუჩდით. გასარჩევი რამე გვაქ.

კალო გაივსო. ქალები ერთად დგანან. ხელები დაუკრეფიად და
ჩუჩჩულობენ.

— აბა რას!

— დაიცათ. წესრიგი იყოს. გასარჩევს ამხანაგები გეტყვიან. სმენა
იქონიეთ. — ბაგრატამ დაიწყო. პირველი საკითხი არტელის სანიმუშო
წესდების განხილვას ეხებოდა.

— ამხანაგი წავიკითხაეთ, გაუგებარი გავარკვიოთ.

წინასწარ, კრებაზე „მბეჭდავი“-ს № 11 დავარიგე, რომელშიაც
„სას. სამეურნეო არტელის სანიმუშო წესდება“ იყო ამხ. სტალინის ცი-
ტატი. კოლმეურნეები გაზეთს ათვალეირებენ. ხელში ეპატარავენათ.

— წევრად ყოფნის საკითხი საინტერესოა. გაუგებარი იკითხეთ.

ამბობს თავმჯდომარე. როდესაც ის მუხლი წავიკითხე, რომელიც
არტელიდან წასვლის საკითხს ეხებოდა.

— მენა კარგათ გავიგე. მარა კოლექტრია არ მინდა. მომეცით
რაც მომიტანია და გამიშვით.

— თქვენ აღარ გვეშვებით, იძახის პირხმელი — ის შეძლებული
გლენია. გუთნეული შემორეკა კოლექტივში. მიწებიც კარგი ქონდა
და ღარიბებთან შეამხანაგება არ მოსწონს. გადასახლების შიშით მო-
ხერხა კოლექტივში შესვლა და მერე შიგნიდან აურია.

— აგერ სწერია! აგერ... — აირია ხმები, წამით კრებაზე შეძლე-
ბულებმა განგაში ასტეხეს. აყიენდა კალო. ღარიბი გლეხები ჯერ ჩუ-
მათ არიან. უყურებენ კოლექტივის.

ლიზიაშვილი უბეში რალაცას ეძებს. თითქოს რალაცა დღეშია. ვაქონილ ტყავის ქვეშ გამოაცოცა გაზეთი „კომუნისტი“ და გაშალა.

— აგერ არის! აგერ.

იძახის ისევ.

გლეხები ამხ. სტალინის წერილს „თავბრუ დახვევა წარმატებისაგან“-ს მიჩვენებენ. მე ეს არ მაფიქრებს.

— წაეკითხოთ! რას სწერს ამხანაგი სტალინი კოლექტივებზე.

— წაკითხული აქვს ყველას! პასუხობს ზოგი.

გამოირკვა, რომ აქ წ/კითხვის მცოდნენი ცოტაა, მაგრამ სტალინის წერილი კოლექტიურად წაუკითხავთ. გაზეთი ვილაცას გამოუწერლად გამოუგზავნია ქალაქიდან ამ სოფელში.

შეძლებული გლეხების მიერ გამოწვეული არეც-დარეცა არ მოეწონა ღარიბ გლეხს ნამოჯამაგირალს ილოს, ხოლო ახლა გამგეობის აქტიურ წევრს. მან კარგათ იცის ვინ რა „შვილია“ აქ და ხმა მოიძარჯვა.

— ამხანაგებო! აგრე არ იქნება. ბუბუნე გიორგი და ოდიშელიძე გაბო შეძლებული გლეხებია. იმათ არ უნდათ კოლექტივი და დაშლას ცდილობენ. ჩვენ ღარიბები ვერ გავყვებით. ჩვენი მოყვრები დარჩებიან. სხვა გაერიცხოთ.

— მაშა! აბა რა. მოეხმარა ხმები.

— კოლექტივის ძალით ჩამოყალიბება არ შეიძლებაო — ამბობს სტალინი და გაიგე შენ რომა რატრატებ...ნეტა ახლა იყოს აქ მანჯგალაძე. რას გვეუბნებოდა მაშინ კოოპერატივში ფეხს არ შეგადგმევიებთო. ახლა არ მინდა და...

ბუბუნს დაენაცვლა რამაზაშვილი. ჭიქაძეს გვერდი გაკრა და სია გადმომცა თუ ვის არ უნდოდა კოლექტივი. ის ჩვენ მისვლამდე შეედგინათ.

— ვერა ხედავთ!.. ღარიბიო იძახით. ლიზიაშვილზე უფრო ღარიბი ამ სოფელში არავინ არის და ისიც აღარ დგება.

მომიბრუნდა იქვე მყოფი ქალი.

— რაში გეინტერესებათ ჩვენი გაერთიანება. ვიყოთ ისე, როგორ ვიყავით. ჩაერია ლაპარაკში ხანში შესული დედაკაცი.

ქალის გამოწვევაზე ლიზიაშვილი შეძრწუნდა. დაფაცურდა. რალაც დანაშაული იგრძნო.

— დაიცათ ხალხო! მე ასე კი არ მინდა. მენა კოლექტივი სულ მინდა, მარა სანამ ხელის შემშლელები გყავს შიგნით წინ ვერ წავალთ. მე არ გამოვალ. აღარ უჯერებ მათ სიტყვას. ახლა ისინი გაერიცხოთ ვინც არეც დარეცას იწვევენ.

— აგრე ზაქო! აგრე.

შეათამამა გვერდით მჯდომმა კოლამ ზაქო, ღარიბი და საშუალო გლეხობის გარკვეული ნაწილი ერთსულოვნათ დადგენ კოლექტივის მხარეზე.

— დავწყნარდეთ! ვუსმინოთ, იცავს წესრიგს ბაგრატა.

ხალხში ორი აზრია. ნაწილი წასვლას აპირებს, 54 კომლიდან 35 რჩება. უკმაყოფილების მოსპობას ვცდილობთ. ბაგრატა ამოშმინებს კრებას.

— ჩვენ ძალას არ გატანთ, ვინც შეგნებულად უყურებს არტელს, დარჩება. იმუშავენ და საბჭოთა ხელისუფლება მუდამ უპირატესობას მისცემს კოლმეურნეობებს. დაეხმარება ყოველ მხრივ მას.

— ამას ამბობდა პროლეტარიატის ბელადი ლენინი — „საბჭოთა ხელისუფლებამ აშკარა უპირატესობა მიანიჭა კომუნებს და ამხანაგობებს და პირველ ადგილას დააყენა ისინი“. ამას ამბობს კიდევ ამხ. სტალინი — ეს იმას ნიშნავს, რომ საბჭოთა ხელისუფლება კოლმეურნეობებს მისცემს შეღავათებს და უპირატესობებს ინდივიდუალური მეურნეობების წინაშე. ეს ნიშნავს, რომ იგი კოლმეურნეობებს მისცემს შეღავათებს: ვადასცემს მიწებს, მიაწოდებს მანქანებს, ტრაქტორებს, სათესლე მარცვალს და სხვ. შეუძსუბუქებს გადასახადებსა და მიაწოდებს კრედიტს“.

— ვისაც არ უნდა წავიდეს, ჩვენ ხელს არ მოუჭერთ. მივსცემთ რაც შემოიტანა და გამგეობა ანგარიშს გაუსწორებს. მაგრამ კოლექტივის განზრახ დაშლა არავინ განიზრახოს. ამხ. სტალინი კოლმეურნეობათა ჩამოყალიბების წინააღმდეგი კი არ არის, როგორც პროვოკატორები ავრცელებენ ამას, არამედ მიგვიითითებს დაშვებულ შეცდომების გამოსწორებისათვის. მას ჩვენ საერთო ძალით დავსძლევთ. კოლმეურნეობა არ არის ცუდი. ის ერთადერთი გზაა ჩვენი წინსვლისათვის სოციალისტურ აღმშენებლობისაკენ. „კოლმეურნეობრივი მოძრაობა უნდა ეყრდნობოდეს გლეხობის ძირითადი მასების აქტიურ დახმარებას“. გვასწავლის სტალინი. ჩვენც ასე ვიქცევით. „არ შეიძლება კოლმეურნეობის შექმნა ძალით“. ვინც ფიქრობს, რომ ის ძალით შეიყვანეს კოლექტივში შეუძლია გავიდეს. ამაში არავინ არ უსაყვედურებს მას. შეგნებული ღარიბი და საშუალო საუკეთესო გლეხები დარჩებიან არტელში და განავითარებენ თავიანთ მეურნეობას კოლექტიურ საფუძველზე.

კრება დაწყნარდა. სჩანს გავლენა მოახდინა სიტყვებმა. ამხ. სტალინის წერილის უკუღმა გაგება აშკარად ჩანდა. ის გამოიყენა კულაკურმა პროვოკატორებმა. სტალინმა მზის სინათლეზე გამოიტანა

დაშვებული შეცდომები და ბელადური განსჯერებით აიღწეოდა. მისი გამოსწორებისათვის.

— არა! ჩვენ ძალათ არაფერი გვინდა. არც ძალას გვატანდენ და ისე შევერთდით.

— მეცა!

— აგრე იყო ყველა, მაგრამ ახლა მონათლეს.

ჩაურთო ღარიბმა გლეხებმა. ისინი კოლმეურნეობის მომხრენი არიან.

— მაშა! ვისაც უნდა იყოს რა! ხელს არავინ შეუშლის.

ირონიულად შეაბრუნა გეზი ახალაშვილმა და კრებას გადახედა. მის ხედვაში იყო გაუსწორებელი მესაკუთრე.

— ვისაც წასვლა უნდა დაფიქრდეს. თუ სჯობს მისთვის დარჩეს თუ არა და გავიდეს. ანგარიშს გამგეობა გაუსწორებს.

— მაგრე გეთქვა აქამდე!

ბაგრატიის სიტყვის შემდეგ კრება დაიშალა. წესდება მიიღეს. გატაცებული და „თავბრუდახვეული“ ამხანაგების შეცდომები აშკარა იყო.

აშის არტელში დარჩა 35 კომლი. დანარჩენებმა გარეკა თავიანთი საქონელი. მესამე დღეს მეზვრიანთ-კარიდან მოვდივართ. ჯვარმუხასთან დავისვენეთ. არაგვის პირებიდან წამოსული ნისლი მთებს ეკვრის.

— ეს დანიელ კონქაძის სოფელია!

მიჩვენებს მათე აფციური. მალალ გორაკიდან მოსჩანს სამების მთა. თავშეუთალი ხეივანი გვადგია ზევიდან. დარაჯობს ველებს. მუხების ძირში წამოწოლილები ვისუნთქავთ გულის გამაგრილებელ მთის ჰაერს.

— მეზვრიანთ კოლექტივი მარჯვეთაა. არ დაიშლება. მიწის ნაკვეთზე შერიგდებიან. — ამბობს მათე. კუნთოვან სახეზე განიერი თვალეები შავი წამწამებით იმოსებიან. ვაჟკაცურ სახის გამოჩინებას უფრო აძლიერებენ.

— კოფია მედგარი კოლმეურნე იქნება. კარგათ უხსნიდათ. მეზობელ კოლექტივისათვის მიწაც დაუთმია. ეტყობა ბევრს მოიყვანს კეკუაზე.

— ვა, ის ძველი პარტიზანელია. ამისთანაში ვარგა. თბილისის ოლქის საბჭოს წევრადაც გაიყვანეს.

— საქმე ამისთანაშია!

— გამარჯობა ვოყებო!

— გაუმარჯოს ძიას!

— მოდი ახლოს დაგვიჯედი. — მიუბრუნდა მათე ახლად მოსულს. მგზავრი ძალზე დაღლილია. სახეზე ოფლის ღვარები ჩამოდის. გაწითლებული ლოყები სხვანაირად გამოიყურებიან გაფართოებულ თვალების ქვეშ. სჩანს ახლობელი არ უნდა იყოს. ბარის გლახობას კარგათ ვიცნობ, მაგრამ ასეთ ტიპს ძვირად შეხვდებით. ისიც ჩამოსულს.

— საიდან მოდიხართ?

— აფშოდან!

მგზავრი დაჯდა. ზურგიდან გულდა მოიხსნა და დააგდო. მას შალის ჩოხა ეცვა. გარეთ ტყავის ქურჭი. ქუდი, მოკლე თმისანი ფაფახი. შეუკრეჭავი თმა კისერზე სწვდებოდა. ახალუხი წითელი, ლურჯი, თეთრი ძაფით არის ნაქარგი. შესაბნელებათ ხელით ნაჭედი ვერცხლის ღუგუმები ადგია. გაღეღილი მკერდიდან სჩანს ქუჭკიანი პერანგი და შავი ბანჯგელიანი გულის ყაფაზი.

— ხევსურეთიდან მოდიხარ?

— ხევსური ვარ!

— რა დროს წამოდით? — ვეკითხები მთიელს.

— ამ დღით მზის ამოსვლამდე წამოველ. მის შემდეგ მოსდიხარ და ძლივს მივატენებდის. აქიდან ორი ოცი ვერსი იქნების.

გულის გადმოღების დროს სასაგზალო პურის ნატები გადმოუვარდა. მათე დაწვდა. სინჯვა დაუწყო. ქერის პური ძალზე შავი იყო. ნახევრად ცომი.

— სულ ასეთი პურია თქვენში?

— ასეთი იქნების სულა. ესეც ძლივა მოსდის. მივარდნილ მთაშო შვიდ კვირა ქერის მეტი არა იქნების.

ოდნავ შეძრწუნებული, შეღონებული ხმით მიპასუხა აფშოელმა. რაღვერდალში გამომცხვარი პური ცუდი ნაზელია.

— ეხლა იქ დიდი თოვლი იქნების. მენა ძლივა გადმოვატანე. ძალზე გამიჭირდების თუ არა... მთიელის გულიდან უკმაყოფილება ამოვიკითხე. მას რალაცა აწუხებდა. დავინტერესდი. რა ან რით...

— რატომ წამოსულხართ ასე შორს, თუ გზა არ იყო?

— მენა! რაზე და კაცი, რომ გადაგეკიდების მარა სიკეთე მოგოვა. მენა სულში მაქ საქმე. დამიბარებდის...

— სასამართლოში, რაზე?

— გასამხელი კი არ არის.

ითაკილა აფშოელმა. თითქმის სცხვენია გამხელა. თავს ძალას ატანს. ტუჩები ეღიმება. თვალები შეათამაშა.

— მა რა გაეწყობის. ერთი კერძი კაცი მყავს. მისი ზურჯინი ვინათხოვლე, ქორწილში წაღება მინდოდა. წავედი. მთვრალი შევიქნე-

ბოდის. გზაზე მომპარა და ჩივილი მიყო. მეორე წელია სულმე-გვაქმეთუა
საქმე. ვერ შევრიგებულვართ. ახლა რა იქნების რა ვიცი...

— რისთვის არ შეთანხმდით? მიუბრუნდა მათე, როცა ცეცხლში გამომცხვარი ქერის ხშიადის ნატეხი ჩალუკმა. პური უგემურია. დამეყ-
ვებულე. გავსინჯე.

— არ შემირიგდებოდა თუ არა მენა... დუშეთი არ ვიცი ეხლა. ზავშობის
ღროის ვიქნებოდი და შემდგომად აღარ...

— ჩვენ იქ მივდივართ!

— წავიდეთ! აფშოელმა გუდა აიკიდა. მოკრძალებით გამომყვა
გვერდით. როცა მათე მეორე სოფელში წავიდა მე საუბარი ისევ ხე-
სურეთზე გადავიტანე.

— სკოლა არ არის თქვენში?

— ჩვენ პატარა სოფელი ვართ. ბალები სხვაგან დადიოდენ. ამ
ზამთრობით არის ერთი კლასი. უფროსები სწავლობენ ღამე.

საუბრით დუშეთში შემოვედით. ხეესური უცხოთ ათვალეერებს
ახლად აგებულ სახლებს. ილიმება, მაგრამ არც იმჩნევს. გრძელი ხან-
ჯალი გვერდზე გაისწორა. მხარში მომიდგა.

— ეს აქ არ მეგულებოდის. მაშინა!..

— კოოპერატივის ახალი სახლია.

— კოოპერატია ჩვენშიაც არის. ბარის-ახოში დავედივართ...

— ჩვენთან მოდი. სტამბაში დაისვენე და სასამართლოში წაგი-
ყვან. ჩვენ ქალაქიდან ჩამოვედით ბრიგადა. გაზეთებს ებეჭდავთ კო-
ლექტივებისათვის. აქ ბევრი კოლექტივებია და გაისათ თქვენშიდაც
დავაარსებთ არტელებს.

— ჩვენ წინააღმდეგი არ ვიქნებით თუ რამე განათლება იქნება.
გაზეთს აღმასკომი გვიგზავნის. — ოთახში გომეწაშვილი ნელა შემო-
ვიდა. დაკვირვებით დაათვალეირა მანქანის მოძრაობა. ასოთაწყობა.

— დაჯექი ძია! მიიუდგა სკამი მიშამ და ახლად მოსულ სტუ-
მარს ხალისიანი მასპინძლობა გაუმართა.

— მენა! აგერ ძირს დავედები. ჩვენში აგრე ვიციით...

სალამოს მან მადლობა გადამიხადა, როდესაც სასამართლომდე
მივაცილე და გლუბკომიც ვასწავლე ღამის გასათევად.

ჩ ა ვ ა მ ვ ა ვ მ ბ თ

ანანაურის სოფლამდე ხევი ჩამოდის. ამ ხევში ძველი ყაზარმის
ნანგრევია. ოდესღაც აქ ალიბასტრს ტეხდენ. ტიალი კლდე დედეს
ჩამოურეცხია. საკინძე ჩამოხეული ფერდობი მისჩერებია სამხედრო

გზის კლავნილს... — ეს სახლები 1917 წელს დაანგრია აჯანყებულმა გლეხებმა. შემდეგ არავის უზრუნვია აღდგენაზე... მეუბნება სიკო ნათაძე. ხორლის მთები თავზე ადგია ხევში დაქანებულ კარანტინას. კარანტინის ციხე გვერდებ ჩამოხეულია. მოწმეა ძველის. ახლა არაფერი ესმის. არც ეკითხება რამე.

— არყალის ლელემ დიდი მომატება იცის. სულ წალეკავს აქაობას. განიერი ფშატი აქვს.

ხევის ნაპირები ამოცემენტებულია. გზას ამაგრებს. შეშინებით, რომ ესეც არ გაიტაცოს. განიერი ჯებირები ისვენებენ. ანანაურა არაგვის მარჯვენა ნაპირზე იშლება.

მთის გამოკვეთილ ცხვირზე ძველი ციხე — ტაძარია. ისტორიული ნაშთი.

დაბლობზე კრამიტით დახურული სახლებია. კრამიტით დახურული ოდა-სახლები ცოტაა, შეძლებული გლეხების.

პატარა ბაზარი. უსუფთაობა გეცემათ თვალში.

ალმასკომის შენობა გზატკეცილის მარცხნივ არის სადარაჯო სახლში მოთავსებული. შენობა ძველი სტილისაა. ამ ყალიბის სახლებს აშენებდა სამხედრო გზაზე ვლადიკავკავის მიმართულებით თვითმპყრობელობა მთიულეთის დაპყრობის დროს. კედლებ გასქელებულ დარბაზს ორმაგი ფანჯრები აქვს. აკიდებული მთები სდარაჯობენ პატარა დაბა-სოფელს. აქ კოლმეურნობაა. მგზავრებს გვესმის კოლექტიური შრომის ენტუზიაზმი. ფერდობზე მისეული კოლმეურნეები ახოს აკეთებენ.

მთის არაგვი ვიწროვდება! შეკბილული კლდეები ავიწროებენ მთის გიჟმაქს და უფრო საბრალოთ ცელქობს ვინემ ლალი, განიერად გადაწოლილი მდინარე.

თოვლით გადალესილი მკერდები ელავენ მზის სხივებზე. რომელი სხეებიც ადნობს ყინულს, ჩხვლეტს მოლიპულ მთებს და აღიდებს არაგვს. არაგვი ჯერ ჩანჩქერია. პატარა და იზრდება. არაგვის ნაპირები ხერხის კბლებია. კბილები ხევებია და ამ ხევებში არის გაფანტული პატარ-პატარა სოფლები. ცის კიდურთან მოახლოებული მიწური ციხე-სახლები მერცხლის ბუდესავით მოჩანან, ბანზე გამოკიდულნი. მთაში მიწის ხენა არაგვის ნაპირებზეა შესაძლებელი. ხელსაყრელი.

ცხვრის თექვსში გახვეული მთიულეები გვხვდებიან. ჩამოშვებული ბეწვიანი ქუდები იცავს სახეს არაგვის მწველი ქარისაგან. ბარიდან მოსულებს აქაურები პირველად კოლექტივებზე გვკითხავენ.

— კოლექტივების საქმეები, როგორ არის? — ვეკითხები ფასანაურში თედო მოლოდინს.

— ასე! შვეგერმანი, დაბალი ტანის კაცი მარჯვენა ხელის ტერს მიჩვენებს.

— ალბად გული საგულეს გაქვს!

გაიფიქრებდა მხედველი.

ალმასკომში ხალხი ირევა. ჯგუფი მოდის და ჯგუფი მიდის. ყველა არტელის საკითხებზეა. შავ ჩოხებში გამოწყობილი მთიულები მწკრივად დგანან ჩემს წინა და ჯოხებზე დაყრდნობილები მისმენენ. ესენი კობაანთ-კოლექტივიდან არიან. დაფიქრებული, თაფლის ფერი თვალები მაგიდაზე გაშლილ ქაღალდებს აჩერდებიან. მათ ქაღალდის უბრალო ნაგლეჯიც უყვართ. ეს იმიტომ ალბათ, რომ „კახახალდი“, როგორც აქ ეძახიან იშვიათად ხვდებათ სოფელში. ამისათვის პატივით ეპყრობიან.

— თქვენი კოლექტივი! — ეკითხები ახლო მდგომ მთიელს.

— ჩვენა! კოლექტივს რა უჭირს. ყველა შეერთებული ვმუშაობთ. გვიან დაარსდა, მარა ხალხი მაინც შეთავსებული მუშაობს. ხენა დავიწყეთ. ჯერჯერობით მოხსნული გვაქვს 180 დღიური. დავთესეთ 150 ფუთამდე თესლი...—ეს კოლმეურნე, ქალის სოფლიდან არის. გიორგი ფიცხელაური უფრო მომიახლოვდა, მიცნო მოსული, რომ ვიყავი. ჯოხი წინ მოიხარა და გაზეთს უცქერის. მიზანს მიუხვდი. სათითაოდ დაურიგე.

— რა გიშლით ხელს მუშაობაში? უფრო ახლობელი კილოთი მიუბრუნდი მოსაუბრეთ. ისინი ჩამოსხდენ.

— ხელსა ისა გვიშლის, რომა სოფელში არ გამოიღვეა მოლაყბე და უქნარა ხალხი. წუხელის ერთი ამოსულა აქიდან. ამბები ამოუტანია, რომ ბარში კოლექტივები დაუშლიათო და დღეს სამუშაოზე ცოტა გამოვიდა.

— ყველა გამგეობის წევრები ჩამოვედით ამაზე, გაგვაგებოთ და ჩვენ ვიცით, როგორ მოვექცევით ხელის შემშლელებს...

— მაშა!

— გვითხარით როგორ მოვიქცეთ. მერე ჩვენი საქმე იყოს. იმ ხალხს ვინც გულს უფუჭებს სხვას მუშაობაში რა უყვით? ჩაერია საუბარში სხვებიც.

— ისინი გამორიცხეთ. ვისაც არ უნდა დარჩენა გავიდეს ნუ შეაჩერებთ. მერე მიხვდება თავის შეცდომას. გაწმინდეთ კოლექტივი. ჩვენ კი არ ვშლით არამედ ვამტკიცებთ. ვეხმარებით ყოველ მხრივ. კულაკების ხმებს ნუ უჯერებთ. ისინი გვებრძვიან.

ალმასკომს მთიულები ნდობით უყურებენ. მთაერობის წარმომადგენელი-რადგანაც არის უჯერიან.

— მაგისტანა ხმებისათვის ჩვენთან ნურავინ მოვა თუ არა... შენ...
ნიშნეს მეორე კოლექტივიდან.

— ვახ! თქვენ ვერ გაგიბედავენ... გამოეკამათენ ერთმანეთს.

— ჩავაქვავებთ! იქვე ჩავაქვავებთ.

— ხიდი უნდა ავეყაროთ მოკლე დროით, რომ ვერავინ გამოვიდეს და ხალხი არ მოგვიწამლოს.

— ჩავაქვავებთ მა რა!

— ჰაი! ჰაი. ავეყრით კიდევ.

კოლმეურნეების ხმაში ნათლად სჩანდა თუ რამდენად შეუყვარდა კოლექტიური შრომა მთიელებს და რამდენად ენდობიან მას.

კოლმეურნეობათა სადღეისო საკითხების გარკვევის შემდეგ კოლმეურნეები დაბრუნდნენ თავიანთ სოფლებსაკენ. მტკიცე ნაბიჯით სცილდებიან სათემო ცენტრს. შავ ქურქიანები მთებში იმალებიან.

— მარშრუტი მღვთა! ამხანაგ სტალინის წერილი იქ უნდა დავამუშაოთ. აქ მოგვასწრო ვანომ—მეუბნება სიკო. თან კარიკული მიადვილებს მგზავრობას. წასვლის აცილება სურს. პასუხი ერთია:

— წავიდეთ! მარა რით... ერთი საათის შემდეგ თეთრცხენიანი ტაქკით რიხინრიხინით ვსცილდებით ფასანაურს. მზემ მთას ზურგი შეაქცია. ზაფრანის ფერი სხივები თოვლოვან წვერებს ქარგავენ. მთის ცივი ქარი ჩამორბის ხეებიდან არაგვზე. მდინარეზე ფიცრული ხიდები მას არ სჭირდება. პირზე გვეხეთქება და ლოყებს გვიწითლებს.

— სიკო! მე აქ დავეჯდები. შენ ნაბადი გაქვს... ვეუბნები ამხანაგს და გულმართლად, სიკოც მჯერდება. ტაჩქაზე ვცვლით ადგილებს. უკანიდან წინ გადავჯედი. იქ-ნაკლებათ განჯღრევს ორთვალა ქვებზე ვორვისას.

— შენც თუ მომატყვილებდი აღარ მეგონა და! — მეხუმრება სიკო. ჩვენი გამყოლი იცინის. წითურ წვერებზე ივლებს ხელს. გრძელი კნუტის ნაცვლად ტირიფის მსხვილი, მოუქნელი სახრე ლჭერია. ძარღვებ მოდუნებულს ჩაქჩაქით მიერეკება. (სხვათა შორის ეს ცხენი ძალზე ბებერი ყოფილა).

გასავლელია დაღამებამდე 17 კილომეტრი. სურათი სურათს ეცილება და შორად შევსტოპეთ მთის მოზაიკურ ბუნებაში.

დ რ ლ ი

გაზაფხულზე სოფლები ამოქმედდა. კოლმეურნეობები გაცხოველებულ მუშაობას აწარმოებენ გაზაფხულის სასოფლო-სამეურნეო კომპანიის გეგმის შესასრულებლად. სამუშაოები გეგმით ვათვალისწინებული აქვთ. მომარაგებულა სათესლე.

მუშა ხელოსანთა ბრიგადებმა შეაკეთეს სამუშაო იარაღები: გუბები, სათესები, სარკვევები, თოხები, წერაქვები... აგრონომთა ბრიგადა დაულალავად მუშაობას აწარმოებს აგრომინიმუმის შემოღებისათვის. ჩატარდა საწარმოო თათბირები. სასოფლო საბჭოებმა დაამტკიცა აგრომინიმუმისდა მიხედვით ღონისძიებანი და კოლექტივებმა შეუდგენ მის განხორციელებას. სათესლე იწამლება!

— ჩვენ არ მოვწამლავთ!

— ასე გვინდების!

უინიანობს რამოდენიმე მთიული სოფელი.

— გუდაფშუტას მოვსპობთ!

არწმუნებს აგრონომი. შეთანხმება ცდაზე მიდის.

— წელს ერთ ნაჭერზე და თუ... სოფლები გამოსულია არაგვის პირზე სამუშაოდ. ხნავენ. საჩეჩი ცალთვალისანი გუთნები მსუბუქად მიდიან მიწის ზედაპირზე და მიხვეულ-მოხვეულ ზოლებში უყვებ ტოვებენ. უკან რჩება: ქართალი, დგნალი, მუგუდა, ხანდო, ყველაგნ არტელები მუშაობს. გზაზე, კლდის გამოკვეთილ ნაპრალებიდან კენჭები სცვივა. იყრება ლოდები. ქვეშ გავლა საშიშია.

აგერ გაღმით კლდეს ანგრევენ. შავი კასალისაგან აშენებენ შენობას. აშენებენ დიდ საბაზო დარბაზს მთაში მოგზაურთათვის. აქ ამერიკელი ინჟინერები მუშაობენ. ფასანაურში შენდება ამერიკული საექსპედიციო-საექსკურსიო ბაზა მთათმსვლელთათვის. გზისათვის გამოჭრილ, ფშანებიდან გადმორბის ანკარა წყაროები. თავზე ახტება ხავს მოკიდებულ ლოდებს და გამაკურნებელი შხეფები ეპყურება მგზავრებს.

ძნიანი პატარა სოფელია სამხედრო გზის მარცხნივ ვლადიკავკაცი-საკენ, როდესაც მიდიხართ. სახლები მიწიდან ცოტათაა აცილებული. ვაკეზე მზე ახურებს. ბანიან სახლის წინ ქალები ზიან. შალ მოხვეული ფუსფუსობს. ვერ ვარჩევ მის სამუშაოს. მეორე: ქსელში ჩამჯდარი ხან ერთ ფეხს დაუქერს დგიმს და ხან მეორეს. ქსოვს შალს. ალბათ საჩოხეთ. ბავშვები თამაშობენ. კენჭებს ისვრიან შარაზე.

— მიშა! შეგეძლო გეთქვა არაგვის ფეხით გადავახტებო? მაწვეს სიკო და თან მთიულებს ესალმება, რომლებიც პატარა ხიდის ზემოდ ჯებირებს წნიან. არაგვის ნაპირებს ამავრებენ.

— არა! მე ამის გამბედაობა არ შემწევედა, მაგრამ ახლა თვით არაგვმა გამავეყაცა. მართლაც გადავახტები ამ მთის დაუდგრომელ შვილს.

— მთიულებმა, რომ ჯებირების გაკეთება იციან ტყელია ისეთი!..

— ლუმატებს გამოყოლი.

— ლამაზია! სიმაგრე თუ აქვს.

— ჩვენსა? 20 წელზე მეტს გასძლებს და მერე... პასუხობს ახლად მოსული მთიული. რომელმაც დღეს ფასანაურში ურმით ფიცრები ჩაიტანა და უკან ბრუნდება.

— მიხა! ცხორის რა იცი? ეკითხება დათა.

— მენა! ცხორი რაეცი. ჩემი ძმა ქალაქს წავიდა ხმის მოსატანათ და რაეცი. მიხა ბურდული შავსიელი ყოფილა. მას ყიზლარში ჩამოართვა კოლექტივმა 900 სული ცხვარი. როგორც ხმა ჩამორთმეულ კულაკს და სოფლიდან გამოსახლებაზე მიდგა საკითხი.

— რამდენ ხანს არ აღმიდგენენ ხმას? გვეკითხება ბურდული. წითურ ლოყებზე დაცინვის შტრიხები ამოიკვეთა. მისი ყოფა შეეაშუოთა კოლმეურნეობათა ჩამოყალიბებამ. ღარიბი და საშუალო გლეხობის შეკავშირებულმა ძალამ გარიყა კულაკი და სპობს მას, როგორც კლასს.

— კოლექტივში არ გინდა შესვლა?

— რატომ არა! მე ცუდი მუშა ვარ თუ! მოჯამაგირე მე არ მყოლია. მწყემსები ამხანაგებთ მყავდა შეყვანილი, თუ მიმიღებენ შევიტან ყველაფერს. რაც კი დამრჩენია და ვიმუშავებ. მიმიღონ, ნუ გადამსახლებენ და... თავის მოკატუნებით ცბიერობს მიხა. ჩვენთან ტკბილი ენის მეტი, რომ არაფერი გაუვა იცის. ის მგზავრს ესაუბრება მათი კოლექტივის შესახებ. გზებშია დართხმული კულაკები ავრცელებენ კრებს „საქონელი მიყავთ. ყველაფერს წაგართმევენ. 40 მეტრიანი საბანი იკერება და მის ქვეშ ერთად დააწვენენ ყველას“—ო ამ საქმეში, როგორც ემჩნევა ბურდული არ არის პასიური.

— დოლი დაწყებული იქნება მიხა ახლა არა! ეკითხება გლეხი.

— ჰაი! ჰაი ხომ დაწყებული იქნების. ახლა არის საქმე იქ და სად ვარ.

— მიხა! რომ გაგიშვან კარგათ მოუვლი? შეეკითხა სიკო.

— ჰაი! რომ არ მიშვებენ თუ არა როგორც უწინ. თუმცა დავკარგე კკუა. ჩემმა მეზობლებმა მოასწრეს და გაყიდეს ცხორი. მე „მწყემსმა“ მაძლია 25 მანეთი თითოეულზე. მაგრამ არ მივეცი მე მამაძალმა და... იმათ ფული მაინც შერჩათ მე კი... ნერწყვიანათ მოიფხანა თავი კულაკმა, მას სიტყვა „კულაკის“ ძლიერ ეშიშება.

— დოლს გაატიალებენ. ვერ მოუვლიან. დაღუპავენ. არ იციან... ნაღვლობს ბურდული. გულს იმჯილავს.

— ჯავრი ნუ გაქვს. იქ კარგი ბიჭები გაგზავნეს. კარგათაც იციან ლოლობა.

— ჰაი! ჰაი, რომ არ იციან. რაც კარგია იმას კლავენო, გვერდითიდან შემოკრა სიტყვა კულაკმა კოლმეურნეს. მისი წუხილი კერძო საკუთრების დაკარგვაა. არ მოსწონს კოლმეურნეობის დაარსება 40.000 უხვარზე და გველური ენით სისინებს.

— ერთი ხმა ამოიტანოს შიომ და!..

ზურგისაგან არის: ძნიანი, კობანი, ჩიხლარი, სალაჯური, გოგნაური, სეფენალორევი, არჯანა, ლაჯათ-ხევი, ამონ-ჩოყოქონით. ამათში ყველგან არტელებია.

ტაჩკაზე მჯდომი ვიწერ სოფლის სახელებს.

— იმ ციცაბზე სახლები ზევით, რატომ ააშენეს. ქვევით, ვაკეში არ სჯობდა?

— ეს იმიტომ რომ ქვევიდან ზევით ნაკელის ატანა შეუძლებელია ხარებით. უნაკელოთ კი ერთი მარცვალცი არ მოვა. ზევიდან თავქვეა და ადვილათ დააცოცებენ. ვალმა მთის კალთაზე მოთავსებული სოფელი შლის ნეხეს. პატივის გარეშე მიწა უნაყოფოა. თესვა ჯერ აღრუა. შვიდ კვირიანი ქერი მაინც მოასწრებს. კართოფილისათვის ამუშაებენ მიწას. მზის უკანასკნელი სხივებ შონჩოს მთის წვერებს ეალერსება. მტვერში ამოსვრილები ქვეშეთში ვიბერტყებით. საჯდომი დაგვბუყებია.

— წელს კარგი ზამთარი იყო თუ არა ახლა აქ უკალოშოთ ვერ გაივლიდი! შემნიშნა სიკომ. ამ საღამოს კომუჯრედის და კომკავშირის გაერთიანებული კრება გვაქვს მოწვეული — კოლმეურნეობათა განმტკიცების საკითხების დასამუშაებლად.

ბ რ ი ვ ა დ ე ლ ი

ამხ. სტალინის წერილმა „თავბრუ დახვევა წარმატებისაგან“ ბერი გატაცებული და „თავბრუ დახვეული“ ამხანაგი დროზე გამოაფხიზლა. წერილმა „სულზე მოუსწრო“ გლეხის ლექსიკონით, რომ გამოვთქვათ. გაანთავისუფლა კოლმეურნეობები მერყევი და „მკედარი სულებისაგან“ (სტალინის გამოთქმავ). ხელი შეუწყო კოლმეურნეობრივ მოძრაობის განმტკიცებას. თუმცა „თავბრუ დახვეულები“ წუწუნობდნენ:

— რა იქნებოდა ცოტა მოეცადა და ჯერ არ გამოეშვა. ეცლია ერთი ორი თვე კიდევ. — ამბობს ეს ხალხი. ყველა ესენი სცდებიან. ცეკას ლენინური ხაზის დამახინჯება მომენტალურად შეისწავლა ბელადმა და მიზანში ამოიღო პარტიის გენერალური ხაზის გამრუდებათა წინააღმდეგ ბრძოლა.

— ეს აუცილებელი იყო. ჩვენ შეცდომები დაუშვით. საერთო ძალით უნდა გამოვასწოროთ დაგვიანება დანაშაულია პარტიის, მუშათა კლასის წინაშე. ჩემი მოსაუბრე მეთანხმება. ქვეშეთის აღმასკომში 21 მარტს სალამოს 9 საათზე პარტკომკავშირი მსჯელობდა დაშვებულ შეცდომებზე. სახავდა პრაქტიკულ ღონისძიებებს შემდგომი მუშაობის გაჯანსაღებისათვის. მლეთაში 9 კოლექტივია.

— ჩვენ კოლექტივებს კი მოუვლით! ამბობს ამხ. ფილო ოკბაიძე. ფილოს ინტონაცია ჩვეულებრივი მთიელის თავისებური, დაუწმენდელი, მოუხრელი ხმაა. მთასავით მძლე. მას კარგათ ესმის არტელის მუშაობის საკითხები და კარგ კოლმეურნე ორგანიზატორადაც ითვლება თემის ორგანიზაციაში. ანტისაბჭოთა ელემენტებმა ისარგებლა ადგილებზე მომუშავეთა შეცდომებით და წაქეზებული ცდილობენ კავშირის დარღვევას. საგაზაფხულო კამპანიის ჩაშლას. ზოგან კოლექტივში შეკავშირებული საშუალო გლეხები ყოყმანობენ:

დარჩეს თუ არა?

— საიდან — სად? იკვიანობს კერძო მესაკუთრე. შიშობს საკუთრებაზე. გაორებულია.

— შეცდომები, რომ დაუშვით ამას აღარ უნდა ბევრი მტკიცება. ახლა საკითხი სდგას შეცდომების შესწავლაზე და გამოსწორებაზე. გაცხარებული ამბობს მუშა ბრიგადელი. ძნელაძე მეორე თვეა მლეთაშია. მიმაგრების შემდეგ მიივიწყეს.

— არც ფული, არც დახმარება. ოლქის ხალხი ფასანაურს არ სცილდებიან. საყვედურობს კერძო საუბარში.

— პირველი შეცდომა ბაზალეთში დაუშვეს რაიკომის პ/მგებელმა მუშაკებმა. 50 მუშა-ბრიგადელები „პრაქტიკისათვის“ იქ წაგვიყვანეს. კუჭავაძის „თეორიის“ თანახმად გააერთიანეს მთელი სოფელი არტელში და 7 შავსიელიც მიიღეს. შემდეგ ჩვენც ასე ვმუშაობდით...

— საჭიროა დაჩქარებით ახსნა-განმარტება კოლმეურნეობებისათვის, დახმარების გაწევა თესვის საქმიანობაში. მე იმედი მაქვს, რომ არც ერთი კოლექტივი არ დაგვეშლება თემში. რადგანაც ძალით არ დაგვიარსებია.

— თვით გვეხვეწებოდენ! უმატებს აღმასკომის თავმჯდომარე ვანო ბურდული.

— დროშებით მოდიოდენ და ითხოვდენ კოლექტივის დაარსებას! იმართლებენ თავს ზოგჯერ. ეს არ არის. გასამართლებელი საბუთი „თავბრუდახვეულთათვის“. საქმე იმაში არის, რომ ამ ხალხმა ვერ შესძლო შეესწავლა ლენინიზმის საფუძველზე საშუალო გლეხის ფსიქოლოგია. რაც შეიძლება ნაკლები სენსაციურობა „დიდი გარდა-

ტების“ პერიოდში და მეტი მომზადებული. საფუძვლიანი მუშაობა — ეს დღიური მუშაობის არითმეტიკაა პრაქტიკულ მუშაკისათვის. დილა ნისლ წამოსხმულია. მთები ჩამოუთოვია და ფიფქი თოვლი წვერ გათეთრებულ მოხუცივით აჩენს ტყიან ფერღობებს.

— ჩამოუპაპყია ხედავ! ესაუბრება მთიული მეზობელს, გლეხკომის სასადილოში ამ დილით.

ქვეშეთი პატარა დაბლობზეა გაშენებული. მარჯვნივ სოფელი ქიშბარი. მარცხნივ არახვეთი. მთის არაგვი ხმა დაბლა დუდუნობს.

დილა გრილია, უკეთ ცივი! ქარი გვემს არაგვზე. ჩვენი ტაჩკა სკოლაში მიმავალ მოწაფეებს წამოეწია. წამით პატარა მთიულებით დატვირთული ვსცილდებით მ საათზე. მღეთის მიდამოებს. პირი ვაქციეთ შონხოს ქედს. და მთის წვეროებზე დაყუდებულ ნიშებს.

— დაიცა კოლაა გადმოხტი. დაგვიღვედე!.. სამუშაოდ გამოსული მთიულები ეპატიყებიან თანამგზავრ მილიციონერს. პატარა ქალაკის თავში თივის ურმები. აქვე სახლი სდგას. გვერდით ჯალაბია შორთხმული, არაყს შეეჭყევა. ქერის არაყი განსხვავდება იმერულ „ოტკისაგან“. ორი კაცი ზის. ქალები სამი, შალებით შეხვეულები. კოლა მიდის. ჯამით არაყი მიაწოდეს... მას კარგათ ვხედავთ სანამ ხევში არ დავიძირეთ.

ბაზალეთის მოგავალი

ეს კოლმეურნეობის სახელწოდებაა. ასეთი სახელი მისცა სოფელ ბაზალეთის 195 კომლისაგან შემდგარმა კრებამ თავიანთ არტელს. ეს იყო ენტუზიაზმით გაქანების „თავბრუდახვევის“ პერიოდში. პატარა ქოხმანში კოლექტივი შეიკრიბა. დარბაზი გაიჭედა. ფეხზე ველარ ეტევიან. თუ არა დასაჯდომს ვინ ეძებს.

— დავჯდეთ ამხანაგებო ძირს, როგორც იქნება! იძახის არტელის თავმჯდომარე. ღარიბი გლეხის ხმაში არის გაბედული შეტევა ახალი საქმისადმი.

— ე... ე... ვეხზე ვერ ვეტევით და დამჯდარი როგორ იქნება!.. გაიკვირვა ერთმა. გარეთ მხიარული ხმები ისმის. ხალისით შემოდიან კოლმეურნეები. მათში მწუხარება აღარ არის. ისინი უკვე მიეჩვიენ საერთო შრომას. არ ისმის ბუზღუნა. პირიქით კოლექტივის გონება მახვილმა წვერებმა ლექსებიც შეთხზეს საერთო საქმეზე და თავიანთი მოსწრებული მხიარული, მახვილი სიტყვებით აქვებენ სხვებს სამუშაოზე. ასე იქნებოდა საუკუნეთა განმავლობაში შრომითი პროცესების რიტმში ხალხური პოეზია. მასიური შემოქმედების უძვირფასესი

ძეგლები. დღესაც გლეხი სიმონიშვილი სდგას კოლმეურნეებში და მკლავებ მომარჯვებული ართობს მათ. მისი სცენა ხალხის ჯგუფია ყველგან. მას იცნობენ და უყვართ.

ასეთი ნიმუში:

ეხლა ძმებო, რას დაგვაკლებს

კულაკი და ეკლესია,

მათ მოიმყეს სწორედ ის, რაც

ათას წლობით უთესიათ.

შევკავშირდეთ მეგობრებო!

ღრო დაგვიდგა სანატრელი,

ჩვენ გვეკუთვნის რასაც შექმნის

ჩვენი შრომა და არტელი.

წინ მიგვიძღვის ლენინიზმის

უკვდავი და რკინის მცნება,

ძველი ყოფის სიღუბლირე

კომუნებით შეიცვლება.

მალა თამაშით შემოყავთ მეღვინეს და საერთო ხმაურში არის შინაგანი რიტმი, რომელიც მიქმელია თანამედროვე გლეხთან ერთად ძველი საუკუნის ამბისაც. ისტორიულიც არის მასში. ალბათ მას მოგონებს ვინმე. ის, ვინც მოინდომებს კოლმეურნეობათა მუშაობის პირველი საფეხურის მასიურ ფსიქოლოგიის, ახალი ადამიანების შეწყველას.

— დაჯედით! დაჯედით! იძახიან გლეხები. მუხლ მოკეცილები ირთხამენ იატაკზე. წამზე ცემენტის იატაკი მოკეცილი ხალხით მოიფინა. თითიც არ ჩაეტევოდა არცერთ კუნჭულში.

— ახლა 97 მეკომელა დავრჩით. სხვები წავიდნენ. პირველათ ყველანი იყვნენ. ხენა დავიწყეთ. მაგრამ გამწვევი ძალა არ გვეყოფნის. გვსუსტობს... მიამბობს ლალიაშვილი. ამ არტელს ორი წლის ისტორია აქვს. 1930 წლის თებერვალს 13 წევრით მიეგება. შემდეგ გეომეტრიული პროგრესიით გაიზარდა. სიაში 7-დი შავსიელიც მოყვა. პოლიტიკურად ნაძირალა ხალხი. მენშევიკური ბაცაცები გულმოდგინეთ გაიძახოდნენ:

— შედით კოლექტივებში! არც ერთი გლეხი კოლექტივის გარეშე. ასე იქცეოდნენ პირველად. ეს ფაქტიური მასალაა. შეპარული ანტისაბჭოთა პირები შიგნი იწყებდნენ საქმის გაჩარხვას. ქართული ანდაზაა: — ციხე შიგნიდან გატყდება—ო. ასეთი ტაქტი მიიღეს ამ პერიოდში ყველა ბურჟუაზიული, წერილ-ბურჟუაზიული პარტიების ნამსხვრევებმა. ბაზალეთის კოლექტივი გაიწმინდა. დარჩა ხალხის ნაწილი. ამათში კიდევ მოიძებნებიან მერყევი გლეხები, მაგრამ მცირე

რაოდენობით. თუმცა ფაქტია ის, რომ ინსტიტუტურ გრძნობებში შეხვეული თავის მოყვანილ საქონელს უფრო უფრთხილდება, ეფერება ვინემ სხვის განსაზოგადოებულ საქონელს. კერძო მეურნეობის ტრადიციული, შეხორცებული ჩვევები ებრძვის ახალ გრძნობებს, რომელსაც ზრდის, ათავხელებს და სისტემაში აყალიბებს კოლმეურნეობა. გლეხი გაპობილია. ერთში ორი იბრძვის. კოლექტივში მეორე იმარჯვებს. კლავს პირველს.

— ამხანაგებო! სესხი გვაქვს 180 მანეთი ვასანაწილებელი. რას მოვახმაროთ... გამგეობა ფიქრობს საქონლის საკვების შეძენას. ამას თქვენ გეკითხებათ. რასაც გადასწყვეტთ მას გადაკეთებთ მით.—გააცნო გამგეობის თავმჯდომარემ აზრი.

— ეგრე სჯობია აბა! შეახვედრა ერთმა.

— დაიცა! შენა. საკვები. საკვები იძახი. მე სხვა მინდა. ფარჩა არ მაქვს ტიტველი ხომ არ ვივლი. ამას მირჩვენია ხარკამეჩის გაყიდვა. ტანსაცმელისათვის გუთანს ყიდიდა ხალხი და მენა!.. ფაფითრებული ადგა ახალგაზრდა კარების ახლოს. ოთახს ჰაერი არ ყოფნის. შავგრემან სახეზე ოფლის ცვრები იდგა. შეგუბებული ჰაერი გაწმენდას ითხოვს. დააღეს ფანჯრები.

— დაუჭრი! შენ რო იძახი იგრე არ უნდა. ვინ გააკეთა სახლი გაუჭირვებლად. საქონელი თუ მშვივრები გვეყოლა ვერაფერს მოვხნავთ. გეგმა, რომ შევადგინეთ რისთვის გვინდოდა. თავი გვექავებოდა! მას გატარება უნდა. ასე თუ არ ვიზამთ შემოდგომით ფარჩა კი არა საქმელი არ გვექნება. ეხლა ეს შევიძინოთ. ფარჩასაც მალე ვიყიდით და მოგცემთ. მას შევახვედროთ ვისაც უჭირს. დორეულის სიტყვები ფარავდა უმრავლესობის აზრს. მას უერთდებოდა.

— რასა რატრატობ კაცო! გონზე მოდი. გონჯი არ იქნეს. გუშინა ნიკოლას მოყვანილმა წარბამ წამოიბოროძიკა. ჩაიმუხლა და კოლექტივიდან გამოსულებმა სიცილი დამაყარეს. — დაიცათ ცოტა ხნის შემდეგ თქვენც ასე მოგივათო. მაგათ ჯიბრზე უნდა გამოვაბრუნოთ გუთნეული. დაასაბუთა თავისი მოსაზრება ლამის მეზრემ. რომელიც მთელი ღამე უთვალთვალებს დალილ საქონელს და აპურმარბილებს.

— სწორია! დაუმატა გუთნეულის გამრეკმა.

— აგრე ბიჭო!

— მაშა! დაეთანხმა ყველა. არტელმა ფული გაზაფხულის გეგმის შესრულებას მოახმარა. 388 დესეტინა მიწა აქვთ მოსახნავი. ბაზალეთის კოლექტივი ამ დღეებში ტრაქტორს ააგუგუნებს ველებში. გაერთიანებულ ნაკვეთებზე გაიკლაკნება „ინტერნაციონალი“. ბლულია შეზრავს არეს და საბოლოოთ გაანადგურებს კულაკების იმედებს.

— ხელისუფლება გვეხმარება. ჩვენცა ხელი უნდა გამოვიღოთ. ტყვილა ყოფით, პური არ მოგვივა. მერე კოლექტივზე დაბრალდება არ იქნება... ამბობს ლარიბი კოლმეურნე სტალინის წერილზე „პასუხი ამხანაგ კოლმეურნეებს“.

— კოლმეურნეობა არის ერთად ერთი საშუალება გლეხობის განსათავისუფლებლად სიღარიბის ბრძკალებისაგან — სტალინის ეს სიტყვები ღრმად შეიჭრა მშრომელთა სიღრმეში. დახმარების გაწევაზე აღფრთოვანებული არიან. ამჟამად ყველაფერს დაგიჯერებენ, რადგანაც სტალინის პასუხში გარკვევით, ნათლათ სწერია შეღავათებზე. მას იზეპირებს გლეხები. შრომის ორგანიზაცია ამ არტელს შედარებით სანიმუშოთ აქვს მოწესრიგებული. „ბაზალეთის მომავალი“ ერთი პირველთაგანია 70-დან. ხელმძღვანელების აზრი ნარდ სამუშაოზე შემცდარია.

— ნარდი სამუშაო ჩვენთვის ხელსაყრელი არ არის. — იმეორებს ილო. კოლექტივის თავმჯდომარეს მიუთითა დაწინაურებულმა მუშაჲ, კოლმეურნეობათა ჯგუფური განაერთის ხელმძღვანელმა სერგო ხარატიშვილმა. მე დავეთანხმე. ილო კიდევ ცხარობდა.

დილას 5 საათზე ვნახე.

კოლმეურნეობის სამუშაოზე გასვლის სიგნალი რეკდა. მე კოლექტივის კანტორაში გავიღვიძე. კოლმეურნეები ჩქარი ნაბიჯით გროვდებიან. სტოვებენ საკუთარ ბუნაგებს. ისწრაფიან საერთოსაკენ. ხელებში ცულები ტრიალობს. ძეძვზე მიდიან.

— მე სადაც გინდათ იქ გამიშვით. შრომა არსად არ მეზარება. ამბობს წვერებ შეთეთრებული დორეული. მოხუცმა კარგი თესვა იცის. მთესველად ყავთ მიჩენილი. ღღეს კოპორტის ხიდზე აგზავნიან ეკლის მოსაპრელად. ბალისთვის სჭირდებათ. დარაზმული გლეხები სცილდება საწყობის ეზოს. დილის ყიჟინს უერთდება კოლექტივის სიმღერა. მხიარული, მოგუგუნე ხმები აღვიძებს მიდამოს.

ა ხ ა ლ ი ე ვ ო ვ ე ი ს გ ზ ე ბ ი

I

იზრდებიან დღეები ბოლშევიკური გაზაფხულისა, ქვეყანა დაუდგრომელი შენების პროცესშია. დაწყებულია ბრწყინვალე და მრისხვანე პერიოდი ისტორიისა, გენერალური შტურმი კაპტალისტური ფესვების ამოსაგდებათ. უკან რჩება საუკუნოებრივი „რუსეთული“ ჩამორჩენილობა, რუტინა და სიყალბე.

ხუთწლიანი გეგმა, რომელსაც მეორე ნაირად ეწოდება სოციალიზმის შენების გენერალური გეგმა — შემოქმედების შესაძლებლობის ისეთი ძალაა, რომელმაც განვითარების საზღვრებს გადააჭარბა. ანთებულია ცეცხლები ძლევა-მოსილი ელსადგურებისა, გახსნილია სემაფორები ახალი რკინის გზებისა, შლუზები შავი და ფერადი მეტალურგიული ქარხნებისა.

გეგმიანობაზე გამრავლებული ენტუზიაზმი წარმოადგენს იმ ცხოველ ძალას, რომელიც არღვევს წინ ყოველგვარ დაბრკოლებათა ჯებირებს. ეს არაა ფანტაზია, ეს არაა მირაჟი, არამედ თავდადებული ბრძოლა მუშათა კლასის მიერ ახალი სოციალისტური საზოგადოების შესაქმნელად. ამიტომ გენერალური გეგმაც არაა უბრალო გეგმა, არამედ ისეთი გეგმაა, რომელსაც ვერ შეეღრება ვერავითარი რომანი, იგი ისეთი ბრწყინვალე და წარმტაცი პოემაა, რომლის მსგავსი ჯერ არ იცის კაცობრიობამ და არც შეიძლება იცოდეს, ვინაიდან პირველად და მხოლოდ ჩვენს ქვეყანაში ხორციელდება ის, რასაც სოციალიზმის შენება ეწოდება.

ჩვენს ქვეყანაში ხორციელდება ცხოვრებაში კაცობრიობის საუკეთესო მოაზროვნების ოცნებები. წარსულის უდიდესი უტოპისტების, მეცნიერების, გიგანტური იდეების — არხიტექტორების საუკეთესო იდეები. მაგრამ იმას, რასაც მხოლოდ ოცნებთ წვდებოდენ კაცობრიობის კეთილდღეობისათვის მებრძოლი შვილები — დღეს მილიონების ხელშესახები საქმიანობაა.

წარსული ცხოვრების ტემპები მიუღებელი და ვიწრო შეიქმნა ჩვენი დღევანდლობისათვის. ხუთწლიანი გეგმა ხორციელდება ოთხ წელში. გეგმები ქმნიან ტემპებს. ტემპები კი ყლაპავენ დიადი სამუშაოების მასშტაბებს. ყველაფერ ამაში ძლიერად სცემს ეპოქის პულსი და, როგორც ქარი ისე ურტყავს სახეში ჩვენი დროის ადამიანებს. ეს ადამიანები ახალი სოციალისტური საზოგადოების თავდადებული გმირებია. ისინი წარსულშიც სცხოვრობდნენ, გუშინ არ დაბადებულან. მაგრამ მათი მაშინდელი მდგომარეობა განსაზღვრავდა მათი მაშინდელ შეგნებას. დღეს კი ამ ახალ ყოფამ იმდენად გამოაქანდაკა მათი ახალი შეგნება, რომ ისინი არსებითად გამოიცვალენ, არსებითად გახდნენ იმ ახლად აღმოჩენილ ცოცხალ ძალად, რომელიც თავის წინსვლის გზაზე არღვევს ყოველგვარ წინააღმდეგობებს, და შლის შემოქმედების შესაძლებლობის უჩვეულო მიხწევებს.

ჯერ არასდროს, არც ერთ ეპოქაში კაცობრიობა არ აკეთებდა ისეთ გიგანტურ ნაბიჯებს, ჯერ კიდევ მსოფლიოს არ ჰქონია სამეურნეო განვითარების ისეთი სწრაფი და მაღალი ტემპები, როგორც ჩვენს ქვეყანაში. საუკეთესო მწერლების, ფანტასტების, ყველაზე მგრძობიარე ოცნებები რაა შედარებით მასთან, რაც სოციალისტურ მშენებლობის პროზას მოაქვს.

დღეები მიჰქრიან თავბრუდამსხმელი სიჩქარით. ყოველ დღეს ახალი საოცრება მოაქვს. ციფრების ჩონჩხები იმოსება რკინის, ქვანახშირის, ელექტროფიკაციის მძიმე სამოსელით. ჩვენი ყოველი დღე რომანტიულია. ყოველი ჩვენი თვე ისტორიის წარმტაცი ფურცელი, ყოველი წელი ცხოველი ეპოქა. ამიტომ არაა სრულიად გასაკვირი ჩვენი მშენებლობისა და გიგანტურ პათოსით გაბრუებულ ამერიკელ ხერტმა თუ რად დაიყვირა ქუჩაში: „ხალხო, რატომ არ ყვირიხართ ურას, ნუ თუ არც კი ვესმით, რას აკეთებთ საკუთარი ხელებით, თქვენს საოცარ ქვეყანაში“ *).

სენსაციებისა და უცნაურობის მოყვარულ ამერიკელისათვის მეტი არ იყო საჭირო, რაკი ვაზეთის ქრონიკაში ამოიკითხა: „სტალინგრადის მახლობლად შენდება სრულიად ახალი სოციალისტური ქალაქი. საიდანაც განდევნილი იქნება ყველაფერი ის, რაც ახასიათებს კაპიტალისტურ ქალაქებს“.

სოციალისტური ქალაქი, რა უცნაური, რა ფანტასტიური მოვლენაა. რა გასაგებებელი იდგია უნდა იყოს მართლაც იმ ევროპეისათვის, რომელსაც მოვლენების გარეგანი ბრწყინვალეობა იზიდავს

*) Ю. Ларри — „Окно в будущее“ 1930 г.

ვიდრე შინაარსი. ეს ისაა რისი გაგება და ათვისება მათ არ შეუძლებიათ. მუშათა კლასი კი რეალურად ანხორციელებს ბოლშევიკური ქალაქების ამ ბრწყინვალე გეგმასა და იდეას.

სოციალისტური ქალაქი არაა უტოპია, არამედ ახალი ცხოვრების ეპოპეია, ჩვენი მომავალის უდიდესი სინამდვილე.

II

რამოდენიმე წლის წინედ დიდი დავა და ბრძოლა სწარმოებდა ჩვენში პროლეტარული კულტურის საკითხებზე, ის ხალხი, რომელიც მაშინ უარყოფდა კლასიური, პროლეტარული კულტურის შესაძლებლობას, უარყოფდა პროლეტარული ლიტერატურის არსებობას — შემდგომში გენერალური გეგმების მიერ დასახული ღონისძიებების მოწინააღმდეგეც კი შეიქნა. პროლეტარული კულტურის განვითარება კი არა თუ შესაძლებელი შეიქნა, არამედ გრანდიოზული მასშტაბებით გადაიშალა. იგი გაიზარდა და გაღრმავდა კულტურულ რევოლუციასთან ერთად.

მაღალი ტემპების ცეცხლში იფერფლება ძველი ტრადიციები, წარმოების ახალი ორგანიზაციის, ახალი ფორმების ნიადაგზე, მძლავრად იზრდება კომუნისტური შრომის ახალი სახე. ეს უკანასკნელი უნივერსალური მოძრაობის ფორმებს ღებულობს და ისე ამხავილებს ყოფითი რევოლუციის სახეს, რომ დღის წესრიგში დგანა არა თუ ძველ ქალაქების გადაკეთება, არამედ ახალი სოციალისტური ქალაქების შენება. სოციალისტური ქალაქის იდეა, როგორც სოციალიზმის ქალაქის უდიდესი სინამდვილისა, ერთი მხრივ რამდენათ ფანტასტიური და გაუგონარი მოვლენაა, იმდენად მხოლოდ ჩვენი ქვეყნისათვის რეალურად შესაძლებელი ფაქტი. სოციალისტური ქალაქი არაა შორეული მომავალის ქალაქი. არამედ დღევანდლობის ქალაქი, რომელიც კაპიტალისტურსა და სოციალისტურ სამყაროთა შორის გამართულ ბრძოლაში დგება, როგორც უზარმაზარი ბარიკადა, უდიდესი ჩირაღდანი ახალი ცხოვრებისა.

სოციალისტური ქალაქის პრობლემა არაა უბრალო პრობლემა, არამედ დიადი კლასიური ამოცანაა, რომელიც თავის თავში იტევს, არა თუ მარტო ყოფითი ან საბინაო საკითხს, არამედ უფრო დიად, უფრო ფართო მოვლენას, მთელ საზოგადოებრივ ურთიერთობის ახალ ფორმაციას. სოციალისტური ქალაქის პრობლემა უდიდესი შედეგია ჩვენი ქვეყნის სამეურნეო სოციალურ პოლიტიკური პროცესებისა. სოციალიზმის განხორციელების მნიშვნელოვანი ეტაპი. მაგრამ რაც

მთავარია — სოციალისტური ქალაქის პრობლემა არაა შორეული, მრავალ-
მავლის მშენებელი ოცნება, არამედ ჩვენ ყოველდღიურ მშენებლო-
ბასთან შესისხლხორცებული პრაქტიკა.

წინედ მხოლოდ უტოპიურ რომანებში თუ შეიძლებოდა ასეთ ქა-
ლაქებზე წერა. მაგრამ ვინ წარმოიდგენდა, რომ მათ შესახებ ასე უბ-
რალოდ იქნებოდა გაზეთებში განცხადებები — „შახტინის რაიონში
ნესვეტნაისაგან სამი კილომეტრის მანძილზე დაიწყო ახალი სოცია-
ლისტური ქალაქის შენება — კომინტეროვკა“. რა უბრალოდ და სენ-
საციების გარეშეა ნათქვამი: — „გაძლიერებული სამრეწველო მშე-
ნებლობასთან დაკავშირებით 42 კილომეტრის მანძილზე უნდა აშენ-
დეს ხუთი სოციალისტური ქალაქი დღევანდელი სტალინგრადის ძი-
რეულ გადაკეთებასთან ერთად.“ *)

სულ დიდი ხანი არ არის რაც ჩვენ სინამდვილეში წამოიჭრა ერ-
თი დიდათ მნიშვნელოვანი მოვლენა — საწარმოო კომუნები, სადაც კო-
მუნისტური ყოფის პრინციპებზე ერთიანდებიან ის კომკავშირელები,
რომლებიც ქარხანაში დამკვრელ ბრიგადებათ დგებიან. შრომის კო-
მუნისტურ დამოკიდებულებამ გამოიწვია ყოფის ახალი დამოკიდე-
ბულება. ორივეს შეერთება კი უფრო ფართო მასშტაბით აყენებს სა-
კითხს ყოფის სოციალისტურ რეკონსტრუქციისას. **) აქედან მოდის
სოციალისტური ქალაქის იდეა და პრაქტიკაც. თავისთავად ეს მოვ-
ლენა რევოლუციის ლოგიური განვითარებაა. მაგრამ სოციალიზმის
შენების თვალსაზრისით მისი გამარჯვების უდიდესი საწყისი.

ქალაქი ჩვეულებრივ ცნობილია, როგორც ცხოვრების კონდესა-
ტორი, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში ეს არ შეიძლება ითქვას კაპი-
ტალისტურ სტილისა და „სოციოლოგიის“ ქალაქზე, სადაც ყველაფე-
რი ექსპლოატაციისა და კერძო საკუთრების პრინციპზე აშენებული —
კლასების, ადამიანების ურთიერთობა და ყოფა-ცხოვრება. თანამედ-
როვე კაპიტალისტური ქალაქი წინააღმდეგობით სავსე უზარ-მაზარი
ორგანიზმია. სამეურნეო და კულტურის ცენტრი;
მაგრამ რყევისა და კლასიური ბრძოლების
უდიდესი პლაცდარმი. კულტურისა და ცივი-
ლიზაციის უდიდესი ჩირაღდანი, მაგრამ მონო-
ბისა და ექსპლოატაციის უდიდესი ბუდე. პრო-
გრესისა და განვითარების საწყისი, მაგრამ
კოშმარისა და გარყვნილების სინამდვილე.

*) გაზ. „Комсомольская Правда“ 1930 წელი.

**) Ю. Ларин — „За реконструкцию быта“.

პარიზი, ლონდონი, ნიუ-იორკი... აი ფანტასტიური სახელები, რომელიც ახელებს თანამედროვე ადამიანებს, თავისი ფანტასტიური შენობებით, ავტომობილებით, ქუჩებით, ხმაურით და მოძრაობით. ქალაქი კაპიტალისტური საუკუნის სტილია. კაპიტალისტური ეპოქის სახე. ამიტომ კაპიტალისტური ქალაქის წინააღმდეგობანი — კაპიტალიზმის წინააღმდეგობანია. კაპიტალისტური წარმოების ანარქია — კაპიტალისტური ქალაქის ანარქიაა. სულ სხვაა სოციალისტური ქალაქი. იგი სოციალისტური მრეწველობის, გეგმიანი შრომის, ადამიანთა ახალი ურთიერთობის, ახალი ყოფა-ცხოვრების ბაზაა. აქ არა აქვს ადგილი ექსპლოატატორულ, ინდივიდუალისტურ მტაცებლურ ტენდენციას. ერთი ადამიანი არ იქნება მეორე ადამიანის ბატონი. ბურჟუაზიის მესაფლავე — კლასი — პროლეტარიატი მოწოდებულია იმისათვის, რომ დაარსოს არა მარტო ბურჟუაზიული წყობილება, არამედ მისი წვრილბურჟუაზიულ ინდივიდუალისტური ყოფა. და მის მაგივრად შექმნას სოციალისტური ყოფა-ცხოვრების, ახალი სოციალისტური ორგანიზაცია, რაც შესაძლებლობას მისცემს მილიონ მასებს, კულტურული, კეთილმოწყობილი უზრუნველყოფილი ცხოვრებისათვის.

სოციალისტური ქალაქი შრომისა და სიხარულის ქალაქია. იგი სპობს არა თუ საუკუნოებით შემუშავებულ ყოფითი ტრადიციებს, არამედ იმ უდიდეს წინააღმდეგობას, რომელიც კაპიტალიზმის პირობებში არსებობს შრომისა და ადამიანს შორის, ქალაქსა და ადამიანს შორის, ქალაქსა და სოფელს შორის. ეს წინააღმდეგობანი კი ისეთი ძლიერი წინააღმდეგობანია, რომლის ნიადაგზე იქმნება მთელი რიგი კონფლიქტები, კოლიზიები კაპიტალისტურ საზოგადოებაში, მის ეკონომიკაში, კულტურაში, ლიტერატურაში.

III

უსათუოდ პროგრესიული იყო მე-19 საუკუნე თავისი უბრანიზმით, როცა სამრეწველო კაპიტალის განვითარების შედეგად ცხოვრებაში შემოიჭრა მანქანა. პრიმიტივიზმისა და პეიზაჟის ადგილი დაიკავა ქალაქმა, რომელიც დაიბადა კვამლსა და ხმაურს სიმფონიაში.

ეს იყო თანამედროვე ქალაქი. ქალაქი ფაბრიკისა, სადგურების, მრეწველობისა და მეცნიერების. ქალაქი კაპიტალისტურ ურთიერთობის, კოსმოპოლიტიზმის. ცხოვრების ურბანიზაცია პროგრესი, ქალაქური კულტურა, მაშინ მანქანამ მოიტანა, მაგრამ ამავე დროს წარმავალი სამყაროს მთელი რისხვა და შური ამ მანქანისადმი იქნა მი-

ტანილი. მანქანა შეიქმნა ის ძალა, რომლის ნიშნის ქვეშე დაიბრუნებოდა გაიზარდა და სასტიკ შეტევებზე გადავიდა ახალი მოვლენა კაპიტალიზმში ძველი საზოგადოებრივი წყობილების — ფეოდალიზმის წინააღმდეგ. მაშინ ბურჟუაზია პროგრესიული, კულტურისათვის მედროშე კლასი იყო, ამიტომ მის წინააღმდეგ ბრძოლა — ეს მანქანისა და ორთქლის წინააღმდეგ ბრძოლას ნიშნავდა, როგორც საწარმოო ძალთა ფაქტორების წინააღმდეგ.

პირველყოვლისა, როგორც მოსალოდნელი იყო ძველი ქვეყნის რისხვა მანქანამ და ქალაქმა განიცადა. თუ პირველს შეუბრალებლად ებრძოდა საზოგადოების ის ნაწილი, რომელიც შემდეგში კაპიტალიზმის შესაფლავე კლასი შეიქმნა, მეორეს რომანტიკოსების მთელი პლეადა. მანქანასთან ბრძოლის ისტორიამ მხატვრულ ლიტერატურაშიც კპოვა გამოხატულება, ჯერ კიდევ ლიუდიტების მოძრაობის დროსვე ლიუდიტების სიმღერებში („მანქანის მტვრეველთა სიმღერა“ 1812 წ.) ბ ა ი რ ო ნ ი ს („სიმღერა ლიუდიტებისა“) ფ რ ე ი ლ ი გ რ ა ტ ი ს ლექსებში. კ შემდეგი ე. ტოლერის დრამაში — „მანქანების მტვრეველნი“, გ. ჭაუბტმანის — „ფეიქრებში“ და სხვა.

ლიუდიტების იდეოლოგია აშკარა რეაქციონური იყო. მათ არ ესმოდათ ისტორიის მსვლელობის გზები, კლასიური ბრძოლის მექანიკა, რაც შეეხება ქალაქთან ბრძოლის ტენდენციას ის უფრო რთული და სოციალურად მრავალსახოვანი მოვლენა შეიქნა.

აქ მოხდა კულტურის დაპირისპირება ბუნებასთან. ქალაქის სოფელთან. ქალაქი გამოაცხადეს, როგორც კაცობრიობის აღსასრულის დასაწყისი. მას წყევლა-კრულვას უძღვნიდენ არა თუ პოეტები, არამედ ფილოსოფებიც. ასე დაიბადა ე ა ნ ე ა კ რ უ ს ო ს ბუნებისა-კენ უკან დაბრუნების ფილოსოფია, რომლის შემდეგ ის სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა პირობებში მრავალი ვარიანტით განახლდა. ხან ტ ო ლ ს ტ ო ი ს რეაქციონური მოძღვრებით, *) ხან ევროპის უკანასკნელი ლიტერატურული მიმდინარეობით ექსპრესიონიზმით და სხვა.

„სანამ თქვენ ოცნებობთ — რკინა და ორთქლი — უკვე იპყრობს მიწას“ — ეუბნებოდა ვ ი ქ ტ ო რ ი უ გ ო ი მ ხალხს, ვინც ასე დასტიროდა ფეოდალურ წარსულს. ქალაქის ძლევა-მოსილებას არ შეეძლო არ წამოეყენებია თავისი აპოლოგეტები და აი უკვე ჩნდება მთელი რიგი პოეტები — მ ე რ ს ე ს („პარიზის სურათები“) ო. ბ ა რ ბ ე ს („იამბები“) გ ო ტ ი ე ს, დ ი უ პ ო ლ ი ს ლექსები, სადაც ისინი პანიგერიკას უძღვნიან ქალაქს.

*) „Лев Толстой как столп и утверждение поповщины“.

ქალაქის სინამდვილეში დაიბადა ქალაქის პირველი მოეტის შ. ბოლერის „ავი ყვავილები“, რომელიც არა მყუდრო ოთახის, ორანჟერიულ ყვავილებს წარმოადგენდა, არამედ სისხლიან ყაყაჩოებს და შხამიან ორხიდეებს, რალაც საოცრებით თანამედროვე ქალაქის ქვაფენილებზე ამოსულს.

შემდეგში ქალაქი თანდათან ვახდა ხელოვნებისა და ლიტერატურის ობიექტი. მაგრამ იმაზე ძლიერი და დიდი ურბანისტი პოეტი, როგორც იყო ე. ვერჰარინი დღემდის არა ჰყავს ქალაქურ პოეზიას. ამის შესახებ საუკეთესოადა ნათქვამი გ. ქუჩიშვილის მიერ:

„ვერჰარნ! ქალაქებს,
ქარხნებსა და მუშათა ჯარებს
შენებრ პოეტი, უმაღლესი,
ჯერ არ ყოლია“!... და სხვა.

(ვერჰარნ)

მართალია ვერჰარნის პოეზიაში მძლავრად გაისმა ხმები მომაკვდავი „დაცალიერებული სოფლებისა“, მაგრამ ამ ტრადიკულ პროცესს, მოყვა ქალაქური ცხოვრების ცხელი შეგრძნობა. მისი ლექსების ციკლი „გარადა სპრუტი“ თანამედროვე ქალაქის უდიდესი ეპოპეია, უდიდესი კოლეიდოსკოპი, სადაც მოცემულია თანამედროვე დიდი ქალაქების ცხოვრება, მატარებლებით, ქარხნებით, ბირჟებით, მუზეუმებით, ნავთსაყუდებით, ბარიკადებათ აღმართული ქუჩებით, მასებით და სხვა.

კაპიტალისტური ქალაქების გამარჯვება, აშკარაა კაპიტალიზმის გამარჯვებას ნიშნავდა, მაგრამ რამდენად კაპიტალიზმი თავის განვითარების უმაღლეს მწვერვალამდე ავიდა, იმდენად მიუცილებელი წინააღმდეგობებისა და კრიზისების რკალში მოექცა, დაიწყო მისი დაქვეითების ეტაპი, სადაც იგი კულტურისა და ტექნიკური პროგრესის მოწინააღმდეგეც კი გახდა *), მაგრამ რა უცნაურია ისტორიის დიალექტიკა, ის ვინც წარსულში კულტურისათვის იბრძოდა, დღეს კულტურის მოწინააღმდეგე შეიქნა, ის ვინც წარსულში — კაპიტალიზმის გარიჟრაჟზე მანქანას ამტვრევდა, მანქანის აპოლოგეტი, ის ვინც წარსულში გრანდიოზულ ქალაქებს აშენებდა, დღეს ამ ქალაქებით მისტიურად შეშინებულია.

ეს მოვლენები მძლავრად მელანდებდა მხატვრულ ლიტერატურაშიც — სიმბოლიზმი, ფუტურზმი, ექსპრესიონიზმი — ბურჟუაზიული ხელოვნების უკანასკნელი მიხწევებია, გარდა იმისა, რომ მთელი რი-

*) ვ. ლენინი — „იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის უახლოესი ეტაპი“.

გი ისეთი მსხვილი ნაწარმოებები, როგორცაა კელერმანის „გვირი-
ბი“, პ. ამპის „მდიდარი ქალაქი“, ე. ეკუოტის — „ქალაქი“.—დ. პასო-
სის — „მანხეტენი“, ვ. ვერსგოფენის — „მგელი ფენრისი“, ვოტელის —
„მე საზიზლარი ბურჟუა ვარ“ და სხ. მრავალი კაპიტალისტური, ბურ-
ჟუაზიული, ქალაქური ცხოვრების გრანდიოზული, მაგრამ ქაოტიუ-
რი, ამღვრეული ცხოვრების გამომატველი ფაქტები. „ჩვენი გონე-
ბიდან იშვა და გამოვიდა მილიარდი რკინის ცხენი, რომელიც ეხლა
ველურად-დათარეშობს ყველგან და თამამათ შეიძლება ითქვას, რომ
გვიან თუ ადრე დაიწყებენ ქვეყნის განადგურებას თავისი გზაზე —
ამას სწერს ბურჟუაზიული ეკონომისტი ჩეიზი *).

„მგონი მზადდება მეორე წარღვნა — მანქანების გაცოფება, მანე-
კენების ჯვაროსანთა ლაშქრობა“ — სწერს მეორე ბურჟუაზიული
მწერალი ი. ერენბურგი **). რამდენი ასეთი ჩეიზი და ერენბურგი არ
დასტირის ეხლა თავის ბედს, ეს ძლიერ დამახასიათებელია და ბურჟუ-
აზიული აზროვნების გაღატაკების მაჩვენებელი, ისინი მანქანებისა
და ტეხნიკის აპოლოგიიდან ვერტერის (კრემლბეამდი დავიდენ).

კაპიტალისტური წარმოების პირობებში საზღვარი მანქანასა და
ადამიანს შორის წაშლილია, მუშა წარმოებაში მანქანის დამატებაა,
მანქანის მონა, იქ კონვეიერი ადამიანის დამონების სიმბოლოა. კა-
პიტალისტურად გამოყენებული კონვეიერი და მანქანა მშრომელთა-
თვის წარმოადგენს უზომო ექსპლოატაციის იარაღს. მხოლოდ სო-
ციალიზმის მშენებელ ქვეყანაში, სადაც პროლეტარიატი წარმოად-
გენს საწარმოვო საშვალებათა ბატონ-პატრონს, საცა მუშათა კლასის
განკარგულებაშია ქვეყნის საწარმოვო და საზოგადოებრივი ცხოვ-
რება. მანქანებისა და ნივთების იქეთ ყოვლად შეუძლებელია დავიწყ-
ებული იქნეს ადამიანი.

მანქანები და ნივთები მოწოდებულია იმისათვის, რომ ადამიანს
ემსახუროს და არა პირიქით, ამიტომ მანქანისადმი შიშს არც შეიძლე-
ბა ადგილი ჰქონდეს ჩვენს ქვეყანაში. მუშათა კლასი იბრძვის არა
მანქანების წინააღმდეგ, არამედ მათი კაპიტალისტური გამოყენების
წინააღმდეგ, ამიტომ ძალაუფლების აღების შემდეგ იგი ტეხნიკური
პროგრესის მატარებელი კლასიცაა.

რაც შეეხება ქალაქისა და სოფლის შეუთავსებლობის საკითხს,
რომელიც სრულიად დადებითად წყდება ჩვენს ქვეყანაში იგი კაპი-
ტალიზმისათვის სოფლის განადგურებისა და გაღატაკების საკითხია.

*) С. Чейз — „Люди и машина“.

**) И. Эренбург — „Белый уголь или слезы Вертера“. 1928 г.

მხატვრულ ლიტერატურაში ეს პროცესი არა ერთი და ორი წარმოებით იქნა ასახული, რომელთა შორის ცნობილია ფრანგი მწერლის ბ ა ზ ა ნ ის „მომაკვდავი მიწა“, ესპანელი მწერლის ბ. ი ბ ა ნ ე ს ის „დაწყვეტილი ქოხი“, პოლონელი მწერლის რ ე ი მ ო ნ ტ ის „გლეხები“, გერმანელი რ ო ზ ე გ ე რ ის „უკანასკნელი იაკოფი“, რუსეთში ი. ბ უ ნ ი ნ ის „სოფელი“, „ანტონოვის ვაშლები“, ქართულ ლიტერატურაში რ. ე რ ის თ ა ე ვ ის ლექსები, ა რ დ ა ზ ი ა ნ ის — „სოლომონ მეჯღანუაშვილი“, ვ. მ ა ლ ა ქ ი ა შ ვ ი ლ ს „ლუკმა პურისათვის“.

ასეული წლების განმავლობაში ქალაქი სოფლისათვის ნიშნავდა ექსპლოატაციას და ბოროტებას. „კაპიტალიზმის დროს ქალაქი აძლევდა სოფელს იმას, რაც მას ხრწნიდა, კულტურულად, ეკონომიურად, ზნეობრივად, ფიზიკურად“ *) სწერდა ამხ. ლ ე ნ ი ნ ი. მარქსიზმი ასწავლის, რომ საქონლის წარმოების სოციალისტური გაუქმება, აუქმებს წინააღმდეგობებს ქალაქსა და სოფელს შორის „მრეწველობისა და სასოფლო მეურნეობის დაახლოვების ნიადაგზე“ (ენგელსი) იგი სპობს ქალაქსა და სოფელს შორის არსებულ შეუთავსებლობას. ისპობა განსხვავება სოფელსა და ქალაქს შორის, ქალაქშია ც და სოფელშია ც იქმნება ქალაქი, ამისი საწყისები უკვე მოცემულია ისეთი ტიპის ქალაქებში, რომლებსაც აგრო ქალაქები ეწოდება. ასეთი ქალაქები უკვე შენდება ჩვენი ქვეყნის ზოგიერთ კუთხეში და წარმოადგენს იმ ოცნებების განხორციელებას, რომელზედაც, როგორც მეცნიერები ისე მწერლებიც ოცნებობდნენ. ამ საკითხზე იწერებოდა ა. ფ რ ა ნ ს ის რომანი „თეთრ ქვაზე“ ე. ზ ო ლ ი ა ს „შრომა“, რომელსაც მომავალი ქალაქი ეხატებოდა, როგორც „ჯანსაღი შრომისა და ლამაზი მოსვენების ქალაქი“, ი. ძ უ ნ დ უ ს ი ს უტოპიური რომანი „მზის ქალაქი“ და სხვა მრავალი.

კაპიტალიზმის პირობებში მიწის რენტა არ აძლევს საშვალებას ქალაქს ფართო და ვაშლილ მშენებლობისათვის, ამიტომ შენდება ისეთი უზარმაზარი კოშკები, რომელიც ავიწროებს ქუჩებსა და მოედნებს, ქმნის საშინელ კონცენტრაციას და სულის შემხუთველ მდგომარეობას. ასეთი ქალაქი იმორჩილებს ადამიანს, ამახინჯებს და ანერვიულებს ისე, თითქოს ადამიანი არსებობს ქალაქისათვის, რომლის ორომტრიალში მართლა იკარგება და იქსაქსება ადამიანის პიროვნება.

რაც უფრო ძლიერია ქალაქი თავისი მანქანებით, ვიტრინებით, კაფე-შანტანებით და კომერციული ტროტუარული განგაშით, საწარ-

*) В. Ленин. — „Странички из дневника“.

მოო ურთიერთობის ანარქიით, იმდენათ ძლიერია ყოფილი ანარქია, უანჟაკრუსოს ბუნების ეროტიკა, ქალაქიდან გაქცევის ტენდენცია, მისტიციზმი და სხვ. ამიტომ არაა სრულიად გასაკვირი, რომ დრო-გამოშვებით მთელ ბურჟუაზიულ ხელოვნებას, ლიტერატურას იპყრობდეს მისტიციზმი, ოკულტიზმი, სიმბახინჯის აპოლოგია და სხვა ისეთი განწყობილებანი, რომელიც ხან სიმბოლიზმის, ხან ექსპრესიონიზმის სახით მელანდებოდეს.

ცნობილია უკანასკნელის უარყოფითი დამოკიდებულება ქალაქური კულტურისადმი. რუსოს ეს დავიანებული მიმდევრები ამტკიცებდენ, რომ ადამიანი თავისი ბუნებით კეთილია, მაგრამ მის გამხეცებაში დამნაშავეა თანამედროვე კულტურაო. უამრავი ლექსებით; დრამებით ექსპრესიონისტები ილაშქრებდენ მანქანების წინააღმდეგ, მანქანებში ჰხედავდენ ისინი იმ ბოროტებას, რამაც მიიყვანა კაპიტალიზმი კრიზისამდე. ამ განწყობილებებს გამოხატავს კაიზერის დრამა „გაზი“, სადაც სწარმოებს ბრძოლა ბუნების წიაღში ცხოვრების იდილიისათვის. ეს ყველაფერი ტიპიური წერილობურკუთხიული — სოციალურად მომაკვდავი კლასების იდეოლოგიაა.

IV

იმისდა მიხედვით, თუ რამდენათ ჩვენში კაპიტალიზმის შემოქრამ მოიტანა თავისებური განვითარების ტემპები, დაისერა ქვეყანა რკინის გზებით, შეუერთდა ერთი ქალაქი მეორეს, დაიწყო ნამდვილი ქალაქური ცხოვრება, პატარა პროვინციალური ქალაქები გადაიქცუნდიდ ქალაქებად, დაიწყო სოფლის კაპიტალისტური გზით გალატაკება — ლიტერატურაშიაც არ შეიძლებოდა არ გამოხატულიყო ეს პროცესი.

მაგრამ რამდენათ ჩვენი ქვეყანა დღემდის სასოფლო-სამეურნეო ქვეყანაა, იმდენათ მთელი ჩვენი ქართული ლიტერატურაც მკრთალად ხატავდა ქვეყნის ამ ინდუსტრიალურ სიცხადეს, ურბანისტული ტიპის ადამიანების გაჩენას და ფორმაციას, რომელთა დავაჟკაცებას, აშკარაა, ხელი შეუშალა პროლეტარულმა რევოლიუციამ, რაც რასაკვირველია იმას არ ნიშნავს, რომ ჩვენს ქვეყანაში არ იყო ბურჟუაზიული კულტურის გავლენა, რომ ჩვენშიაც არ იყო ნიადაგი იმისათვის, რომ ეს კაპიტალისტური განვითარების ტენდენციები არ გამოხატულიყო კულტურის სფეროში. ამიტომ სრულიად არ იყო გასაოცარი ის გარემოება, რომ ეროვნული ბურჟუაზიის მიმდევარი ინტელიგენცია შეიქმნა პირველი მედროშე ბურჟუაზიულ ლიტერატურისა.

ეს იყო ქართულ ლიტერატურის ახალი მოვლენა — სიმბოლიზმის სახით შემოჰკრილი. მართალია იგი დაიბადა პროვინციული ქალაქის სინამდვილეში — ქუთაისში, რომელსაც შემდეგში თავად უწოდეს „მკვდარი ბრიუკე“, მაგრამ ამ შემთხვევაშიც ის შეიქმნა ნევეროზის პოეზიის ვიტენბერგი.

ამ ქალაქს არ აწუხებდა მანქანებისა და ავტომობილების, ქარხნებისა და ქუჩების ხმაური, მაგრამ იქ თავი მოიყარა ინტელიგენციის იმ ნაწილმა, რომელიც მძლავრად მოწყურებული იყო დიდ ქალაქურ ხმაურზე და ცხოვრებაზე, ამიტომ მათ საქართველო წარმოიდგინეს ერთ უზარმაზარ ქალაქად და თავიანთ ლექსებში აამღერეს ფარშავანგები, ქიშკრები, ქლეჭი, სიფილისი და სხვ.

„ქუთაისის ღუქნები უცბად გადაიქცა პარიზის სალიტერატურო კაფეებად, სადაც არღნის დამხრჩვალ ხმებთან და მიუცილებელ მრავალუმიერთან ერთად გაისმა საყვარელი სახელები — ედგარ პოე და შარლბოდლერი, ფრიდრიხ ნიცშე, ოსკარ უალდი, პოლ ვერლენი და სტეფან მალარმე*) და სხვ. — სწერს გ. რ. ბ ა ქ ი ძ ე.

ეს ლიტერატურული სკოლა, რომელიც მოდიოდა უცხოეთიდან დაკარგავდა ყოველგვარ სოციალურ შინაარსს, რომ არ დამკვიდრებულიყო ქართულ ნიადაგზე, ამიტომ მათ ღერბად აღიარეს ტ. ტ ა ბ ი ძ ი ს თქმით „ცისფერი ყანწები“, რადგან სიმბოლიური ეს სახელი აღნიშნავს „ქეშმარიტად ქართულ მსოფლხმედველობას“.

სიმბოლიზმი კაბიტალისტური ქალაქის პირმშო შეიღია, ამიტომ არ შეიძლებოდა, რომ ქართულ სიმბოლისტებსაც არ დაეწყოთ ქალაქების აპოლოგიით, თავი არ გამოეცხადებიათ „ავზნიანი ქალაქის“ პოეტებათ. „საქართველოს შემდეგ უწმინდესი ქვეყანა არის პარიზი, აღიდე ხალხო ეს შრისხანე ქალაქი, სადაც გიჟური გატაცებით ჯამბაზობენ ჩვენი ლოთი ძმები ვერლენი და ბოდლერი, მალარმე — სიტყვების მესაიდუმლე და არტურ რემბო სიამაყით მთვრალი დაწყველილი ჭაბუკი“ (**). — სწერს ერთერთი ყანწელთაგანი.

ამიტომ იწერება ლექსები ლოთების, პროსტიტუტკების, კაფეების შესახებ.

*) Г. Робакидзе — „Грузинский модернизм“ 1918 г. АРС.

**) პ. იაშვილი — „ცისფერი ყანწები“. პირველთქმა.

„მე ხშირად მიყვარს ეს ქალაქი მრუში და მყარალი ატალახებულ ქუჩებს მივყვები ვუცქერ უკბილოდ დაღრეჯილ ხალხს, ხარბად დავეძებ მახინჯ სახეებს, მკლავებში მახრჩობს ეს ვიწრო კვალი, ავზნაინი და ცოდვებით მიფრალი“.

(კ. ნადირაძე — „ავზნაინი ქალაქი“)

„მე მისიზმრება კადე „მონ-პარნასს“,
სენატი ბებერ პროსტიტუტკეების,
რემბოს ოცნებას ეერვინ მომპარავს
და დღესაც ღვინით დავითუთქები“.

(ტ. ტაბიძე 23 აპრილი)

„ჩემი საცოლო, ძვირფასი ქვა მოდის ამალით,
არა აჭვს რიცხვი ქიმერიულ ნაირ-შაფერებს,
დაიკარგება დლიურობის ცრუ ნატამალი
როს მარგალიტის მოვლინება შემასხვაფერებს“.

(ვ. გაფრინდაშვილი „ჯვარის დაწერა მარგალიტზე“)

„ქალაქი ფენომენი
ელექტროს ელფებით,
როგორც ლევიათანი
მოვლემარე ილველფება“.

(გ. რომაქიძე — „ქალაქი ფენომენი“)

ყველა ეს განწყობილებები ძლიერ ენათესავენა ფრანგი დეკადენტების შემოქმედებას, აქაც ისეთივე მოტივები მეორდება, ისეთივე წვრილბურჟუაზიული ბოგემური, იმპრესიონისტული განწყობილებები, ნერვიულობა, გატაცება ქალაქური მისტიკით და სხვ. „პარიზი ახელებს ფანტაზიას“ — სწერდა ვ. გაფრინდაშვილი თავისი ქუჩებით და ბრბოთი, თავისი ტრამეებით და ავტომობილებით“. იქ ჩნდება მისი თქმით ყველაზე საოცარი ქიმერები, რომ ის ქეშმარიტი ქიმერიონია, ამიტომ ისინიც ქიმერებისა და მოჩვენების პოეტებია, ისინი თუმცა ქალაქის სიმახინჯეში და მტვერში ითითხნებიან, მაგრამ მაინც არ არიან ურბანისტები, რადგან შეიძლება ხვალ ქალაქის მოწინააღმდეგენიც გახდნენ.

ცნობილია ამ მხრივ ის მობრუნება, რომელიც ქართულ სიმბოლიზმმა განიცადა ექსპრესიონისტული მოძრაობის პერიოდში. მაშინ როცა ექსპრესიონიზმი სიმბოლიზმის საწინააღმდეგო რეაქციაა. მიუხედავად ამისა მათაც შექმნეს მიწისაკენ დაბრუნების თეორია, მათაც დაიწყეს პრიმიტივის გრძნობისათვის ბრძოლა, ამ ნიშნით დაიწერა გრ. რომაქიძის მიერ რამოდენიმე დრამა: „მალშტრემი“, „ლონდა“ „ლამარა“. ყველაზე ძლიერად ეს მობრუნება პოეტებში ვალერიან გაფრინდაშვილმა განიცადა.

„რკინის ქალაქი ვის არ გატეხდა,
და ეხლა ვეტრფი სოფელს ზმანებულს,

წყველი იყოს დიდი ქალაქი,
ჩემგან ვით ციხე უარყოფილი.
მე შირჩევნია ქუჩას — ქალაქი
ჩემი სამშობლო არის სოფელი
და ცისარტყელა სჯობია კინოს“ და სხვა.
(„სოფლისაკენ“).

ამკარაა, წერილ-ბურჟუაზიული ინტელიგენციისათვის ქალაქი, რამდენათ მისაღებია, იმდენათ საშიშარი მოვლენა. ერთი მხრივ მას აზინებს კაპიტალის მდგომარეობა, მეორე მხრივ კლასიური ბრძოლების გამწვავება, რევოლუცია და სხვ. ამიტომ იგი ხან ქალაქს ეტრფის, ხან ქალაქიდან გარბის. ეს განწყობილებები კარგათ გამოხატეს ქართულ სიმბოლისტებმაც.

V

რამდენად სიმბოლიზში ქალაქის ნაყოფია, რამდენად ნიადაგი ქონდა ჩვენს სინამდვილეში აღორძინებისათვის სიმბოლიზმს, იმდენად მუშათა კლასის ზრდისა და მისი რევოლუციონური მოძრაობის ნიადაგზე არ შეიძლებოდა ფეხი არ აედგა მუშათა კლასის ლიტერატურასაც. ამიტომ იგი იმ თავითვე კლასიური ბრძოლის, სოციალური უსამართლობის, ურბანიზმის საკითხებს ამახვილებდა. ამ მხრივ სიმბოლიზმის გვერდით, ამ საქმეს აკეთებდა ნაწილობრივ ე. წ. დემოკრატიული თაობის მწერლობა, მაგრამ იგი მძლავრად გამოემყვანდა პროლეტარული რევოლუციის პერიოდში, პროლეტარული მწერლების სახით, რომელთა ლექსებში გაისმა ხმები შრომისა და ბრძოლის დასაცავად, რევოლუციონური ქალაქების, მანქანისა და მუშის სადიდებლათ.

ეს იყო ჩვენს სინამდვილეში რევოლუციონური სიმფონია საყვირებისა. „ქარხნის ტრიუმფი“, „ცეცხლიანი ხმები“, „შარვანდელი“, ლექსების ის პირველი წიგნები, სადაც პროლეტარული მწერლები ს. ეული, პ. სამსონიძე, ი. ვაკელი, ნ. ზომლეთელი, ი. ლისაშვილი და სხვები პირველად ალაპარაკდნ ნამდვილი პროლეტარული ენითა და განწყობილებით რევოლუციაზე, ქარხანაზე, მუშაზე, კლასიურ ბრძოლაზე და შრომაზე.

„ქარხნის ხმაურში შევთხზეთ სიმღერა,
გამოივიყენეთ მანქანა ქარად,

ბორბლებზე ღვედის გაისმის ეღერა,
დღემდის ნამღერი ჩვენთვის არ კმარა“.

(ს. ეული — „ჭარხნის სულეები“)

„მივყვები ძახილს,
გოლიათურ ქალაქის ხმაურს,
და ნერვიულობს განახლება
ციცხლის თვალეზში,
ვინ შეედრება დღეს ჭურჭების
დღად სიხარულს“ და სხვა.

(პ. სამსონიძე)

„დროა, რომ ჩაკედეს მივარდნილ მთაში,
სამაური და პიპინი სტვირის,
დღე, ჩვენი ქვეყნის ტყბილ სიმღერებში
ისმოდეს ჭარხნის მკვეთრი საყვირი“.

(ი. ვაკელი — „საქართველო“).

ყველაზე კონკრეტულად და ძლიერად პროლეტარული ქალაქი-
სა და ახალი ურთიერთობის საკითხები უახლოესი თაობის პროლეტა-
რულ მწერლებმა შეიგრძნეს. ამ მხრივ საყურადღებოა ა. მ ა შ ა შ ე ი-
ლ ის მთელი რიგი ლექსები „ქალაქი ღამით“, „მე და ბარათაშვილი“,
„ქალაქი“ და სხვ., სადაც ქალაქი მრავალგვარადაა წარმოდგენილი
შრომითი პროცესებით, კლასიური ბრძოლებით, ნამდვილი პროლე-
ტარული შეგრძნობით, სადაც ეს შეგრძნობა ზოგ ადგილას აყვანი-
ლია ქალაქის ცხოველ აპოლოგიაში:

„შფოთო ქალაქო, ისევ შენთან, მშვიდობით მთებო,
ისევ მომინდა ხეტილი მტვერში თარეშით,
ისევ მომინდა მზურვალეობა და მზეს დავეძებ“.

პროლეტარული პოეზიაც — როგორც სიმბოლიზში ქალაქის
პირმშო შევლია, მაგრამ პროლეტარული პოეტის ინტერპრეტაცია აი
შეიძლება არ იყოს ჯანსაღი, და პროლეტარული:

„ოი ქალაქო, — სიცოცხლით
სავსე!
შენს მკერდზე ოფლის
ზღვამ დაიბუდა,
გიყვარს ცხოვრება
ცხელი და ჩქარი
გიყვარს ხმაური და
ამბოხება“.

(ალ. მაშაშვილი — „ქალაქი ღამით“).

პროლეტარულ პოეზიაში არ არის დაეიწყებული ქალაქისა და სოფლის კავშირის საკითხი, მანქანისა და ადამიანს შორის დამოკიდებულების საკითხი. ამ საკითხებს ეხება მთელი რიგი ლექსები, როგორც ალ. მაშაშვილი, ისე ი. ვაკელი, კ. კალაძე, მაგრამ თუ მაშაშვილის მუშა მანქანების ბატონია,

„დღეს მანქანები მთვრალია
ზეთით
ეტუბათ სიციხე და
სიამაყე,
მაგრამ ჰა ხედავთ
პირშავი მუშა,
ამაყ მანქანას
დაყურებს მალლით,
იცის ამაყად მის ზედზე
მეფობს და სხვ.

კ. კალაძის პოემაში იგივე მუშა კაპიტალისტური წარმოების პირობებში მანქანის მონაა, ხშირად მანქანის უბრალო მსხვერპლი, მაგრამ ქარხნის ცხოვრებისათვის უმნიშვნელო მოვლენა.

- „მანქანამ კაცი მოიტაცა,
- ხომ არ მოჰყვდარა!?
- ღვედი გადიქრა,
- და ბორბალი უცებ გაგიჟდა
- მსხვერპლი“ და სხვ.

(„მანქანის რკალები“)

მართალია, მანქანებისადმი დიფერამბები მარტო არ ნიშნავს პროლეტარულ იდეოლოგიის მხარეზე დგომას, მაგრამ ამ საკითხების ისეთი ტრაქტოვკა, რომელიც პროლეტარულ მწერლობის შემოქმედებაშია, პროლეტარული თვალსაზრისია. სულ სხვაა და ადვილად გასაგებია ის სიძულვილი, რომელიც ქართულ მწერლობაში მელანქოლიკურ ალმშენებლობის, მანქანების და თუნდ ქალაქების მიმართ და სწორედ იმისათვის, რომ ალმშენებლობის, ამ მანქანების, ამ ქალაქების ხელმძღვანელია პროლეტარიატი. მას პროლეტარული შინაარსი ავსებს.

რას უნდა ნიშნავდეს თუ არა რეაქციას ამ მოვლენების წინააღმდეგ როცა მ. ჯავახიშვილი სწერს მთელ რიგ მოთხრობებს, სადაც ამწვავებს ქალაქებსა და სოფლის დამოკიდებულობის საკითხებს, უპირდაპირებს ქალაქს სიველურეს, („თეთრი საყელო“) ქალაქელ მუშას — სოფელს გლეხს („ყბაჩამ დაიგვიანა“) „თეთრ საყელოში“ ხეცურისათვის ქალაქი მტერია, „ორ განაჩენში“, „მდევარ-

ში“ ქალაქი გლეხის დამლუპველი ძალაა, ასევეა ეს კ. გ. ა. მ. შ. უ. რ. დ. ი. ა. ს. „დიდ იოსებში“, ლ. ქ. ი. ა. ჩ. ე. ლ. ი. ს. „ალმასგირ კიბულანში“, შ. დ. ა. დ. ი. ა. ნ. ს. „ათეში“ და სხვა მთელი რიგი ქართველი მწერლების ნაწარმოებებში, რომელთაც ინდუსტრიალური საქართველოს სიციხადე და მისი სოციალისტური შინაარსი მოსვენებას არ აძლევთ და წარსული ტრადიციების დასაცავად ფარსმან მეფის ღროის იდეები-საკენ იზიდავს.

მხოლოდ არა პროლეტარული აზროვნების მქონე მწერალს შეუძლია ვერ დაინახოს ის ახალი ურთიერთობა, რომელიც არსებობს ჩვენს დღევანდელ სინამდვილეში ქალაქსა და სოფელს შორის, ადამიანსა და მანქანას შორის და სხვა, აქ ამ სინამდვილის არა სწორი გაგება რეაქციონერობაა და ჩამორჩენილობა. ასეთი აზროვნების მწერალი კი აშკარაა პრინციპიალურად არ იტყვის იმას რასაც გრძნობს და ამბობს პროლეტარული საუკუნის სახელით პროლეტარული პოეტი;

„თუ ვკლავთ სიძველეს ყოველ დღიურად
ჩვენ კომუნიზმის ხუროთმოძღვრები,
ვიბრძვით ვაშენებთ სხვა საქართველოს
კომუნისტურად ინდუსტრიალურს“.

(ფრ. ნაროუშვილი — „პოემა სხვა და სხვა საკითხებზე“)

პროლეტარულ მწერალს არ შეუძლია, არ აღფრთოვანდეს და აი ის სწერს:

„კირი და ქვიშა უხვად მოზიდეს
ქალაქს არ ჰყოფნის კიდევ დულაბი,
ქვა და აგური ბევრი მოზიდეს,
ქალაქს არ ჰყოფნის ქვა და აგური.
იწვეს ციფრები, ინჟინერები
ახალ უბანთა გეგმებს ხაზავენ,
ქალაქს არ ყოფნის მთელი ხაზინა
ქალაქს არ ყოფნის კალატოზები“.

(ფრ. ნაროუშვილი — „პოემა სხვა და სხვა საკითხებზე“)

პროლეტარულ მწერალს არ შეუძლია არ შეამჩნიოს და არ აღნიშნოს, რომ:

„იცვლება მხარეც და ქალაქივით
ბრწყინავს, ხმაურობს ჩვენი სოფელი“.

(კ. ლორთქიფანიძე — „ენტუზიაზმი“)

მას არ შეუძლია არ აღნიშნოს, რომ იწყება პერიოდი ახალი ელემენტარული საქართველოსი:

„გააქვს გუგუნნი ისევ ლალუმებს
და ემატება აგურს აგური,

ლამეში ეძებს ღამეს ღამურა
და დამთავრდება მალე სადგური“

(ფრ. ნაროუშვილი — „ქალაქი ოფუცხოვოში“)

სხვანაირად იმაზე იდეალური წარმოდგენა მომავალი ქალაქებისა, დღევანდელი სოციალისტური აღმშენებლობისა, რომელიც დღეს პროლეტარულ მწერლების შემოქმედებაში ხდება — შეუძლებელია. მაგრამ ფაქტია ისიც, რომ ლიტერატურა ხშირად ვერ უსწორებს ნაბიჯს ცხოვრების ტემპებს მაშინ, როდესაც ცხოვრების გრანდიოზული მსვლელობის ტემპი მებრძოლ დამკვრელობას მოითხოვს, უკიდურეს შემთხვევაში შესაძლებელია თვით ცხოვრებამ დაჰკრას და განადგუროს უკანასკნელი.

„მწარედ დაწყველის მრავალი ჩვენს დროს,
ვინც დღიურ ტემპებს კარგავს და წყდება

ტემპი ჩავივლის
და ვით ბავშობას

კვლავ ხელმეორედ ვერ ეღივსები“.

(ირ. აბაშიძე — „ტემპები“)

პროლეტარული მწერლები არ ცხოვრობენ უტემპოთ, თვით უკანასკნელი ისეთი ფაქტები, როგორიცაა გ. კაჭახიძის, კ. ბობოხიძის ლექსები და სხვ. იმისი მაჩვენებელია თუ რამდენი ძვირფასი და მებრძოლი თემებია ჯერ კიდევ ხელშესახები და რამდენი შესაძლებლობაა, რომ პროლეტარულ მწერლებმა თავი დაანებონ ლირიკულ, სანტიმენტალურ თემებს და პროლეტარული პროზისა და პოეზიის საგანი წარმოებთი ჟანრით წარმართონ. გამობრძმენდონ თავიანთი ფსიხიკა და ლექსი რკინის და ელექტრონის ინდუსტრიული კოლორიტით, რომ მასში ჩვენი, ეპოქის ურბანისტული — პროლეტარული სტილი სჩანდეს.

ის კი რაც გაკეთებულია ამ მხრივ არაა დამაკმაყოფილებელი, მაგრამ მაინც აღსანიშნავია, რომ ჩვენს მწერლობაში მრავალი საწყისებია ურბანისტული განწყობილებისათვის, მრავალი ლექსი. რომელიც არა თუ ჩვენი ცხოვრების წვრილმან საკითხებს გამოხატავს, არამედ ვითარდება ახალი ეპოპეის გზებით და თავის ხმაში ამაგრებს სოციალისტური თანამედროვეობისადმი ვერხანისებური შეგრძნობის ურბანისტულ განწყობილებებს. (კ. ბობოხიძე, „ზავი ქალაქი“, გ. კაჭახიძე „ნავთსადენი“ და სხვ.). ეს საჭიროა ჩვენი მწერლობის ძირითადი ტენდენცია იყოს, მარტო იმისათვის, რომ მთელი ჩვენი ქვეყნის განვითარება ინდუსტრიალიზაციის, ურბანისტული გიგანტების

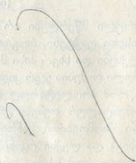

გზებით ვითარდება და პროლეტარულ ლიტერატურამაც უნდა აითვისოს ეპოქის ეს სტილი. პროლეტარული მწერლის თვალი უნდა მიერივოს რკინისა და ორთქლის პროლეტარულ ხედვას და მის სოციალისტურ დიდებას. შავი ქალაქების ძლევამოსილებისა და შრომითი პროცესების ტრიუმფს.

პროლეტარული ლიტერატურა უნდა გახდეს გრანდიოზულად აზვრთებელი ახალი ცხოვრების მედროზე ძალა, კვალ და კვალსდევდეს გიგანტ ეპოქას და წვდებოდეს, როგორც მის წვრილმან საქმეებს, ისე გიგანტ იდეებსა და მოძრაობას, შლიდეს ამ დიდ ეპოქასთან ერთად ისტორიის ბრწყინვალე ფურცლებს, ახალი ცხოვრების ეპოპეიას.

დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია
დავით ქაჯაია

ხუღავა
ხუღავა
ხუღავა

3. მაიაკოვსკი

პოეტი და კლასი

თავმჯდომარე. ეხლა ვლ. ვლ. მაიაკოვსკი უშუალოდ შეუდგება მოხსენებას თავის შემოქმედების შესახებ.

მაიაკოვსკი. ამხ. თავმჯდომარემ ძლიერ მედიდურათ დაახასიათა, რომ მე გავაკეთებ მოხსენებას და რომ ეს მოხსენება იქნება ჩემი შემოქმედების შესახებ. მე მოხსენებას არ გავაკეთებ და არც ვიცი შეიძლება თუ არა ეწოდოს ასე მაღალფარდოვანათ შემოქმედება მას, რაც მე გავაკეთე. საქმე სრულებით ამაში არაა ამხანაგებო. 20 წელი — ძლიერ ადვილია, იუბელეს გადახდა, შეგროვება წიგნების, ამორჩევა წვეროსანი პრეზიდენტის; 5-10 კაცს უამბო შენი დამსახურების შესახებ, სთხოვო კარგ ნაცნობებს, რომ მეტი აღარ გლანძღონ გაზეთებში და დასწერონ თანაგრძნობის გამომხატველი წერილები, — და ხედავ, რომ აქედან რაღაც გამოდის: ან ის რომ გიცნობენ დამსახურებულად ან კიდევ სხვა რამე, შესაძლოა მწერლის გულისათვის უფრო საინტერესო შედეგი მიიღო. საქმე ამაში არაა ამხანაგებო, არამედ იმაში, რომ ძველი მკითხველი და ძველი მსმენელი, რომელიც იყო სალონებში, — ერთხელ და სამუდამოთ მოკვდა, და მხოლოდ მუშათა აუდიტორია, მხოლოდ პროლეტარულ-გლეხური მასები, ისინი, რომელნიც აშენებენ ჩვენს ახალ ცხოვრებას, ისინი, რომელნიც აშენებენ ჩვენს ახალ ცხოვრებას, ისინი რომელნიც ჰქმნიან სოციალიზმს და სცდილობენ გაავრცელონ ის მთელ მსოფლიოში, მხოლოდ ისინი უნდა შეიქმნენ ნამდვილ მკითხველებად და ამ ხალხის პოეტი უნდა ვიქნე მე.

*) მოხსენების სტენოგრაფიული ანგარიში. ეს მოხსენება მაიაკოვსკიმ წაიკითხა მოსკოვში კრასნოპრესნის კომკავშირელების წინაშე თავისი სამწერლო მოღვაწეობის 20 წლის თავის აღსანიშნავად გამართულ საღამოზე.

აქ ორი სიძნელეა. ძლიერ იოლია ისეთი ლექსების დაწერა, რომელიც თქვენ არ გაგაბრაზებს:

„Марш, марш в перед.
Рабочий народ;
Товарищ комсомол.
Построй огромный мол;
Красное знамя,
Раздувай пламя.. და სხვ.

ეს ძლიერ მოეწონებათ და მეორე დღეს დაავიწყდებათ. მთელ სიცოცხლეში მე ვმუშაობდი არა იმაზე, რომ შემექმნა ლამაზი ნივთები და მოვეფერებოდი ადამიანის ყურებს, არამედ როგორღაც ისე ეწყობოდა, რომ ყველას ვანიჭებდი უსიამოვნებას. ძირითადი მუშაობა იყო გინება, დაცინვა იმაზე რაც მე არ მიმანია სწორად, რის წინა-ილმდეცაა საჭიროა ბრძოლა. და 20 წელი ჩემი ლიტერატურული მუშაობისა ეს, რომ გამოვსთქვათ უბრალოთ, არის ლიტერატურული ცვირიპირის მტვრევა, არა სიტყვა-სიტყვით, არამედ საუკეთესო გაგებით! — ე. ი. ყოველ წუთში მე მიხდებოდა დაცვა ამა თუ იმ რევოლუციონურ და ლიტერატურულ პოზიციების, ბრძოლა იმათთვის და ბრძოლა იმ სიჩლუნგესთან, რომელსაც ადგილი აქვს ჩვენს 13 წლიან რესპუბლიკაშიაც.

მე მახსოვს, 20 წლის წინ ჩვენ აღვძარილ საკითხი ახალი სილამაზის შესახებ. ჩვენ ვამბობდით, რომ მეზუემების მარმარილოს სილამაზე, ყველა ეს ვენერა მილოსელები გადაჭრილი ხელებით, ყველა ეს კლასიკური ბერძნული სილამაზე, ვერ დააკმაყოფილებს იმ მილიონებს, რომელსაც იტევს ახმაურებული ქალაქი და ახალი ცხოვრება და რომელნიც შემდეგ შესდგებიან რევოლუციონურ გზაზე. აი დღეს კრების თავმჯდომარემ მოხსენების კითხვის დროს მე მომაწოდა კონფერტი. მასზე აწერია: „მოსსელბრომ“ და ზევიდან დახატულია ისევ ის ვენარა. აი ეს გამრუდებული ძველი სილამაზე კონფერტის შემოსახვევ ქალაქის საშვალეებითაც კი ვრცელდება მასაში, ისევ შხამავს ჩვენს ტვინს და შხამავს ჩვენს ხელოვნების გაგებას.

მე დღეს მოვედი თქვენთან სავსებით ავადმყოფი, მე არ ვიცი რა ემართება ჩემს ყელს, შესაძლოა იძულებული ვიქნები დიდი ხნით მივატოვო კითხვა. შესაძლოა დღეს იყოს ერთი უკანასკნელ სალამოთაგანი. მაგრამ მე მაინც ვფიქრობ, რომ მართებული იქნებოდა წამეკითხა ზოგი შეხედულება იმ ამხანაგებისათვის, რომელთაც ის არ მოუსმენიათ.

ძლიერ ძნელია წარმოება იმ მუშაობის, რომელიც მინდა ვაწარმოო მე — ეს არის მუშაობა მუშათა აუდიტორიის დასახლოებულად დიდ პოეზიასთან, პოეზიასთან, რომელიც გაკეთებულია როგორც საჭიროა, უხალტუროთ და მისი მნიშვნელობის დაუქვეითებლად. აქ ორი სიძნელეა.

ხშირად მწერლები სწერენ ისე, რომ ან გაუგებარია მასისათვის, ან თუ გასაგებია, გამოდის სისულელე.

საჭიროა, რომ ნამუშევარის სერიოზულობის შეუმცირებლათ, ლექსი გამოვიდეს ისეთი, რომელიც საჭირო იქნება მასისათვის. როცა ლექსს აიღებენ ხელში და წაიკითხავენ ხუთჯერ, — იტყვიან: თუმცა ძნელი გასაგები იყო, მაგრამ, როცა გავიგეთ, ჩვენ გავამდიდრეთ ჩვენი ტვინი, ჩვენი წარმოდგენა, კიდევ უფრო გავამახვილეთ ჩვენი ნებისყოფა სოციალიზმისა და კომუნისმისათვის საბრძოლველად.

მეორე სიძნელე. ხშირად ჩვენი აუდიტორია წერა-კითხვის საშუალო მცოდნეა. ისევ ჩემი საყვარელი მაგალითი. ამხ. შაპირომ ჯერ კიდევ 24 წელში გამოუშვა წიგნაკი იმის შესახებ თუ რა არის გასაგები ვორონეის გუბ. გლეხისათვის. სწორედ მაშინ იყო სასოფლო-სამეურნეო გამოფენა და ყველგან ლაპარაკობდნენ, რომ აშენებულია რაღაც პავილონი; და აი მას გამოუკითხავს გლეხებისათვის თუ ვის ესმის სიტყვა „პავილიონი“. აღმოჩნდა, რომ არავის არ გაეგება. ბოლოს ერთმა ასწია ხელი და ამბობს: „მე მესმის. ეს, — ამბობს, — არის მთავარი რომელიც ყველას მბრძანებელია — ეს არის პავილიონი“.

აი ორი მთავარი სიძნელე. თანამედროვე მწერლის ჩვეულება, რომ სწეროს იმ ენით, რომელიც მოგონილია ინტელიგენციის მიერ, რომელიც დაშორებული იყო ქუჩას, მასას და ეძახდნენ ლიტერატურულ ენას. იმ ენას, რომელიც განისაზღვრება ვიწრო წრით სალონებისა და სალონების ინტერესებით, სიყვარულით, დრამებით რომელიმე საღამოზე და სხვ. და სხვ. მეორე მხრით, ჯერ ისევ დაბალი კულტურული დონე, რომელიც ყოველდღე ზევით იწევს, მაგრამ მაინც ბევრ რამეში სდგას დაბალ საფეხურზე. ეს ნაწილობრივ უშლის პოეტს დაუახლოვდეს ასეთნაირ მკითხველებს. პოეტი ხშირად ვერ პოულობს გამომხაურებას, იმის გამო, რომ ასეთმა კაცმა არ იცის რაზეა ლაპარაკი. მაშასადამე, აი ეს ორი ხაზი — სიძნელე გაგების და სიძნელე გასაგებათ წერისა, თემის დაუქვეითებლად, წერა იმ ენით, რომელზედაც ლაპარაკობს ხალხი. აი ესაა ძირითადი სიძნელეები დღევანდელი მწერლის.

მაგრამ გროშათ არ ეღიროება ჩვენი ლაპარაკი ამხანაგებო, თუ მე ეხლა ანგარიშს ჩაგაბარებთ, ვისაუბრებ თქვენთან და ამით ყველა-

ფერი გათავდება. ჩემი შესვლა რაპში, პროლეტარულ მწერალთა ორგანიზაციაში მაჩვენებელია, იმისა, რომ მე მაქვს სერიოზულ და მტკიცე სურვილი გადავიდე ბევრ რამეში მასიურ მუშაობაზე. მაგრამ, რა თქმა უნდა, აქ არ შეიძლება იყო კუსტარი, არ შეიძლება ყველას აუხსნა ანბანი, საჭიროა შემოღებულ იქნას ესა თუ ის ორგანიზაციული ფორმა მუდმივი კავშირის დასამყარებლად. მე ამხანაგებო, წინადადებას მაძლევენ, რომ წავიკითხო აქ ყველა ჩემი ახალი ნაწარმოები. მე სიამოვნებით ვლებულობ ამ წინადადებას და ჩემი მხრით ვლაპარაკობ მეორე, უფრო ხანგრძლივ და მჭიდრო კონტაქტზე, სახელობრ წრეების შექმნის შესახებ, სადაც შესაძლებელი იქნება მუშაობა ლიტერატურულ საკითხების დასამუშავებლად, თუნდაც არა სწავლის სახით, არამედ, ლიტერატურით დაინტერესებულ ამხანაგების, უბრალო ჩაიზე საუბრის სახით.

ეხლა, ამ საერთო შესავალიდან მე ხუთი წუთით გადავალ ჩემს გამოფენაზე. რატომ გავმართე მე ის? მე ის იმიტომ გავმართე, რომ ჩემი მოჩხუბარი ხასიათის გამო, მრავალ ცოდვეს მწამებდნენ, რომელიც მე მაქვს, და ისეთსაც რომელიც მე არ მაქვს — რომ ხანდახან ვიფიქრებ. — მოდი წავიდე სადმე და ჩავჯდე ერთი ორი წლით, რომ აღარ მესმოდეს ლანძღვა-გინება!

მაგრამ, რალა თქმა უნდა, მე მეორე დღეს ვტოვებ ამ პესიმიზმს, ისევე მიბრუნდება მხნეობა და სახელოებ დაკავშირებული ვიწყებ ბრძოლას, რომ დავამტკიცო ჩემი არსებობის უფლება, როგორც რევოლუციის პოეტის. ამ გამორჩენის მიზანია — თვალსაჩინო გახადოს, რომ მწერალი-რევოლუციონერი არაა ვანდგომილი, რომლის ლექსები იწერება წიგნებში, შემდეგ დევს თაროზე და იმტვერება. — არამედ მწერალი-რევოლუციონერი არის ისეთი კაცი, რომელიც მონაწილეობს ყოველდღიურ ცხოვრებაში და სოციალიზმის მშენებლობაში.

ესთეტიკები მე მლანძღავენ: „თქვენ სწერდით ისეთ შესანიშნავ რამეებს, როგორც არის „Облако в штанах“ და უცრად — ასეთი რამ!“ მე ყოველთვის ვწერდი, რომ არის პოეზია ინტენერული, ტექნიკურად-შეიარაღებული; მაგრამ არის პოეზია მასიური, რომელიც გამოდის სხვა იარაღით. მუშათა კლასის იარაღით. ხალტურის სფეროში მე არ მიმუშავია, მაგრამ მე არასოდეს არ მითქვამს უარი არავითარი ლექსისაგან. მე ვსწერდი თანამედროვეობის ყველა თემაზე, დაწყებული ლექსებიდან კულაკზე და დამთავრებული ლექსით კატაზე და სახვაჭრობის კატის ტყავებით.

მეორე მხრით მე ვლაპარაკობდი და ვსწერდი წარმოებასთან უშუალო დაახლოებაზე. ძლიერ ხშირად ლაპარაკობენ რომ მწერალი უნდა შევიდეს წარმოებაში, ამიტომ ვინმე კატაევი ყიდულობს ბლოკ-ნოტს 40 კაპ., მიდის ქარხანაში, იბნევა იქ მანქანების ხმაურში, სწერს გაზეთებში ყოველგვარ სისულელეს და ვიჭრობს, რომ მან თავისი მოვალეობა შეასრულა. მეორე დღეს კი იწყება: ეს ასე არაა და ის ისე არაა. მე ვფიქრობ რომ საჭიროა, სხვებთან თუ არა, წარმოებების მუშებთან ერთად მუშაობა და თუ ეს არ იქნება, საჭიროა სხვაგვარი მონაწილეობის მიღება ამქრების ყოველდღიურ მუშაობაში. ჩემის აზრით მუშაობა უნდა სწარმოებდეს ლოზუნგით: არ ჩაჰყონ ხელი მანქანაში, რომ სრულდებოდეს ღონისძიებანი, რომ ელექტროტოკმა არ დაამტვრიოს მუშა, რომ არ ეყაროს კიბეებზე ლურსმნები, არ შეარხიონ დვედები, რომ არ დაირტყან ჩაქუჩი. მე ჩემი კალმით, ჩემი რითმებით აქეთკენ მოუწოდებ და ეს არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვინემ რჩეული შთაგონებული თემები თმებმოშვებული ლირა-კოსების.

მე მაქვს ლექსი „სოსკაზე“ — შესანიშნავია, „მზადავარ ვსწოვო სიბერის დღემდე“. ამის წინააღმდეგ გამოითქვა აზრი, მე კი ვამბობ, რომ თუ სოფლებში დღემდე ჭუჭყიანი ჩერებით ასაზრდოებენ ბაღებს, მაშინ აგიტაცია „სოსკებისათვის“ არის აგიტაცია ჯანსაღი ცვლისათვის, კულტურისათვის.

რატომ უნდა ვსწერო მე მანიას და პეტიას სიყვარულზე და არ ვუყურო ჩემს თავს როგორც ნაწილს იმ სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციისა, რომელიც ეწევა ცხოვრების მშენებლობას. და აი ძირითადი მიზანი გამოჟენისა არის, რომ გააფართოვოს თქვენი წარმოდგენა პოეტის მუშაობაზე, დაგანახვით, (რომ პოეტი ის კი არ არის, ვინც დადის დახუჭუჭებული ბატკანივით და პეტელობს ლირიკულ სასიყვარულო თემებზე, არამედ პოეტია ის, ვისაც ჩვენს გამწვავებულ კლასიურ ბრძოლის დროს მიაქვს თავისი კალამი პროლეტარიატის შესაბამისად არსენალში, რომელიც არ გაუბრძობს არავითარ შავ სამუშაოს, არავითარ თემას რევოლუციაზე, სახალხო მეურნეობის აღმშენებლობაზე და სწერს აგიტკებს ყოველგვარ სამეურნეო საკითხებზე.)

მეორე ჩემი მიზანია დაგანახვით რიცხვი ნამუშევარის. რად მინდა მე ეს? დაგანახვით, რომ არა თუ 8 საათის სამუშაო დღე, არამედ 16-17 საათ. სამუშაო დღე არის დამახასიათებელი პოეტისათვის, რომლის წინაშეც სდგანან უდიდესი ამოცანები, ის ამოცანები რომელნიც დგანან ამჟამად რესპუბლიკის წინაშე; ამით მინდა ვაჩვენო

ნო ყველას, რომ ეხლა ჩვენ დასასვენებლად არა გვცალია. არამედ საჭიროა ყოველდღე, შეუჩერებლად ვიმუშაოთ კალმით. მე მაგონდება „როსტას“ ფანჯარა, ეს იყო ვეებერთელა ტილო თითქმის მეოთხედი კედელი და ასეთი ფანჯრის გაკეთება მე მომიხდა არა ერთხელ და ორხელ, მე გამიკეთებია იქ დაახლოვებით 5.000 პლაკატი. როგორ ვაკეთებდით ამ პლაკატებს? — მე მახსოვს, რომ ჩვენ ვწვებოდით ღამის 2-3 საათზე, თავს ქვეშ ბალიშის ნაცვლად ვიდებდით შეშის. ნაპობს, ბალიში იყო მაგრამ ჩვენ გვეშინოდა, რომ თუ თავი რბილად გვეჩნებოდა ადრე ვერ გავიღვიძებდით. აი მხოლოდ ასეთი დაძაბული მუშაობით უნდა წარუდგეს ეხლა პოეტი მუშათა აუდიტორიას.

მაგრამ მე ხომ არ მინდა აქ გავაკეთო მედიდური მოხსენება. მე მხოლოდ ვთქვი ეს შესავალი სიტყვა, იმიტომ, რომ თვით აქ შეგროვილმა ახალგაზრდობამ გამოსთქვას თავისი აზრი, ან მომცენ შეკითხვები, მისცენ მიმართულება შემდეგ მუშაობას, შეადგინონ პრაქტიკული წინადადებანი და სხვ. და სხვ. თვით მე ეხლა გადავალ ჩემი ლექსების კითხვაზე.

მე წაგიკითხავთ თქვენ 12 წელში დაწერილ ლექსებს. უნდა ითქვას, რომ ეს ლექსები უფრო დახლოებულია და ისინი უფრო ხშირად იწვევენ ლაპარაკს გაუგებარი. ამიტომ ყველა შემდეგ ნაწერებში გასაგებობის საკითხი ჩემთვის შეიქნა მთავარი და მე ესცილილობდი მეწერა ისე, რომ გაეგო მსმენელთა რაც შეიძლება მეტ რიცხვს. მაგრამ დავიწყებ უკანასკნელად დაწერილი ნივთებიდან გამოუენიდან ვინაიდან ის სავსებით განსაზღვრავს მას, რასაც მე ვაკეთებ და რისთვისაც მე ვმუშაობ.

(ძლიერ ხშირად, უკანასკნელ დროს, ისინი, რომელნიც გაბრაზებულნი არიან ჩემი ლიტერატურულ-პუბლიცისტური მუშაობით, ამბობენ, რომ მე ლექსების წერას გადავეჩვიე და რომ შთამომავლობა ამიტომ გამკიცხავს. მე გაბედული კაცი ვარ, მინდა თვით ვილაპარაკო შთამომავლობასთან, აღარ ვუტყდი თუ, რას მოუთხოვობენ მას მშავალში ჩემი კრიტიკოსები. ამიტომ მივმართავ უშუალოდ შთამომავლობას ჩემს პოემაში, რომელსაც ეწოდება: „Во весь голос“ (კითხულობს).)

შაიაკოვსკი: მე ვკითხულობდი, ჩემი ნაწერებიდან ყველაზე უფრო ძნელად გასაგებ ლექსებს და რომ ისინი თქვენამდე აღწევენ ეს ძლიერ საინტერესოა. ეს ამტკიცებს, რომ უნდა ვიმუშაოთ მხოლოდ და მხოლოდ მუშა მკითხველთათვის, ჩვენი ტექნიკის დაუქვეითებლად! (ტაში).

ამხანაგებო, აქ ძლიერ ბევრი ბარათებია, მაგრამ კითხვებზე შედარებით ცოტაა. უბრალოთ, რომ ვთქვათ ბევრი ბარათი შეორდება. ხშირია თხოვნა, რომ წაიკითხო ესა თუ ის ლექსი. ნაწილი კითხვებისა ასეთი ხასიათისაა, ვთქვათ, რატომ იხმარება უხეში სიტყვები. აი აქ ამხანაგი ამბობს, რომ ისეთ სიტყვაზე როგორც მე ლექსში ვსთქვი, — რომელსაც მე ცხოვრებაში არ წარმოვსთქვამ, მაგრამ ლექსებში ვხმარობ, — სოციალიზმს ვერ ააშენებო. ამ სიტყვებს ასეთი დანიშნულება არა აქვთ! მე ძლიერ მიყვარს, როცა პოეტი, ხუჭავს რა თვალებს ყველაფერზე რაც მის ირგვლივ ხდება, ტკბილად იღვრება... და უცებ მოჰკიდებ მას ხელს და როგორც ლექსს, ცხვირს ჩააკვრევივთ ცხოვრებაში. ეს უბრალო პოეტური ხერხია. აგრეთვე ხშირად ლაპარაკობენ, რომ მე ვხმარობ სიტყვას „СВОЛОЧЬ“. მე ვხმარობ ამ სიტყვას იმიტომ, რომ ის გვხვდება ცხოვრებაში; სანამ ეს ცნება არსებობს, მანამ ის ლექსებშიაც იქნება.

— პარტიული ხართ თქვენ თუ არა ეხლა?

— არა, მე უპარტო ვარ (ხმა: „ტყუილად“).

— მე ვფიქრობ, რომ არა ტყუილად. (ხმა: „რატომ?“). იმიტომ, რომ მე მაქვს მრავალი ჩვეულება ისეთი, რომელიც არ შეიძლება დააკავშირო ორგანიზაციულ მუშაობასთან. შესაძლოა ეს იყოს ველური ცრუმორწმუნოება. დღეს თქვენ ჩემზე ამბობდით ჩვენი პოეტიო და ექვსი წლის წინად კი ვაზეთებმა უარი სთქვეს „მისტერია ბუფ“-ის დაბეჭდვაზე და სახელგამის გამგემ სთქვა: „მე ვამაყობ, რომ ასეთ სისაძაგლეს არ ბეჭდავენ. რკინის ცოცხით უნდა გაიცოცხოს ასეთი სისაძაგლე გამომცემლობისაგან“-ო. ორგანიზაციული ბრძოლის მაგიერ მე მაშინ ვაწარმოებდი ანარქიულ თავდასხმას, ვინაიდან ვგრძნობდი, რომ ლიტერატურული ხაზი, რომელსაც მე ვიცავდი იყო ის ხაზი, რომელიც შეუერთდებოდა პროლეტარულ ლიტერატურის ხაზს. რევოლუციის წინააღმდეგ შექმნილი ჩვეულებები ჩემში მაგრად არის გამჯდარი. არის უდიდესი გადაწყვეტილებანი და დადგენილებანი, რომელსაც მე ვთვლი ჩემთვის აუცილებლად, რომ გავატარო, მაგრამ არ მქონია შესაძლებლობა გამეტარებია ორგანიზაციულად ისე, როგორც მე მინდოდა. მე პარტიიდან არ ვყოფ ჩემს თავს, ვთვლი სავალდებულოდ შევასრულო ყველა დადგენილებანი ბოლშევიკური პარტიისა, თუმცა არ ვატარებ პარტიულ ბილეთს.

თუ დღეს-დღეობით არა ვარ შეკავშირებული პარტიულ რიგებთან, მე არ ვკარგავ იმედს, რომ შევუერთდები ამ რიგებს.

კლასიკოსებზე ამხანაგი სოკოლოვი ამბობდა, რომ მე პირდაპირ მთლიანად ვანადგურებ ყველა კლასიკოსებს. არასოდეს ასეთ

სულელურ საქმეს მე არ ვაკეთებდი. მე მხოლოდ ვამბობ, რომ არ არსებობს ყველა დროისათვის დამკვირველი კლასიკოსები. შმისწავლეთ ისინი, გიყვარდეთ იმ დროში რომელშიაც ისინი მუშაობდნენ. მაგრამ დეე ისინი თავიანთ ვებერთელა სპილენძის უკანა ნაწილით ნუ გადაელობებიან წინ ახალგაზდა პოეტებს, რომელნიც მოდიან დღეს. ამას მე არა მარტო ჩემთვის ვამბობ, არამედ იმ ასეულ ათას პოეტებისთვისაც, რომელნიც მოდიან მუშათა კლასის რიგებიდან. დამლუბველი იქნებოდა, რომ რომელიმე ახალგაზდა მუშისათვის, რომელიც ჯერ ვერ სწერს გამართულად, მაგრამ მომავალში დასწერს ოცჯერ ჩემზე უკეთესად, ეთქვათ: — ეპ გაანებე ამხანაგო ამ საქმეს თავი. არადერი არ გამოვა, ჩვენში ამას აკეთებს მაიაკოვსკიო. თუ მე გამოვდივარ კლასიკების წინააღმდეგ, არა იმიტომ, რომ ისინი გავანადგუროთ, არამედ, რომ შევეისწავლოთ ისინი, რომ დავამუშაოთ, რომ ვისარგებლოთ იმით, რაც მათ აქვთ მუშათა კლასისათვის საჭირო, მაგრამ არ უნდა ვიღებდეთ მათ უ ლ ა პ ა რ ა კ ო დ, როგორც ეს ხშირად გვხვდება ჩვენში.

ბ რ ძ ო ლ ა ა ხ ა ლ ი ს ტ ი ლ ის ა თ ვ ის

ლიტერატურული სტილი ისეთივე ცვალებადია, როგორც სხვა გარდამავალი მოვლენა. ყოველი გარკვეული ეპოქა ხასიათდება განსაკუთრებული სტილით, ლიტერატურული მეტყველებით. იდეათა დაუსრულებელი ცვლა იწვევს ფორმათა ცვლასაც. რაც გუშინ მეტყველებაში კარგი თქმა იყო, დღეს უკვე შაბლონათ იქცა, ბანალობამდე დავიდა და ბოლოს ხდება მისი ატროფია.

საწარმოო ძალთა განვითარებასთან ერთად — ვითარდება სიტყვიერი კულტურის მარაგი, ხმარებაში შედის: სხვა ეპოქებისათვის უჩვეულო ლექსიკონი, დამახასიათებელი თქმები და სოციალური ღირებულების მქონე ლიტერატურული მეტყველება.

ტეხნიკის რეზონანსი ფუნქციონალურ დანიშნულებას აძლევს ახალ სისტემაში მოქცეულ თქმის ხერხობრივ აპარატს. სწორეთ ამ ნიადაგზე და ამავე ფაქტორთა ზედმოქმედებით იცვლება მასების ფსიქოლოგიური განწყობილება, რეფლექსების უტილიტარული დანიშნულება. ამიტომ ვაბედულათ ვამბობთ: დღეს სოციალური ქარტეხილების ეპოქაში, რომელმაც სულ სხვა ყაიდაზე ააწყო მკითხველი მასების მხატვრული გემოვნება, ვის რად უნდა ტრუზადურივით გულამწყებელი სიმღერა რომანტიულ სიყვარულზე, ან და მგალობელ ფრთოსანზე, ვის რად უნდა ბოგემურ-ლოთური და პატრიოტული რომანსები, როდესაც ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრება იდმენათ საქმიანი და ხალისიანი გახდა, რომ მკითხველის ჯანსაღი ხედვა, სრულიად ვერ ითმენს ბოგემას, მისტიკას და სხვ.

სავსებით შემცდარია ის დებულება, რომელიც მოითხოვს მხატვრული ნაწარმოების ფუნქციონალურ მნიშვნელობის განსაზღვრას მასალის დამუშავების მაღალი ტეხნიკით (იაკობსონი); მაგრამ ამასთან ერთად შემცდარია ის აზრიც, რომელიც მხედველობიდან უშვებს და არ აძლევს გარკვეულ მნიშვნელობას განსაზღვრული ეპოქის ლიტერატურულ სტილს, თქმის ახალ ტეხნიკას, დამუშავების ახალ ხერხებსა და მეთოდებს.

ახალი მასალის გაფორმება ერთხელ და სამუდამოთ დამკვიდრებული ლიტერატურული ხერხებით — აი დევიზი მეორე ჯგუფის (პერევერზევი. „დოსტოვესკი“).

მარქსისტულ ხელოვნების მეტყველებაში შეუძლებელია დუალიზმი. მონისტური ესტეტიკის საფუძვლები მოითხოვენ ამა, თუ იმ ღირებულების (აქ მხატვრულ ღირებულებაზეა ლაპარაკი) გაგებას არა დოგმატიურად, არამედ მისი ვენეზისის თვალსაზრისით.

განსაზღვრული ეპოქა ხასიათდება თავისი იდეათა მარაგით, რომლის გაფორმება ხდება ძველისაგან განსხვავებულ, მხატვრული ხერხებით და მეთოდებით. სულ სხვა იყო ფეოდალური სტილი, სტილი სიზანტის, ჩამორჩენილობის და უკულტურობის, რომელმაც თავისი მკვეთრი გამოხატულება ჰპოვა სარაინდო კოშკებში. სულ სხვაა კაპიტალისტური ეპოქის სტილი, სტილი დინამიზმის, მაშინიზმისა და ელექტრონიზმის, სულ სხვა იქნება პროლეტარული კულტურის სტილი.

გ. პლენანოვი, მოესტეტო მკვლევარების და პოეტების საყურადღებოთ ამბობდა, რომ კლასიურია არა მარტო ნაწარმოების იდეა. არამედ მისი ფორმალური ელემენტებიც (სტილი ხერხობრივი აპარატი, დამუშავების მეთოდი, სიუჟეტური კონსტრუქცია და სხვ.).

პროლეტარული ლიტერატურის განვითარების გზები საქართველოში შეიძლება შემდეგი სქემატიური მსჯელობით დახასიათდეს: სამოქმედო ასპარეზზე გამოსვლის პირველ დღეებშივე თავის მთავარ ამოცანად დაისახა იდეოლოგიური ბრძოლა ქართულ მწერლობის მემარჯვენე ფრთასთან. ბრძოლისა და უთანხომების ამოსავალი წერტილი მხოლოდ და მხოლოდ მასალისადმი მიდგომის საკითხი იყო. რაც შეეხება მთლიანად სტილს, მასალის ხერხობრივ მხარეს, ფორმის ელემენტებს, მხატვრული ფაქტის შენების ხერხებსა და მეთოდს, ან სრულიად არ ექცეოდა ყურადღება, ან და უკანასკნელ საკითხთა რიგში დგებოდა. ეს თავისთავად ასახსნელიცაა, რადგანაც ქართულ მარქსისტულ კრიტიკას არ ეცალა ამისათვის. იგი ჯერ კიდევ იდეოლოგიურ ბრძოლიდან არ იყო გამოსული, როგორც გამარჯვებული. მაგრამ დღეს როდესაც ობიექტიური პერსპექტივები დაიწმინდნენ, როდესაც გაიფანტა შთამომონებელი და მისტიური ღრუბლები, საჭიროა თვალი გადავაგვლოთ მიღწეულ მწვერვალებს — ფორმალურ დარგში.

იდეა დომინანტის როლს ასრულებს ცვრულ ნაწარმოებში, იგი აძლევს მიმართულებას, არა მარტო მწერალს, არამედ საზოგადოებრივ აზრსაც.

დანიელ ჭონჭაძის ხსოვნა ჩაქრებოდა ქართველ მკითხველ საზოგადოებაში, რომ მას არ იფარავდეს „სურამის ციხის“ იდეური სიხლე და გამძლეობა. ამ ნაწარმოების ღირსება იზომება არა იმით, თუ რამდენათ გენიალურია მასში მხატვრული მეტაფორები, მასალის სიუჟეტური კონსტრუქცია და გაფორმება, არამედ იმით, რომ „სურამის ციხე“ იყო პირველი ყუმბარა, რომელმაც მანამდე უჩვეულო სისასტიკით დაეცა ბატონყმობის ინსტიტუტს, როგორც ყველაზე უფრო საზიზღარ ფორმას.

ასევე ითქმის გასული საუკუნის კლასიკურ მწერლებზე, რომელთა მხატვრული პროდუქცია იყო პოზიტიური გამოხატულება მაშინდელი ხანის იდეური სუნთქვისა.

მაგრამ შემოხსენებული ფაქტები არ გვაძლევს საბუთს უარყოფით დავემციროთ ნაწარმოების მეორე აქტიური მხარე — ფორმა. ხელოვნების სიდიადე და მნიშვნელობა ბევრითაა დამოკიდებული მისი ფორმალური ელემენტებისაგანაც, თუ მეცნიერი ლოლიკური მსჯელობით ასაბუთებს ამათუი იდეის ქეშმარიტებას, სამაგიეროთ მხატვარი, სურათებით, მხატვრული ხერხებისა და სახეების საშუალებით ემოციონალურ ზედმოქმედებას ახდენს მკითხველზე. (გ. პლენხანოვი). ამ შემთხვევაში ხელოვანი შეიძლება პასიური იყოს გარემო წესთან დამოკიდებულების საკითხში, მაგრამ ეს მხოლოდ ზერელე შეხედულებით გვეჩვენება.

რა იქნებოდა იგივე დანიელ ჭონჭაძე, რომ „სურამის ციხე“ დაეწერა იაკობ ხუცესის ენით, მხატვრული ხერხებით და მეთოდებით? — მაშინ იგი ვერ გასცილდებოდა ვიწრო ჯგუფს და იქცეოდა საარქივო მასალად, იგი ვერ დააკმაყოფილებდა მკითხველის მხატვრულ ვემოინებას.

მაგრამ საქმე იმაშია, და იმის გაგებაში, რომ სტილი დასრულებული სახით არ შეიძლება ცვიოდეს ღრუბლებიდან თოვლის ფიფქით. ლიტერატურული სტილი უნდა შეიქნას მწერლობისა და ცხოვრების ურთიერთ შემოქმედების საშუალებით.

ეს ფაქტი ბევრს მეტყველებს იმ დებულებაზე, რომ ჩვენი დროის მწერალი ბრმად არ უნდა გაყვეს ძველ ლიტერატურულ

ეპოქის

მეტყველებას, კლასიკოსებისაგან სწავლა არ ნიშნავს ვეტიკანობას. მათ ხელახალ ვარიაციას. კლასიკოსებიდან უნდა ვიწავლოდ მხოლოდ და მხოლოდ ეპოქასთან მისვლის ორგანიზული მეთოდები. მათი სხვაგვარი გამოყენება იქნებოდა დანაშაული, როგორც კლასიკოსების მიმართ, ისე ეპოქის მიმართაც.

ზოგიერთი მწერალი ამ ფაქტს უარყოფს და უგემურად მღერის ნაქურდალი სიმდიდრით ჩვენი ეპოქის საჭირბოროტო საკითხებზე. ეს მეტი რომ არაფერი ვთქვათ — შემოქმედების თვითმკვლელობას უდრის.

რატომ სდვას დღეს ქართული მწერლობის მნიშვნელოვანი ნაწილი კრიზისის წინაშე. რით აიხსნება, რომ მათ უქირთ ჩვენი დროის მნიშვნელოვანი მოვლენების დამუშავება? — იმიტომ, რომ ქართველი მწერლობის გარკვეული და მნიშვნელოვანი ნაწილი ვერ გასცილდა კარჩაკეტილ კასტიურ მდგომარეობას. „მადინად“ იკვებება კლასიკოსების დატოვებულ ლიტერატურულ სიმდიდრით და მოძველებულ ფორმაში ახვევენ ახალ შინაარსს.

ყალბი ეტიკონობა ყველაზე უფრო საშინელი და საძაგელი მოვლენაა ლიტერატურულ ცხოვრებაში. მას შეუძლიან დაღუპვის კარამდე მიიყვანოს მწერლობის მნიშვნელოვანი ნაწილი.

სახიფათოა როდესაც ძველსა და ახალ მწერლებს შორის ფორმის დარღვი არის მსგავსება, არა ისტორიული ხასიათის, არამედ უხეირო წამბაძველობის.

პროლეტარულმა მწერლობამ თავიდანვე ბრძოლა გამოუცხადა ამ არა სასურველ რეციდივებს, მაგრამ ეს ბრძოლა ხშირად ვერ აღწევდა მიზანს და თვითონ პროლეტმწერალი ექცეოდა ძველი ფორმების გავლენის ქვეშ. ამ ფაქტს თავისებურად ხელს უწყობდა ისიც, რომ ამ დარღვი ჩვენ უწინაპრონი ვიყავით. პროლეტარულ მწერლობას არ გააჩნდა არავითარი წინამძღვრები, რომ დაშვებული შეცდომები შემდგომ პერიოდში გამოესწორებია.

ბოლშევიკური თვითკრიტიკის საფუძვლებზე დაყრდნობით, ჩვენ შევეცდებით — მოვხაზოთ გასულ წლებში დაშვებული შეცდომები.

პროლეტარული მწერლობის პირველი თაობა, მიუხედავად იმისა, რომ მათში არ დაშრეტილა პოეტური ენერგია, რამდენიმედ ფორმით ჩამორჩენ ეპოქის ისტორიულ განვითარების ტემპს. ისინი ძვე-

ლი ხერხებით და მეთოდებით აკეთებენ მხატვრულ ფაქტს. თანამედროვე მკითხველის გემოვნება კი სულ სხვას მოითხოვს. ავილოთ ჩემის აზრით საკმაოდ მნიშვნელოვანი პოეტის ს. ეულის ლექსების ფორმა: სანიმუშოდ მომყავს რამოდენიმე ადგილი.

„ზაქეს, ზაქეს,
 დღეს ჩემს სახეს
 შეგადარეს
 და იკმარეს
 რაც იმწარეს.
 შავ ზნელ დამეს“... და სხვ. (ლექსი „მზე და ზაქესი“).

კიდევ:

„დღეს მზე ციდან სხივებს დაღვრის,
 დღეს ქუჩებში დღეაა ზღვის,
 დღეს ვზეიმობთ პირველ მაისს,
 დღეს ვაპქრება ტანჯვა ხალხის“.

მოკლე ანალიზი; პირველი ხასიათდება: კისკისი რიტმი, ზომა დარღვეული. წყობა-რითმისა სილაბიური, ზომიერი პარამონიის უქონლობა რითმაში, მოძველებული და პრიმიტიული მხატვრული სახეები, „უღარდელობის“ შთაბეჭდილება და, რაც მთავარია განცდის უქონლობა. ყველაფერი ეს ძველი და უჩვეულოა პროლეტარული ლიტერატურისათვის.

მეორე სტროფის დამახასიათებელი ნიშნებია: ზომვა რვა, ლექსი დაუტეხავი, სახეთა პრიმიტიულობა (მაგ., „დღეს მზე ციდან სხივებს დაღვრის“) რიტმის უქონლობა და მიზანის უპერსპექტივობა (მაგ., „დღეს ვაპქრება ტანჯვა ხალხის“), არა კონკრეტიულობა, ფონეტიკურად გაუმართლებელი დაბოლაება, (მაგ., „დაღვრის, — ზღვის, — მაისს — ხალხის“).

ჩვენ არ გვინდა ამით დავამციროთ სანდრო ეული, პოეტი მოქალაქე. პირიქით: ს. ეულს ჩვენ ვაფასებთ, როგორც პროლეტ-ლიტერატურის პიონერს, როგორც შემომქმედს, რომელიც შეგნებით უმღერს განახლებულ ქვეყანას. მაგრამ ძველი ლიტერატურული ფორმა მის შამოქმედებას აწვალებს.

ი. ვაკელის უკანასკნელი მხატვრული ფაქტები გვაძლევს საბუთს — ვილაპარაკოთ მის ლიტერატურულ მეტყველებაზე, როგორც მოძველებულ ფორმაზე.

„და ორბელიძე ვაპყრებდა ხალისით არც,
 დარწმუნებული ყველაფერში იმედით ტკბილით,

შორით მოსჩანდა შთავრის შუქზე რიონის მხარე,
სად ორბეივით ფრიალებდა კარების ჩრდილი.
აქ ისვენებდა ღია ცის ქვეშ ხალხი მშრომელი
დღიურ შრომისგან ერთი წუთით მოსვენებული,
მაგრამ ხვალ ისევ უნდა ადგეს დაუცხრომელი
და გააღვიძოს სისხლი ტანში მომედგრებული —
რომ განამტკიცოს რესპუბლიკის ელფარე გული“.

(„პოემა საბჭოთა დღეებზე“ 1929 წ.).

ხაზგასმული სიტყვები ააშკარავებენ თუ რამდენათ შორსა სდგას პოეტი თანამედროვე ლიტერატურულ მეტყველებისაგან. დღეს დამწყებმა მწერალმაც იცის, რომ სილაბიური ლექსთა წყობა სრულიად დაირღვა და მახ-მხოლოდ ჩამორჩენილი მწერალი თუ იხმარებს. ან და რას გავს ასეთი პრიმიტიული რითმა: — მოსვენებულო, მომედგრებულო, არე, მარე, ტკბილი — ჩრდილი, მშრომელი — დაუცხრომელი, სული — გული და სხვ. მაგრამ სამწუხაროა, რომ ამ ძველ ფორმაში ზოგჯერ ეხვევა არა სასურველი განწყობილება.

მწერლის მარცხი იწყება იქ, სადაც მთავრდება კლასიკოსების შექმნილი ლიტერატურული ხერხების და მეთოდების უხეირო გარეცხვა. ამ ფაქტს შეუძლიან მწერლის, როგორც შემომქმედის თვითმკვლელობა.

კლასიკოსებიდან სწავლა არ ნიშნავს უხეირო ეპიგონობას, მათ „შხამზარეულათ“ გადმოტანას ჩვენს დროში. ეს იქნებოდა უმოქმედობისა და კონსერვატორიზმის სიმპტომი, რომლითაც აგრე უხვად არის დაჯილდოებული ქართველი მწერლების გარკვეული ნაწილი.

ბოლოსდაბოლოს არ შეიძლება ერთი დროის პოეტური მეტყველება გამოდგეს სხვა დროისათვის — რაგინდ მნიშვნელოვანი არ იყოს იგი. ჩვენ ამით არ გვინდა უარყოფით წარსულიდან სწავლა, მაგრამ სამწუხაროა როდესაც ასეთი სწავლა ისტორიული განვითარების ნაყოფი კი არ არის. არამედ მსგავსების, უხეირო მიმბამძველობის. ამ განწყობილებას პროლეტარულმა ლიტერატურამ ბრძოლა უნდა გამოუცხადოს.

მაგრამ არის სხვა რიგის მოვლენები, რომლებიც არა ნაკლებ მოქმედებს პროლეტ-მწერლობის განვითარებაზე. ეს არის მხატვრული სახეების და შედარებების ირაციონალობა, სიმბოლისტური ხედვა საგნებისა და მოვლენების.

ალ. მაშაშვილის პოეზია ზოგჯერ ამ საბურავებით არის დაფარული, ჩვენ მოვიყვანთ სრულიად მარტივ ადგილს:

„მზე გამურული
 ჰგავს მენახშირეს,
 ნპრალეზიდან ბარიბარ მოდის:
 ამალღებული ვდგევარ მთაშივე
 და გადავყურებ
 მალღიდან ტფილისს“.

მოყვანილი ადგილის დამახასიათებელია: ზომა ცხრა, ახალი რითმა და რიტმი, ყალბი სახეები (მაგ., „მზე გამურული ნპრალეზიდან ბარიბარ მოდის“) და ირეალობა. პროლეტარულმა პოეზიამ ერთხელ და სამუდამოთ უნდა დაარღვიოს შაბლონური და ტრაფარეტული გამოთქმა მზის ამოსვლის შესახებ.

პოეზია არ არის ერთხელ და სამუდამოთ დადგენილის რეგისტრატორი. პირიქით ხელოვნება ფეხ-და ფეხ უნდა მიჰყვეს მეცნიერულ მიღწევებს.

მაშაშვილის შემოქმედებაში ეს არ არის ტიპიური მოვლენა. მას აქვს კარგი თქმები. მეტსაც ვიტყვი: იგი მწვავედ გრძნობს ახალი ლიტერატურული მეტყველების საჭიროებას. ხშირად კიდევ პოულობს მას.

ავიღოთ მეორე პოეტის ჯანსაღი ლირიკოსის კ. ლორთქიფანიძის ლექსი „სიმღერა მეექვსე“, რა უარყოფითი მხარეები ახლავს ამ ლექსს. როგორია მისი რეზონანსი მკითხველ მასებში. მოვიყვანოთ ერთი ადგილი:

„აკოვდა ნისლევი ესევე მთაწმინდას
 ბაღებში დაკარგულ ლამებს გლოვს.
 დღემილში მარტო ვარ, გული დამიმძიმდა
 შიშით ვეფარები სამარის ლოდს...
 ...ლოდებო სამარის ხსოვნათა მფარავო
 მე თრთოლვით გაშორებთ სუროს და ხავს.
 მიჩვენეთ ზვიადი მოხუცის საფლავი
 გული რომ აჩუქა სამშობლოს ხალხს“.

ლექსის რიტმა, რითმი და ზომაც პესიმისტურია. სტილი სევდიანი. კარბათ დატვირთული გრძნობა. საგნებისადმი მიმართვა მომაკვდინებელი აცრემლებით (მაგ., „ლოდებო სამარის ხსოვნათა მფარავო“) ფსიქოლოგიური მოდუნება, უპესპექტივობა და კლასიური ალღოს სიჩღუნგე. ამ ნიადაგზე ლირიული გულაჩუყება სათავეა იდეოლოგიური ჩავარდნებისა.

ჩვენი დროის ზოგიერთი კრიტიკოსი ჩავარდნის მიზეზათ ასახელებს ლირიკულ ჟანრს და მოითხოვენ მის მთლიან ლიკვიდაციას. ასეთი მოთხოვნა მეტი, რომ არაფერი ვთქვათ უაზრობაა. ლირიკა, როგორც ჟანრი პროლეტარულ პოეზიისათვის ისეთივე აუცილებელია, როგორც პური და წყალი. ახალი ადამიანის ჩამოყალიბება ლირიკის გარეშე შეუძლებელია; რადგანაც ახალ ადამიანს ექნება სიყვარული და უფრო ძლიერი ვიდრე ძველს და დაფიქრდებიან სიკვდილ-სიცოცხლის პრობლემებზე და სხვ.

ახალი ხელოვნება აღადგენს ყველა იმ ძველ ფორმებს, რომელიც შეჰქმნა შემოქმედების სულის განვითარებამ. გახრწნა და განხეთქილება ამ ფორმებისა სრულიადაც არ ატარებს აბსოლუტიურ მნიშვნელობას, ე. ი. არ ნიშნავს შეურიგებლობას ახალ დროსთან... საჭიროა მხოლოდ, რომ ახალი დროის პოეტმა გამოიჩინოს ადამიანის ფიქრები და იგრძნოს ადამიანის ახალი გრძობა — გრძობით. ამიტომ პროლეტარული ხელოვნება მისცემს ყველა უფლებებს ლირიკას, რადგანაც ახალი ადამიანი არ იქნება უსულო მექანიკა, მასაც დააფიქრებს სიკვდილ-სიცოცხლის პრობლემები და ექნებათ ძლიერი სიყვარული ურთიერთისა. ოქტომბრის რევოლუცია, როგორც ეპიური მოვლენა (ლუნაჩარსკი) თხოულობს — სრულიად ახალს, ძველისაგან განსხვავებულს, მხატვრულ ფაქტის შენების ხერხებსა და მეთოდებს. მის ახალ კონსტრუქციას. ამიტომაც რევოლუციამ არ მიიღო ბოგემური ლირიკა საკუთარი გრძობებისა და ტკივილების ასახვისათვის... საჭირო იყო ახალი ლირიკის დაბადება... ეს კი შეიძლება მაშინ, როდესაც პოეტი იგრძნობს ქვეყანას სხვა-ნაირად. ბოგემური ლირიკა უნდა განიდევნოს პროლეტარული ლიტერატურის ასპარეზიდან, მაგრამ რა დააშავა თვით ჟანრმა, რომ ზოგიერთი მას განდევნით ემუქრება!

კ. ლორთქიფანიძეს აქვს მთელი რიგი ჯანსაღი ლირიკული ნაწარმოებები, რომელშიდაც პოეტის ბოლშევიკური განწყობილება გამომჟღავნებული. მაგალითად მან დაწერა ლექსი — „სერგეი ესენინს“ — მოგვყავს პატარა ადგილი:

„დღეს, როდესაც ქვეყანამ მოიგლიჯა ბორკილი
შავ სიკვდილზე ფიქრებსაც არ იკარებს გონება,
სჯობს გრიგალი კისერზე მოვიხვიოთ თოკივით
საწამლაგის მაგიერ დაგლიოთ ეს ცხოვრება“.

...რას იტყვიან ამ ფაქტზე პატივემული კალმოსნები?...
საკითხის მთელი სიმწვავე იმაშია და იმის გაგებაში, თუ მწერა-
ლი როგორი განწყობილებით სწერს ლირიკულ ლექსს, ან უკეთ:
გრძნობს თუ არა ქვეყანას სხვანაირად ლექ-
სის წერის დროს.

კ. კალაძე ცნობილია, როგორც სიტყვის ოსტატი. პოეტმა
სამართლიანად დაიმსახურა ასეთი სახელწოდება. მაგრამ სამწუხა-
როდ პოეტის შემოქმედებაში ჩვენ ვხედავთ ლიტ-ფაქტებს, რომლე-
ბიც არც ფორმალურად და არც იდეურად არაფერს ამბობენ მის
სასარგებლოდ. ავიღოთ ერთ-ერთი ლექსი და გავარჩიოთ ფორმა-
ლური მხრით.

ლექსი „ტფილისიდან“ მოგვყავს ერთი ადგილი:

ჩემო მთვარეო

უკანასკნელად მსურს გესაუბრო,

უნდა ამოგკრან ეფრატელის გულიდან დანით.

ჩამოვჯდეთ საღმე, სადაც ანთია ტფილისის ცეცხლი,

პროსპექტზე ცივა და მაწუხებს სისინი ქარის...

ციურ-თვალნათო

ჩამოფრინდი მდინარის ახლოს,

სადაც მერტხი ჯერ კიდევ სდგას ჯვარ წატეხილი.

მე შენ გასწავლი სად იძინებს მზე შუქოსანი,

დაეცი ფრთხილად და გაივსე კალთა სხივებით.

ლექსი დატეხილია, სევდიანი, მდორე განვითარება რიტმის. სტი-
ლი სავსებით სიმბოლიური. მიმართვა ნალვლიანი (მაგ. ჩემო მთვარეო-
უკანასკნელად მსურს გესაუბრო) ფორმალური სახეები ნასესხებია
სიმბოლიზმის სალაროდან, ხოლო ლექსის კონსტრუქცია ნაწილობრივ
ფუტურისტებიდან, თბრობითი ქანრი კი კლასიკოსებიდან. განცდა-
გულამოჩუყებული. ლირიული სანტიმენტალიზმი—დეტალებში. კომ-
პოზიცია შეუფერებელი ჩვენ დროსთან. ლექსის იდეოლოგიური მხარე
შეხორცებულია ამ ძველ ფორმასთან კიდევ.

...ვაი, რომ აქაც

მგოსნობის გამო

ეს ლექსად უნდა

ვილაპარაკო.

ორ სიტყვას კიდევ

რაც იტყებოდა

*იტყოდა კაცი

რომ შემდეგ ხალხში გავრცელდებოდა

იგავარაკად“....

და ასე შემდეგ.

ისევე სევდა, ისევე მოთქმა და ამის შესაფერი ფორმალური ხერხები, თბრობა ეპიური. გულამოსკენილი ჩივილი რალაცაზე (!) მოთავსებული—შესატყვის ყალამში. ზომა ათი, რომელიც სავსებით საკმარისია იმერო სევდიანი „მელოდია“; ამგვარი ლექსის აღნაგობანი და თვითონ მოტივიც ნ. ბარათაშვილიდან იწყება. სავსებით გასაგები მიზეზების გამო ნ. ბარათაშვილმა შეასრულა სიმღერა ფეოდალური ეპოქის პანაშვიდზე. პოეტმა ყველაზე უკეთ მიიღო ეპოქის გარკვეული სტილი, რომელიც შეფარდებული იყო ფეოდალზმის დეკადანსთან. ვფიქრობთ: ბარათაშვილის ბედი არც ისე სახარბიელოა პროლეტ-მწერლისათვის კერძოთ კ. კალაძისათვის, როგორც პროლეტარულ პოეტისათვის ასეთი ზომისა და იდეოლოგიური ხასიათის ლექსები სრულიად მიუღებელია. სულ სხვა იყო ბარათაშვილის დრო, და სულ სხვაა მაშინიზმისა და ელექტრონის ეპოქა. მაგრამ ფაქტია, რომ ასეთი ლექსები აქვს კარლო კალაძეს; ჩვენთვის საჭიროა არა ფაქტის უარყოფა, არამედ მისი მატერიალისტური ახსნა.

რაშია საქმე, რატომ არის, ან რათ ხდება, რომ პროლეტარული მწერალი ძველ ლიტერატურულ ფორმებთან ბრძოლის პროცესში — თვითონ ექცევა მათ გავლენის ქვეშ.

ამ ფაქტის მშვენიერ ახსნას იძლევა ამხ. ი. გროსმან-როშინი. იგი თავის ერთ-ერთ წიგნში *) ხაზგასმით აღნიშნავს: ჩვენ ეს გვემართება არა იმიტომ რომ უნიჭოები ვართ. არამედ აქ ბრალი მიუძღვის უ წ ი ნ ა პ რ ო ბ ა ს. და მართლაც რაოდენი მნიშვნელობა აქვს წინაპრების საკითხს.

ბურჟუაზია შვიდი საუკუნის მანძილზე ჰქმნიდა თავის კულტურას, თავის ლიტერატურულ მეტყველებას. მას ამისათვის დროც ჰქონდა და შესაძლებლობაც. პროლეტარიატს-კი ოქტომბრის რევოლიუციამდე არც ერთი მათგანი არ გააჩნდა. ამიტომაც პროლეტარული კულტურის წინაპრები — მხოლოდ დღევანდელი ჩვენი თაობაა. რევოლიუციის შემდეგი პერიოდი ცნობილია ძიებით და გზების გაგნებით. ერთეულ წლებში დაკვირვითი ტემპების — კეთდება იმედი, რამდენსაც ბურჟუაზია ათეულ წლებში ვერ ჰქმნიდა.

რევოლიუციამ გადააფასა მემკვიდრეობით დატოვებული კულტურული ღირებულებანი. რაც მისთვის ზედმეტი იყო სასაკვდილოდ განკვეთა, სამაგიეროთ მან ვერ შეივსო ეს დანაკლისი და დროებით განიცადა ფორმალური კრიზისი. ამიტომაც პროლეტარული ლიტერატურა დღეს ყველაზე მეტად გრძნობს ამ მწვავე ტკივილებს. ამი-

*) იხილეთ И. Гросман-Рошин „Искусство изменяет мир.“ —

სთვის საჭიროა თავგამოდებული ბრძოლა ახალი ლიტერატურული სტილისათვის, ახალი თქმის ტექნიკისათვის.

პროლეტარული გეგმონიის საკითხები დაკავშირებულია ახალი ლიტერატურული მეტყველების ძიების პროცესებთან. არავისთვის საიდუმლოებას არ შეადგენს ის ფაქტი, რომ ქართული მწერლობის გარკვეული ნაწილი ეპოქას ჩამორჩა არა მარტო იდეოლოგიურად, არამედ ფორმალურადც. მწერლობაში შეიქმნენ ლუარსაბ თათქარიძის ტიპები, რომლებსაც არ გააჩნიათ საკუთარი ლიტერატურული მეტყველების უნარი და კლასიკოსებისაგან დატოვებულ სიმდიდრით მადინად იკვებებიან. მათ დაივიწყეს ის ფაქტი, რომ რევოლუციის ინტერესებთან კონტრასტიული განწყობილება — სამუდამოთ ასამარებს. როგორც მწერლებს...

ავილოთ მემარჯვენე მწერლებიდან ყველაზე უფრო პოპულარული მწერალი — ი. გრიშაშვილი.

როგორია ამ მწერლის თქმის ტექნიკა. არის თუ არა ჩვენ დროსთან შეფარდებული?.. — ვნახოთ.

„სადა ხართ ლამაზმანებო
მოდით დამათვრეთ ბუნებით. —
ამივსეთ ტუჩის ყულაბა
მაგ კოცნის უზალთუნებით.“

რამდენათ რეტროგრადი და კონსერვატორი უნდა იყოს მწერალი რომ — ჩვენ დროში ასეთი რითმებით გააკეთოს — ლექსი: ბუნებით — უზალთუნებით, ალი-თვალი, ქალი-ხმალი, ორი-ლორი, ათი-დათვი და სხვ.

ან კიდევ ავილოთ გრ. რობაქიძის „გველის პერანგი“ და კ. გამსახურდიას „დიონისოს ღიმილი“ და შენგელიას „სანაევარდო“. არც ერთი მათგანი არ არის ჩვენი დროის „სულთან“ შეფარდებული.

სამივე ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელია: სიტყვათა ავადმყოფური ფეტიშიზმი, მშრალი გაფორმება მასალის („გველის პერანგი“, „სანაევარდო“) ლიტერატურული ქაოსი მასალის სიუჟეტური კომპოზიციისა („დიონისოს ღიმილი“) ბარბარიზმი და არქაიზმი, („გველის პერანგი“), მასალის თხრობითი ცენტრის უქონლობა (სამივე), მისტიკა, წარსულის ეგზოტიკა, ბულვარული სანტიმენტალიზმი, თვითმიზნობრივი ემოციონალიზმი, სიტყვათა ქაოტიურობა და ამ ნიადაგზე ფორმალური მარცხი დეტალების განვითარებაში, კონსერვატორიზმი — მხატვრულ სახეების, ლანდები, ორეულები, შელოცვებისა და სასოფლო ფილოსოფია. აზრის სიღარიბე (რომელიც „ლამაზი“

სიტყვებით იცვება). სიმბოლიზმის არტახები, პანიკიორობა და უპიგონობა (მოპასანი, ა. ბელი, როზანოვი, პილნიაკი და სხვ.).

ყველა ამის შემდეგ ლაპარაკი იმაზე, რომ ეს რომანები ახალი პროზის ნიმუშები არიან, ყოვლად მიუღებელი და გაუმართლებელია.

ჩვენ არ გვინდა ლანდებისა და სასაფლაოს პროზა. ჩვენ გვინდა ხელოვნება ხალისიანი ადამინებისა, რომელიც ცხოვრებას მიიღებს ისე, როგორც ის არის და როგორც უნდა იყოს. ამის გარეშე არ არსებობს ახალი პროზა.

ეპოქა ითხოვს ახალ სოციალურ რომანს, რომელიც გამოიწვევს საზოგადოების ყურადღების გამახვილებას, რომელიც აამოძრავებს მილიონიანი მასების ნებისყოფას და დააკმაყოფილებს ახალ მხატვრულ გემოვნებას.

ამ ნიადაგზე პროლეტარული პროზა, პოეზია და საერთოდ სტილის ძიება უნდა წარიმართოს რეალიზმის გზით. მაგრამ ასეთი რეალიზმი არ იქნება ფოტოგრაფიული სურათი არსებულის. პროლეტარულმა რეალიზმმა უნდა გვაჩვენოს მომავალიც.

ეპოქა ითხოვს მხატვრული ფაქტის შენების ახალ ხერხებსა და შეთოდებს -- ამის გარეშე არ შეიძლება შეიქნეს ჩვენი დროის სოციალური რომანი.

დღეს აღარ კმარა საგნებისა და მოვლენების პასიური ქვრეტა. მწერალი თვითონ უნდა გახდეს მსოფლიოს გარდაქმნის აქტიური მონაწილე. იგი უნდა შეიქმნეს მშრომელის გულის მესაიდუმლე. უნდა გრძნობდეს ეპოქის ისტორიულ მაჯისცემას.

საჭიროა თავგამოდებული ბრძოლა — უკან ჩამორჩენილობასთან. მწერალმა ისევ უნდა დაიდგას კისერზე ეპოქის მძიმე უღელი.

თემატურ სიახლესთან ერთად საჭიროა ბრძოლა ახალი ლიტერატურული მეტყველებისათვის, ახალ ლიტერატურული სტილისათვის.

პროლეტარული მწერლობა ამის შესრულებას შესძლებს.

ი მ ე რ ი თ ი ს ს ი რ ვ ა ნ ტ ე ს ი *)

„სამანიშვილის დედინაცვალი“ გვიხატავს აგრეთვე ერთ ადამიანს, რომელიც არა ჰგავს მუყაითად მომუშავე პლატონ სამანიშვილს. ეს არის აზნაური კირილე, ქორწილებში ატეხილ ჩხუბების პირველი ბელადი. მას ყველაფერი ფეხებზე ჰკიდია, გარდა ღვინის სმისა, ამიტომ იგიც ისეთივე რუდიმენტია მაშინდელი ყოფის, როგორც მანვე მცენარე. აქედან ნათლად სჩანს, რომ ავტორის მიერ ასახული აზნაურები სხვადასხვა ყალიბის ხალხია, ისინი არა ჰგავენ ერთიმეორეს: ამაშია ავტორის გამარჯვებაც. მის ცალკეულ ტიპების ქცევაში ნათლად მოსჩანს მთელი ეპოქა: ჩვენ ვიტყვი, რომ ასეთი დახასიათება იმ დროინდელი აზნაურების შეეძლო მხოლოდ თვით ამავე საზოგადოებრივ წრიდან გამოსულ მწერალს. სხვა ვერ შესძლებდა ყოფითი დეტალების მიხედვით ჩვენს თვალწინ გადაეშალა ფეოდალურ წრეების საოცარი დაქვეითება, მორალური დაწვრილ მანება და გაფუჭსავეატების პროცესი.

დავ. კლდიაშვილის ერთ მოთხრობაში ვკითხულობთ:

სოლომონ მორბელაძეს ჰმართებს მისი ნაცნობი პლატონის ვალი. ეს უკანასკნელი ხშირად მიმართავს სოლომონს, აგონებს, რომ ვალს გადახდა უნდა:

.. — რა ვუყოთ... დრომ ისე მოიტანა!.. აბა პლატონ ჩემო, ერთი თვე მადროვე კიდევ და მერე მე ვიცი და ჩემმა კაცობამ!..

— ერთი თვე?.. — ჩაფიქრდა პლატონი: — ბატონი ბრძანდები, — სთქვა მან ხმაშალა, მეტი ხნით გადადება კი აღარ შემიძლია სოლომონ!

— არა. არა. პლატონ!.. შერცხვენილი დამიძახე თუ ერთი თვეს გადავაცილო... მაგის გული სთვის და ვერბივარ აგერ ერთი თვეა. მაშელობა მაქვს გამოწყობილი და,

*) დასაწყისი იხ. „პროლეტ. მწერლობა“-ს 6 №-ში.

იცოცხლე კაი ასალებბც მქონდეს, ევილებ და იმწამსვე ჩემი ხელით მოგიტან... ცოლშვილს გეფიცები!..“

სოლომონ მორბელაძის შემოსავლის ერთადერთი წყარო მშელობაა. ეს პროფესია კი თავისებურ კვალიფიკაციას, მოფერებას, მოქნილობას და მცირეოდენ გაიძვერობასაც მოითხოვს. ამას არაფერს არ უშინდებიან კლდიაშვილის გმირები. ავტორი ჰხატავს მათ ყოფას და ამავე დროს ცალი თვალით იცინის, მეორე მხრივ კიდევაც ებრალება კლდიაშვილს ეს ხალხი; მისი მოთხოვნა ამ მხრივ ყოველთვის ორგვარ ემოციას იწვევს: სოლომონ მორბელაძის ცხოვრებას რამდენადაც მეტი კომიკური ფერებით აშუქებს კლდიაშვილი, იმდენად მკითხველი გრძნობს მეტ სიბრალულს ავტორისას თავისი გმირების მიმართ. მოთხოვნის სიუჟეტური კვანძები იშლება სრულებით ბუნებრივად. სოლომონს გამოუჩნდება მეტოქე სიკოია, საქმე ბოლოს მაინც ახერხებს, მაგრამ თვითონ ხელცარიელი რჩება. „ორი თვის წანწალმა უქმად ჩაუარა“. აქ არის პატარა ადამიანის დიდი ტრაგედია. კლდიაშვილის გმირები გრძნობენ საკუთარი ყოფის ასეთ უბადრუკობას:

.. — ღმერთმა დასწყევლოს, ღმერთმა! — თავის თავად ლაპარაკობდა სასოწარკვეთილებაში მყოფი უიღბლო მაშვალი: — ღმერთმა დასწყევლოს ამგვარი გაძალღებული ცხოვრებაც; მშიერ გაღატაკებულ კაცს რავე უნდა ენდო კაცი?! პატიოსნობაც დავიწყებული აქვთ სინდისიც. ცოდვაც აღარ მიაჩნია თუ კი რაზე წაგლიტა, წაგაფტკენა, მოგატყუა, გაგაცუცურაკა! ყოლიფერი დავიწყებული აქვს ამ ოხერ გაფშიკებულ კუჭის გამოისობით. დასწყევლოს ღმერთმა ხელმოკლე აზნაურის უსაშვებლო გაძალღებული ცხოვრება. საშველი თუ მაინც მოგვეცემა როდისმე, რომ კაცური ცხოვრება გველირსოს“.

ამ „უეცურ ცხოვრებას“ ჰხატავს დავ. კლდიაშვილი. იგი ეძებს ეკონომიურ ფაქტორებს, რომლებმაც დაღუპვის პირამდე მიიყვანეს აზნაურობა. ეს იყო კაპიტალიზმის შემოჭრის პროცესი.

III

„ქამუშაძის გაჭირებაში“ კლდიაშვილმა ყველაზე უფრო მკვეთრად, მკათიოდ და საბოლოოდ გამოსთქვა აზრი აზნაურულ ფენების დეგრედაციისა კაპიტალიზმის ზრდის პირობებში. ამ უკანასკნელ მოვლენას მართალია დროებით არ მოჰყოლია სწრაფი ტენიკური პროგრესი, მაგრამ საგრძნობლად შეარყია ფეოდალიზმის მყუდრო ყოფა. ხსენებულ მოთხოვნაში უკვე მოსჩანს გაღატაკებულ აზნაურის

ლტოლვა ქალაქისაკენ. მოთხრობის მთავარი გმირი ოტია, სოფლიდან გარბის ქალაქად, ჰშორდება თავის ადგილებს: პირიქით ის უკვე სწყვეტს ამ ამბავის ასეთ მოგვარებას. სოფლად ცხოვრების ყოველგვარი გზა მისთვის გადაკეტილი რჩება. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ქამუშაძისათვის ბიძგს ქალაქისაკენ ამ შემთხვევაში წარმოადგენს არა მარტო საერთო ეკონომიურ-სოციალური პირობები, არამედ ყოფა-ცხოვრების შიგნით მომხდარი განხეთქილებაც.

დანარჩენი მოთხრობები ამავე ფარგლებში ტრიალებენ: „სამანიშვილის დედინაცვალი“, „ქამუშაძის გაქირვება“, „სოლომონ მორბელაძე“, „შერისხვა“, „მრევლში“, „მსხვერპლი“, „ირინეს ბედნიერება“, „დარისპანის გასაქირი“ და მრავალი სხვა მხატვრული ფაქტი დიდი სისრულით სახავენ ცნობილ გარდატეხის ეპოქას, ავტორი ხშირად ერიდება საკუთარ შეხედულების გამოთქმას.

კლასობრივი ბრძოლის პროცესის გარეშე შეუძლებელია მწერლის არსებობა. დავ. კლდიაშვილიც ამ ბრძოლის შუაგულში ტრიალებდა. რომელ პოზიციებიდან აკრიტიკებდა კლდიაშვილი აზნაურობას? ესაა ჩემი აზრით მთავარი საკითხი, რომელსაც გვერდს ვერ აუვლის კლდიაშვილის შემოქმედების მკვლევარი. კლდიაშვილის მოთხრობებს დღეს სოციალისტური მშენებლობის პროცესში ჯერ კიდევ არ დაუკარგავს თავისი იდეურ-მხატვრული ზეგავლენის შესაძლებლობა. რატომ? იმიტომ, რომ ქართულ მწერლობის მემარჯვენე ბანაკში ჯერ კიდევ ძლიერია ფეოდალური ატმოსფერა. ამიტომ თანამედროვე აზნაურულ რომანტიზმის მიმდევართათვის კლდიაშვილის კრიტიკა ძალაში რჩება. ამიტომ კლდიაშვილი დღეს მასების მხარეზეა. „უბედური რუსის“ ავტორი ქრონოლოგიურად კლდიაშვილის შემდეგ საფეხურზე სდგას, სამაგიეროთ ფაქტიურად იგი რაინდული რომანების საშუალო საუკუნეებრივ ზმანებაშია გახვეული. ამიტომ იგი რეგრესიულია, კლდიაშვილი კი პროგრესიული მწერალი. დავ. კლდიაშვილის შემოქმედების ძირითადი გეზი განისაზღვრა არანაციონალისტური ბილიკებით, ამიტომ იგი არ მოქცეულა ფეოდალურ შეხედულებათა ბურუსში.

ვასილ ბარნოვი და დავით კლდიაშვილი მეცხრამეტე საუკუნის ქართულ ლიტერატურიდან გადმოჰყვენ ახალ ეპოქას. ეს მწერლები ერთი მეორის სრულ წინააღმდეგობას წარმოადგენენ. ბარნოვი რომანტიკოსია, კლდიაშვილი, ნატურალისტი. სტილის რაობა ყოველთვის მსოფლმხედველობით განისაზღვრება, ამიტომ ყოველი რომანტიული სტილის მწერალი იდეურად ფეოდალიზმის მუხრუჭებშია მოქ-

ცეული, რომანტიზმი რეაქციონური მოვლენაა. ბარნოვის შემოქმედებაში ყოველ ნაბიჯზე ისმის ფეოდალიზმის ხმაური. მასში ცხადად იგრძნობა ძველი ქვეყნის პაერი, სიძველის მისტიკა და არქეოლოგიური ფეტიშიზმი. ყოველივე ამას აქვს თავისი იდეოლოგიური მაგისტრალი. ბარნოვი, კლდიაშვილის წინააღმდეგ, სიძველის ფანატიკოსია, მისი თემატიკა არის სიყვარული წარსულ საუკუნეების ფონზე ამავე სიყვარულის ლალატით გამოწვეული სევდა, „გათხოვების ჰაზრი“, „ანგელოსთა სიწმინდეები“, „საგვარეულო გუჯრები“, წარღვნის წინადროინდელი ამბები და ხვეწმოდებული ქრონიკები. ვ. ბარნოვი დაგვიანებული მგზავრია წარსულ საუკუნეების.

კლდიაშვილი კონტრასტია ბარნოვისა. მიუხედავად ამისა იგი მინც იღია ჰაეკავადის ლიტერატურულ პლეადას ეკუთვნის. დავ. კლდიაშვილი, ისე როგორც სერვანტესი, დასცინოდა გაცვეთილ დიდების უკანასკნელ ნაშთებს და ამავე დროს სტიროდა მათ დაღუპვას ამ მხრივ კლდიაშვილი ფეოდალურ ინტელიგენციის რიგების აქტიური წევრია, რომელიც ხედავს ახლად შემოჭრილ კაპიტალიზმის გამანადგურებელ მოქმედებას საკუთარ წოდებაზე და ამის გამო სტირის, იციხის და იბრძვის მათი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. დაახლოვებით ასეთივე ხაზებში მუშაობდა გ. წერეთელიც, მაგრამ ამ ორი მწერალის შორის არის რადიკალური განსხვავება. გ. წერეთელი ახალგაზროდა ბურჟუაზიის იდეოლოგიური მოდარაჯე, ხოლო კლდიაშვილი ახანურულ წოდების ერთგული ქირისუფალია. ეს რასაკვირველია არ უშლიდა ხელს კლდიაშვილს ამავე დროს ჰქონოდა ლიბერალური სიმპატიები ბათომის ამბოხებულ მუშების მიმართ. კლდიაშვილი ფხიზელი მეთვალყურე იყო მაშინდელი ცხოვრებისა, მას შეეძლო ფაქტების დანახვა ისე, როგორც ისინი სინამდვილეში არსებობდნენ. ამავე დროს მისი შემოქმედება კლასიურ ტენდენციების მატარებელია, ეს აუცილებელი იყო. ამას ვერც ერთი მწერალი ვერ ასცდებოდა.

დ. კლდიაშვილის პირად ცხოვრებასა და მხატვრულ შემოქმედების შორის არ არის არავითარი წინააღმდეგობა. კლდიაშვილის ლიბერალური პოზიციები ერთგვარად უახლოვდებოდა რევოლიუციონურ ინტელიგენციის სულისკვეთებას. 1905 წელს დავითი გრძნობდა რომ იწყებოდა რაღაც სოციალური გარდატეხა, რომელსაც უნდა მოჰყოლოდა ახალი ეპოქა. ამ ხანებში იგი ალტაცებულა მ ა ქ ს ი მ გ ო რ კ ი თ. თავის მემუარებში კლდიაშვილი განსაკუთრებით ხაზს უსვამს „ფსკერზე“ (მ. გორკის პიესა) ძლიერ ზეგვლენას რევოლიუციონურად განწყობილ ახალგაზრობაზე. ამ მომენტს უთუოდ აქვს კავშირი დავითის ლიტერატურულ მუშაობის

მთელ სისტემასთან. „მთელი წარმოდგენა ისე გავატარე თითქოს სიზმარში ვიყავი“, ¹⁾ ასე ამბობს მწერალი. ამავე დროს დავითი მარტო ლიტერატურაში კი არ ჰხედავდა გარდატეხის ნიშნებს, იგი ცხოვრებასაც ფხიზლად ადევნებდა თვალს.

ჩვენ მოვიყვანთ მისი ცხოვრების ერთი მომენტის აღწერას, რომელიც საუცხოოდ ახასიათებს დავით კლდიაშვილს, როგორც მწერალს და ადამიანს:

ბათუმის მუშებს კონფლიქტი მოუხდათ ჯართან. ეს საქმე სასამართლოში გადავიდა. საკითხი გამწვავდა და ფრიალ სერიოზულად დაისვა. ეს ამბავი პეტერბურგში (ახლანდელი ლენინგრადი) ფრიალ ანტიერესებდა აქაურ ინტელიგენციას; ჰგზავნიდნენ წარმომადგენლებს ახლად ატეხილ გურიის რევოლუციონურ მოძრაობის ამბების გასაგებათ. როგორც დავითი გვიამბობს თავის მემუარებში, ეს ამბები განსაკუთრებით ძლიერ ეინტერესებოდა ლევ ტოლსტოის, რომელიც ამ მიზნით ტფილისიდან იბარებდა ცნობილ საზოგადო მოღვაწეებს.

ასეთი იყო საქმის გარეგნული მხარე. ერთხელ ბასენინის ქუჩაზე, ჟურნალ „პრავოს“ რედაქტორ პოლინოვის ბინაზე დაინტერესებულ პირთა წრეში ანდრონიკაშვილი აკეთებს მოხსენებას ბათუმის ამბების გარშემო. „გურიის უკანასკნელ ამბების გადმოცემამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა მსმენელებზე. სთხოვეს გიორგი ზდანოვიჩს... დაემატებინა რაიმე გურიის ამბებიდან. ზდანოვიჩმა სთქვა, რომ ანდრონიკაშვილის გადმოცემა ისეთი იყო, რომ დასამატებელი აღარა მრჩება რაო. კრება თავდებოდა, რომ ანდრონიკაშვილმა საზოგადოებას მიმართა:

— ბატონებო! ჩვენს შორის იმყოფება პირი, რომელიც იმ უბედურ დღეს ბათუმში, რომ ჰქონდა ადგილი თავისი გუნდით პუნქტებზე იყო, მაგრამ ერთი ტყვია არ გაუსროლია და რომლის შესახებ აღტაცებდით გველაპარაკებოდნენ ვეჭილებს ბათუმის მუშების.. ეგერ ბრძანდება ის პირი!..

გავშრი, თავის რეტი დამესხა. გარშემო ტაშის ცემა, ხმაურობა. გაჩუმდი, არა ვთქვი რა — შევიფერე ნათქვამი — ეგ თავისთავად რალაც გმირად გამოსახვას დაემსგავსებოდა“.

ეს ამბავი ჩვენ მოვიყვანეთ არა როგორც ბიოგრაფიული ფაქტი, ეს ჩვენი წერილის მიზანს არ შეადგენს, არამედ როგორც დამახასიათებელი დეტალი ლიბერალური ინტელიგენციის საქმიანობისა.

¹⁾ იხ. „მნათობი“ № 10 (18) 1925 წელი, დ. კლდიაშვილი: „ჩემი ცხოვრების გზაზე“.

კლდიაშვილის მოთხოვნების უმრავლესობას დღესაც არ დაუკარგავს მე ბ რ ძ ო ლ ი მ ნ ი შ ვ ნ ე ლ ო ბ ა. კლდიაშვილის მთელი გაშარებული გმირები დღეს კიდევ დაეხეტებიან ამ ქვეყანაზე.

ეხლა ბოლოს შევვხვით კლდიაშვილის მხატვრული სტილის და ფორმალური რაობის საკითხებს. ამ მხრივ დავ. კლდიაშვილის მთავარი ხერხობრივი პრინციპები ნატურალიზმის ბანაკიდანაა გამოტანილი. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ხანებში ძნელია საზღვარის დადება თუ სად თავდება რეალიზმი და სად იწყება ნატურალიზმი. კლდიაშვილი თავისებურად შეეცადა აეხვია გვერდი ნეორომატიზმის ყოველგვარი სახეობისათვის. სტილის ვულგარული ახსნა ეკონომიკის პრიდაპირი ზეგავლენის მიხედვით რასაკვირველია არაა სწორი, ამას ამტკიცებს განსაკუთრებით დავ. კლდიაშვილის შემოქმედება. მიუხედავად იმისა, რომ დავითი ასე ჯანსაღ თვალთ უყურებდა მოვლენებს მას მაინც სწამს „ზეშთაგონების ღვთიური ძალა“. „გამოვდივართ ბულგარიდან სწერს კლდიაშვილი, გ ზ ა შ ი ჩ ე მ ი მ ო თ ხ რ ო ბ ი ს გ მ ი რ ე ბ ი გ ა მ ა ხ ს ე ნ დ ა, ჩ ე მ ი გ მ ი რ ე ბ ი ა ლ ა ბ ა რ ა კ ე დ ე ნ; ვ ო ლ ს კ ი რ ა ლ ა ც ა ს მ ე უ ბ ნ ე ბ ა — მ ე ა რ მ ე ს მ ი ს. უ ც ე ბ ჩ ე მ ს თ ვ ა ლ წ ი ნ, თ ი თ ქ ო ჩ ა მ ო ფ ა რ ე ბ უ ლ ი ფ ა რ დ ა გ ა დ ა ი წ ი ა და ჩ ე მ ი მ ო თ ხ რ ო ბ ა თ ა ვ ი დ ა ნ ბ ო ლ ო მ დ ე ე რ თ წ უ თ შ ი გ ა დ ა მ ე შ ა ლ ა.

მივედი ბანაკში. ჩამოუშვი შესავალი კალთა. გადმოვიღე ქალაქი და გატაცებით ვიწყე წერა, წერა გაცხარებული.

ეს მუშაობა კი არ იყო, იყო უმაღლესი სიამოვნება“. (ხაზი ჩემია — გ. ნ.)

კლდიაშვილის სტილი მოკვეთილია, უბრალო, ამ მხრივ ის ეგნატე ნინოშვილის გვერდით სდგას. ის არ მიმართავს რთულ სახეებს, დინამიურ კონსტრუქციებს, არამედ უბრალოდ სასაუბრო სტილით არკვევს მოვლენათა ურთიერთ კავშირს.

დასკვნისათვის პირველ რიგში უნდა ითქვას, რომ კლდიაშვილი არის იმ გარდამავალი პერიოდის მწერალი, როდესაც ირლევოდა ფეოდალიზმი და ეკონომიურ სიმაღლეებს კაპიტალიზმი იკავებდა. მართალია კლდიაშვილმა ისე ვერ ასახა ახალი ბურჟუაზია, როგორც გიორგი წერეთელმა, („პირველი ნაბიჯი“) მაგრამ მიუხედავად ამისა მან მაინც შესძლო შეემჩნია ახალი ტენდენციები საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. კლდიაშვილმა სრულიად სამართლიანად გაამასხარავე ფეოდალიზმის ნაშთები, ეს დაცინვა იმავე დროს გლოვა იყო.

დ. კლდიაშვილის შემდეგ რომანტიზმის კლიშეები ძალზე გახუნდა და გაიკვითა. თანამედროვე ეპოქის ისტორიული გეზი ლიტერატურაში

რაში ანტირომანტიზმის სახით იკვეთება. ამ მხრივ კლდიაშვილი ფრიად საინტერესო შემკვიდრეობას წარმოადგენს.

დავით კლდიაშვილი მეცხრამეტე საუკუნის კლასიკებიდან ყველაზე უფრო მეტად შერჩა და გადმოჰყვა ახალ ეპოქას. „გავლილი ლიტერატურული გზა ბედნიერად გავლილ გზად მიმანჩიაო“, ამბობს მწერალი. ეს უსათუოდ მართალია. მეოცე საუკუნის მიჯნაზე ქართულ ლიტერატურაში მას ღირსეულად ეჭირა იმერეთის სერვანტესის გაშლილი დროში.

...მეცხრამეტე საუკუნის კლასიკებიდან ყველაზე უფრო მეტად შერჩა და გადმოჰყვა ახალ ეპოქას. „გავლილი ლიტერატურული გზა ბედნიერად გავლილ გზად მიმანჩიაო“, ამბობს მწერალი. ეს უსათუოდ მართალია. მეოცე საუკუნის მიჯნაზე ქართულ ლიტერატურაში მას ღირსეულად ეჭირა იმერეთის სერვანტესის გაშლილი დროში.

პროლეტარულ საბავშვო მწერლობისათვის *)

ამ უკანასკნელ ხანებში, რუსეთის მხატვრული პრესა და განსაკუთრებით გაზეთი: „Литературная газета“, აწარმოებს ფრიად მნიშვნელოვან დისკუსიას, საბავშვო ლიტერატურის საკითხებზე. ეს საკითხი მთელ თავისი სიმძიმით დადგა მეურნეობის რეკონსტრუქციის პერიოდში. რეკონსტრუქციის პერიოდში არ შეიძლება მხატვრული ლიტერატურაც ყურადღების გარეშე დარჩეს. რეკონსტრუქცია განსაკუთრებულად უნდა შეიჭრეს საბავშვო აღმზრდელობითს ლიტერატურაში — ჩვენ ერთი წუთითაც არ უნდა დავივიწყოთ რომ, ჩვენს ბავშებს, ეხლანდელ პიონერებს და ოქტომბრელებს, მოუხდებათ ცხოვრება. შრომა და ბრძოლა სოციალიზმის პირობებში. ამიტომ ვალდებულნი ვართ, აღვჭურვოთ ბავშვები სათანადო იარაღით, მივცეთ მათ მტკიცე კლასიურ-პოლიტიკური შეგნება; ამ მიმართულებით დიდი როლი უნდა ითამაშოს საბავშვო მხატვრულმა წიგნმა“ (ბოლოტინი და სმირნოვა).

ამ ფრონტზე მთლიანი გარდატეხა უნდა მოხდეს. სრულიად გამოუსადეგარია საბავშვო წიგნის ავტორთა ძველად შემუშავებული ფორმები. პროლეტარიატის იდეოლოგიას ესაჭიროება სულ სხვა მტკიცე მხატვრული ფორმები; ეს მით უმეტეს ითქმის საბავშვო ლიტერატურაზე. ეგ მოვლენა ცხადი შეიქნა საბავშვო წიგნის ძველ ოსტატებისათვისაც. მათგან ბევრმა, რომელთაც ვერ გაიგეს ჩვენი სოციალური და პოლიტიკური ცხოვრება, აშკარად ხელი უნდა აიღონ საბავშვო წიგნის ოსტატობაზე. ნაწილი გაერკვა ჩვენს სინამდვილესა და მშრომელთა მოთხოვნილებებში და შეგნებულად დაგმო საკუთარი ძველი გზა. (კ. ჩუკოვსკის 1929 წ. 10 დეკემბრის განცხადება). რუსეთის საბავშვო წიგნის მთელი რიგი ავტორები ენერგიულად მუშაობენ წიგნის რეფორმისათვის. განსაკუთრებით აღსანიშნავია რუსეთის სახელგამის დიდი ყურადღება ამ საქმისადმი.

*) საკითხის დასმის წესით.

ჩვენ დიდი მანძილით ჩამოვრჩით. ჩვენი საბავშვო წიგნი ჯერ კიდევ სათანადო ყურადღების გარეშე დგას. ეს საქმე რატომღაც დაბალ ხარისხოვან საკითხად არის წარმოდგენილი. წიგნის გამომცემელი ორგანიზაციები სრულიად გულცივად ეპყრობიან საბავშვო ლიტერატურას. ისინი ჯერ კიდევ ვერ იციან ბავშვებისათვის, ან ეს საქმე მიანცა და მიანც არ აწუხებს მათს მენსიერებას. ეს მოვლენა ტექნიკური კატეგორიაა და მისი დაძლევა არც ისე გაძნელებოდა რომ, ჩვენს სინამდვილეში ფესვი მოედვა ჯანსაღ პროლეტარულ საბავშვო მწერლობას.

საბავშვო წიგნის ბაზარი ჯერ კიდევ იკვებება ნაციონალისტურ-ფანტასტიურ და ცრუმორწმუნეობითი ლიტერატურით. ჯერ კიდევ მწიურლებიან ძველი მწერლები, რომელთა იდეოლოგიაც და ნაშრომების მხატვრული აღნაგობა, ფორმა, საესტეტიკო მიუღებელი და საზიანოც არის, დღევანდელ პროლეტარულ ბავშვებისათვის.

ძველი საბავშვო მწერალი ჩვენი მიზნისთვის, ახალი ადამიანის აღზრდის საქმისათვის სრულიად გამოუსადეგარია. ყოველ შემთხვევაში მათგან დახმარებას არ უნდა ველოდეთ. რევოლიუციამ და პროლეტარულმა კულტურამ გაანადგურა მათი ტრადიციული მეთოდები წიგნის შედგენისა. ახალს პროლეტარულ მეთოდებში კი ისინი ვერ გაერკვენ და მომავალშიც არ არის შანსი მათი განსწავლისა. ამ მოვლენამ ისინი ჯერ კიდევ ვერ განდევნა საბოლოოდ საბავშვო წიგნიდან. ჯერ კიდევ ინარჩუნებენ ტრადიციას ღა დრო და დრო იბეჭდება მათი შრომები.

რითი შეგვიძლია განვდევნოთ ისინი?

აუცილებელია შეიქმნას კვალიფიციური პროლეტარული საბავშვო მწერალთა კადრი.

აქ მთავარი დაბრკოლება იმაში მდგომარეობს რომ, ჩვენს საბჭოთა და პროლეტარულ მწერლებს, საბავშვო მწერლობა „სასხვათი-შორისო“ საქმედ მიაჩნიათ. შესაძლებელია ითქვას, რომ ისინი ზოგჯერ არც იცნობენ საბავშვო წიგნის ბუნებას. საბავშვო ლიტერატურად წარმოდგენილია ზოგჯერ მხოლოდ საბავშვო თემა, ყოველგვარ სპეციფიურ ფორმების გარეშე. რასაკვირველია, ასეთი ნაწარმოები, თუნდაც ჯანსაღ იდეოლოგიის მატარებელი, უმეტეს შემთხვევაში არ არის დაზღვეული უამრავ მავნე ფორმებისაგან და არა ნაკლებ საზიანოა პროლეტარულ ბავშვებისათვის, ვიდრე რომელიმე მოწინააღმდეგე იდეოლოგიის აგიტაცია.

აი, ასეთ საკვებს იმეტებს ზოგიერთი ჩვენი მწერალი ბავშვებისათვის. ხშირად საკუთარ მატერიალურ კეთილდღეობის მიზნით,

ამგვარად, საბავშვო წიგნის ბაზარი, სხვა მავნე ლიტერატურასთან ერთად, იღებს შემთხვევით „გასტროლოგიების“ შრომებს, რომლებითაც შემდეგ პროლეტარულ ბავშვებს უმასპინძლდება.

„საბავშვო ლიტერატურა, პირველად ყოვლისა უნდა იყოს ლიტერატურა, იგი სასარგებლო და გამოსადეგი უნდა იყოს მოზრდილთათვისაც“—იტყოდა ბელინსკი. ცუდად შედგენილ წიგნის კითხვას, პისარევის თქმისა არ იყოს, სჯობს სრულიად არაფერი ვაკითხოთ ბავშვებს.

საბავშვო პროლეტ-მწერალს ბრძოლა მოუხდება, პირველად ყოვლისა, ტრადიციულ რეაქციონურ ფორმებისა და მეთოდების წინააღმდეგ. ბრძოლა ამ ფრონტზე გაცილებით უფრო ადვილია, ვიდრე მოზრდილთა ლიტერატურაში გვიხდება. საქმე იმაშია რომ, ბავში, რომელიც ჯერ სრულიად არ იცნობს ლიტერატურას და გრძობაში გამჯდარი არა აქვს ლიტერატურის ძველი ფორმები, სრულიად ბუნებრივად, შინაგან ბრძოლის გარეშე ითვისებს ახალ ფორმას და მთლიანად ნაწარმოებს, რომელსაც მას პროლეტარული მწერალი აწოდებს. ბავში მზის სინათლეზე სრულიად ჯანსაღ დაწმენდილ ორგანიზმით მოდის, თუ ამ მოვლენას მხედველობაში მივიღებთ, აუცილებლად მივალთ იმ დასკვნამდე რომ, საბავშვო ლიტერატურაში სრულიად შესაძლებელია ადვილათ მოვსპოთ ის ძველი ფორმები, რომლებიც ჩვენამდე იყო საბავშვო წიგნში გაბატონებული და პირდაპირ გადავიდეთ ახალზე. აქ ბრძოლა მოგვიხდება მხოლოდდამხოლოდ საბავშვო მწერლებთან, რამოდენიმე პერსონასთან, რომლებთანაც ბრძოლა სრულიად ადვილი საქმეა, ვიდრე ეს მოზრდილთა ლიტერატურაში ხდება. სადაც გარდა მემარჯვენე მწერლებისა ჩვენს წინააღმდეგ ბრძოლას აწარმოებს ამ უკანასკნელთა გარკვეული აუდიტორიაც. საბავშვო ძველს მწერალს ეს აუდიტორია არ გააჩნია.

ბავშვის სახით ჩვენს ხელშია ადამიანი ისეთი ჰასაკით, რომელიც მთლიანად ჩვენს განკარგულებაშია. ჯერ კიდევ გოლბახი ბავშვში აღნიშნავდა თანდაყოლილ თვისებებს და ინსტიქტებს, რომელთა შემდეგს განვითარებას და სწორი მიმართულებით წარმართვას მოზრდილ ადამიანთა სრულ უფლებად სთვლიდა. აქედან: ბავშვის მომავალი იმ კლასს ეკუთვნის, რომელსაც მისი აღზრდის სადავე ხელთ უჭირავს.

აი, რატომ უნდა მივიღოთ ყოველგვარი ღონისძიება, რომ ბავში არავის დაეანებოთ. ბავში უნდა გახდეს მთლიანად ჩვენი და ეს მოხდება მაშინ, როცა მასთან წუთითაც არ მივუშვებთ რომელიმე რეაქციონერ მწერალს.

საბავშვო წიგნი დიდ საპასუხისმგებლო საქმეს გვაკისრებს. საბავშვო წიგნით ჩვენ გვევალება აღზრდა არა მარტო მოაზროვნისა, არამედ მარქსისტ-კომუნისტისაც. ეს ამბავი ბევრს ჩვენს ამხანაგს ჯერ კიდევ არ აქვს გათვალისწინებული.

„ბავშვის კრიტიკულ მოაზროვნედ აღზრდა“, 60-იან წლების რუსეთში წამოჭრილი ამოცანა, მხოლოდ იარლიკი იყო, რომლის ქვემოთაც იფარებოდა აღზრდა კლასობრივი და პოლიტიკური. ნამდვილად საბავშვო წიგნის ისტორიაში. ერთი წუთითაც არ ყოფილა ბავში პოლიტიკის გარეშე. ყველა ის დისციპლინები (რელიგია, ზღაპარი მეფეებზე და სხვ.) რომლებიც ასე ვრცლად შექტდებოდა საბავშვო წიგნში. მშვენივრად აკეთებდა სახელმწიფო პოლიტიკურ საქმეებს. ასეთი იყო საბავშვო წიგნი, მისი პირველ ეკზემპლარიდან მთელს მომდევნო ისტორიაში. ამიტომ დღევანდელ ავტორების მოთხოვნა: „პოლიტიკის გარეშე“, არის შეგნებული ბრძოლა პროლეტარულ მწერლობისა და კულტურის წინააღმდეგ და არსებითად ნიშნავს ნებართვის მოთხოვნას, იმ პოლიტიკურ საქმეებზე, რომელსაც ესათვის რეაქციონერი მწერალი რევოლიუციამდე აქაზარკებდა.

ჩვენ გვესაჭიროება მტკიცე კლასიურ-პოლიტიკური იდეოლოგია. მის გარეშე წარმოუდგენელია სოციალიზმის მომავალ მშენებელის აღზრდა და განვითარება. სავსებით დაუშვებელია საბავშვო წიგნის აპოლიტური ფანტასტიკა. ამ მოვლენის წინააღმდეგაც მოგვიხდება ბრძოლა. აუცილებელია საბავშვო მწერლისთვის მტკიცე კლასიური ალლო და პოლიტიკური სიჯანსაღე.

აი. ასეთი უნდა იყოს ჩვენი საბავშვო წიგნის ძირითადი ხასიათი. ახალი ადამიანის აღზრდა მოითხოვს ახალ მეთოდს. საბავშვო წიგნი მხოლოდამხოლოდ ახალი ადამიანის აღზრდას უნდა ემსახუროს. ბელინსკიც ამბობდა: „ცხოვრების ასპარეზზე გამართული ჭიდილი საბავშვო წიგნმა საღათ უნდა გაიტანოს ბავშვებში“. პროლეტარული კულტურა ამასთანავე ავალებს საბავშვო წიგნს ბავშვებში გაიტანოს ის სოციალ-პოლიტიკური მოვლენები. რომლებიც დღეს წამოიჭრენ ცხოვრებაში.

ხდება ასეც: იდეოლოგია თუნდაც უკიდურესად ჯანსაღი, ზოგჯერ რომელიმე ნაწარმოებში ნათლად არ სჩანს და ხშირად საწინააღმდეგო შთაბეჭდილებას სტოვებს. აქ მაშასადამე, აუცილებელია საბავშვო წიგნის ბუნების ცოდნა. მტკიცე გარკვევა საბავშვო მწერლობის ახალ ფორმებში. ფორმაში დახელოვნების გარეშე შეუძლებელია კლასიურ საბავშვო მწერლობის შექმნა. საბავშვო წიგნი სრულიად ვერ იტანს მშრალ აგიტკებს. როგორც ამას აღნიშნავდა ამხ.

გერშენზონი. საჭიროა შესაფერისი გაფორმება — „საბავშვო წიგნი უნდა იწერებოდეს არა ცივ დარიგებებით, არა მშრალ თხრობით, არამედ მრავალფეროვან სურათებით, გრძობით გამოხარი მოთხრობებით“ (ბელინსკი).

„დღევანდელ საბავშვო მწერლობაში აღსანიშნავია შემდეგი უარყოფითი მოვლენები: მწერლის მოწყვეტა ცხოვრებიდან, აპოლიტური განდგომა, უყურადღებობა სოციალურ მოვლენებისადმი, არაშესაფერი დამოკიდებულება საბავშვო წიგნთან, გასტროლიორობა და სხვა“ (საბჭოთა მწერლების კავშ. საბ. ლიტ. სექციის ბიურო). ამ მოვლენებთან ბრძოლა პირველ რიგში დგას. მათთან ბრძოლისთვის საბჭ. მწერალთა ფედერაციის საბავშვო ლიტ. სექციამ დასახა მთელი რიგი ღონისძიებათა — „საბავშვო ლიტერატურის წინაშე დგას შემდეგი გადაუღებელი ამოცანები, რომელთა გადაჭრასაც დღეს უნდა მიექცეს განსაკუთრებული ყურადღება. გაცნობა ბავშებისადმი იმ სოციალურ მოვლენებისა და მშენებლობისა, რომლებიც ამჟამად იშლებიან ჩვენს ქვეყანაში, ხუთწლიანი გეგმისა, სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციისა, სოციალისტურ შეჯიბრებისა, ცრუმორწმუნეობასთან და ძველ ტრადიციულ ჩვევათა წინააღმდეგ ბრძოლისა და სხვა. ახალი ამოცანების დიდი სიძნელის გამო, კუსტარული მეთოდი წიგნის შედგენისა, უნდა შეცვლილ იქნას კოლექტიური თანამშრომლობით ავტორისა, მხატვრისა და პედაგოგის. უნდა შესწავლილ იქნას მკითხველთა ინტერესები და სხვა“.

მთლიანად ამ ღონისძიებათა მიღება და შეთვისება ძირითადია საბავშვო პროლეტარულ მწერლისთვის, ეს იქნება განადგურება და უარყოფა ძველი თემბატიურ მასალისა და წიგნის შედგენის.

მაგრამ ამათ გარდა ჩვენ დაუშუშავებელი გერჩება ფორმის საკითხი. ფორმის სფეროში ჩვენ ყველაზე უფრო გვიინტერესებს ის საკითხები, რომლებიც საბავშვო წიგნს დაბადებიდან თან დაჰყვა და რომლებიც დღესაც ისევ სარგებლობენ სრული უფლებით. ეს საკითხები რუსეთის სინამდვილეში მთლიანად გადაჭრილი არ არის და მით უმეტეს ჩვენში. საუბარი შეეხება ანტროპომორფიზმის და ანიმიზმის საკითხებს.

ეს ელემენტები დაგვიტოვა ზლაპარმა, საბავშვო წიგნიდან გასვლის შემდეგ. ძველი საბავშვო მწერლები ჯერ კიდევ იცავენ მათ და სთვლიან ჯანსაღ ფორმად. ამხ. ა. ლუნაჩარსკიც ეხლაბან ამბობდა: — „არსებობენ ბრმა პედანტები რეალიზმისა, რომლებიც ფიქრობენ რომ, ჩვენ ბავშვს ვატყუილებთ როცა ჩვენს საბავშვო წიგნში თუნგი (Рукооинник) ლაპარაკობს, ეს ღრმად შემცდარი თვალსაზრისია“.

(ამხ. ა. ლუნაჩარსკის სიტყვიდან მოსკოვის მბეჭდავთა კლუბში). ამ შემთხვევაში, როგორც ხედავთ, საუბარია ანტროპომორფიულ მოვლენაზე (თუნგის საუბარი), რომელსაც ასე თავგამოდებით იცავენ ამხ. ა. ლუნაჩარსკიც.

მაინც დეტალურად განვიხილოთ: რატომ უარყოფენ ანტროპომორფიზმის და ანიმიზმის ელემენტებს „რეალიზმის ბრმა პედანტები“.

ანტროპომორფიზმი და ანიმიზმი პირველყოფილ ადამიანის მსოფლმხედველობაა. ხედვა ბუნებასა და გარემოვლენებზე ყოველგვარ კრიტიკის გარეშე. ბუნების მოვლენების წარმოდგენა ღვთაებათ და სულიერ არსებათა სახით, მათი გაფეტიშება. ეს არის მსოფლმხედველობა რელიგიურ იდეოლოგიისა. ანტროპომორფიზმის და ანიმიზმის ელემენტებით ბავშვის აზროვნებაში ვზრდით ფანტასტიკისაკენ მიდრეკილებას, რომელიც შემდეგ გადადის თეოლოგიაში.

ბავშვის პერცეპცია რეალისტურია, იგი აღიქვამს საგანს ისე, როგორც სინამდვილეში არსებობს. რომ მისი აზროვნება სწორი მიმართულებით წარიმართოს, ამ ასაკში უნდა ვეცადოთ, არ გაიღუნოს ბავშვის აზროვნებაში გამართული სწორი ხაზი, გარებუნების შეცნობისა; ხელი უნდა შევუწყოთ მის ნორმალურ განვითარებას, ეს თანდაყოლილი ინსტიქტი გაღრმავებას მოითხოვს, რომლის შესაძლებლობაც ნაწილობრივ წიგნის ხელშია. ყოველი ზეგავლენა ბავშვის ტვინს ამა თუ იმ მიმართულებით მართავს, ამ დროს ტვინიც უფრო ელასტიურია ვიდრე ადამიანის სხვა რომელსამე ასაკში. ამიტომ ბავშვს მიზანშეწონილად უნდა მოპყრობა.

ანტროპომორფიზმის და ანიმიზმის ელემენტები, როგორც პედოლოგია ამტკიცებს, აფერხებენ ბავშვის ტვინის ნორმალურ განვითარებას. ქმნიან მიდრეკილებას მისტიკისა, ჯადოს და მშიშრობისაკენ. უკარგავენ ბავშვს გარებუნების სწორ ორიენტაციას. ანტროპომორფიზმი და ანიმიზმი განმარტავენ საგნებს ისე, როგორსაც ბავშვი სინამდვილეში ვერ ხედავს, ამიტომ ბავშვი ჰკარგავს საგანზე სწორ წარმოდგენას და სრულიად იბნევა. ყველაფერი ეს ბავშვის ტვინზე აჩენს ღრმა კვალს, რომელიც მთელს შემდეგს განვითარებას მიჰყვება. ადამიანში ბავშვობისას ყალიბდება აზროვნების აპრატი, აი სწორედ ამ დროს არის საჭირო წიგნის სწორი ხელმძღვანელობა. ზემოთ ნათქვამი რომ, ჩვენ გვევალება აღზრდა არა მარტო მოაზროვნის, არამედ მარქსისტ-კომუნისტისაც; ამ მიზნით თავიდანვე უნდა ვეცადოთ, საფუძველი ჩავუყაროთ ბავშვის აზროვნებაში მოვლენათა მატერიალისტურ გაგებას. ეს თვალსაზრისი მიგვიყვანს იმ დასკვნამდე რომ,

აუცილებელია სრული უარყოფა ანტროპომორფიზმისა და ანაბიზმის ელემენტების არსებობისა საბავშვო პროლეტარულ ნაწარმოებში.

„ახალი ფსიხოლოგია ადამიანში ისახება სკოლის ჰასაკამდე, ყალიბდება და მტკიცდება როცა, ახალგაზრდა კომკავშირის ჰასაკში იმყოფება. თუ ამ დრომდე არ შემუშავდა ახალგაზრდაში ახალი ადამიანის თვისებები, იგი ჩვენთვის დაკარგულია“. (ა. ლუნაჩარსკი „ბრძოლა ახალ ადამიანისთვის“ — მოხსენების ანგარიშიდან). ახალი ფსიხოლოგიის ჩასახვა-განვითარება, ე. ი. ფუძე ახალი ადამიანის თვისებათა. ჯანსაღ წიგნის ზედგავლენას მოითხოვს. ზემოდ დასახელებული ფორმები ამ საქმისათვის მახვილის ჩაყვმა იქნება.

✓ საბავშვო პროლეტარულ მწერლის ძირითად თემას საწარმოო ურთიერთობა შეადგენს. ერთის მხრივ, იმიტომ რომ, ჩვენი აუდიტორია მუშათა ბავშვებია და მეორეს მხრივ, იმიტომაც, რომ მუშათა ყოფაცხოვრებას დაუახლოვოთ არა მუშათა ბავშვებიც. პარტია და ხელისუფლება სრულიადაც არ ისახავს მიზნად რომელიმე ანტისაბჭოთა ელემენტის ბავში გაპყვეს მშობლის კვალს და მასზე არ მოახდინოს ისეთი ზეგავლენა, როგორიც საჭიროა საბჭოთა მოქალაქის აღზრდისათვის. მიზანია: გამოეტაცოთ არა საბჭოთა ხალხს შთამომავლობა და შევქმნათ მათგან ერთგული საბჭოთა მოქალაქე, სოციალიზმის მომავალი მშენებელი.

გარდა ამისა საწარმოო თემა უაქტუალესი თემათაგანია რეკონსტრუქციის პერიოდისა.

ასევე ითქმის ტეხნიკურ-გამომგონებლობითს რომანზედაც იგი საწარმოო ურთი-ერთობის ერთ-ერთი ეანრია, რომლის გამოყენებაც ჩვენ ნაწილობრივ სხვა სახით მოგვიხდება ვიდრე მას ბურჟუაზიულ მწერლობაში იყენებენ. ამ სახის რომანებში ჩვეულებრივ მანქანა განყენებულად არის წარმოდგენილი. მანქანასთან არ სჩანს ადამიანი, რომელიც მართავს მას, ეს ფანდი ბურჟუაზიის კლასობრივ ელემენტის მისაჩქმალავად ესაჭიროება, მით უმეტეს ისეთს საფრთხილო აუდიტორიასთან, როგორიც არის ბავში; მანქანა იქ თვითმიზნურია, იგი მუშაობს მხოლოდ იმიტომ რომ, ეს მოქმედება მას შეუძლიან შეასრულოს---„ბურჟუაზიულ ლიტერატურაში, ტეხნიკურ გამომგონებლობითი რომანი განირჩევა თავისებური მიდგომით ტეხნიკისა და მანქანებისადმი, მანქანა წარმოდგენილია როგორც დამოუკიდებელი სასწაული, ჩვენი გაგებით, მანქანა მხოლოდ დამხმარე იარაღია ადამიანის ხელში, რომელიც მოწოდებულია ემსახუროს იმ ამოცანებს რომლისთვისაც ადამიანმა იგი გააკეთა“. (ა. ლუნაჩარსკი) მაშასადამე, ჩვენ ამ სახის რომანების ნაწილობრივი გადახალი-

სება მოგვიხდება. ამ უანრში სრულიად შესაძლებელია მოვუქციოთ ის ამოცანები, რომელსაც საბავშვო ლიტერატურას უსახავს რეკონსტრუქციის პერიოდი. აქ შეიძლება განაღდებული იქნას ის დავალებები, რომლებსაც იძლევა საბჭ. მწერალთა ფედერაციის საბავშვო ლიტერატურის სექციის ბიურო და რომელიც ჩვენ ზემოდ მოვყვანთ.

გადახალისება მოგვიხდება მთელი რიგი სხვა სახის საბავშვო რომანებისა. განსაკუთრებული გახმაურებით და ფართე აღდიტორიით სარგებლობს. ისტორიულად. ავანტიურული და თავგადასავლების რომანი. ამ სახის რომანები ძალიან ახლოა ბავშვის ფსიქიკასთან. მაგრამ იმ სახით მიწოდება ამ რომანებისა და ბავშვისათვის, — როგორც, ბურჟუაზიული საბავშვო წიგნის ავტორი აწოდებს, ჩვენთვის მიუღებელია. ბურჟუაზიულ საბავშვო წიგნებისათვის ავანტიურა არსებობს მხოლოდ ავანტიურისათვის, სანახაობისათვის, სოციალურ მოვლენების გარეშე. ესეც ერთ-ერთი საშუალებაა ბავშვის „მოაზროვნედ“ აღზრდისა. ჩვენს ავანტიურულს და თავგადასავლების რომანს, უმდიდრესი მასალა გააჩნია, ჩვეულებრივად თავგადასავლების რომანი ემსახურება რომელიმე შორეულ უცნობი ქვეყნის პოპულიარიზაციის მიზანს, პატარა ძეითხველებისათვის, რომანის გმირთან დაკავშირებით, რომანის გმირი ბურჟუაზიულ საბავშვო წიგნში, უმეტესად წარადგენს მოგზაურ ფილანტროპს, ან რომელიმე მკვლევარს, რომლის ირგვლივაც იშლება მთელი რომანის ფანტასტიურობა. პროლეტარულ საბავშვო მწერლობისთვის საკმარისია ის ვრცელი ტილო, რომელსაც აღმოსავლეთის და საერთოდ დამონებულ ქვეყნების რევოლიუციონური მოძრაობა შლის. ფაბულა შესაძლებელია აღებულ იქნეს რომელიმე რევოლიუციონერის მოღვაწეობიდან და შემდეგ მასთან დაკავშირდება ამ ქვეყნის სოციალ-პოლიტიკური და ბუნებრივი სიმდიდრის ელემენტი; ეს იქნება სიუჟეტური გაფორმების საჭიროება. მთლიანად რომანი აიგება მკაცრი კლასობრივი მდგომარეობის განსაზღვრით.

ავანტიურული რომანის ნაწილობრივი გადახალისება ჩვენ უკვე ვვაქვს („წითელი ეშმაკუნები“ და სხვ.) ძირითად თემად აქაც აღებულა რევოლიუციონერ მოღვაწის ბრძოლა, ყოველგვარ ტრიუკებისა და სასწაულებრივ მოქმედების გარეშე. ჩვენი ქართველი რევოლიუციონერთა მოღვაწეობიდანაც შეიძლება აუარებელ მასალის მიღება. (კამო და სხვ.). მაგრამ აქ იბადება ერთი საფრთხე: არ უნდა დავივიწყოთ, რომ რომანი არ უნდა გასცილდეს რეალობას. ავანტიურულის და თავგადასავლების რომანთა გაყალბება, წმინდა ფანტაზიაში

გადატანა, შემდეგი დროის ამბავია, როცა ბურჟუაზიული ურთიერთობა სავსებით მომწიფდა და რომანს შერჩა მხოლოდ გართობის ფუნქცია. პირველი წყაროები კი რეალობასთან მჭიდრო კავშირით აღინიშნებიან (დანიელ დეფოე, სერვანტესი და სხვ.).

ორიგინალური თავგადასავლებისა და ავანტიურული რომანები ჩვენ თითქმის არ გავაჩნია. მოგვეპოება მხოლოდ თარგმანი. აქ კიდევ რუსეთის სინამდვილეში წარმოიშვა ერთი კუროზი: რომელიმე კლასიკურ რომანის „გასაბჭოება“ გადმოკეთება საბჭოთა მკითხველისათვის. ეს მოვლენა უმრავლეს შემთხვევაში ხალტურის და უსუსურობის შედეგს სტოვებს. საჭიროა ორიგინალური თავგადასავლების და ავანტიურულ საბჭოთა რომანები. ამ საკითხზე უნდა დაფიქრდეს საბავშვო რომანის ავტორი.

რელიგიის საკითხში ჩვენს აუდიტორიას განსაკუთრებულის სიფრთხილით უნდა მოპყრობა. დაბალი ჰასაკის ბავშებისათვის გაკეთებულ წიგნში, შესაძლებელია რელიგიის და რელიგიურ თემისათვის (როგორც არ უნდა იყოს იგი, თუნდაც აგიტაცია რელიგიის წინააღმდეგ) გვერდის ავლა, რამდენადაც მან ეს საკითხი სრულიადაც არ იცის და, მაშასადამე, არ გააჩნია რელიგიური ინსტიქტი. შემდეგ ასაკებში კი ბავშს უნვითარდება კრიტიკის უნარი და მაშასადამე ჩვენის დახმარებით გაერკვევა რელიგიურ კულტის რაობაში. ამით ჩვენ თავიდანვე სწორად წარვმართავთ ბავშვის აზროვნებას და არ დავამძიმებთ მას გაუთვალისწინებელ იქვებით რელიგიის საკითხებზე.

ბოლოს ისმება კითხვა: როგორ მოვექცეთ რევოლიუციამდე არსებულ საბავშვო ლიტერატურას? მთლიანად გადაუსვათ ხაზი. თუ შესაძლებელია მათი რამოდენამდე გამოყენება?

რევოლიუციამდე საკმაოდ მდიდარი საბავშვო ლიტერატურა არსებობდა. მათს თემატიურს და ფორმალურ აღნაგობას ჩვენ რამოდენიმედ ზემოდ შევვხებით. კლასიკოსებისაგან თარგმნილი ლიტერატურა შესაძლებელია დღესაც გამოვიყენოდ, რამდენადაც იგი წარსულის სოციალ-პოლიტიკური ყოფის ამსახველია და ხელს გვიწყობს ეპოქის გაცნობაში. მაგრამ საქმეც იმაშია რომ ბავშმა, ახალგაზრდამ, არ იცის რა იკითხოს. ამ მხრივ იგი მეტად აზნეულ მდგომარეობაშია. ჩვენში ჯერ კიდევ ვერ განხორციელდა იდეა წიგნების შერჩევისა. ეს საქმე რუსეთში ჯერ კიდევ ბელინსკის დროიდან მოდის; მან პირველმა შეადგინა ნუსხა სავარგის საბავშვო წიგნებისა.

საჭიროა სახელგამმა ან განსახკომის მეთოდბიურომ იფიქროს ამ საკითხზე და საბავშვო წიგნის მკითხველებს შეუღდინოს სია იმ წიგ-

ნებისა, რომლებიც დაეხმარება ბავშებს დღევანდელი დროის გაგებაში და მისცემს მას სწორ გეზს, მომავალ მუშაობისათვის; რომ, ამით ააცილოს ბავშს ის იდეოლოგიური და ფორმალური მტერი, რომელიც წიგნის ბაზარზე ჯერ კიდევ ბუდობს.

დასასრულ ერთხელ კიდევ უნდა განვიმეოროთ ის ბრალდება, რომელიც ჩვენ საბჭოთა და პროლეტარულ მწერლებს წამოუყენეთ. მოვეპყრათ საბავშვო მწერლობას სერიოზულად, შევქმნათ კვალიფიციური კადრი საბავშვო პროლეტარულ მწერლობისათვის.

კ. ნადირაძე — ლექსები რეზოლუციისაჲ. სახელგამი. 1930 წ.

კ. ნადირაძე ყანწელებს პლედის პოეტია. თავისი ლიტერატურული წარსულთ იგი ყანწელებს შორის ყველაზე ავადმყოფური, ბოვემური, დეკადენტური შემოქმედების მქონეა. „აფხიანი ქალაქის“ და სხვა მსგავსი მახინჯი სახეების, სიმახინჯის ესტეტის რეალიზატორი. „ბალდახინის“ მყარალი პოეზიის ავტორი, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი შემოქმედების მობრუნება ცხოვრების რეალურ სინამდვილისაკენ, არც ისე ადვილი საქმეა. ასე, რომ ასეთი ტიპის მწერლისათვის რევოლუცია, ლიტერატურული თანამგზავრობა, შეიძლება მხოლოდ მოჩვენებითი სახის იყოს.

მართალია კ. ნადირაძემ თითქოს სცადა ეს თანამგზავრობა, მაგრამ ის, რომ ამისათვის დასწერა რამოდენიმე ლექსი რევოლუციისაჲ, არსებითად არაფერს ამბობს უკანასკნელზე. პირიქით უფრო ხდის ნიღაბს, უფრო ამეღვენებს მის უცხო იდეოლოგიურ ბუნებას. მწერალმა ვერ მოიკლა ძველი განწყობილებების რკალი, ჩარჩა ისევ ობიექტურ კაობის წუმბეში და იქიდან უცქერის სამყაროს.

აქედან ამჟამად თუ რა ფასი უნდა ქონდეს იმ ლექსებს, სადაც ასეთი პოეტი რევოლუციისაჲ იძლევა თავის შეხედულებას. ის არ შეიძლება არ იყოს მიუღებელი, ის არ შეიძლება იყოს თანამგზავრული.

მართალია თანამგზავრი მწერალი იმიტომაც თანამგზავრი, რომ ის წერილობრუეუახიულია თავისი ბუნებით და მი-

სი შემოქმედებითი გზა არ შეიძლება არ იყოს წინააღმდეგობით სავსე, მაგრამ არის შემთხვევა, როცა ინტელიგენციის უაღრესად მერყევე ფენამ, ხშირად იცის ისეთი რადიკალობა, რომელზედაც ეჭვის შიტანაგავაგიჟიბდებით, მაგრამ არსებობდა ეს რადიკალობა ძველი შინაარსისაა, ისევ ძველ ნიადაგზე აღმოცენებული, ბრტყვილა ფრაზა, რომლის იქეთ ისევ წერილობრუეუახიული სტიქია იმალება, ამისი საუკეთესო დამამტკიცებელია, თუ გინდ ქართული ინტელიგენციის ზოგიერთ წარმომადგენლების განწყობილებანი.

საქართველოს გასაბჭოებამდი, როცა რუსეთის მუშათა კლასი გადაიწყვეტ ბრძოლას აწარმოებდა პროლეტარული რევოლუციისათვის ბოლშევიზმის დროშის ქვეშ, ზოგი ქართველი ინტელიგენტი აღფრთოვანებული შესცქეროდა შორიდან ამ მოვლენას და ქება-დიდებასაც უძღვნოდა მას, ასე მაგალითად, გ. ქიქოძე პროლეტარულ რევოლუციას აქებდა, მოსწონდა მისი ძლევამოსილობა და ამგვარ „პანიგერიკასაც“ უძღვნოდა: „ბოლშევიზნი ჯანსალი ბარბაროსობის აჯანყება გაფაქიზებული და სისხლნაკლები კულტურის წინააღმდეგ, ეს მატროსები, ქალაქის პროლეტარები და ბოგანო გლეხები დღეს იმ როლს ასრულებენ, რომელიც რომის იმპერიაში ეანდალების, გოტების და ფრანკების ურდოებმა შესრულეს და ლენინი ან ლიბქნეხტი მათი არმინიუსი და მათი ტოდორიხია“ („ეროვნული ენერგია“ 1918 წ.).

მაშინ, როცა ინტელიგენციის დიდი ნაწილისათვის ბოლშევიზმი სიმახინჯის უსაშინლეს მოვლენას წარმოადგენდა, ბოლშევიზმის კიჰოძისებური შეფასება მართლაც, რომ რადიკალობაა, მაგრამ წვირილ-ბურჯუაზიული, ფილისტერული სახისა და ღირებულების მქონე ანალოგიური შემთხვევები არა ერთხელ განმეორდა ლიტერატურაშიაც.

ასეთივე სახისა და შინაარსის ინტელიგენტურ „გატაცებას“ შეიკავს კ. ნადირაძის ლექსები რევოლუციასზე, მეორე ნაირად ასეთ ლექსებს წითელი ხალხურა ეწოდება, რამდენადაც მასში მხოლოდ წითელი სიტყვაა, მაგრამ არსებითად არა გულწრფელობა, ყვითელი და ცარიელი შინაარსი.

ალსანიშნავია ისიც, რომ ამ ლექსების შემდეგ (ლექსები რევოლუციასზე) კ. ნადირაძის მიერ დაწერილია ისეთი ლექსები, რომელშიაც იგი რჩება ისევ ძველ დეკადენტად, დამპალი პოეზიის პოეტად (ლექსები „ტრიოლეტები“, „სადა ხარ ჩემო ოქროს დღეებო“ და სხვა) მაგრამ ვნახოთ რა ღირებულებისაა ის ლექსები, რომელიც რევოლუციას შეეხება.

პირველ ყოვლისა, რაც მოსალოდნელია, კ. ნადირაძეს რევოლუცია ესმის, როგორც სტიქია, ბრმა ბედისწერა, რომელიც მოდის და მონატრეცს სამყაროს:

„გულმოდლვტილი,
წითელ პერანგით
დიდი რუსეთი...—
ვინ დააკავებს?..
მძლავრი კუნთებით მოიგრავენბა“.

აქედან აშკარაა, მას არ შეეძლო რევოლუციის ნამდვილი შინაარსის გაგება, თორემ არ დასწერდა ამავე პოემაში (წითელი მოედანი) ასეთ სტრიქონებს წითელ მოედანზე:

„შენ მოინათლე წითელი, ფერით,
დღეს გადარქმევა
ეკირებება ყველა სახილვებს

მაგრამ
შენ რჩები
პირველყოფილი შენი სახით
რუსეთის გულთ,
სისხლის ფერო,
სამარადისო,
წითელო დროში,—
სისხლით ნაყურთხო!“

ხედმეტია შემდეგი სხვა ადგილების ამოწერა ამ ლექსებიდან, სადაც ლაპარაკია არა ნამდვილ პროლეტარულ რევოლუციასზე, არამედ რაღაც ბუნტოვშიობაზე, სტენკა რაზინზე და სხვა საეჭუ ამბებზე.

ლექსები დაწერილია ჩვეულებრივი დეკადენტური მანერით, არეულია ერთმანეთში, რევოლუცია, სიყვარული, მისტიკა და სხვა ათასგვარი აბდა-უბდა. ერთ ლექსში რამოდენიმე ერთმანეთის საწინააღმდეგო, ურთიერთ შეუთავსირებელი ადგილებია, თითქოს აქ სხვადასხვა დროს დაწერილი და დარჩენილი დეკადენტური ლექსებია შეჯამებული; საერთოდ ეს ლექსი „წითელი მოედანი“ წითელი ხალხურის შედეგია, ლენინის მავზოლეი აქ სხვათაშორის შედარებულია ქიშკრას და სინაის.

მეორე ლექსში „1905 წელი“ მოცემულია წვირილფება ობიექტელის იდეოლოგია, რომელსაც ახარებს ის მოგონება, რომ ოდესღაც ბავშობისას, მან რევოლუციას ხმა შეაწია, გაუხარდა რევოლუცია, მაგრამ რისთვის, რატომ!

„მე არ ვიცილი
თუ რისთვის მსურდა
ყველასთვის მეთქვა,
რომ მიხარია,
რომ მიყვარს ყველა“.

აქ ობიექტელი გახარებულია არა იმიტომ, რომ ორგანიტულათ გრძნობს რევოლუციას, არამედ იმისათვის, რომ მასში გოგოლის ცნობილი პეტრუშკა ზის, რომელსაც მოსწონდა არა წაიკითხლის.

შინაარსი, არამედ კითხვის პროცესი. ასეთივეა რევოლუციის პეტრუშვიცი:

„და მახარებდა.

არ ვიცი რისთვის

რომ მეც შემეძლო,

სხვებთან ერთად

დამეყვირა

ჩემი წვრილი, პატარა ხმით...“

პოეტის კმაყოფილია იმივე, რომ ესევე წვლილი შეიტანა რევოლუციაში და წარსულის ამ მოგონებით თვრება.

ასეთია კ. ნადირაძის ამ წიგნაკის შინაარსი და ამ ლექსების განაოფილებები და ხასიათი.

ალ. ხულავა.

ს. ჯავშანიძე. — „მოთხრობები“. სახელგამი. 1930.

უდაოა, რომ პროლეტარულ პროზის ზრდასა და განმტკიცების გარეშე შეუძლებელია ლიტერატურულ ჰეგემონიის მიღწევა. პროზა ყველა ლიტერატურულ ენარებზე უფრო მეტ შესაძლებლობას იტევს ფართო სოციალურ პრობლემების დასმის და გადაჭრისას. მასების გრძობების ორგანიზაცია და ღრმა ფსიქოლოგიურ ძვრების მოხდენა პროზას უფრო შეუძლია. ისტორიულ განვითარების ყოველ ეპოქებში, პროზა ითვლებოდა გაბატონებულ ენარად. ეს დომინანტობის თვისება მას ყოველთვის თან ჰყვება, რადგანაც ის არის მძლავრი იარაღი მასების შევნების გარდაქმნის და სოციალურ ბრძოლებში მონაწილეობის მიღების. ჩვენ პროზის გარდა არსებულ სხვა ლიტერატურულ ენარების მნიშვნელობას და ღირებულებას არ ვუარვყოფთ. ეს იწინებოდა საკითხის აბსურდული დასმა, მაგრამ პროზა, რომელიც პროლეტარული რეალიზმის და დიალექტიური მატერიალიზმის მეთოდოლოგიურ პრინციპებზეა აშენებული ეპოქის საუკეთესო მესტიყვედ მიგვაჩნია.

ჩვენში დღევანდლამდე პოეზიას ეკავა მხატვრული შემოქმედების მალლობები. ეხლა ეს მდგომარეობა რამდენიმეთ იცვლება. დღეს შესაძინეია პროზის ფრონტის ამოძრავება და გამოცოცხლება.

ს. ჯავშანიძის, როგორც პროზაიკს აუცილებლად ახასიათებს აქტუალურ თე-

მებისადმი მიგნების ალღო და მოთხრობის საინტერესო ხეფულებით და სიუჟეტური ინტრიგით განვითარების უნარი. მისი თემატიკაც მიმდინარე სოციალისტურ მშენებლობის მწვავე საკითხების ერთ-ერთ შემადგენელ რგოლს წარმოადგენს. ს. ჯავშანიძე ამ დიდ სოციალურ თემობრივ მასალის შესატყვის სტილს და ფორმას ვერ პოულობს და მიუხედავად იდეურ ელემენტების ქარბად დატვირთვისა, მისი მოთხრობები პინც ვერ ახდენენ მძღაერ ემოციონალურ ზედმოქმედებას და არც მასების ფსიქიკის ორგანიზატორის როლის შესრულება შეუძლიათ. მოთხრობის ცალკეული ნაწილები ერთმანეთთან განუყოფად და დიალექტიურ კავშირში არ იყოფებიან. მოთხრობის შემდგომი განვითარების გზა, შინაგან დინამიკით და კონონომიერებით კი არ მიიმართება, არამედ ავტორის მიერ ნაკარნახევ სურვილით. ს. ჯავშანიძის მოქმედებების განვითარების პროცესში უხდება მოთხრობისათვის დასრულებულ სახის მიცემის მიზნით, ამა-თუ-იმ მომენტების ხელოვნურად ჩართვა, რომლებიც ბუნებრივად არ გამომდინარეობენ მოთხრობის საერთო ფარგლიდან. ამის გამო სწყდება საერთო შემავრთებელი ძაფი და გამიზნულება.

ს. ჯავშანიძის მიერ მოხაზული ტიპებიც, მაგ., ფერხულაძე, თაყა, ედიშერი („პირველი ტრაქტორი“), ეზე („ურჯუ-

ლო ეზე“) და სხვ. არ არიან სრულნი და გამოკვეთილნი. მათ არ გააჩნიათ მოქმედებების ერთი ხაზი და ფსიქოლოგია. ამ გამოჩინა ბუნებაში არ არის გამოჭერილი მთავარი და სუბციფორი, რომელიც ერთი ადამიანის, მეორესგან განმასხვავებელ თვისებად გვევლინება.

ჩვენ ცხადია უკიდურეს დასკვნების გაკეთებას არ ვცდილობთ. პირიქით. თუ ავიღებთ „ურჯულო ეზე“-ს, „პირველ ტრაქტორს“, აქ მრავალია ფორმალური საძლიერის თვალსაზრისით გამართული ადგილები, მაგრამ რაოდენიმე გამართლებული მხატვრული ნიმუში არაფერს ლაპააკობს ავტორის შემოქმედებითი ზრდისა და წინსვლის შესახებ. ს. ჯავშანიძის შემოქმედების მიმართ მართლდება მარქსისტულ ლიტერატურათმეტყველების ის პრინციპი, რომ ნაწარმოების გამარჯვებისათვის აუცილებელი პირობაა, შინაარსობრივ და ფორმალურ მომენტების სინტეტიურობა. არ კმარა მხოლოდ თემატიკური სიახლე. ახალი მასალა შესაფერ გაფორმებასა და მხატვრულ გეგმიანობასაც მოითხოვს.

ს. ჯავშანიძის შემოქმედებაში ერთი არახელსაყრელი მდგომარეობა იგრძნობა. მწერალი თემატიკურ საზღვრების სიფართოვის გამო მასალას სათანადოთ ვერ ფლობს, ამიტომ მოთხრობის ზოგიერთი ნაწილი, უახლოვდება ნარკვევის ეანრს.

რაც შეეხება ცალკე მოთხრობებს, თავისი სიძლიერით და დამაჯერებლობით გამოირჩევა „პირველი ტრაქტორი“, რომელშიაც სათანადო სიმახვილით არის ნაჩვენები კულაკების მტრული მოქმედების აქტი, კოლექტიურ მურწნობათა წინააღმდეგ ბრძოლა ტრაქტორის აფეთქების სახით, ტრაქტორის ამფეთქებელ კულაკ იონა ფერხულაძის დაჭერის ამბავი და სხვ. საინტერესოა „ურჯულო ეზე“, რომელშიაც ბოლშევიკურად არის გადაჭრილი ერთა შორის ინტერნაციონალური დამოკიდებულების პრობლემა. საინტერესოა „უპატრონო ჯორი“-ც.

ს. ჯავშანიძის მომავალი ლიტერატურული წინსვლა აუცილებლად დამოკიდებულია ჩვენ მიერ ზემოდ აღნიშნულ ნაკლთა გამოსწორების დაძლევაზე.

გ. ლ.

საკრედიტო კოლეგია:

ბ. ბუაჩიძე, ვ. ლუბარსამიძე, ა. მაზაშვილი,

ს. ეული და შ. რაღიანი.